

ชาตะ ๑๑ ก.พ. ๒๔๓๖
มตะ ๕ ก.ย. ๒๕๐๗

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

หลวงบุณยมานพพาณิชย์

ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม พระนคร
วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๘

รับจาก คุณสุวรรณา มาตาประจง

ศิริวงศ์ สุรฤกษ์

พี่ ติ๋ง

คำนำ

เมื่อคุณหลวงบุณยมานพพาณิชย์ถึงแก่กรรมวันเสาร์ที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๗ แล้วตั้งศพสวดพระอภิธรรมบำเพ็ญกุศลสัตมวารและบรรจุศพ ณ สุสานวัดมกุฏกษัตริยาราม ได้มีท่านที่เคารพนับถือและญาติมิตรของคุณหลวงเป็นจำนวนมากมาแสดงความเสียใจกับดิฉัน บางท่านยังได้ร่วมบำเพ็ญกุศลด้วย และมีหลายท่านแสดงความจำนงจะเขียนคำไว้อาลัย และรับพิมพ์หนังสือให้เป็นที่ระลึกในวันพระราชทานเพลิงศพ ดิฉันขอขอบพระคุณอย่างสูงไว้ณที่นี้

สำหรับหนังสือที่จะพิมพ์เป็นที่ระลึก ในวันพระราชทานเพลิงศพนั้น ดิฉันได้เลือกเอาจากผลงานการประพันธ์ และการกวีของท่านผู้ตายที่มีอยู่มากมาย แต่ก็รู้สึกลำบากใจอยู่เหมือนกัน เพราะหนังสือทุกเล่มของคุณหลวง ไม่มีเรื่องใดหรือเล่มใดที่ท่านเคยออกปากว่าหย่อนอรรถรส คุณหลวงแต่งและแปลหนังสือด้วยความพากเพียร ด้วยใจรัก บางเรื่องต้องใช้สมองอย่างเคร่งเครียดจนถึงกับเจ็บป่วย แต่ก็ไม่เคยมีความย่อท้อ ต่อมาในระยะหลังนี้ คุณหลวงได้พยายามค้นคว้าหาเรื่องที่เป็นบทเรียนความรู้แก่เยาวชน และผู้สนใจทางภาษาและหนังสือไทย นำมาเขียนเผยแพร่ลงในหนังสือพิมพ์ จนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ดิฉันเห็นว่า เรื่องภาษาและหนังสือเป็นเรื่องที่มีสาระประโยชน์มากแก่สถาบันภาษาไทย เป็นหนังสือที่ให้ประโยชน์ยิ่งแก่ผู้สนใจใฝ่ศึกษาในเรื่องภาษาและหนังสือทั่วไป ฉะนั้นจึงได้จัดพิมพ์ไว้เป็นส่วนมากให้เป็นอนุสรณ์บรรณาการแก่ผู้ที่ได้มาร่วมงาน

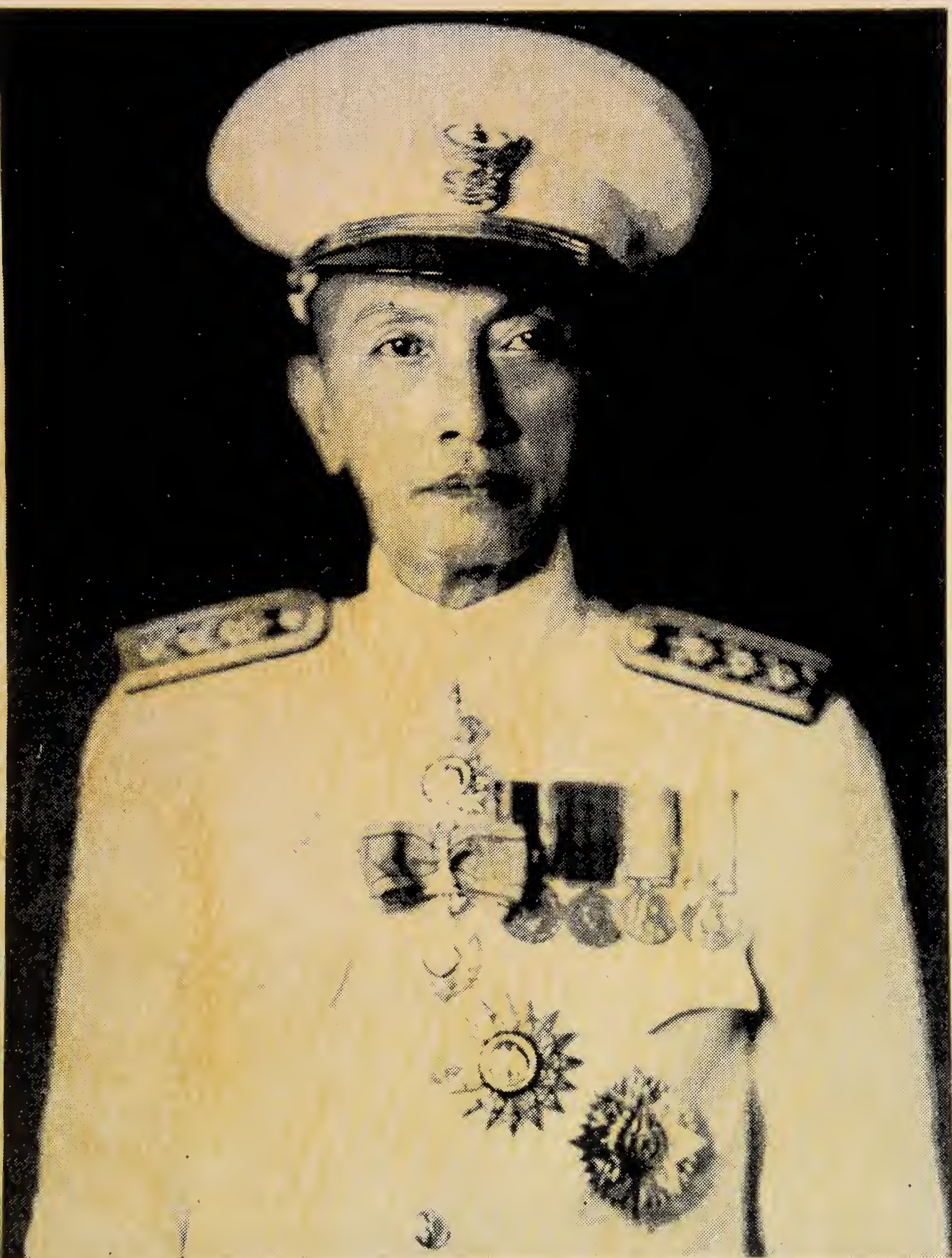
ดิฉันขอขอบคุณ คุณไชยยงค์ ชวลิต ผู้อำนวยการบริษัทไทยพณิชยการ จำกัด คุณขจร สุขพานิช และคณะชมรมนักกลอนที่ได้รับพิมพ์หนังสือเป็นฌาปนานุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ และขอขอบคุณ คุณพนม สุวรรณบุณย์ ที่ได้มีส่วนแสดงความไว้อาลัยด้วยการเขียนภาพ และออกแบบปกหนังสือเล่มนี้ด้วย ขอให้กุศลผลบุญที่ได้บำเพ็ญเป็นทักษิณานุประทาน และคุณความดีที่คุณหลวงได้ทำไว้ จงดลบันดาลให้วิญญาณของท่านไปสู่สุคติและสถิตย์ยังสัมปรายภพ เทอญ.

สาย บุณยมานพ

ขอขอบคุณ คุณไชยยงค์ ชวลิต ผู้อำนวยการบริษัทไทยพาณิชยการ จำกัด คุณเขจร สุขพานิช และคณะกรรมการที่ได้รับพิมพ์หนังสือเป็นฌาปนานุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ และขอขอบคุณ คุณหอม สุวรรณบุณย์ ที่ได้มีส่วนแสดงความไว้อาลัยด้วยการเขียนภาพ และออกแบบปกหนังสือเล่มนี้ด้วย ขอให้กุศลผลบุญที่ได้บำเพ็ญเป็นทักษิณานุประทาน และคุณความดีที่คุณหลวงได้ทำไว้ จงดลบันดาลให้วิญญาณของท่านไปสู่สุคติและสวรรค์ในสัมปรายภพ เทอญ.

สาน บุษยมานนท์

คุณพ่อ

ลูกทุกคนเหมือนตกอยู่ในความผ่นร้ายพร้อมกัน เมื่อเวลาประมาณ ๐๕ น.เศษของวนเสาร์ที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๗ เสียงกริ่งโทรศัพท์จากโรงพยาบาลศิริราชแจ้งว่า คุณพ่อซึ่งนอนป่วยเนื่องจากการผ่าตัดโรคมะเร็งที่คอ ได้มีอาการหัวใจหยุดเต้น และกำลังทำปฐมพยาบาลกันอยู่ คุณแม่พร้อมลูกๆ จึงรีบรุดไปโรงพยาบาลโดยด่วน ระหว่างทางทุกคนเงียบกริบ ไม่ปริปากพูดกันเลย ความรู้สึกของแต่ละคนพลุ่งพล่านอยู่ในอก ตระหนกตกตะลึงไปหมด ไม่น่าเชื่อข่าวที่ได้รับจากโรงพยาบาล เพราะในตอนค่ำของวันศุกร์ที่ ๔ คุณแม่และลูกพากันเข้าไปลากลับบ้าน คุณพ่อมิได้มีอาการอันใดที่แสดงออกมาให้เห็นว่า ท่านจะมีเวลาแห่งความมีชีวิตเหลืออยู่อีกเพียงไม่กี่ชั่วโมงแล้ว ดวงตาของท่านมีแต่ความรัก ห่วงใยลูก หลานเล็กๆซึ่งเข้าไปกราบลาด้วยความตื้นตันใจ มิได้กล่าวคำใดที่จะเป็นลางให้รู้ว่า ชีวิตอันรุ่งโรจน์ของท่านใกล้จะถึงที่สุดแล้ว

เมื่อคุณแม่และลูกไปถึงห้องที่คุณพ่อนอนรักษาตัว ก็ได้รับแจ้งจากแพทย์เวรว่า คุณพ่อได้หัวใจวายเสียแล้ว ท่านสิ้นใจไปอย่างสงบเงียบ แม้แต่ลูกที่ไปนอนเฝ้าอยู่ด้วยก็มิได้เห็นใจท่าน ทุกคนได้แต่ตะลึงงันมองดูคุณพ่อเหมือนคนนอนหลับอย่างสบาย ใบหน้าปราศจากริ้วรอยแห่งความเจ็บปวด ปราศจากความวิตกกังวลห่วงใยใด ๆ ทั้งสิ้น ลูกทุกคนน้ำตาไหลพรากด้วยความวิปโยคอย่างสุดแสน เป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ในชีวิตของลูก ไม่มีใครคิดว่าจะเป็นไปได้ เพราะเมื่อก่อนจะถึงวาระสุดท้ายของคุณพ่อ ท่านได้เข้ารับการผ่าตัดใหญ่จากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญซึ่งใช้เวลาถึง ๖ ชั่วโมง ด้วยพลังใจและกายอันเข้มแข็งของคุณพ่อ การผ่าตัดจึงสำเร็จได้ด้วยดีเป็นที่พอใจของแพทย์และเป็นที่ยินดีอย่างที่สุดของคุณพ่อและลูก ๆ ภายหลังออกจาก ห้องผ่าตัดมาได้เห็นหน้าลูก ๆ ประโยคแรกที่กล่าวให้ได้ยิน ว่ารู้สึกสบายมาก ที่กล่าวเช่นนี้ก็แสดงว่าคุณพ่อรู้สึกแน่ใจว่าจะหายจากความทุกข์ทรมานของโรคมะเร็งที่คุกคามสังขาร คุณพ่อมาเป็นเวลานาน ส่วนลูก ๆ ก็มีความหวังว่า คุณพ่อคงจะสบายเป็นปกติในเวลาไม่ช้า และจะได้กลับบ้านอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขตลอดไป ลูกทุกคนได้ตั้งปณิธานว่า คุณพ่อหายจากความเจ็บป่วยกลับบ้านได้เมื่อไรก็จะฉลองความมีชีวิตยืนยาวมาได้อีกของคุณพ่อให้คุ้มกับความทรมานอย่างแสนสาหัส ที่คุณพ่อมักจะพร่ำพูดเสมอว่า มันเจ็บแค้น ๆ เสียเหลือเกิน แต่แล้วความหวังทั้งหลายก็มลายไป กลับต้องมาเผชิญกับความโศกเศร้าอาดูรและอาลัยรักอย่างสุดซึ้ง

ลูกทุกคนเติบโตมาด้วยความรัก ทนุถนอมของคุณพ่ออย่างดีที่สุด ท่านให้ความรัก ความเห็นใจและตามใจตลอดมาจนถึงหลาน ๆ คุณพ่อเลี้ยงลูกให้เติบโตขึ้นมามีความประพฤตินึกคิดแต่ในทางที่ดีงาม ในด้านการศึกษา ก็ส่งเสริมให้ลูกได้เล่าเรียนตามความสามารถถึงที่สุด เมื่อลูกยังเด็กเล็กอยู่ คุณพ่อมีความอุตสาหะขับรถรับส่งลูกเสมอทุกวันด้วยความรักและห่วงใย แม้จนกระทั่งลูกโตเข้ามหาวิทยาลัยแล้ว คุณพ่อก็ยังปฏิบัติเป็นกิจประจำวันด้วยความพอใจของท่าน จนมาถึงหลานเล็ก ๆ ท่านก็ยังชอบขับรถรับส่งเรื่อยไป ได้มาเลิกเอาเมื่อมีโรคร้ายเริ่มคุกคามหนักขึ้นทุกที ความรักความห่วงใยของคุณพ่อที่มีต่อลูกหลานอย่างสม่ำเสมอตลอดมาไม่อาจจะสรรหาคำใดมาพรรณนาให้เป็นความดื่มด่ำลึกซึ้งได้

ชีวิตคุณพ่อแต่เยาว์วัยจนเติบใหญ่ได้รับแต่ความสุขสบายโดยตลอดมา ฉะนั้น ท่านจึงเลี้ยงลูกให้ได้รับแต่ความสุขเช่นเดียวกัน สิ่งใดที่จะเป็นความสุขสบายของลูก คุณพ่อจะต้องขวนขวายหามาให้ ทำให้ชีวิตครอบครัวมีความรักใคร่ ปรองดองกันดี คุณพ่อไม่อยากให้ลูก ๆ ต้องจากอกไปเลย ถึงแม้ว่าลูกจะมีครอบครัวแล้ว คุณพ่อก็ยังชอบให้อยู่รวมกันให้อบอุ่นใจ

คุณพ่อเป็นสุภาพบุรุษผู้ดีโดยแท้ ด้วยดวงจิตประกอบด้วยคุณธรรมอันสูงส่ง ด้วยกิริยาวาจาอันสุภาพอ่อนโยนของท่านที่ได้แสดงกับผู้ที่ได้พบปะวิสาสะและคุ้นเคย เมื่อท่านยังรับราชการ ท่านเป็นที่รักและนับถือของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาทุกคน ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ใดมีแต่คนให้ความยกย่องและเคารพนับถืออย่างสูง สำหรับชีวิตในครอบครัว คุณพ่อรักลูกรักเมียอย่างสุดชีวิตจิตใจ ยกย่องและให้ความยุติธรรมทั่วหน้ากัน มีทั้งความรัก เมตตากรุณา สุภาพอ่อนโยน ใจดีอยู่เสมอ ท่านจึงได้รับความรักใคร่สนิทสนมและเคารพอย่างสูงจากลูกหลานทุกคน เมื่อลูกมีความทุกข์ คุณพ่อถือว่าเป็นความทุกข์ของท่านด้วย ได้ปลอบใจให้ความมั่นใจ และให้ความช่วยเหลืออย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย เพื่อจะให้ลูกคลายทุกข์ได้ และลูกก็เห็นแต่คุณพ่อคนเดียวเท่านั้น เป็นที่พึ่ง ความหวัง และเป็นหลักยึดทางใจในยามทุกข์อันแสนสาหัส

เมื่อลูกเติบโตจำความได้ ก็เห็นว่าคุณพ่อชอบอ่านและเขียนหนังสือมาก ตลอดชีวิตของคุณพ่ออุทิศให้แก่หนังสือและการประพันธ์ ไม่เคยมีสักวันที่จะไม่เห็นคุณพ่ออ่านหรือเขียนหนังสือ ท่านเขียนบันทึกของท่านจนกระทั่งวันสุดท้ายของชีวิต คุณพ่อเคยเล่าให้ลูกฟังว่าท่านชอบอ่านหนังสือมากมาตั้งแต่เด็ก ทั้งซื้ออ่านและเช่าอ่าน ความขยันอ่านหนังสือ ขวนขวายหาความรู้จากหนังสือ ทำให้ท่านมีความรู้ความชำนาญแตกฉานขึ้น การประพันธ์จึงตามมา

และโดยที่ท่านชอบอ่านหนังสือฝรั่งมากเท่า ๆ กับหนังสือไทย ท่านจึงแปลบทประพันธ์ของฝรั่งได้ดีเยี่ยม ดังจะเห็นได้จากผลงานของท่านที่แพร่หลาย มีชื่อเสียงอยู่ทุกวันนี้และวันหน้า ลูกทุกคนมีความภาคภูมิใจที่สุดในชีวิตที่ได้เกิดมาเป็นลูกนัก ประพันธ์ ผู้ยิ่งใหญ่ ใน บรรณ พิภพที่ใช้นามปากกาว่า "แสงทอง" นักอ่านหนังสือในเมืองไทยน้อยคนนักที่จะไม่รู้จักนามปากกานี้ นับเป็นเกียรติอันสูงส่งแก่วงศ์ตระกูลยิ่งนัก ด้วยความรักและความห่วงใยหนังสืออันมีค่าทั้งหลายที่มีอยู่ทั้งหมด คุณพ่อได้สั่งไว้ว่า ถ้าสิ้นท่านแล้ว ขอให้ลูกๆ จงรักและถนอมหนังสือเหล่านี้ไว้ให้ดีที่สุด ซึ่งลูก ๆ ก็ได้รับปฏิบัติตามคำสั่งด้วยดี

เมื่อลูกรู้ว่า คุณพ่อเป็นมะเร็งในระยะเริ่มต้น ทุกคนใจคอห่อเหี่ยวไปหมด เพราะรู้ว่าโรคนี้มันร้ายแรงแค่ไหนเพียงใด แต่ก็เชื่อในความสามารถของแพทย์ที่จะรักษามะเร็งในระยะต้นให้หายได้ ซึ่งก็เป็นดังที่คิด เมื่อคุณพ่อได้รับการฉายแสงโคบอลท์แล้ว ก็ดูจะมีอาการสบายขึ้น จนลูก ๆ คลายความกังวล แต่ภายในระยะไม่นานนัก โรคมะเร็งได้หวนกลับมาอีกและมีอาการกำเริบหนักขึ้น จนคุณพ่อไม่สามารถจะทนทรมานกับความเจ็บปวดอย่างแสนแค้นได้อีกต่อไป ท่านจึงตัดสินใจให้แพทย์ผ่าตัด ลูก ๆ มีความตื้นตันใจ แสนสงสารคุณพ่อเป็นที่สุด ถ้าความเจ็บปวดของคุณพ่อแบ่งแยกให้กันได้ ลูก ๆ ก็จะรับไว้เสียเอง ส่วนทางแพทย์ก็ได้ให้ความหวังแก่คุณพ่อและพวกเราว่า เมื่อผ่าตัดแล้วมีหวังที่จะมีอายุให้ยืนยาวไปได้อีก คุณพ่อก็ดีใจ พวกเราก็ดีใจ ต่อมาภายหลังแพทย์ทำการผ่าตัดได้วันเดียวเท่านั้น คุณพ่อก็ได้สิ้นใจไปอย่างกระทันหัน ลูก ๆ ทุกคนไม่นึกคาดคิดว่าจะรวดเร็วเช่นนั้น มาบัดนี้ลูกได้สูญเสียพระผู้มีคุณสูงสุดของเราไปเสียแล้ว ต่อไปนี้จะไม่มีคุณพ่อใจดี มีเมตตา รักและห่วงใยลูกหลานอยู่ให้เป็นร่มโพธิ์ทองอีกสืบไป ยังเหลืออยู่ก็แต่พระคุณความดีของท่าน ที่ฝังใจลูกหลานไปชั่วชีวิต

ครอบครัวที่ขาดคุณพ่อ ได้หมดความอบอุ่น มีแต่ความเศร้าใจและว้าเหว่ แต่เมื่อมาคิดได้ว่า คุณพ่อได้จากไปด้วยความสุขสงบแล้ว ลูก ๆ ก็หักห้ามใจได้ และเพียรทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้พร้อมกับน้อมรำลึกถึงด้วยดวงใจอันเคารพบูชา สำนึกในคุณงามความดีของท่าน และหวังว่าบรรดากุศลานิสงฆ์ผลแห่งการบำเพ็ญบุญที่คุณแม่และลูก ๆ ได้ทำแล้ว จักอิ่มอาบปลาบปลื้มไปถึงดวงวิญญาณของคุณพ่อ หลวงบุณยมานพพาณิชย์ในสุคติภพโดยสมบูรณ์ และถ้าชาติหน้ามีจริง ลูก ๆ ขออธิษฐานให้ได้เกิดเป็นลูกของคุณพ่ออีกทุกชาติไป.

ประวัติ
หลวงบุณยมานพพาณิชย์ (อรุณ บุณยมานพ)

หลวงบุณยมานพพาณิชย์ เป็นบุตรคนแรกของมหาอำมาตย์ตรี พระยาสัตยพรตสุนันท์ธรรมาภิมันทวรสภาบดี (ทองบุ่น บุณยมานพ) คุณหญิงปุก สัตยพรตสุนันท์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๓๖ ตรงกับ วันอาทิตย์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๓ ปีมะเส็งเบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕ เวลา ๒ ทุ่ม ๑๘ นาที (๒๐.๑๘น.) ที่ตำบลถนนบำรุงเมือง สี่กั๊กเสาชิงช้า มีน้องสาวร่วมบิดามารดา ๓ คน คือ

หม่อมเขียน ชมพูนุท (ถึงแก่กรรม)

นางแฉล้ม รัตนถาวร

นางเลื่อน คลี่สุวรรณ

การศึกษา เริ่มเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนแหม่มศรีซึ่งอยู่ใกล้บ้านเป็นแห่งแรก ต่อมาพ.ศ. ๒๔๔๕ จึงได้ย้ายมาเข้าโรงเรียนบำรุงสตรีวิชา เรียนอยู่ที่โรงเรียนนี้หนึ่งปีแล้วย้ายไปอยู่โรงเรียนมัธยมวัดราชบูรณะในปี.ศ. ๒๔๔๗ จากโรงเรียนนี้ได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๐ ถึงพ.ศ. ๒๔๕๒ แล้วลาออกไปเข้าโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ จนสำเร็จมัธยม ๘ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๒ ได้เข้าอุปสมบทที่วัดบวรนิเวศ เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ถึง วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๙

หน้าที่ราชการ เริ่มเข้ารับราชการในโรงภาษีหรือกรมศุลกากร กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ ในตำแหน่งเสมียน เงินเดือน ๕๐ บาท พ.ศ. ๒๔๕๙ ออกมารับราชการตำแหน่งเสมียนกองทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท กระทรวงยุติธรรม ทำงานที่กระทรวงนี้หนึ่งปีได้เลื่อนเป็นผู้ช่วยนายเวรชั้น๒ กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นผู้ช่วยนายเวรชั้น ๑ จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๖๗ จึงได้ย้ายมารับราชการในตำแหน่ง

เลขานุการกรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๓เป็นเจ้ากรมชั้น ๒ กองควบคุมบริษัทประกันภัย พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นหัวหน้ากองควบคุมบริษัทประกันภัย พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นเอก กระทรวงเศรษฐการ พ.ศ.๒๔๘๗ ถูกโอนจากกระทรวงเศรษฐการมาเป็นหัวหน้ากองการสังคีตและที่ปรึกษาการละครกรมศิลปากร ซึ่งขึ้นอยู่กับสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ.๒๔๘๘ โอนจากกรมศิลปากรมาเป็นหัวหน้ากองการกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์ในปีนี้เอง ได้ลาออกจากราชการมาประกอบอาชีพส่วนตัว เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

ราชการพิเศษ พ.ศ. ๒๔๖๐—พ.ศ. ๒๔๖๕ ทำหน้าที่แผนกพิทักษ์ทรัพย์ศัตรูสงครามโลกครั้งที่ ๑

พ.ศ. ๒๔๗๒ ทำหน้าที่เลขานุการกรรมการร่างเงื่อนไขควบคุมบริษัทประกันภัยการธนาคาร เครดิตฟองซิเอและการสากลออมสิน

พ.ศ. ๒๔๘๔—๒๔๘๕ ทำหน้าที่ในแผนกพิทักษ์ทรัพย์สินของชนชาติฝ่าย~~สัมพันธมิตร~~ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒

ยศบรรดาศักดิ์ พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นรองอำมาตย์โท ขุนบุณยมานพพาณิชย์

พ.ศ. ๒๔๖๗ เป็นรองอำมาตย์เอก หลวงบุณยมานพพาณิชย์

พ.ศ. ๒๔๖๙ เป็นอำมาตย์ตรี

พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นอำมาตย์โท

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ พ.ศ. ๒๔๖๖ เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย

พ.ศ. ๒๔๗๐ เบญจมาภรณ์ช้างเผือก

พ.ศ. ๒๔๗๒ จตุรถาภรณ์มงกุฎไทย

พ.ศ. ๒๔๘๐ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย

พ.ศ. ๒๔๘๒ เหรียญจักรพรรดิมาลา

พ.ศ. ๒๔๘๓ ตริตาภรณ์ช้างเผือก

พ.ศ. ๒๔๙๖ ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย

พ.ศ. ๒๔๙๙ ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก

หลวงบุณยมานพพาณิชย์ ได้สมรสกับนางสาวสาย กุลวัลลกี บุตรีนายสังวาลย์และนางเขียน กุลวัลลกี เมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ มีบุตรและธิดารวมทั้งหมดด้วยกัน ๑๐ คน คือ

นายอาสา บุณยมานพ

น.ต.ศศี บุณยมานพ

เด็กชายเถา บุณยมานพ (ถึงแก่กรรม วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๕)

นางพรรณี อุดมศิลป

เด็กหญิงระพา บุณยมานพ (ถึงแก่กรรม วันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๙)

นางสาวรพี บุณยมานพ (ถึงแก่กรรม วันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๕)

นางพัฒนา หงษ์ประยูร

นายเสมา บุณยมานพ

ร.ท.ชาลี บุณยมานพ

นายกองกูณฑ์ บุณยมานพ

งานหนังสือและการประพันธ์ นอกจากประวัติการเป็นข้าราชการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๔ ถึงปีพ.ศ. ๒๔๘๘ ในกรมกองและกระทรวงดังกล่าวแล้ว หลวงบุณยมานพพาณิชย์ยังมีประวัติในการสร้างชื่อเสียงให้กับตัวเอง นอกเหนือไปจากความรักและนับถือของเพื่อนข้าราชการด้วยกัน นั่นคือชีวิตได้เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกบรรณพิภพของเมืองไทย โดยเริ่มเป็นนักเขียนตั้งแต่ออกจากโรงเรียนมาเมื่อปีพ.ศ. ๒๔๕๔ และกำลังเข้ารับราชการอยู่ที่กรมศุลกากร ดังจะขอย้อนไปขอสู่อดีต เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๙ หลวงบุณยมานพพาณิชย์ได้เขียนไว้ในคำนำหนังสือ รวมเรื่องของแสงทอง ซึ่งนายอุดม ชาตบุตร เป็นผู้รวบรวมพิมพ์ว่า...

"เมื่อยังเป็นนักเรียนอยู่ ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือที่โรงเรียนบังคับให้เรียน คือ สังข์–ทอง ตอนตีคลี ตอนท้าวมาลีวราชว่าความ รามเกียรติ์ตอนศึกกุมภกัณฑ์ สามก๊กตอนโจโฉแตกทัพเรือ อิเหนาตอนศึกกระหมังกุหนิง ฯลฯ แต่หนังสือเหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งตอนหนึ่งของหนังสือเรื่องยาว ข้าพเจ้าอยากรู้เรื่องตอนก่อนนั้นและตอนต่อจากนั้นของหนังสือที่เรียน จึงได้เที่ยวเสาะหาอ่านทั้งหมด ยิ่งอ่านมากก็รู้สึกชอบ การอ่านจึงเลยออกนอกแนวที่โรงเรียนกำหนด ได้อ่านเรื่องจีนที่มีอยู่หรือพอที่จะยืมได้แทบทุกเรื่อง และได้อ่านหนังสือจักร ๆ วงศ์ ๆ กับบรรดา

หนังสือกวีนิพนธ์ที่พึงมีอยู่ในสมัย ๓๐ ปีมาแล้ว ตลอดจนบรรดาหนังสือรายวันรายคาบแทบทุกฉบับทุกเล่ม การอ่านมากเห็นมากทำให้ข้าพเจ้าผู้มีความศึกษาเพียงเวลานั้นพอสังเกตเห็นการประพันธ์ดีและไม่ดี ว่าต่างกันอย่างไร และเห็นจะเป็นเพราะเหตุเห็นว่า หนังสือที่แต่งไม่ดีนั้นข้าพเจ้าอาจแต่งได้ดีกว่ากระมัง พอไล่มัธยม ๘ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ เสร็จแล้ว ข้าพเจ้าจึงเริ่มทดลองเป็นนักประพันธ์

สมัยนั้น ละครปรีดาลัยและปราโมทัยเป็นมหรศพที่กำลังฮือ ทางปรีดาลัยในกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ท่านทรงประพันธ์บทละครเองโดยมาก แต่ทางปราโมทัย ซึ่งพระโสภณอักษรกิจเมื่อยังเป็นนายเล็ก สมิตศิริอยู่นั้น ซื้อบทประพันธ์เรื่องละ ๕๐ บาท จะเป็นเพราะเงินนี่ใช่ไหมที่จูงใจให้ข้าพเจ้าแต่งบทละครเสร็จเป็นงานชิ้นแรกในชีวิตให้ชื่อว่า "ซ้อนกล" ส่งไปให้เจ้าหน้าที่ของโรงเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๔

เวลานั้น ข้าพเจ้ารับราชการอยู่กรมศุลกากร หลวงประสานอักษรพรรณ (ช่วง อิศรภักดี) ซึ่งเป็นผู้ตรวจบทละคร ได้โทรศัพท์ไปบอกว่า ตกลงรับเรื่องของข้าพเจ้าแล้ว จะให้ลงนามปากกาว่าอะไร ข้าพเจ้าตอบว่า นามอะไร ๆ ที่คล้ายนามว่า อรุณ ก็ได้ คุณหลวงประสานว่า "แสงทอง" เป็นไง ข้าพเจ้าว่าดีครับ นาม "แสงทอง" จึงเริ่มต้นเป็นนามปากกาของข้าพเจ้ามาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๕

สมัยนั้น หนังสือพิมพ์สยามมวยได้ออกเป็นรายเดือน ภายหลังเวลาที่หนังสือพิมพ์รายคาบ เช่น ลักวิทยาได้หยุดไปนาน กำลังเป็นที่นิยม และทางโรงพิมพ์เดลิเมล์ผู้เป็นเจ้าของประกาศให้ค่าเขียนหน้าละ ๑ บาท ข้าพเจ้าได้แปลเรื่องนักสืบสตรีเป็นเรื่องแรกในชีวิตของการเขียนร้อยแก้วส่งไปให้ ไม่ช้าทางโรงพิมพ์ก็นำลง และข้าพเจ้าได้รับเงิน ๒๐ บาท ความปลาบปลื้มใจที่ว่า พอเขียนเรื่องแรก อะไร ๆ ก็ไม่ถูกปฏิเสธ ก็คงเป็นอีกเหตุหนึ่งซึ่งดลใจให้เขียนบทละครร้องส่งไปอีก ๔ เรื่อง และเรื่องอ่านเล่นอีกหลายเรื่อง และทุก ๆ เรื่องก็ได้พิมพ์ทั้งหมด วันหนึ่งเมื่อ ๒๔ ปีเศษมาแล้ว ข้าพเจ้ารับเงินเดือน จากกรมศุลกากร ๕๐ บาทแล้ว ก็ไปรับค่าบทละคร ๕ เรื่อง อีก ๒๕๐ บาท วันนั้นรู้สึกเหมือนเป็นเศรษฐี

คงเป็นเพราะข้าพเจ้าเคราะห์ดีได้เงื่อนเหมาะ ๆ โดยมาคิดมาเขียน หรือคงเป็นเพราะมหาชนรุมกันมีไมตรีต่อ "แสงทอง" หรือคงเป็นเพราะสองประการนี้ที่ทำให้มีผู้มายอและขอให้ข้าพเจ้าเขียนมากขึ้นและบ่อยเข้าเรื่อยมา นับเป็นเวลาเนิ่นนานกว่า ๒๔ ปี จนตราบเท่าบัดนี้แล้วก็ยังไม่ทราบแน่ว่า อันใดเป็นอินสปิเรชั่นเครื่องดลใจให้นึกอยากเป็นนักประพันธ์"

หลวงบุณยมานพพาณิชย์("แสงทอง")ทำงานราชการมาด้วยความขยันขันแข็งและซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ขณะเดียวกันก็เป็นนักประพันธ์สร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแปลจากหนังสือต่างประเทศ หรือเรื่องที่แต่งออกมาให้เป็นอารมณ์ขันแก่ผู้อ่าน สำหรับเรื่องแปลนั้นหนังสือภาษาอังกฤษชั้นวรรณวิจิตรที่สร้างความภูมิใจให้แก่ "แสงทอง" มากที่สุดก็เห็นจะได้แก่เรื่องของ ฟ.ว. เบน (F.W. BAIN) มีอยู่ทั้งหมดด้วยกัน ๑๓ เรื่อง "แสงทอง" ได้ใช้ความเพียรพยายามเป็นอย่างมากในการแปลแปลงเรื่องออกมาเป็นภาษาไทย และแปลหมดแล้วทั้ง ๑๓ เรื่อง วรรณวิจิตรทั้ง ๑๓ เรื่องนี้มีชื่อดังนี้

A digit of the moon	ให้ชื่อว่า อนงคราคา
Bubbles of the foam	,, อติรูป
In the great god's hair	,, วนวัลลรี
A draught of the blue	,, อลิจุมพิตา
An essence of the dusk	,, นาครีคำฉันท์
A heifer of the dawn	,, ทินมาลี
The ashes of god	,, วัตสาตรี
The substance of a dream	,, ศัตรุณชัย
An incarnation of the snow	,, หงสาลัย
A syrup of the bees	,, อรุโณทัย
The livery of eve	,, อปราชิตา
A mine of faults	,, ขุมความเท็จ
The descent of the sun	,, ปทุมทีป

สำหรับเรื่อง The descent of the sun นี้ "แสงทอง" เขียนคำนำไว้เหนือเรื่องที่แปลว่า....

"..... พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ (พระองค์เจ้ารัชนีแจ่มจรัส) ผู้ทรงใช้พยัญชนะสามตัวท้ายพระนามเดิม น.ม.ส. เป็นนามปากกา ได้ทรงใช้ร่วมกับเรื่อง "เมืองทอง" ในหนังสือกถาสริตสาคร นิพนธ์เป็นกลอน ๖ ประทานชื่อว่า กนกนคร ข้าพเจ้าจึงได้กำหนดใจไว้ว่า จะไม่แปลเรื่องนี้เพราะความเคารพบูชาพระองค์ท่านผู้เคยเป็นทั้งผู้บังคับบัญชาที่

ทรงยังความเจริญยิ่ง ๆ ให้แก่ข้าพเจ้าในทางราชการเป็นอย่างมาก ทั้งเคยทรงเป็นเหมือนพระอาจารย์ทางการร้อยแก้วและร้อยกรองแก่ข้าพเจ้าตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าอยู่ใต้บังคับบัญชาของพระองค์มีเอนกประการ ข้าพเจ้าเห็นไม่ควรจะทำสิ่งที่มหาชนอาจเข้าใจไปว่า ข้าพเจ้าเผยอแข่งขันพระองค์ท่าน

แต่บรรดามิตรสหายและที่เคารพของข้าพเจ้าหลายท่านมีความเห็นว่า หนังสือชุดของ ฟ.ว. เบน มี ๑๓ เล่ม ข้าพเจ้าก็ได้แปลไว้แล้ว ๑๒ เล่ม เหลืออีกเล่มเดียว ข้าพเจ้าควรแปลเสียให้ครบชุด และการแปลเป็นร้อยแก้วมิใช่เป็นการแข่งขันอันใดกับร้อยกรอง จึงเห็นว่าข้าพเจ้าไม่น่าจะถูกครหา

ก่อนตกลงปลงใจลงไป ข้าพเจ้าก็ได้เอา กนกนคร ของ น.ม.ส. มาอ่านอีก พบว่าพระองค์ท่านนิพนธ์ กนกนคร ขึ้นโดยมิได้อาศัยแปลจากหนังสือของ ฟ.ว. เบนแต่เล่มเดียว ยังทรงใช้ต้นฉบับในกถาสริตสาครกับเพิ่มคารมของพระองค์ลงด้วยมาก ข้าพเจ้าจึงคิดว่า ถ้าข้าพเจ้าแปลเฉพาะแต่ถ้อยคำตามต้นฉบับของ ฟ.ว. เบน ใช้ลีลาตามที่ข้าพเจ้าเคยใช้ในการแปลหนังสือชุดนี้ ข้าพเจ้าคงได้รับความเห็นใจในเจตนาที่ข้าพเจ้าปฏิบัติการไปเพื่อให้ได้ครบชุด และหวังว่าพระวิญญาณของพระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณในสุคติภพใด ทรงเล็งเห็นศุทธิจิตของข้าพเจ้าและความเรียกร้องของผู้อ่าน คงโปรดประทานอภัย ข้าพเจ้าจึงลงมือแปล” *หลวงบุณยมานพพาณิชย์ ๖ มิถุนายน ๒๕๐๓.*

อีกเรื่องหนึ่งคือ An essence of the dusk ซึ่ง “แสงทอง” ให้ชื่อว่า นาคีคำฉันท์ เป็นเรื่องเดียวในจำนวน ๑๓ เรื่องที่แปลออกมาเป็นคำฉันท์ นอกนั้นเป็นร้อยแก้ว “แสงทอง” เห็นว่ามีคนอ่านติดใจสู้เรื่องที่เป็นร้อยแก้วไม่ได้ จึงทำให้เป็นภาษาร้อยแก้วให้ได้ครบทั้ง ๑๓ เรื่อง

เรื่องแปลทั้งหมดนี้ Bubbles of the foam หรืออติรูป ได้แพร่นามปากกาของ “แสงทอง” ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ดังปรากฏอยู่ในคำนำของผู้แต่งว่า

“เรื่อง อติรูป จากต้นฉบับภาษาชื่อ Bubbles of the foam ของ ฟ.ว. เบน นี้ ข้าพเจ้าได้แปลส่งลงพิมพ์ในหนังสือนิตยสารรายเดือนชื่อ “ศัพท์ไทย” ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๔ ต่อแต่เวลานั้นจนกระทั่งบัดนี้นับเป็นเวลากว่า ๓๐ ปี เรื่องอติรูปก็ได้เป็นที่นิยมยกย่องกันเรื่อย ๆ มา ได้พิมพ์ขึ้นเป็นเล่มจำหน่ายมาหลายครั้งแล้ว ก็จำหน่ายจ่ายหมดไปจากร้าน แมแต่

ข้าพเจ้าจะหาสักเล่มใดที่พิมพ์ในครั้งใดเก็บสงวนไว้ในตู้ก็ไม่มีเลย ใคร่จะเอาคำนำที่เขียนไว้ในอติรูปเล่มพิมพ์ออกครั้งที่ ๑ ก็ไม่ได้ตามใคร่ แม้ที่สุดต้นฉบับที่เอามาเป็นเครื่องเรียงพิมพ์ในเล่มนี้ก็เป็นฉบับเดียวที่ข้าพเจ้ามี และต้องไปเที่ยวทวงมาจากผู้ยืม

เพราะเหตุที่เรื่อง อติรูป เป็นเรื่องในภาษาอังกฤษที่แปลแล้วอ่านฟังเป็นที่สบอารมณ์ชมชอบของชาวไทย มีภาษาไวยกรณ์อันประณีต มีคติและภาษิตอันคมคาย หลายโรงเรียนและหลายคณะบุคคลต่างได้นำหนังสือนี้ไปเป็นบทเรียน ไปเล่นละครทั้งทางบนเวที และทางวิทยุกระจายเสียง....

เรื่องของ F.W. Bain ทุกเรื่องไม่มีเลยที่จะทำให้ผู้ใดเบื่ออ่าน ตรงข้ามเท่าที่ข้าพเจ้าได้กว้านเรื่องของท่านผู้นี้ไว้ตามที่ทราบว่ามี ๑๓ เรื่อง ก็มีความยินดีที่ทราบว่า ล้วนแต่เป็นหนังสือที่น่าอ่านน่าสงวนไว้....." *หลวงบุณยมานพพาณิชย์ ๓๑ ตุลาคม ๒๔๙๖.*

นอกจากเรื่องแปลหนังสือชุดของ ฟ.ว. เบนแล้ว งานแปลจากหนังสือต่างประเทศของ "แสงทอง" ยังมีอีกมากมายหลายเรื่อง และความนิยมชมชอบของผู้อ่านก็ดูจะอยู่ที่ ติดใจลีลาการแปลแปลงมาเป็นภาษาไทยด้วยสำนวนละเมียดละไมและไพเราะเพราะพริ้งอย่างรัดกุมยิ่ง

ทางด้านบทประพันธ์ที่เป็นเรื่องแต่งขึ้นเอง ภายหลังนามปากกา "แสงทอง" ได้ปรากฎออกมาสู่บรรณโลกแล้ว หลวงบุณยมานพพาณิชย์ ได้ประพันธ์เรื่องที่มีแนวไปในทางสร้างอารมณ์ขันให้คนอ่านเป็นส่วนมาก สำหรับอันเป็นที่มาของการเขียนบทประพันธ์ชวนให้หัวเราะและขบขันนั้น "แสงทอง" กล่าวว่า

"ได้อ่านหนังสือของต่างประเทศที่นักประพันธ์ของเขาเขียนให้เราอ่านแล้ว บังเกิดความสุขสันต์หรรษา ชักจูงความรู้สึกไปสู่อำนาจแห่งการหัวเราะ เราก็นึกอยากให้คนอื่นได้มีความรู้สึกทำนองนี้ขึ้นมาบ้าง เพื่อจะได้เป็นยาจิรายุวัฒน์ สมดังภาษิตแห่งเราที่ว่า

สรวลเกษมเหมหรรษ์วันละครั้ง
เป็นยาสั่งโรคไม่ให้มาหา
ปอดมีแรงแข็งเส้นท้องนองน้ำตา
คือทำท่าเอ็กเซอร์ไซส์อยู่ในตัว ฯ

เทอญ"

ด้วยปณิธานที่ระบายออกมาเป็นภาษิตบทนี้เอง "แสงทอง" จึงเป็นนามปากกาที่พุ่งขึ้นมาด้วยเรื่องชุด คุณถึก สิขาทร เรื่องแรกให้ชื่อว่า "ปาฐะคุณถึก" ปรากฏอยู่ในหนังสือศัพท์ไทย เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ การออกโรงเป็นตัวละครในบรรณพิภพของ คุณถึก สิขาทร พร้อมด้วยสหายสามเกลอมี ขุนนิยตยุติกรณ์ คุณฉัฏฐ์ เบญจมางกูร และขุนสุวัณโณดม ได้สร้างงานเขียนเรื่องเริงรมย์ชุดนี้แก่ "แสงทอง" อีกหลายชื่อเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. ๒๔๗๓ "แสงทอง" ได้พาสี่เกลอมาเรียบเรียงเป็นเรื่อง มายาสาไฐย นับเป็นบทประพันธ์ที่แพร่คุณภาพอยู่ในโลกหนังสือเล่มหนึ่ง และเช่นเดียวกับเรื่องของ ฟ.ว. เบนบางเรื่องที่ถูกนำไปเล่นละครบนเวที และทางวิทยุกระจายเสียง เรื่องเริงรมย์ของ "แสงทอง" ชุดนี้ก็เคยออกโรงในแบบเดียวกัน และในเวลาต่อมา ก็ได้มีผู้ขอนำไปออกรายการทางโทรทัศน์ทั้งสองสถานีคือช่องสี่และช่องเจ็ด

ทางด้านกวีนิพนธ์ หลวงบุณยมานพพาณิชย์ได้รับการยกย่องว่า มีความจัดเจนในการแต่ง โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน อย่างกวีชั้นครูบาอาจารย์คนหนึ่ง ผลงานที่สำเร็จออกมาเป็นวรรณกรรมแขนงนี้ก็เห็นจะอยู่ที่การแต่ง นิราสรอบโลก ซึ่งหลวงบุณยมานพพาณิชย์ได้มีโอกาสเดินทางไปดูงานในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น เมื่อปีพ.ศ. ๒๔๗๙ ครั้นต่อมาภายหลังลาออกจากราชการ ก็หันมาสู่งานด้านหนังสือพิมพ์ด้วยใจรัก เพราะเป็นงานอาชีพที่มีความใกล้ชิดกันมากกับงานประพันธ์ ระยะนี้เองที่หลวงบุณยมานพพาณิชย์หมกมุ่นอยู่กับการค้นคว้าและศึกษาภาษาบาลีและสันสกฤตหนักยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน เพื่อให้เป็นสื่อสำคัญในการประกอบคำเขียนบทร้อยกรอง ขณะเดียวกันก็นำไปใช้กับการแต่งร้อยแก้วอย่างเช่นที่ปรากฏอยู่ในหนังสือชุดของ ฟ.ว. เบน ทุกเล่ม

ภายหลังลาออกจากตำแหน่งหัวหน้ากองการกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์เมื่อปีพ.ศ. ๒๔๘๘ พอปี พ.ศ. ๒๔๘๙ คุณมานิต วสุวัต ซึ่งเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ศรีกรุงและเป็นเพื่อนรักกันมาช้านาน ได้ออกหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษรายวันฉบับหนึ่งชื่อ Liberty จึงได้ชวนให้ไปทำงานอยู่ด้วย หลวงบุณยมานพพาณิชย์ทำงานอยู่ในกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นหนึ่งปี ก็ย้ายมาอยู่กับคุณอารีย์ ลีวีระ ผู้อำนวยการบริษัทไทยพณิชยการจำกัด และเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทย สยามนิกร และสยามสมัยรายสัปดาห์ ในตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาของบริษัทมาจนกระทั่งถึงแก่มรณกรรม

ด้วยความฝักใฝ่ในงานทางด้านการประพันธ์และวรรณกรรมมาเป็นระยะเวลานาน หลวงบุณยมานพพาณิชย์จึงได้รับเกียรติให้เป็นกรรมการในฐานะวรรณศิลปินผู้เชี่ยวชาญ อาทิเป็นกรรมการอยู่ในสาขาวรรณกรรมของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ อุปนายกสมาคมภาษาและหนังสือ กรรมการตัดสินการประกวดบทกลอนของสถาบันการศึกษา ฯลฯ นอกจากนั้น บรรดาสานุศิษย์ที่เป็นนักกลอนยังได้ขอให้เป็นกรรมการตัดสิน โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ของผู้ที่มีความสนใจงานประเภทนี้ส่งมาเข้าประกวด แม้ในระยะหลัง ๆ สุขภาพของหลวงบุณยมานพพาณิชย์จะถูกคุกคามด้วยโรคาพยาธิ แต่ด้วยใจรัก และปรารถนาที่จะเห็นเมืองไทยมีปราชญ์ในศิลปการประพันธ์มากขึ้นในอนาคตจึงเต็มใจรับสนองความต้องการ และไม่เคยทอดทิ้งหรือผลัดวันประกันพรุ่งให้งานดังกล่าวนี้คั่งค้างหรือผิดหวังแก่ผู้ใด

หลวงบุณยมานพพาณิชย์เริ่มรู้ตัวว่าป่วยเป็นโรคมะเร็งตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ จึงได้เข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลศิริราช โดยในระยะแรก นายแพทย์ใช้วิธีนำเครื่องมือเข้าไปแหนบทิ้งเอาเนื้อในหลอดคอซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งโรคออกมา แล้วรักษาด้วยการฉายแสงอยู่เป็นเวลาหนึ่งเดือนทำให้อาการทุเลาขึ้นมาก แต่โรคมะเร็งซึ่งเป็นโรคร้ายทำลายชีวิตมนุษย์อันดับหนึ่งที่ไม่มีใครรักษาให้หายขาดได้นี้ ได้หวนกลับมาอีกจนไม่อาจต่อสู้กับความทรมานอย่างแสนสาหัสของมันได้ จึงยอมให้นายแพทย์ทำการผ่าตัดเมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๗ แม้ในวันที่เข้าทำการผ่าตัดนั้น จะมีอายุได้ ๗๐ ปี ๖ เดือน ๒๓ วัน และใช้เวลาผ่าตัดถึง ๖ ชั่วโมงเศษ ศัลยแพทย์ก็ยังออกปากว่าเป็นคนป่วยที่มีพลังจิตเข้มแข็งคนหนึ่ง เมื่อนอนเปลรถเข็นออกมาจากห้องศัลยกรรมและเพิ่งฟื้นจากอาการสลบไม่กี่นาที หลวงบุณยมานพพาณิชย์ไม่มีอาการที่แสดงว่ามีความเจ็บปวดร้าวเลยแม้แต่น้อย ดวงตาทั้งคู่มีแววตื่นเต้นและดีใจที่ได้กลับออกมาพบโลกและชีวิตอีกครั้งหนึ่ง แล้วยังกล่าวกับญาติมิตรทันทีที่มาถึงห้องพยาบาลว่ารู้สึกโล่งและสบายที่คอเหลือเกิน แต่โรคร้ายได้มาคุกคามในขณะวัยและสังขารอยู่ในเกณฑ์ชรา ถึงแม้จะผ่านการผ่าตัดมาแล้ว หลวงบุณยมานพพาณิชย์ก็มีชีวิตอยู่มาได้อีกเพียง ๑ วัน กับ ๑๓ ชั่วโมง หัวใจจึงได้วายไปด้วยอาการสงบ เมื่อเวลา ๔ น.เศษของวันเสาร์ที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๗ รวมอายุได้ ๗๐ ปี ๖ เดือน ๒๕ วัน.

ข้าพเจ้าเป็นโรคมะเร็ง

หลวงบุณยมานพพาณิชย์เขียนบทความเรื่องนี้ไว้ใน "บัญชรแสงทอง" ของหนังสือพิมพ์สยามสมัยรายสัปดาห์ เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๐๗

ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้มิใช่ว่ารู้สึกเป็นเกียรติที่มาได้เป็นโรคมะเร็ง ความจริงข้าพเจ้ารังเกียจชื่อโรคนี้มาหลายสิบปีแล้ว มาเป็นเอาเมื่ออายุกำลังอยู่ในวัย ๗๐ ปี ก็มีความรู้สึกอย่างพูดตามปากตลาดก็ว่า "ไม่อยากเชียว" แต่เมื่อไหน ๆ ได้ลงเป็นโรคมะเร็งซึ่งได้ผลาญชีวิตคนวัยอ่อนกว่าข้าพเจ้า แต่กำลังมีความ ฉกรรจ์ใน การประกอบ กิจกรรมด้านต่าง ๆ อยู่ด้วยความน่าสาธุอนุโมทนาลงเสียมากกว่ามาก จะมาเอาชีวิตข้าพเจ้าปูนนี้ที่เกือบหมดสมรรถภาพอยู่แล้ว จึงทำให้ข้าพเจ้ารังเกียจและเกลียดโรคมะเร็งมากกว่าแต่ก่อน แต่ไม่ใช่ว่าข้าพเจ้ากลัวตาย การเขียนบทความทั้งนี้ข้าพเจ้าเจตนาจะนำความรู้สึกและประสพการณ์ของข้าพเจ้ามาเล่าเพื่อว่า ถ้าจะมีคุณประโยชน์แก่ท่านที่ยังไม่เคยเป็น อาจอาศัยบางข้อ บางพฤติการเป็นการยึดถือไว้เพื่อปฏิบัติสำหรับป้องกันหรือรักษาตัวเอง มิให้เป็นโรคนี้ หรือใช้บำบัดโรคนี้ ข้าพเจ้าก็จะมีความยินดีเท่ากับได้ช่วยนิดหน่อยแก่ท่านศาสตราจารย์ นายแพทย์อำนวย เสมรสุต นายกสมาคมต่อต้านโรคมะเร็งแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ผู้ซึ่งมีความขยันขันแข็งในการต่อต้านและปราบโรคนี้ และเป็นผู้ที่ได้เคยขอให้ข้าพเจ้าช่วยเขียนบทความเกี่ยวแก่โรคมะเร็ง ลงให้ประชาชนได้ทราบถึงความร้ายแรงของโรคนี้ที่อาจป้องกันมิให้กำเริบ หรือรักษาให้หายได้ในเวลาเร็วภายหลังเริ่มเป็น

ข้าพเจ้าจะกำหนดเอา **วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ ๒๕๐๖** เป็นวันที่ข้าพเจ้า **เป็นโรคมะเร็ง**

ก่อนแต่วันนั้นไปราวสามเดือนเศษ เป็นวันในฤดูฝน แต่พรรษาปี ๒๕๐๖ นั้นฝนล่าอันที่จริง ตั้งแต่ต้น พ.ศ. ๒๕๐๖ มาแล้ว ฤดูกาลในประเทศไทยไม่เป็นปรกติเรื่อย ๆ มา สุขภาพของข้าพเจ้าก็ไม่เป็นปรกติไปตามฤดูกาล ในราวเดือนกรกฎาคม เวลารับประทานอาหารเย็นเริ่มรู้สึกไม่สะดวกในการกลืนอาหารที่เป็นเนื้อ หมู ไก่ ซึ่งมักลงไปจุกอยู่ในหลอดอาหาร ต้อง

ดื่มน้ำหรือซดน้ำแกงจืดลงไปหล่อลำคอ หรือให้อาหารลื่นลงไป เมื่อนานวันเข้าก็รู้สึกว่าอาหาร เช่น เนื้อ หมู ไก่นี้ ข้าพเจ้าต้องเฝ้าเคี้ยวให้แหลก หรือมิฉะนั้นก็ต้องใช้มีดหั่นให้แทบละเอียดเสียก่อนจึงตักเข้าปากช่วยเคี้ยวอีกหน่อยแล้วจึงกลืน ครั้นเป็นดังนี้เรื่อย ๆ มาทุก ๆ เย็นก็ทำให้ข้าพเจ้าหวนรำลึกนึกไป เมื่อครั้งข้าพเจ้าพักอยู่กับพ่อบ้านแม่บ้านชาวอังกฤษในกรุงลอนดอน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ โน้น เวลารับประทานอาหารมื้อเย็น โต๊ะอาหารมีพ่อบ้าน แม่บ้าน คุณปกรณ์ อังศุสิงห์ ข้าพเจ้ากับผู้เฒ่า ญาติผู้ใหญ่ของพ่อบ้านผู้จากต่างประเทศเข้ามาเยี่ยมหลาน ได้ร่วมวงรับประทานด้วย พอถึงเวลากิน ผู้เฒ่าคนนี้แกควักตะไกรพิเศษออกมาคีบตัดเนื้อ จนแหลกแทบเป็น "บะช่อ" แล้วจึงกวาดอาหารที่ตัดนั้นเข้าปาก ข้าพเจ้าเข้าใจว่าฟันแกไม่สมประ–กอบ จึงต้องใช้เครื่องมือที่เตรียมใส่กระเป๋าติดตัวเป็นอาจิณ เมื่อถามว่าฟันปลอมก็ดูเรียบร้อยดี ไฉนจึงต้องตัดอาหารจนแหลกอย่างนั้น ก็ได้ความว่าลำไส้ของแกตีบ เป็นมานาน ได้ให้หมอตรวจแล้วก็ไม่พบอาการโรคอย่างอื่นนอกจากไส้ตีบ และไม่ทำความเดือดร้อนอันใดอื่นให้ นอกจากตัดอาหารให้ละเอียดแล้วก็ผ่านลงหลอดอาหารลงท้องได้โดยที่ดื่มน้ำช่วยเล็กน้อยเท่านั้น

ข้าพเจ้าก็เฝ้าแต่นึกว่าบัดนี้ ๒๖ ปีจากเวลาโน้น ข้าพเจ้าคงต้องใช้ตะไกรพิเศษอย่างผู้เฒ่าคนนั้นสักคราวหนึ่งกระมัง แปลกที่ข้าพเจ้าไม่ได้นึกถึงหมอเสียเลย

ครั้น **วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ.** ๒๕๐๖ ข้าพเจ้าไปเที่ยวน้ำตกเขาพัง จังหวัดกาญจนบุรีกับขบวนทัศนาจร โดยทางรถไฟ เมื่อถึงสถานีปลายทางได้รับกล่องบรรจุอาหารกลางวันหนึ่งกล่อง นักทัศนาจรแต่ละคนได้คนละกล่อง ลงจากรถไฟไปยังศาลาพักที่ใกล้น้ำตกเวลานั้นพอดี ๑๑.๐๐ นาฬิกา เมื่อเข้านั่งพักในศาลาแล้ว ใคร ๆ ต่างก็เปิดกล่องอาหาร เริ่มรับประทาน

ข้าพเจ้ามองไปทางไหนก็เห็นเขาลงมือรับประทานอาหารกันทั้งนั้น เวลาของข้าพเจ้าเคยกินระหว่าง ๑๓ ถึง ๑๔ นาฬิกา ครั้นมาเห็นเขาทั้งหลายพร้อมใจกันรับประทานเพล ข้าพเจ้าก็ไม่อยากจะให้แผกประเภท จึงเปิดกล่องอาหาร สิ่งบรรจุอยู่ภายในกล่องกระดาษแข็งสี่เหลี่ยมมีขาไก่อบหนึ่งชิ้น ข้าวสุกคลุกน้ำมันผสมด้วยลูกเกตกับแตงกวาหั่นแผ่นบาง ๆ เป็นอาหารสำคัญ มีกล้วยหอมกับส้มอย่างละลูกเป็นของหวาน เครื่องใช้แทนมือคือช้อนอาลูมิเนียมเล่มเดียว ซึ่งทำอะไรไก่ไม่สะดวกเลย

เมื่อข้าพเจ้าเริ่มลงมือตักอาหารเพลเข้าปากนั้น มองไปก็เห็นว่าคนเป็นอันมากกินกันอิ่มแล้ว และที่ยังไม่อิ่มก็ดูช่างรีบกินไปตาม ๆ กัน ข้าพเจ้าก็เลยพยายามกินเร็วตามเขาทั้งหลายบ้าง แล้วก็เกิดเหตุ

เนื้อกล้ามขาไก่ก้อนใหญ่เคี้ยวไม่ทันแหลก ข้าพเจ้ากลืนเข้าไปจุกแน่นอยู่ในลำคอ กลืนเท่าไร ๆ ก็ไม่ลง จะหายใจไม่ออกเอาด้วย ขณะนั้นข้าพเจ้ามีเหล้ากับโซดาผสมเสร็จวางอยู่ข้าง ๆ พร้อมแล้ว ก็ยกแก้วดื่มอึก ๆ เข้าไปเห็นจะได้สักหนึ่งในสี่ของถ้วยแก้ว แล้วทันใดนั้นก็ต้องรามือ รีบวางถ้วย เพราะน้ำแทบทั้งหมดนั้นไม่ได้ถ่วงให้ก้อนไก่ในหลอดคอเลื่อนลงไปเลย กลับถูกลมจากหน้าอกกระแทกให้กระอักออกมาในลักษณะอาเจียน แล้วก้อนเนื้อไก่ซึ่งใหญ่สักหน่อยก็พลอยตามน้ำออกมา ข้าพเจ้าก็โล่งคอ ต่อจากนั้นก็เลิกแตะต้องไก่ กินแต่ข้าวลูกเกตกับแตงกวาซึ่งยังเหลืออีกมาก แล้วกินส้มเป็นของหวาน จนรู้สึกว่าพออิ่มไปได้จนถึงเวลากินน้ำชาขากลับบนรถไฟแล้ว ก็เป็นอันเสร็จกินเพล แต่มีความรู้สึกว่า เมื่อตอนกินส้มนั้น หวังจะให้ชานส้มลงไปช่วยถ่วงกระเพาะหนักหน่อย กันหิวเร็ว ชานส้มกลีบแรกที่กลืนลงไปได้เป็นเครื่องทำให้แค้นคอเสียแล้ว และกว่าจะล่วงลื่นไปตามลำไส้ลงสู่กระเพาะก็เลื่อนลงไปอย่างฝืดหน้าอก

เมื่อกลับบ้าน เวลากินอาหารมีมีดช่วยหั่นของกินให้แหลกละเอียด แม้การกลืนจะแค้นคอบ้างก็ไม่รู้สึกว่าเดือดร้อนพอทนได้ จนกระทั่งวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ ข้าพเจ้ากับภรรยาพากันไปมนัสการพระปฐมเจดีย์ กลางวันรับประทานอาหารที่ร้านซึ่งชาวพระนครติด มีช้อนกับส้อมเป็นเครื่องมือ ข้าพเจ้าจิ้มเนื้อไก่ผัดเปรี้ยวหวานทั้งก้อนเคี้ยวนิดหน่อย ตามแบบอย่างเคี้ยวของที่มีดหั่นแหลกแล้วก็กลืนก้อนไก่ลงไปติดอีก ข้าพเจ้ากลืนเบียร์ถ่วงไม่ลง มีอาการอย่างเดียวกับที่น้ำตกเขาพังกาญจนบุรี เริ่มแสบคอแต่นั้นมา นอกจากแสบคอแล้วมีไอ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นหวัดลงคอเพราะถูกฝนในวันไปพระปฐมมากด้วย อีก ๔–๕ วันต่อมาจึงไปหาแพทย์ที่เคยรักษาบุตรหลานได้ตรวจคอแล้วให้ยากวาดลำคอ รักษาอยู่กว่า ๑๐ วันยาหมด คอที่แสบค่อยทุเลาแต่การกลืนอาหารทวีการแค้นคอยิ่งขึ้น ฝืดลำไส้ตอนหน้าอกมากเข้า และเจ็บหลอดคอตอนใต้ลูกกระเดือกลงไป แพทย์ผู้นี้ตรวจคอแล้วแนะนำให้ไปหาศาสตราจารย์ นายแพทย์วีกิจ วีรานุวัตติ์ ซึ่งเป็นผู้หนึ่งในคณะแพทย์ที่ร่วมกับแพทย์อีกหลายนาย รักษาโรคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ศาสตราจารย์ต้อนรับข้าพเจ้าด้วยความเคารพในฐานข้าพเจ้าเป็นบิดาของเพื่อนร่วมชั้นกับศาสตราจารย์เมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ด้วยกัน ข้าพเจ้าเล่าอาการให้ฟัง ท่านก็เขียนหนังสือนำส่งตัวข้าพเจ้าไปสถานถ่ายภาพเอ๊กซเรย์ทันที นายแพทย์ที่นั่นได้ฉายเอ๊กซ–เรย์ตรวจข้าพเจ้า เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ด้วยวิธีให้กลืนวิลีน(Liquid) วัตถุคือ ไบเรี่ยมซัลเฝตสีขาว ข้น ๆ แล้วดูความเคลื่อนลงของวัตถุนั้นตามหลอดอาหาร ได้ฉายภาพเคลื่อนไหวอยู่ครู่ใหญ่

แล้ว ก็ได้ถ่ายภาพนิ่งสแนพ้ตอนกลืนวัตถุล่วงลงตามหลอดอาหาร สามท่า รุ่งขึ้นจึงได้ไปรับฟิล์มเอ๊กซเรย์ และรายงานการอ่านภาพ ซึ่งพิมพ์ดีดเป็นภาษาอังกฤษ ข้าพเจ้าเดาภาษาแพทย์ออกได้เป็นเลาความว่า หลอดอาหารช่วงหนึ่งในสามตอนบน (Upper Third) (ดูเหมือนจะเป็นตอนใต้ลูกกระเดือกลงมาจนราวหน้าอกนั้นตีบ) ข้าพเจ้าดูภาพเนเกทีฟของฟิล์มเอ๊กซเรย์เห็นทางไหลลงของไบเรี่ยม ซัลเฝตสีขาวในหลอดอาหารของข้าพเจ้า มีลักษณะเหมือนเป็นขยักของท่อประปาใต้อ่างน้ำล้างหน้า คือคล้าย S ตามนอน แต่ว่าโค้งไม่มาก สังเกตเห็นว่าโค้งน้อย ๆ เท่านั้น แล้วไบเรี่ยมซัลเฝตที่ไหลเลยจากนั้นลงไปแสดงเป็นเส้นขาวบาง ๆ ยาวราว ๕–๖ เซนติ–เมตร ข้าพเจ้าเดาว่าระยะนั้นเป็นตอนที่หลอดอาหารตีบ อันเป็นตอนที่รู้สึกเมื่อเวลากลืนว่าฝืดหน้าอก ท้ายรายการอ่านภาพฟิล์มมีคำสรุปความเห็นของแพทย์ผู้ฉายเอ๊กซเรย์ว่า Malign. Ca. คำต้นข้าพเจ้าแปลว่า ร้าย คำต่อมาข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นคำย่อของ Cancer คือมะเร็ง วันนั้นเป็นวันพฤหัสบดีที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๖

ข้าพเจ้ามาทราบภาษาแพทย์ในภายหลังว่า Malign นั้นเป็นคำย่อของ Malignant tumour คือเนื้องอกชนิดร้าย และ Ca. คือ Carcinoma หรือ Cancer นั่นเอง

เวลาเย็นวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ข้าพเจ้านำฟิล์มภาพเอ๊กซเรย์สามแผ่นกับบัตรพิมพ์รายการอ่านภาพไปหาศาสตราจารย์วีกิจ วีรานุวัตติ์ ท่านอ่านรายการและพิจารณาภาพเอ๊กซเรย์แล้วกล่าวว่า "ควรตัดหลอดอาหารช่วงบนออกเสียแค่นี้ แล้วเอาหลอดเซ็ลลูลอยด์ใส่แทน" แค่นี้นั้นคุณวีกิจชี้ระยะตั้งแต่รอยหลอด อาหารขยัก และยาวลง มาเป็น ช่วงระยะ ประมาณ ๖–๗ เซนติเมตร ข้าพเจ้าว่าได้อยู่มาจนอายุ ๗๐ ปี รู้สึกว่าพอแล้ว การที่จะรับการผ่าตัดและนอนโรงพยาบาลซึ่งคงจะนาน และเสียเงินตั้งหมื่นสองหมื่นนั้น ข้าพเจ้าไม่มีกำลังจะสู้ ข้าพเจ้าสมัครตายดีกว่า คุณวีกิจบอกว่าอ๊อพเพอเหรตแล้วจะหาย และจะมีอายุยืนต่อไปได้อีกนาน เพราะกำลังข้าพเจ้ายังดี ว่าแล้วก็หยิบบัตรขึ้นมาเขียน เสร็จแล้วส่งให้ข้าพเจ้า ๆ อ่านดูได้ความว่าท่านเขียนบันทึกถึงศาส–ตราจารย์นายแพทย์เปรม บุรี ส่งตัวข้าพเจ้าซึ่งท่านบอกไปด้วยว่าเป็นนักประพันธ์มีชื่อ บิดาของเพื่อนรักของท่านให้มารับการอ๊อพเพอเหรต แล้วคุณวีกิจขอให้ข้าพเจ้ารีบไปพบท่านศาสตรา–จารย์เปรม บุรี ซึ่งท่านยกย่องว่าเป็น One of the best ของโรงพยาบาลศิริราชทางศัลยกรรม กลับถึงบ้านข้าพเจ้าต้องตกลงใจยอมผ่าตัด เพราะครอบครัวของข้าพเจ้าอยากให้ข้าพเจ้ามีชีวิตต่อไปอีก

รุ่งขึ้นวันศุกร์ที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ เวลา ๙.๐๐ นาฬิกา ข้าพเจ้า บุตรหญิงชาย อีกสองคนพากันไปถึงตึกศัลยกรรม ณ โรงพยาบาลศิริราช (เอาบุตรไปเผื่อว่าถ้าข้าพเจ้าต้องนอนโรงพยาบาล เขาจะได้เตรียมเครื่องใช้สรอยไปให้) พบศาสตราจารย์เปรม บุรี แล้วข้าพเจ้าส่งบันทึกนำส่งตัวข้าพเจ้าพร้อมทั้งฟิล์มภาพเอ๊กซเรย์ให้ท่าน ท่านถามถึงความรู้สึกว่าระลึกได้ หรือไม่ว่าได้รับความลำบากในการกลืนอาหารตั้งแต่เมื่อไร ข้าพเจ้าก็เล่าอาการวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๐๖ ให้ฟัง ว่าวันนั้นเป็นวันที่ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นวันตั้งต้นเจ็บอย่างผิดปรกติ ท่านศาสตราจารย์ทำท่าจะนำตัวข้าพเจ้าเข้าห้องปฏิบัติการ แต่แล้วท่านถามว่ารับประทานอาหารเช้ามาแล้วหรือยัง ข้าพเจ้าตอบว่าแล้ว ท่านว่าเห็นจะทำเดี๋ยวนี้ไม่ได้เสียแล้วเพราะจะต้องทำอะไรข้างในลำคอ อาจอาเจียนได้ แล้วท่านถามว่ากินอะไรบ้าง ข้าพเจ้าว่า ไข่ลวกสองฟอง โอวัลตินหนึ่งถ้วย ขนมปังหนึ่งแผ่น ท่านว่ากินเข้าไปไม่น้อยขอให้ข้าพเจ้ากลับไปนอนย่อยอาหารที่บ้าน บ่ายโมงตรงวันนั้นให้ไปพบท่านใหม่ ตลอดเวลาตั้งแต่นั้นไปไม่ให้รับประทานอะไรอีกเลยเป็นอันขาด แม้จนน้ำลาย

ออกจากโรงพยาบาลพลางก็นึกได้ว่าวันนั้นเป็นวันศุกร์ พรุ่งนี้ธนาคารหยุด ข้าพเจ้ามีเวลาซึ่งอาจเป็นครั้งสุดท้ายที่จะทำธุระกับธนาคารได้เพียงวันนี้ จึงถอนเงินสดเอามาให้ภรรยาหมด สำหรับใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลข้าพเจ้า และอาจเลยใช้สำหรับค่าทำศพด้วย

เวลา ๑๓.๐๐ นาฬิกาตรง ข้าพเจ้ากับบุตรหญิงชายไปพบศาสตราจารย์เปรมอีก ท่านก็เตรียมพร้อมแล้ว ข้าพเจ้าถูกจัดให้ขึ้นนอนเตียงมีนางพยาบาลนำปรอทมาให้อม เห็นว่าไม่มีไข้แล้วก็ฉีดยาเข้ากล้ามที่ต้นแขนซ้ายหนึ่งเข็ม พักสักครู่ใหญ่แล้วแพทย์ผู้ช่วยพาข้าพเจ้าจากเตียงไปนั่งเก้าอี้มีพนักพิงเอนให้ข้าพเจ้าอ้าปากรับการฉีดยาเป็นละอองน้ำเข้าไปลึกในลำคอ รู้สึกเย็นเฉียบและชา ให้พักสักครู่แล้วแพทย์ผู้ช่วยเอาคีมคีบก้อนสำลีที่ปั้นไว้กลม ๆ จุ้มลงในถ้วยที่ มีน้ำใส ๆ ให้ข้าพเจ้าอ้าปากกว้าง เขาสอดก้อนสำลีชุบน้ำยาเข้าไปลึกในลำคอ พลางสั่งให้ข้าพเจ้าสูดลมแรง ๆ หรือหายใจยาว ๆ เข้าไปทางปาก รู้สึกว่าลมได้พากลิ่นยาในก้อนสำลีเข้าไปรมในลำคอ และลึกลงไปในหลอดอาหาร ได้รสขื่น ๆ ขม ๆ ครั้นคะเนว่ากลิ่นยาในก้อนสำลีจางหมดแล้ว เขาก็คีบสำลีก้อนใหม่จุ้มน้ำยา แล้วจ่อเข้าไปในคอรอให้ข้าพเจ้าสูดเข้าไปจนยาจางได้ ทำอยู่เช่นนั้นหลายครั้งดูเหมือนจะสิ้นสำลีราวสิบก้อน จนข้าพเจ้ารู้สึกว่าคอตีบตัน ลองกลืนดู หลอดคอข้างในคล้ายไม่เคลื่อนไหวเลย และรู้สึกเหมือนในลำคอแข็งเป็นกระดานไปหมด แต่ว่าหายใจทางจมูกคล่องอยู่

ครั้นเห็นว่าข้าพเจ้าอยู่ในลักษณะที่ควรจะเข้าห้องผ่าตัดได้แล้ว ก็มีพนักงานเอารถเตียงมาเทียบ ข้าพเจ้าขึ้นนอนแล้วเขาก็เข็นรถไปเข้าสู่ห้องผ่าตัด ซึ่งศาสตราจารย์นายแพทย์เปรม บุรี แพทย์ผู้ช่วย และนางพยาบาลเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ไว้พร้อมแล้ว เขาย้ายข้าพเจ้าจากรถเตียงไปนอนบนแท่นนอนเพื่อการปฏิบัติครั้งสำคัญ

ข้าพเจ้าถูกจัดให้นอนหงายมีผ้าปิดทับสองลูกตา ศีรษะห้อยเลยหมอน อ้าปากให้แก่ศาสตราจารย์เปรมซึ่งนั่งเก้าอี้ตรงศีรษะข้าพเจ้า มีผู้ช่วยอยู่ข้าง ๆ แล้วต่อไปนี้เป็นลำดับของการปฏิบัติ

มีโลหะค่อย ๆ เคลื่อนเข้าคอไป พลางก็ถ่างหลอดคอออกให้กว้างและคงจะมีไฟฟ้าฉายส่องเข้าไปในลำคอพร้อมกัน เพราะข้าพเจ้าได้ยินพูดถึงไฟไม่เป็นปรกติ ครั้นเจ้าหน้าที่จัดไฟฟ้าเรียบร้อยแล้วก็ได้ยินพูดว่าสว่างดีแล้ว และมีเสียงพูดว่า "อยู่ลึก" ต่อมาว่า "เห็นแล้ว" ข้าพเจ้าเข้าใจว่าคงเห็นต้นเหตุแห่งโรคแล้ว อีกสักครู่ข้าพเจ้าได้ยินว่า "เป็นหนองแล้ว" ไม่ช้าก็รู้สึกเหมือนเนื้อในหลอดคอนั้นถูกแหนบทิ้งไปหนึ่งแท่ง แล้วได้ยินนายแพทย์ปรึกษากันว่า "เอาออกอีกชิ้นดีกระมัง" ต่อมาก็รู้สึกว่าถูกทิ้งไปอีกแท่งหนึ่ง ฉับพลันต่อมาก็สัมผัสคล้ายมีอะไรเข้าไปป้ายหรือไปแต้มข้างในลำคอ คงจะเป็นยาห้ามเลือดและสมานแผล เสร็จการปฏิบัติครั้งนี้แล้วรถเตียงคันเดิมก็มาเทียบให้ข้าพเจ้าย้ายกลับไปนอนที่เดิม พนักงานเข็นรถข้าพเจ้ามาจอดไว้หน้าประตูห้องที่เข้าไปครั้งแรก ให้นอนนิ่ง ๆ เพื่อแพทย์มาตรวจเห็นว่าเมื่อไรข้าพเจ้าขากเสมหะออกมาไม่มีโลหิตแล้วก็จะให้ลุกเดินได้ แต่ห้ามรับประทานทุกสิ่งจนกว่าจะถึงเวลา ๑๖.๐๐ น. จึงรับประทานน้ำข้าวต้มที่อุ่นน้อย ๆ ได้

ระหว่างข้าพเจ้านอนพักพื้นนี้ บุตรีข้าพเจ้าไดไปถามศาสตราจารย์เปรม บุรี ท่านบอกว่าจะต้องส่งชิ้นเนื้อที่ตัดออกจากในหลอดอาหารไปแยกธาตุ ส่วนการรักษาต่อไปคงไม่ต้องผ่าตัดเอาช่วงหนึ่งของหลอดอาหารออก พอข้าพเจ้าถ่มน้ำลายไม่มีโลหิตปนแล้ว ให้บุตรีข้าพเจ้านำข้าพเจ้าไปพบศาสตราจารย์นายแพทย์โรจน์ สุวรรณสุทธิ ที่ตึกรังสีวิทยา เพื่อทำการรักษาด้วยการฉายแสง

ประมาณ ๑๕ นาที ภายหลังออกจากห้องผ่าตัดแล้ว โลหิตไม่มีปนกับเสมหะออกมาอีกแล้ว บุตรีข้าพเจ้าก็รับแฟ้มปกแข็งสีชมพู ซึ่งมีเอกสารและฟิล์มเอ๊กซเรย์ เป็นแฟ้มประจำตัวคนไข้สำหรับข้าพเจ้าจากเจ้าพนักงานที่ตึกศัลยกรรมแล้วมาพาข้าพเจ้าลงจากรถเตียง เดินไปตึกรังสี

วิทยาซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กัน เข้าพบศาสตราจารย์นายแพทย์โรจน์ สุวรรณสุทธิ ท่านรับแฟ้มประจำตัวข้าพเจ้าไปเปิดอ่านเอกสาร และพิจารณาภาพเอ๊กซเรย์สักครู่ท่านก็ถามอายุ ตำบลบ้าน ฯลฯ ถามถึงว่าเป็น เบาหวาน วัณโรค ความดันโลหิตสูงหรือไม่ ข้าพเจ้าตอบว่าไม่เคยเป็นทั้งสามโรค ท่านว่าเคยเป็นอะไรบ้าง ข้าพเจ้าตอบว่าข้าพเจ้าเป็นคนไม่ค่อยมีโรคนอกจากเป็นหวัด หรือปวดท้องเล็ก ๆ น้อย ๆ เคยเป็นโรคหืดได้รับความทรมาณอย่างสาหัสอยู่ราว ๒๐ ปี แต่ก็หายขาดมาราว ๑๘–๑๙ ปีแล้ว ไม่ทราบด้วยยาอะไร ได้เคยมารับการรักษาด้วยการฉายแสงเอ๊กซเรย์ที่ตึกนี้เมื่อราว ๒๗–๒๘ ปีโน้นเหมือนกัน สมัยโน้นคุณอำนวย เสมรสุต เป็นนายแพทย์ผู้ลงมือฉายแสงรักษาข้าพเจ้าด้วยตนเองทีเดียว ศาสตราจารย์โรจน์ถามถึงเรื่องสูบบุหรี่ สูบกล้อง เสพสุรา ว่าขนาดไหน ข้าพเจ้าตอบว่าสูบบุหรี่วันละ ๔–๕ มวน สูบกล้องภายหลังอาหาร ๓ มื้อ เสพสุราก็ไม่มากเหมือนเมื่อหนุ่ม ๆ และทั้งสามสิ่งที่ข้าพเจ้าก็สูบและเสพมาตั้ง ๔๕ ปีเท่า ๆ กันตลอดมา ท่านศาสตราจารย์ก็ว่าเห็นจะไม่ใช่สิ่งเหล่านี้ที่เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าเกิดโรค แล้วท่านถามว่าข้าพเจ้าชอบรับประทานอาหารร้อนจัดหรือเปล่า ข้าพเจ้ารีบรับสารภาพทันทีว่า ข้าพเจ้าชอบรับประทานของกินที่ร้อนจัด เช่นเป็นข้าวต้มก็ชอบรับประทานเวลาเดือดปุด ๆ แกงจืดหรือแกงต้มยำที่ไม่เผ็ดจัด ข้าพเจ้าชอบให้ใส่หม้อไฟ นอกจากนั้นน้ำชาชงก็ต้องร้อนจัดอยู่เสมอ ท่านศาสตราจารย์ลงสันนิษฐานว่าของร้อน ๆ อาจลวกลำไส้จนไม่อยู่ในภาวะที่จะทนการครูดถูของอาหารหยาบและแข็งเช่นกระดูกและก้างเป็นต้นจึงเกิดเป็นแผลขึ้น

คุณโรจน์จดข้อความที่ถามข้าพเจ้าเสร็จแล้วก็ส่งแฟ้มให้นางพยาบาลรับไปจัดการทำบัตรประจำตัวสำหรับข้าพเจ้า ๆ ได้ถามท่านศาสตราจารย์ว่าตั้งแต่ ๑๖.๐๐ นาฬิกาไป ข้าพเจ้าจึงจะเริ่มกินอาหารน้ำ ๆ ได้นั้น หมายความเพียงไหน ก็ได้รับคำอธิบายว่าควรจะรับประทาน น้ำข้าวต้ม น้ำซุบ นม ไข่ลวก และอาหารเหลว ขนาดข้าวต้มโจ๊ก อย่าเพ่อใช้ข้าวจานน้ำ แต่ถ้าอาหารน้ำเหล่านั้นทำให้ไม่อิ่ม ก็กินบ่อย ๆ ขณะนั้นนางพยาบาลนำแฟ้มปกสีชมพูกับบัตรแข็งกลับมายื่นให้ศาสตราจารย์ ข้าพเจ้าเหลือบไปเห็นที่ปกแฟ้มนั้นเวลานี้มีตัวหนังสือแดงตัวเท่าหม้อแกงประทับไว้ว่า CANCER ข้าพเจ้าก็ทราบชัดในบัดนั้นว่าข้าพเจ้าเป็นโรคมะเร็งแน่แล้ว อัศจรรย์ที่ก่อนแต่นี้จนกระทั่งถึงเวลาที่ได้เห็นคำแจ้งโรคนี้ ไม่มีใครเคยเปล่งเสียงบอกเลยว่าข้าพเจ้าเป็นแคนเซ่อร์ หรือเป็นโรคมะเร็ง

ท่านศาสตราจารย์ยื่นบัตรแข็งให้ข้าพเจ้าแล้วสั่งว่าให้นำบัตรนี้มาแสดง ทุกคราว ที่มารับการรักษาที่ตึกรังสีวิทยา แล้วท่านนัดว่า วันจันทร์วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ เวลา ๙ นาฬิกา ให้ข้าพเจ้าไปพบท่านเพื่อตรวจอาการอีกและเริ่มการรักษาต่อไป.

ข้าพเจ้าเขียนบทความนี้ในวันจันทร์ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ นับตั้งแต่เกิดมาเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๓๖ ก็นับว่าข้าพเจ้ามีอายุถึงวันนี้ได้ ๒๕๕๕๘ วัน อีก ๘ วันจะเวียนถึงวันเกิดวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ (๒๕๕๖๖ วัน) มีอายุครบเจ็ดสิบปี (ที่ไม่เป็น พ.ศ. ๒๕๐๖ ก็เพราะเนื่องจากการเปลี่ยนวันเดือนขึ้นปีเป็นอย่างใหม่ เดือนมกราคม กุมภาพันธ์ และมีนาคม ของ พ.ศ. ๒๔๘๓ ไม่มี บรรดาคนไทยที่เกิดในสามเดือนนี้ ก่อน พ.ศ. ๒๔๘๔ จะต้องคำนวณศักราชให้ถูกต้อง)

ดำเนินความต่อไปว่า วันจันทร์ที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ ข้าพเจ้าไปถึงตึกรังสีวิทยา เวลา ๙.๐๐ น. ได้พบศาสตราจารย์ โรจน์ สุวรรณสุทธิ ท่านนำเข้าห้องตรวจ ตรวจนัยน์ตา จับสองต่อมใต้คาง จับเส้นคอเหนือไหปลาร้า แล้วให้ขึ้นนอนบนเตียง อมปรอท เอาเครื่องวัดความดันโลหิตเข้าจับ ได้ ๑๕๘ ว่าพอดีกับขนาดอายุ และความที่ยังแข็งแรง คลำและกดตามบริเวณท้อง สัมผัสต่อมหลายแห่งแล้วท่านให้ลุกขึ้น ตามท่านไปเข้าห้องฉายและถ่ายภาพเอ๊กซเรย์ชั้นแรกให้ยืน ท่านจัดให้เครื่องฉายเอ็กซเรย์แสดงการทำงานของปอดเวลาหายใจ ตรวจดูข้างภายในตอนหน้าอกตั้งแต่คอลงไปถึงเอวแล้วดูทางข้างซ้ายและข้างขวา แล้วทั้ง ๆ ที่อยู่ในท่ายืน ท่านให้กลืนไบเรี่ยมซัลเฝตหลายครั้ง เสร็จแล้วให้ข้าพเจ้าเอนตัวหงายไปแนบแผ่นกระดานที่พิงอยู่พลันกระดานก็ค่อย ๆ เอนจนกระทั่งกลายเป็นว่าข้าพเจ้านอนหงายอยู่บนเตียง ได้มีการฉายและถ่ายภาพข้าพเจ้ากลืนไบเรี่ยมซัลเฝตอีก ๔–๕ ครั้ง และคงได้สแน้พตอนที่ไบเรี่ยมซัลเฝตเคลื่อนตามลำไส้ ๒–๓ ภาพ

เสร็จจากงานในห้องถ่ายเอ๊กซเรย์แล้ว ดร. โรจน์นำข้าพเจ้ากลับห้องเดิม บอกให้ขึ้นนอนบนเตียง คราวนี้ต้องเปลือยกายท่อนบนลงเพียงแค่เข็มขัด โดยที่ท่านคงจะได้กำหนดบริเวณจากภาพเอ๊กซเรย์แล้ว ดร. โรจน์จึงวางบรรทัดและขีดเส้นด้วยวิลีนวัตถุสีสีเสียด ซึ่งล้างไม่ค่อยออกเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าบนหน้าอกข้าพเจ้ามีด้านยาวราว ๑๕ เซนติเมตร ตั้งแต่ใต้ลูกกระเดือกลงมาจุดหน้าอก ความกว้างราว ๗–๘ เซนติเมตร เนื้อที่ในสี่เหลี่ยมผืนผ้าบนหน้าอกข้าพเจ้าราว ๑๒๐ ตารางเซนติเมตรนี้คือเป็นบริเวณที่ท่านศาสตราจารย์โรจน์กำหนดให้รังสีฉายแสงอยู่ภายในเส้นที่กำหนดไว้นั้น

เขียนหน้าอกแล้วท่านให้พลิกขว้ำ คราวนี้ขีดเส้นบนสบักทั้งสองข้าง และขีดเส้นบนไหล่และสีข้างด้วย เสร็จสรรพแล้วท่านบอกว่าอย่าให้บริเวณที่เขียนเส้นแดงไว้ถูกน้ำเป็นอันขาด เวลาอาบน้ำควรรดตั้งแต่เอวลงมา แขน และตั้งแต่คอขึ้นไปควรใช้ผ้าชุบน้ำเช็ด ส่วนท่อนกลางร่างกายนั้นแนะนำให้ใช้แป้งข้าวโพดถู การห้ามถูกน้ำนี้มีอธิบายว่า ถ้าถูกบริเวณผิวหนังเนื้อที่ถูกฉายแสงรังสีอาจพองและพุขึ้น รักษาลำบาก เพราะฉะนั้นจึงห้ามถูกน้ำอย่างเด็ดขาด จนกว่าจะสำเร็จกำหนดเวลาฉายแสงและต่อจากนั้นไปอีกสองสัปดาห์

เมื่อใส่เสื้อเรียบร้อยแล้ว ศาสตราจารย์ท่านให้ข้าพเจ้าขึ้นยืนบนเครื่องชั่งน้ำหนักตัว โดยให้ถอดรองเท้า พอเห็นเลขแสดงน้ำหนักตัวข้าพเจ้าเพียง ๕๒ ๑/๒ กิโลกรัม ข้าพเจ้าก็ใจหายทันที

ข้าพเจ้าเคยชั่งน้ำหนักตัวมาหลายครั้ง และคงยืนที่อยู่ ๕๕ กิโลกรัม หรือ ๑๒๑ ปอนด์ทุกครั้ง แต่แล้วข้าพเจ้าก็ไม่ได้นำพาต่อการชั่งอีกเมื่อได้เดินผ่านเครื่องชั่งวางตามบาทวิถีที่มีเด็กคอยเก็บค่าชั่ง ๒๕–๕๐ สตางค์ มาเห็นตัวเลขครั้งนี้ว่าน้ำหนักข้าพเจ้าลดลงเป็น ๕๒ ๑/๒ กิโลกรัม หรือ ๑๑๕.๕๐ ปอนด์ ก็มาแน่ใจเอาว่า โรคมะเร็งเล่นงานมาก่อนแล้วโดยข้าพเจ้าไม่รู้ตัว เพิ่งคิดได้ในบัดนั้นว่าขอบเอวกางเกงหลวมไปเสียทุกตัว แต่ไม่ได้เฉลียวถึงน้ำหนักตน

ข้าพเจ้านั่งรอ ดร. โรจน์ สเก๊ตช์ภาพด้านหน้าด้านหลังของข้าพเจ้าเห็นเขียนบริเวณสำหรับให้ฉายแสงแจ้งกำหนดความกว้างยาว เพื่อความสะดวกของพนักงานเจ้าหน้าที่จะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง แล้วก็นำข้าพเจ้าเข้าสู่ห้องฉายแสงโคบ๊อล์ท โดยให้ข้าพเจ้าเปลือยท่อนบนขึ้นไปนอนบนแท่นโลหะซึ่งเป็นแอ่งมีผ้าขาวคลุมไปตามยาว ภายใต้เครื่องฉายมหึมาซึ่งเคลื่อนได้โดยง่ายตามมือดึง หรือดัน คะเนว่าได้ที่แล้ว ดร. โรจน์ก็บิดหมุนกลไกทำให้ปากช่องเครื่องฉายส่องแสงได้ส่วนสนิทกับรอยและบริเวณบนหน้าอกข้าพเจ้าแล้ว ก็ยังการฉายแสงโคบ๊อล์ทให้เป็นไปในขณะที่พนักงานประจำเครื่อง ๒–๓ คนล้อมดูเพื่อจดจำไว้ปฏิบัติแก่ข้าพเจ้าในครั้งต่อไป ครั้นได้ยินเสียงเครื่องฉายแสงทำงาน ทุกคนก็ออกไปจากห้อง หับประตูห้ามคนเข้า เปิดไฟฟ้าในห้องไว้สว่างมีช่องกระจกให้เจ้าหน้าที่ที่นั่งเฝ้าคุมดูมิเตอร์ต่าง ๆ อยู่ข้างนอกอาจมอง เข้ามาเห็นคนนอนรับการฉายแสงได้ตลอดร่าง มีพัดลมเพดานพัดให้ความเย็น

ข้าพเจ้าเหลือบตามองขึ้นไปดูปากช่องเครื่องฉายแสง ไม่เห็นค่อยมีแสงส่องผ่านปากช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าลงมา เหลือบมองที่หน้าอกก็ไม่เห็นมีแสงอันใดส่องสู่ ไม่รู้สึกว่ามีอะไรมาสัม–

ผสผิวหนังหน้าอกในบริเวณที่เขียนเส้นล้อมไว้ นึกว่าบางทีจะเป็นด้วยเพิ่งเริ่มใหม่ ๆ นานครั้งฉายเข้าบางทีจะเคยแก่อะไรเข้าบ้าง อีกสักครู่หนึ่งก็ได้ยินเสียงเหมือนสัญญาณอะไรสักอย่างแล้วไฟในห้องก็ดับมืดเสียงประตูห้องเปิด มีแสงข้างนอกส่องเข้ามา แล้วก็มีพนักงานเจ้าหน้าที่สองคนเข้ามาเลื่อนแท่นนอนถอยให้พ้นเครื่องฉายแจ้งว่า ลงจากเตียงได้แล้ว ถามได้ความว่าการฉายครั้งนี้ใช้เวลานาน ๘ นาที

แต่งกายเรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้ากลับไปหา ดร. โรจน์ ได้รับทราบกำหนดการรักษา–พยาบาลว่า ข้าพเจ้าจะต้องไปรับการฉาย ๓๐ ครั้ง วันละครั้งเว้นวันเสาร์อาทิตย์ และวันหยุดราชการ ส่วนเวลานั้นทางตึกรังสีวิทยาเริ่มทำการตั้งแต่ ๖.๐๐ น. เป็นต้นไปจนเย็น ให้ข้าพเจ้าไปตกลงนัดเวลาตามสะดวกกับพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งข้าพเจ้าไปติดต่อเลือกเวลา ๘.๓๐ น. ทุกวันเป็นเวลาที่ข้าพเจ้าเข้ารับการฉายแสงรักษาโรค

ที่กล่าวมาแล้วล้วนเป็นเรื่องเกี่ยวแก่ทางแพทย์แผนปัจจุบัน แต่ไทยเราก็มีทางแพทย์แผนโบราณคือมีตำหรับตำรายารักษาโรคมะเร็งเหมือนกัน

คืนวันหนึ่งในพ.ศ. ๒๕๐๖ ข้าพเจ้าได้ไปร่วมในงานกุศลที่ประกอบอุทิศแก่คุณอารีย์ ลีวีระ อันเป็นคืนวันสุกดิบของวันที่จะทำฌาปนกิจศพของท่านผู้นี้ที่วัดมกุฎกษัตริยาราม ข้าพเจ้าได้นั่งคุยกับคุณหลวงบุเรศบำรุงการ ผู้ชำนาญในเรื่องสมุนไพรไทย และยาไทยแผนโบราณ ข้าพเจ้าได้ถามท่านถึงเรื่องสรรพคุณของต้นทองพันชั่ง ท่านเล่าว่าท่านมีตำหรับยา ที่ใช้ต้นทองพันชั่งรักษาโรคได้หลายอย่าง อาทิ โรคมะเร็ง ท่านเล่าว่ายาตามในตำหรับของท่านได้เยียวยาผู้ป่วยด้วยโรคมะเร็งหายไปแล้วหลายราย ข้าพเจ้าออกสนใจพึ่งท่าน ๆ เห็นข้าพเจ้ามีศรัทธาอยู่ ก็ยินดีที่จะลอกตำหรับที่แก้โรคสำคัญ ๆ ให้ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็รับปากว่าจะสนองคุณท่านด้วยการให้หนังสือที่ข้าพเจ้าเขียนแก่ท่าน

รุ่งขึ้นตอนเย็นข้าพเจ้าไปในงานฌาปนกิจศพคุณอารีย์ ลีวีระ ก็เลยนำหนังสือของข้าพเจ้าติดมือไปด้วย แน่ใจว่าจะพบคุณหลวงบุเรศบำรุงการก็จะได้มอบหนังสือให้เลย ก็สมดังคาดและก็ประจวบกับที่คุณหลวงท่านก็ได้เตรียมให้ตำหรับตำราที่ท่านเขียนด้วยลายมือของท่านเอง นำด้วยยาแก้โรคมะเร็งทั่วไป กับยาอื่นอีก ๕ ขนาน นอกจากนี้ยังให้หนังสือภาษาอังกฤษชื่อ Arthrisis and Folk Medicine ด้วยอีกเล่มหนึ่ง กลับถึงบ้านข้าพเจ้าอ่านตำหรับยาด้วยความสนใจ แล้วก็เก็บเข้าตู้ไว้

เมื่อมิตรและญาติทราบว่าข้าพเจ้าเป็นโรคมะเร็ง ต่างก็แนะนำให้ข้าพเจ้ากินยาทองพันชั่ง ข้าพเจ้านึกถึงตำหรับของคุณหลวงบุเรศฯขึ้นได้ก็หยิบออกมาลอกแล้วให้ไปเจียดที่ร้านเจ้า–กรมเป๋อ ซึ่งอยู่ที่ตึกปากทางเข้าวัดจักรวรรดิราชาวาศ เมื่อเช้าวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ เป็นยาที่ประกอบด้วยใบไม้รากไม้และหัวไม้รวมน้ำหนัก ๑๕๐๐ กรัม บรรจุแน่นหม้อดินที่หาได้ขนาดใหญ่ที่สุด ไขน้ำใส่เข้าก็ทะลักออก ต้องกดดันกันอยู่นาน เย็นวันนั้นข้าพเจ้าก็ได้เริ่มรับประทานก่อนอาหารมื้อเย็นหนึ่งถ้วยผสมน้ำผึ้งหนึ่งช้อนโต๊ะ

ทั้งนี้เรียกได้ว่าโรคมะเร็งของข้าพเจ้าได้รับการเยียวยาตามแผนไทยโบราณ กับแผนปัจจุบันพร้อมกันไป

เย็นวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ เมื่อรับประทานยาหม้อตามตำหรับของหลวงบุเรศบำรุงการแล้ว ข้าพเจ้ารีบเขียนจดหมายเรียนคุณหลวงว่า ข้าพเจ้าเป็นโรคมะเร็งแล้วและได้เจียดยารักษาโรคนี้ตามตำหรับที่เขียนให้ข้าพเจ้าไว้ ต้มรับประทานแล้ว ขอทราบว่าในการรับประทานยาหม้อของท่านนั้น ข้าพเจ้าควรเว้นเสพอะไรบ้างที่เป็นของห้ามว่าแสลง ได้รับตอบในวันต่อมาว่าท่านตกใจมากเมื่อทราบว่าข้าพเจ้าเป็นโรคมะเร็ง (เนื้อร้ายที่ศาสตราจารย์นายแพทย์เปรม บุรีตัดออกไปจากในหลอดอาหารนั้น เมื่อได้ไปตรวจวิเคราะห์ดูก็ปรากฏว่าเป็นมะเร็งแน่) ท่านเลยเขียนสูตรให้ใหม่ประกอบด้วยสมุนไพรสิบชนิดรวมน้ำหนักถึง ๒๐๐๐ กรัม ที่สำคัญที่สุดก็คือต้นทองพันชั่งกับต้นเหงือกปลาหมออย่างละหนัก ๔๐๐ กรัม ท่านแจ้งมาในจดหมายลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ ว่า ไม่ห้ามของแสลงทั้งสิ้นนอกจากสุรา ข้าพเจ้าก็เริ่มอดสุราตั้งแต่เย็นวันนั้น แต่ยาตั้งสองกิโลกรัมนั้นหาหม้อใส่ไม่มีใหญ่พอจุ จะอาศัยหม้อเคลือบใช้ต้มยาภรรยาก็เกรงกลิ่นจะติด ประเดี๋ยวจะต้มแกงเลี้ยงพระจะเสียรสแกง เลยต้องลดปริมาณลงชนิดละหนึ่งในสี่ เหลือน้ำหนักทั้งหมด ๑๕๐๐ กรัม พอดีคับหม้อดิน หมดกังวลไป

เช้าวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน เป็นวันที่สองของ การไปฉายเอ๊กซเรย์ โคบ๊อล์ท คราวนี้นอนขว้ำ ปากกล้องทำมุม ๓๐ องศาจากพื้นผิวหนังข้างหลัง ฉายจากทางขวามาสู่บริเวณรอยที่เขียนไว้พูดให้เข้าใจกันง่าย ๆ คือฉายแสงทางด้านขวาแต่ค่อนไปทางข้างหลัง ใช้เวลาฉาย ๑๒ นาที รวมกันเป็นรอบเรื่อยๆไปดังนี้คือ ด้านหน้า ๘ นาที ด้านขวา ๑๒ นาที ด้านซ้าย ๑๒ นาที จนกว่าจะครบการฉาย ๓๐ ครั้ง ด้านหน้าจะถูกฉาย ๑๐ ครั้งรวม ๘๐ นาที ด้านขวา ๑๐ ครั้ง ๑๒๐ นาที ด้านซ้าย ๑๐ ครั้ง ๑๒๐ นาที รวมเวลาฉายทั้งสิ้น ๓๒๐ นาที

การรักษาโรคมะเร็งด้วยการฉายแสงเอ๊กซเรย์มีอยู่สองวิธี วิธีที่ข้าพเจ้ารับการรักษานั้นเรียกว่าการฉายแสงโคบ๊อล์ท หมายความว่าการฉายแสงลึกเข้าไปรักษาแผลที่อยู่ข้างในร่างกาย เช่นรักษาแผลในหลอดอาหาร แผลในไส้ ในกระเพาะอาหาร ที่ปอด ที่ตับ มีห้องและเครื่องมือทำการฉายแสงเป็นคนละต่างหาก จากอีกห้อง หนึ่งซึ่งมีเครื่อง มือประจำสำหรับ การฉาย แสงตื้นหรือแผลภายนอกที่เห็นด้วยตา เช่นแผลตามผิวหนัง และตามทวารเป็นต้น คนไข้ที่เป็นโรคต่างชนิดกันมีที่นั่งคอยคิวคนละแห่ง ข้าพเจ้าจึงไม่ค่อยได้รับความสังเวชนัยน์ตาที่จะต้องไปปะปนทนดูคนไข้ประเภทที่มีแผลมะเร็งให้เห็นจนเป็นที่สุดจะสงสาร และมีหลายคนที่ข้าพเจ้าเห็นมีขวดจะบรรจุอาหารหรือปัสสาวะก็ไม่แน่ มีสายท่อยางซึ่งปลายข้างหนึ่งเจาะเข้าไปข้างในท้อง และอีกปลายข้างหนึ่งหย่อนลงไปในขวด ห้อยต่องแต่งอยู่ตรงสีข้าง ฝ่ายคนไข้พวกเดียวกับข้าพเจ้านั้นที่สังเกตว่าเข้ารับการฉายแสงลึกก็โดยที่มองเห็นสีสีเสียดเขียนไว้ตามแก้มตามคางตามคอหอย สำหรับข้าพเจ้านั้นสีสีเสียดแสดงให้เห็นตรงแถวที่คอเสื้อเชิ้ตเปิดไว้ ถ้าไปไหนมาไหนมิได้เอาผ้าพันคอปิดกั้นเสียหรือกลัดดุมบนสุด ย่อมทำให้คนมองด้วยความแปลกใจ

เย็นวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ ไปเที่ยวงานวชิราวุธานุสรณ์ เห็นเบียร์สดอดอยากไม่ไหว ได้เสพแก้วเดียวเท่านั้น

วันพุธที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๖ เป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพเวียนครบสามรอบพระชนม์พรรษาพระบาทสมเด็จพระภูมิพลอดุลยเดชได้ ๓๖ บริบูรณ์ ทางราชการหยุด แต่ข้าพเจ้าขอสาธุอนุโมทนา โรงพยาบาลศิริราชมีเวรเปิดรับคนไข้และบริการเป็นเช่นวันธรรมดา ข้าพเจ้าได้ไปรับการฉายแสงรักษาโรคดุจวันธรรมดาอื่น ๆ

คืนนั้นข้าพเจ้านั่งรถเที่ยวดูไฟ เฉลิมฉลองพระมหาบารมี ด้วยความ ปลื้มปิติที่ตั้งแต่เกิดมาก็ยังไม่เคยเห็นมีการตกแต่ง ประดับประดาและจุดประทีปชวาลางามรุ่งโรจน์โชตยาการ สำราญตาและอารมณ์เป็นที่ยิ่ง ก่อนกลับบ้านได้แวะไปรับประทานอาหารยังภัตตาคารที่ถนนราชวงษ์ได้ลองลิ้มอาหารที่อยู่นอกเกณฑ์กำหนดว่าต้องเป็นน้ำ ๆ และเหลว ๆ ข้น ๆ คือเคี้ยวอาหารชิ้นก็ยินดีที่กลืนได้ลื่นและคล่องคอ

ต่อจากนั้นมา ข้าพเจ้าออกจะเอาแต่ใจตนเองด้วยการกินอาหารมื้อเย็นที่เป็นชิ้นเป็นอันยิ่งกว่าต้องจำเจกลืนวิลีนวัตถุ เช่นท่านไม่ให้รับประทานข้าวสวย กับภักษาที่ไม่ได้สับหรือซอยให้ละเอียดก่อน ข้าพเจ้าให้หุงข้าวค่อนข้างเปียก ซึ่งกินแหยะ ๆ ข้าพเจ้าไม่ชอบเลย มีกับ

คือปลาช่อนย่าง ปลาดุกย่าง ปลาแห้งปิ้ง ถ้าไม่เค็มก็จิ้มเกลือหรือน้ำปลา ซดน้ำข้าวช่วย ของหวานคือ ส้มคั้นแต่น้ำ แตงโม ซึ่งข้าพเจ้ารับประทานได้มากที่สุด และขณะนั้นก็เป็นระยะที่แตงโมมีบรรทุกเรือเข้ามาจอดในคลองผดุงเรียงลำดับกันไปนับด้วยร้อย ๆ ลำ

วันที่ ๒๐ ธันวาคม เป็นวันฉายที่ครบ ๒๐ ครั้ง ฉายแสงโคบ๊อล์ทประจำวันแล้ว ศาสตราจารย์นายแพทย์โรจน์ สุวรรณสุทธิ พาเข้าห้องถ่ายภาพเอ๊กซเรย์ ได้ตรวจการกลืนไบเรี่ยม ซัลเฝตหลายครั้ง แล้วสแน้พภาพนิ่ง ๑ ภาพ เมื่อตรวจดูเห็นภายในหลอดอาหารหายตีบดูเป็นโล่งตลอดแล้ว ข้าพเจ้าเลยอวดแพทย์ว่า ก่อนนี้ ๓–๔ วัน ข้าพเจ้าได้รับประทานข้าวสวยและกับข้าวหยาบ ๆ แล้วกลืนน้ำข้าวต้มช่วยก็รู้สึกสบายคอดี ได้เคยกินข้าวมันส้มตำ กินหมู เนื้อสเต๊ะ โดยไม่ต้องใช้น้ำข้าวต้มตามก็ได้ด้วย ดร. โรจน์กลับทัวงว่าอย่าเพ่อใจเร็วนัก ขอให้กลับไปกินของเป็นน้ำอีกต่อไปก่อน เพราะในระยะนี้ลำไส้อาจพองเพราะถูกฉายมาหลายสิบชั่วโมงแล้ว ข้าพเจ้าก็ต้องเพียรปฏิบัติตามคำแนะนำของท่าน แต่คราวนี้เวลารับประทานอาหารกลางวันข้าพเจ้าเลี่ยงไปเที่ยวรับประทานแถวถนนเยาวราช อาศัยน้ำชาเป็นเครื่องหล่ออาหารลงไป

ขอรวบรัดลงเป็นว่าวันจันทร์วันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นวันฉายแสงรักษามาครบ ๓๐ ครั้ง ดร.โรจน์นำเข้าห้องถ่ายภาพเอ๊กซเรย์ให้กลืนไบเรี่ยมซัลเฝต ๓–๔ ครั้ง เห็นการกลืนราบรื่นดีแล้วก็เป็นอันไม่ได้ถ่ายภาพนิ่งไว้เข้าแฟ้มอีกต่อไป เป็นแต่ใคร่จะดูปอดว่าจะมีอะไรไปกระทบกระเทือนบ้างหรือไม่ ท่านก็ให้ถ่ายภาพนิ่งไว้ แล้วนัดให้ไปฟังผลการตรวจในวันหลัง

ข้าพเจ้าถามว่าเมื่อได้รับการฉายแสงครบ ๓๐ ครั้งแล้ว จะต้องพักกี่วัน เมื่อไรจะต้องมารักษาอีก ดร. โรจน์ท่านยิ้มบอกว่า การรักษาเสร็จแล้ว ต่อจากนี้ไม่ต้อง ไปรักษา อีกเลย ข้าพเจ้าลาจากมาด้วยความรู้สึกพระคุณท่านเป็นอย่างยิ่ง มีที่รำลึกติดตัวมาด้วยคือ ตามผิวหนังเนื้อบริเวณถูกฉายแสง เกรียมดำไปหมด เนื้อตรงบริเวณนั้นสากกร้าน วันที่เขียนนี้วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ ผิวเกรียมและเนื้อกร้านก็ค่อย ๆ ลอกออกเป็นขุยและกลับสู่สภาพเดิมเป็นบางแห่งแล้ว

เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ ข้าพเจ้าไปฟังผลการตรวจปอด ก็ได้ทราบว่าสมบูรณ์อยู่ ศาสตราจารย์โรจน์ สุวรรณสุทธิ ให้เจาะโลหิตออกตรวจ ก็ปรากฏว่าเลือดเข้มดีมากแต่น้ำหนักตัวลดเป็น ๔๙ ๑/๒ กิโลกรัม ราว ๑๐๙ ปอนด์

เป็นอันว่า ข้าพเจ้าหายจากโรคมะเร็งแล้ว แต่ยังไม่แน่ใจว่าจะหายขาด เพราะได้ยินพูดกันนักว่า โรคมะเร็งเพียรเอาชีวิตคนจนได้ นายแพทย์เองก็ว่าอาจเป็นได้อีก เพราะฉะนั้นท่านแนะนำให้รักษาสุขภาพให้ดี อย่าออกแรงเกินควร

ข้าพเจ้าเห็นควรยุติเรื่องนี้ ที่เกริ่นข่าวไว้ว่าจะแนะนำอะไรบางอย่างนั้น บัดนี้ออกจะเป็นเรื่องยืดยาวมาก อีกประการหนึ่งสมาคมต่อต้านโรคมะเร็งแห่งประเทศไทยก็ได้พิมพ์หนังสือเกี่ยวแก่โรคมะเร็งไว้แจกแก่ผู้สนใจอยู่หลายเล่มแล้ว ท่านผู้ใดใคร่ได้ อาจขอรับได้จากสำนักงานของสมาคมนี้ที่สโมสรวัฒนธรรมหญิง ถนนพิษณุโลก พระนคร

ข้าพเจ้าขอแนะนำเพียงย่อ ๆ ว่าโรคมะเร็งนี้ร้ายนัก แม้ข้าพเจ้าเป็นขนาดเบา ๆ ก็รู้สึกหวาดสยอง ไม่ใช่กลัวว่าจะตาย แต่หวาดสยองในอิทธิฤทธิ์พิษของมัน ที่มันแล่นไปตามเส้นประสาท ขึ้นสมองแปลบปลาบบ่อยเหมือนกระแสไฟฟ้าแล่น ทำให้ท้อแท้ทรมานหัวใจ และเกิดเบื่อหน่ายทุกอย่าง ข้อสำคัญที่เบื่ออาหารก็เพราะพิษเจ็บของโรคนี้ทำให้ไม่อยากกินแม้ทั้งที่หิว ระยะกาลผู้ที่จะเป็นโรคนี้คือบุคคลอายุ ๔๕–๗๐ ปี เพราะฉะนั้นท่านที่มีอายุในระยะนี้ควรระแวงไว้เสมอ อย่านอนใจอย่างที่ข้าพเจ้านอนใจ คือถ้ามีอาการอะไรที่มากระทบกระเทือนความเป็นปกติแห่งสุขภาพของท่าน ให้ระแวงไว้ก่อนว่าจะเป็นมะเร็งแล้ว จงไปปรึกษาหารือแพทย์ซึ่งสมาคมต่อต้านโรคมะเร็งแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์มีไว้ต้อนรับเพื่อการกุศล

ขอท่านอย่าได้ประมาทในเรื่องโรคมะเร็งเป็นอันขาด แต่ก็ประหลาดที่ข้าพเจ้ารอดจากโรคนี้มาเขียนเรื่องนี้ได้.

มะเร็งระยะที่สอง

บันทึกสุดท้ายในอนุทิน ระหว่างระยะเวลาก่อนทำการผ่าตัดใหญ่ ในโรงพยาบาลศิริราช และภายหลังการผ่าตัดเรียบร้อยแล้ว

วันอาทิตย์ที่ ๘ มีนาคม ๒๕๐๗....

คืนวันนี้มีการเลี้ยงเนื่องในวันเกิดป้อ (หลานชาย) ครบสามปีพรุ่งนี้ เรากินอกนกเขาทอด ติดคอลำบากอย่างครั้งเขาพังกาญจนบุรี (เขียนไว้ใน 'สยามสมัย' ฉบับที่ ๘๗๓ ตอนหนึ่งว่า...ครั้นวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๐๖ ข้าพเจ้าไปเที่ยวน้ำตกเขาพัง จังหวัดกาญจนบุรีกับขบวนทัศนาจรโดยทางรถไฟ เมื่อถึงสถานีปลายทางได้รับกล่องบรรจุอาหารกลางวันหนึ่งกล่อง นักทัศนาจรแต่ละคนได้คนละกล่อง ลงจากรถไฟไปยังศาลาพักที่ใกล้น้ำตก เวลานั้นพอดี ๑๑.๐๐ น. เมื่อนั่งพักในศาลาแล้ว ใคร ๆ ต่างก็เปิดกล่องอาหาร เริ่มรับประทานข้าพเจ้ามองไปทางไหนก็เห็นเขาลงมือรับประทานอาหารกันทั้งนั้น เวลาของข้าพเจ้าเคยกินระหว่าง ๑๓–๑๔ นาฬิกา ครั้นมาเห็นเขาทั้งหลายพร้อมใจกันรับประทานเพล ข้าพเจ้าก็ไม่อยากให้แผกประเภท จึงเปิดกล่องอาหาร สิ่งบรรจุอยู่ในกล่องกระดาษแข็งสี่เหลี่ยมมี ขาไก่อบหนึ่งชิ้น ข้าวสุกคลุกน้ำมันผสมด้วยลูกเกตกับแตงกวาหั่นแผ่นบาง ๆ เป็นอาหารสำคัญ มีกล้วยหอมกับส้มอย่างละลูกเป็นของหวาน เครื่องใช้แทนมือคือช้อนอาลูมิเนียมเล่มเดียว ซึ่งทำอะไรไก่ไม่สะดวกเลย เมื่อข้าพเจ้าเริ่มลงมือตักอาหารเพลเข้าปากนั้น มองไปก็เห็นว่า คนเป็นอันมากกินกันอิ่มแล้ว และที่ยังไม่อิ่มก็ดูช่างรีบกินไปตาม ๆ กัน ข้าพเจ้าก็เลยพยายามกินเร็วตามเขาทั้งหลายบ้าง แล้วก็เกิดเหตุ เนื้อกล้ามขาไก่ก้อนใหญ่เคี้ยวไม่ทันแหลก ข้าพเจ้ากลืนไปจุกแน่นอยู่ในคอ กลืนเท่าไรก็ไม่ลง จะหายใจไม่ออกเอาด้วย ขณะนั้นข้าพเจ้ามีเหล้ากับโซดาผสมเสร็จวางอยู่ข้าง ๆ พร้อมแล้วก็ยกแก้วดื่มอั้ก ๆ เข้าไปเห็นจะได้สักหนึ่งในสี่ของถ้วยแก้ว แล้วทันใดก็ต้องรามือ รีบวางถ้วย เพราะน้ำแทบทั้งหมดนั้นไม่ได้ถ่วงให้ก้อนไก่ในหลอดคอเลื่อนลงไป กลับถูกลมจากหน้าอกกระแทกให้กระ–อักออกมาในลักษณะอาเจียน แล้วก้อนเนื้อไก่ซึ่งใหญ่สักหน่อยก็พลอยตามน้ำออกมา ข้าพเจ้าก็โล่งคอ ต่อจากนั้นก็เลิกแตะต้องไก่ กินแต่ข้าวลูกเกตกับแตงกวา...) คิดว่ามะเร็งกวนอีก ราว ๑๕ นาทีจึงลงคอจากที่จุกอยู่ไปได้ ต้องโทรศัพท์ถาม ดร. โรจน์ สุวรรณสุทธิ์

วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๐๗....

วันนี้เช้าไปศิริราช ดร.โรจน์ฉายเอ๊กซเรย์ ไหว เคลื่อน และ นิ่ง บอกว่าหลอดอาหารโล่งโปร่งดี ชั่งตัว ๕๐ ก.ก. เพิ่มจากครั้งท้าย ๔๙.๕๐ ก.ก. ดร.โรจน์ว่าไม่ต้องตกใจ อีกเดือนครึ่งให้ไปเช้คดูอีกที เริ่มกินยาหม้อที่ ๑๐ เย็นวันนี้

วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๐๗....

เจียดยาหม้อ "ทองพันชั่ง" ตามตำหรับเดิม แต่คราวนี้คิด ๑๒ บาท ว่าชะเอมแพง..

กินยาหม้อที่ ๑๑ วันนี้ภายหลังกลับจากบ้านชะอำ ซึ่งตลอดเวลานั้นกินน้ำก็กินแต่ใบทองพันชั่งชุบน้ำร้อน ในระหว่างไปพักชะอำ ๔–๑๙ เมย. ไอมาก แต่ไม่มีเลือดในเสมหะ หรือเพราะกินแม่โขง เช้า กลางวัน ค่ำ? และอากาศทะเลจะไม่ถูกอาการไข้ที่เพิ่งหาย

วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๐๗....

บ่ายราว ๒.๐๐ น. ฟ้าครึ้มฝนลมพัดเย็น นอนงีบสบายได้ราวชั่วโมง ตื่นแล้วอาบน้ำแต่งตัวไปงานปลงศพของบิดาคุณประหยัด ศ. นาคะนาท วัดประยูรวงศาวาส. พบหม่อมคึกฤทธิ์เลยไปบอกแกว่าที่เราพบเมื่อก่อนให้แกรู้ว่าเราเป็นมะเร็ง หม่อมว่า "ไม่เป็นไรน่า" นั้น เราก็ไม่เป็นไรจริง แกว่ายินดีตั้งแต่เห็นเราเดินก้าวเข้าไปหาแล้ว

วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๐๗....

เมื่อคืนนี้ไอ หายใจอึดอัด วันนี้ก็มีอาการแน่นอกคล้ายเป็นหวัด โดนไอฝน ยิ่งอัดอก หายใจไม่โล่งอกนัก

วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๐๗.....

ไปตรวจที่ตึกเอ๊กซเรย์ อาจารย์โรจน์ถ่ายเอ๊กซเรย์ ๕ ภาพ ว่าไม่มีอะไรตลอดจนปอดก็เรียบร้อย นัยว่าอีก ๓ เดือนไปหาให้ตรวจใหม่ น้ำหนัก ๕๑ ก.ก.

ไอเสียจริง...

วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๐๗ ....

เราตกกระไดหน้าบ้าน ขั้นบันไดลื่น ฝนตก เราถือร่ม แขนซ้ายถลอกยาวเลือดโซม เจ็บช้ำก้นข้างซ้าย

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๐๗.....

ตื่นเช้าวันนี้ มีปวดขมับหนุบ ๆ เมื่อคืนฝันเห็นแต่อุจจาระ เราเองก็ถ่ายในที่ ๆ เปื้อนอุจจาระ ไม่รู้จะซื้อลอตเตอรี่อะไรดี คืนนี้เลขท้ายออกอะไรกลืมจด

วันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๐๗.....

วันนี้สถิต เสมานิล ได้นำแขก Indian หนุ่มชื่อ L.P. VYAS Writer & Journalist ตำบล Rajgarh Building Aryanagar มาสนทนาเรื่องการวรรณกรรมของเราและของไทยทั่ว ๆ ไป

วันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๐๗.....

สุขภาพภายในไม่ค่อยดีมาหลายวันแล้ว ไอเสียจนออกจะแสบและเจ็บคอ

วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๐๗.....

๑๘.๓๐ น. วันนี้ชั่งน้ำหนักตัว ไม่ใช้รองเท้า ๔๘.๕ กิโลกรัม = ๑๐๖.๗ ปอนด์

วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๐๗.....

ยายหมอนวดหญิงอิสลามที่หายหน้าไปนานได้มานวดเราวันนี้ ทำให้เส้นสายสบายขึ้นมาก

วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๐๗ .....

วันพระ ได้เข้าฟังพระเทศน์ที่ระเบียงวัดพระแก้วเป็นครั้งแรกในชีวิต แล้วขึ้นมานมัสการพระแก้ว เห็นท่านแล้วเราน้ำตาคลอหน่วยด้วยความนับถือเต็มตื้น

วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๐๗.....

เย็นวันนี้ไปเผาศพ G.C. Eard บรรณาธิการ Liberty มีแขกไปมาก เห็นจะมากด้วยศิษย์

วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๐๗.....

มีอาการขัดยอกตามเส้นเอ็นกล้ามเนื้อไปทั้งตัว

เช้านี้นั่งฟังเทศน์ที่วัดพระแก้ว ปวดกระดูกตอนชายกระเบนเหน็บเป็นคราว ๆ เห็นจะเป็นเพราะนั่งบนพื้นหินเย็น

คอเจ็บตอนเหนือลูกกระเดือก กลืนแค้นคอ

กลืนยาเม็ดสีเขียวแก้ปวด ก็ดูติดคอติดหน้าอก รู้สึกเจ็บในหน้าอกนิด ๆ

ยาที่ใช้มาแล้วคือน้ำมันสโต๊ก สโลน บริบูรณ์บาล์ม กับผ้า ยาปิดชื่อ Salonpas

ใช้ยานัดถ์หมอมีแก้ไอ ค่อยดีกว่ายาแก้ไออย่างอื่น

วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๐๗.....

บ่ายนี้ซื้อเก้าอี้หวายนอน ๑๕๐ บาทมาตั้งในห้องมุข ไว้นอนพัก ได้รับความสบายขึ้นที่ได้พักในที่จุใจใกล้เครื่องมือ คือ หนังสือสำหรับหยิบใช้

การเจ็บกระดูกชายกระเบนยังทรงอยู่ นึกขึ้นได้ว่า อาจเนื่องจากตกกระไดหินขัดที่ฝนตกลื่น เจ็บก้นมากอยู่หลายวัน แต่เจ็บคราวนี้มันน่าจะเนื่องมาจากการไอขนาดหนัก ๆมาวันละหลาย ๆ ครั้งตั้งครึ่งเดือนมาแล้ว จนกระทั่งในลำคอตอนบนระบม ปวดแสบไปหมด

ก่อนนี้ก็ใช้ยากวาดคอ แต่ยานัดด์ให้คุณทางระงับไอดีมาก ขับเสมหะด้วย

หมู่นี้ออกจะราๆ ยาหม้อ หันเข้าหายาต่าง ๆ ที่พรรณี (บุตรสาว) ให้บ้าง อาสาซื้อให้บ้าง เป็นยาน้ำโสม (แก้กระดูกปวดเจ็บ) แต่ที่ออกจะทรมานในวันนี้มากที่สุดคือความระบมอย่างยิ่งของคอและขยับตัวก็กระเทือนกระดูกก้น

ได้เริ่มใช้กระเป๋าน้ำร้อนทับกระดูกก้น

วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๐๗.....

เย็นวันนี้นัดศาสตราจารย์โรจน์ สุวรรณสุทธิ์ ได้เวลา ๑๐ น. พรุ่งนี้จะไปให้แกตรวจ เพราะสงสัยว่ามะเร็งกำลังเริ่มมากวนอีกแล้ว

วันนี้ใช้กระเป๋าน้ำร้อนทั้งเช้าทั้งเย็น กระดูกก้นค่อยทุเลาเจ็บลง

วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๐๗.....

ไปถึงศิริราช ๑๐ น. พอดี ราว ๑๕ นาทีต่อมา ศาสตราจารย์โรจน์ก็ส่องไฟตรวจในคอ รับว่าในคอตอนบนที่พอใช้เครื่องช่วยด้วยแสดงความช้ำของแรงไอ น้ำหนักชั่งที่ห้องหมอ ๔๘ กก. แล้วพาถ่ายเอ๊กซเรย์ กินไบเรี่ยมซัลเฝต กลืน ๓ ครั้ง กลืนน้ำ ๑ ครั้ง ถ่ายกระดูกก้น

ผลจากดูฟิล์ม ศ. โรจน์ว่า หลอดอาหารที่ถูกฉายแสงคราวก่อน ได้รัดตัวเข้ามาจึงทำให้ภายในลำคอร้าวระบม และน่าจะต้องสังเกตต่อไปว่า ยาเม็ดยาน้ำที่ ศ.โรจน์สั่งให้กินจะให้ผลประการใด ให้เราไปพบในเจ็ดวัน

กลับจากศิริราชแล้ว มากินกลางวันรู้สึกทีเดียว ว่าหลอดอาหารตีบเข้า กลืนคล่องแต่น้ำข้าวข้น ๆ การเจ็บคอค่อยทุเลามาก ขณะเขียนนี้เมื่อ ๒๑ น. จะขัดในลำคอก็ตอนที่ข้างในตีบ นี่ยังไม่ได้กินข้าวเย็น กินแล้วจะเขียนผลการสังเกตต่อไป

วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๐๗.....

ตอนรับประทานอาหารค่ำ กินเบ็ดย่างชิ้นหนึ่ง เคี้ยวแล้วกลืนติดคอต้นอยู่ กินน้ำก็ไม่พากันลงไป กลับอาเจียนพุ่งออกมา

ความเจ็บในลำคอค่อยยังชั่ว

กระดูกก็ทุเลาเจ็บ

วันนี้มีแรงเดินดีกว่าวันก่อน ๆ

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๐๗...

กินยาตรงตามเวลาที่แพทย์สั่ง การปวดกระดูกก้นอย่างกระดิกตัวก็แปลบปลาบนั่นค่อยคลายลง เหลือเพียงเสียดและขัดแถวผิวเนื้อนอกไตทางด้านขวา

การระบมในคอค่อยทุเลาลงนิดหน่อย การกินอาหารต้องระวัง มักติดทางขวา ถ้ากรอกน้ำไล่ก็ลงง่าย

ไม่ได้ใช้ถุงน้ำร้อนนาบก้นมาสองวันแล้ว

เวลาเจ็บคอระหว่างห่างยา ใช้นัดยานัดถ์ช่วยบรรเทาได้ดีมาก ซับเสมหะออกมาด้วย

ไม่ได้อาบน้ำมาสามวันนี้ ใช้ผ้าขนหนูชุบเช็ดตัว

ซื้อหนังสือเกี่ยวกับการสวดมนต์สองเล่ม

วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๐๗...

สังเกตว่าสมองไม่ใคร่ดี ท่องมนต์คาถาไม่ค่อยจำให้ง่าย ๆ อย่างไรเลย ในคอออกจะเจ็บขึ้นอีกหน่อย แต่ทางก้นนั้นทุเลามาก จึงนั่งไม่ให้พิงอะไรได้ทน

วันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๐๗....

วันนี้ขาดไปวัด

อาการทั่วไปตามร่างกายดีขึ้น ก้นค่อยยังชั่วมาก ยังอยู่แต่ในคอเจ็บไม่ทุเลา กินอาหารก็ได้

ใช้เวลาโดยมากแก้ไขเพิ่มเติมฉันท์ถวายพระพรวันประสูติสมเด็จพระราชินี

ความจำไม่ค่อยดี ท่องสวดมนต์ลืมง่าย

คืนนี้ตื่นก่อนสองยาม ๕ นาที ทำน้ำมนต์นิมนต์หลวงพ่อเต่าวัดจังหวัดอ่างทองมาทาหยดเทียนได้ ๕ ดอกเท่านั้น

วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๐๗....

ในคอยังเจ็บ

หลวงวุฒิราวีรณ, ลูกสาวชื่อปรานีมาเยี่ยม

วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๐๗....

มีเรื่องต้องบันทึกไว้เป็นประวัติการณ์ว่า เรืออวกาศของอเมริกันชื่อ Ranger–7 ซึ่งได้ออกจากแหลม Kennedy เมื่อคืนวันอังคารนั้น กำลังวิ่งเข้าสู่ที่หมายคือจะเข้าชนดวงจันทร์ตามที่กำหนดไว้

วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๐๗....

๖.๒๖ น. วันนี้เวลาในอเมริกา (๒๐.๒๔ น. เวลาในกรุงเทพฯ) Ranger–7 ได้เข้าชนพระจันทร์ใกล้ที่สุดกับเป้าหมาย ภายหลังที่แล่นจาก Cape Kennedy มาได้ ๓ วัน

เป็นอันว่าวัตถุจากโลกมนุษย์ได้ถูกส่งไปสัมผัสพื้นดวงพระจันทร์เป็นครั้งแรกในวันนี้

อายุของเราได้ ๒๕๗๓๗ วัน

วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๐๗....

คืนนี้ไปวางพวงมาลาหน้าโกฐศพหลวงเกรียงศักดิ์พิชิต (บิดาหมอคนี) พบผู้ใหญ่ฝ่ายทหารหลายคนกับอนันต พิบูลสงครามด้วย

วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๐๗....

ข่าวสำคัญก่อนวันนี้ ๑–๒ วัน

เรือลาดตระเวนเวียตนามเหนือยิงเรือรบ Madox ของอเมริกัน ๆ ตอบ เรือรบเวียตนามจมและเสียหาย ๒–๔ ลำ วันต่อมาเรืออเมริกันกับเรือบินระดมยิงอู่เรือและเมืองริมทะเลตังเกี๋ยเสียหายมาก อเมริกันระดมทัพเรือเป็นอันมากมาทางตอนเหนือ

วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๐๗....

ตั้งแต่ต้นเดือนนี้มาอาการไอค่อยห่างลง อาการเจ็บในคอก็ทุเลา กลืนอาหารรู้สึกว่าเคี้ยวละเอียดมาก ๆ แล้วไม่ค่อยติดตันในคอ รู้สึกว่ายานัดดุ์ หมอมีช่วยเรื่องคอเจ็บและลดอาการไอลงได้ด้วย และอีกอย่างหนึ่งก็อาจเป็นด้วยน้ำมนต์ของหลวงพ่อเต่าวัดจังหวัดอ่างทอง

กินยาตามตำหรับที่อาจารย์โรจน์สั่งอยู่ตลอดมา แต่พัฒนา (บุตรสาว) หายา ๒ ขนานมาโดยไม่ต้องเสียสตางค์ คือเลข ๑.๒.๓. และ ๕

เช้านี้กินยาดองถ่าย เดิน ๒ ครั้งเมื่อ ๑๓ น.

ที่ท้องมีอาการชอบกล นั่งนานเข้า เวลายืนชักจะมีหน่วง ๆ เจ็บอยู่สองข้างหน้าท้อง สังเกตว่า เป็นอย่างนี้มา ๓–๔ วันเข้านี่แล้ว

วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๐๗....

อายุ ๗๐ ปี ๖ เดือน

เรามีอายุได้ ๒๕๗๔๘ วัน

วันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๐๗....

วันนี้ไปโรงพยาบาล เสมา (บุตรชาย) ขับรถไปมาให้ฉายเอ๊กซเรย์กลืน Biriam Sulphate ให้ยา ๒ ขนาน ขอประวิงเวลารักษา ๑ เดือน บอกให้กินแต่น้ำ แนะนำน้ำผึ้ง โกรโค๊ส

ยาคือ ๑. Gevral Protein ๑ขวด ๖๒ บ.

๒. Syrup Terramycin ไม่มีที่วิทยาศรม

๓. Clucose ๑๒ บ.

น้ำหนักวันนี้ ๔๖ ก.ก.

วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๐๗....

ซื้อ Syrup Terramycin ได้ที่อุ้ยเฮง ๔๒ บ. ขวดนิดเดียว ๖๐ c.c. เท่านั้น ดร. โรจน์ว่าเป็นยาแก้อักเสบคอ เมื่อคืนนอนไม่ค่อยหลับ กลางวันวันนี้ก็ไม่หลับลงได้

วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๐๗....

เมื่อคืนวันศุกร์ (ที่ ๑๑) นอนไม่ค่อยหลับอีก ไอบ่อยเข้า กลืนลำบากเข้า เลยตกลงใจเมื่อกลืนอาหารเช้าเสร็จว่า ให้เขาตัดหลอดคอเสียดีกว่า กลางวันนี้นอนเห็นจะหลับได้สัก ๑๐ นาที เสมา (บุตรชาย) มาตามที่โทรบอกไป อธิบายเรื่องให้จัดการต่ออายุใบฝากเงินประจำ และรับดอกเบี้ยเงินสดจากธนาคารเรื่องรับเงินเดือน ฯลฯ

วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๐๗....

เขียนจดหมายถึง ดร. เปรม บุรี ให้ลูกไปส่งบ้านซอยชัยพฤกษ์ นัดมาให้ไปหารุ่งพรุ่งนี้ ๘.๓๐ น. ที่ตึกศัลยกรรม

วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๐๗....

ไปหาหมอเปรมให้ยา...หล่อคอ รอห้อง

อยู่มาได้ ๒๕๗๕๔ วัน

วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๐๗....

อายุได้ ๗๐ ปี ๖ เดือน ๗ วัน

วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๐๗....

เวลาราว ๑๗ น. มาได้ห้องเรียก Observer ขนาด 2 1/2×4 m. สักครู่นางพยาบาลมาจับชีพจรว่า๑๒๐ temp 36 เอาขวดและตลับมาให้ใส่ปัสสาวะ อุจจาระ เรากินอาหารเย็น ๑๗ น. เศษ ๑๙.๔๕ น. แพทย์หนุ่มสาวมาถามว่า มาเมื่อไร เคยแพ้ยาอะไรบ้าง เป็นโรคอะไรหรือเปล่า เราปฏิเสธ ว่าประเดี๋ยวขอเจาะเลือด

แพทย์หญิงวิภามารัดแขน วัดความดันโลหิต ๑๓๕ ว่าธรรมดา แล้วเจาะเลือดใส่หลอดไป

วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๐๗....

เช้ามืด นางพยาบาลมาวัดปรอท ๗.๓๐ น. อาหารมาตั้งมี กาแฟ นม ๑ แก้ว น้ำมะนาว ๑ แก้ว น้ำซุป ๑ ชาม น้ำข้าวต้ม ๑ ชาม น้ำแป้งใส่น้ำตาลปะแล่มๆ๑ ชาม กินกาแฟหมด น้ำข้าว ๘–๙ ช้อน แป้งหวาน ๑๐ ช้อน

แพทย์มาวัดความดันโลหิต ๑๒๐

แขกเอาหนังสือพิมพ์มาขายหน้าห้องแต่เช้ามืด

ปรอท ๓๖.๓° ชีพจร ๑๐๐ เมื่อ ๙.๓๐ น.

ปรอท ๓๗° ชีพจร ๘๖ เมื่อ ๑๗ น.

๑๘ น. ให้กินยา Vitamin ๒ หยดผสมน้ำ

๒๑ น. นางพยาบาลมาเอาปัสสาวะขวดเล็กไป เอาน้ำสุกใส่ขวดมาให้ สั่งให้กินเฉพาะน้ำที่ให้ไว้

วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๐๗....

เมื่อคืนนอนตื่น ๓–๔ ครั้ง ตื่นในที่สุดเมื่อพยาบาลเข้ามาเคาะประตู เมื่อ ๕.๔๕ น.

วัดปรอท ๓๖° ชีพจร ๙๖

เอาขวดปัสสาวะไป

๖.๓๐ น. นางพยาบาลมาดูดเอาเลือดจากพับข้อมือซ้ายไป ๒๐ c.c. ใส่ขวดเล็ก ๆ ๖ ขวดไป

๑๓ น. มีรถนั่งรับไปกิน Biriam ฉายเอ็กซเรย์ Biraim ข้นมากติดคอ แล้วไปฉายเอ็กซเรย์อีกห้องหนึ่ง กิน Biraim ได้หน่อยแล้วไปตึกศัลยกรรม ฉีดยา–ตรวจหัวใจแล้วเข้าห้องส่องคอ ก่อนถ่างคอก็ได้รมและฉีดยาเข้าคออย่างครั้งล้วงเนื้อร้าย คราวนี้เข้าไปดูว่าเนื้อในคอหอยตีบเท่าไรได้ทะลวงให้กว้างเข้า คีบเศษอาหารชิ้นน้อย ๆ ติดอยู่ปากหลอดตีบออกเป็นอันมาก กลับห้องราว ๑๕.๔๕ น. มาดื่มนมรู้สึกคล่องบ้าง สบายใจหน่อย

๑๗.๐๐ น. พยาบาลมาวัดปรอท ๓๗.๒° ชีพจร ๑๒๐

วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๐๗ ....

นอนตื่น ๔–๕ ครั้ง

๕.๔๕ น. นางพยาบาลมาให้อมปรอทได้ ๓๗° ชีพจรลืมถาม

๘.๑๐ น. ฉีดยา

๑๓.๓๐ น. ปรอท ๓๗.๒° ชีพจร ๑๐๒

๑๗.๓๐ น. ปรอท ๓๗° ชีพจร ๘๘

วันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๐๗ ....

๙.๐๐ น. ฉีดยา

๑๔ น. ปรอท ๕๗.๒° ชีพจร ๙๐

๑๗.๑๐ น. ปรอท ๓๗.๑° ชีพจร ๑๐๐

วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๐๗ ....

๕.๔๕ น. ปรอท ๓๖.๔° ชีพจร ๙๖ ฉีดยาเข้าสะโพกซ้าย

๗.๓๐ น. หมออุดม โปษณะกฤษณะมาเยี่ยม ถามว่ายังกลืนได้หรือ ตอบว่าได้แต่ยังเจ็บ

๑๐.๐๐ น. ปรอท ๓๑.๓° ชีพจร ๙๘

๑๓.๓๐ น. ปรอท ๓๖.๗° ชีพจร ๙๒

๑๗.๐๐ น. ปรอท ๓๖.๒° ชีพจร ๙๖

๑๖.๐๐ น. ย้ายเข้ามาอยู่ห้องสมบูรณ์ เลข ๑๔

วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๐๗.....

๕.๔๕ น. ปรอท ๓๖.๒° ชีพจร ๑๐๐ ความดันโลหิต ๑๑๐-๖๐ (ไม่สูง แพทย์ว่า)

๑๐.๑๐ น. ปรอท ๓๖.๑° ชีพจร ๙๖

๑๓.๔๕ น. ปรอท ๓๖.๙° ชีพจร ๙๖

๑๗.๐๐ น. ปรอท ๓๖.๙° ชีพจร ๘๔

วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๐๗.....

๕.๔๕ น. ปรอท ๓๖.๕° ชีพจร ๙๖

๙.๓๐ น. ปรอท ๓๖.๖° ชีพจร ๘๘

วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๐๗.....

๕.๔๕ น. ปรอท ๓๖.๖° ชีพจร ๑๐๐

๑๐.๐๐ น. ปรอท ๓๖.๕° ชีพจร ๙๖

๑๓.๔๕น. ปรอท ๓๖.๖° ชีพจร ๑๐๐

๑๖.๓๐ น. ปรอท ๓๖.๔° ชีพจร ๙๐

วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๐๗.....

๕.๓๐ น. ปรอท ๓๖.๕° ชีพจร ๙๖

๘.๐๐ น. วัดความดันโลหิต ๑๐๐ ธรรมดา

๙.๔๐ น. ปรอท ๓๖.๕° ชีพจร ๙๘

๑๐.๐๐ น. น้ำหนักตัว ๔๓ ก.ก.

๑๔.๐๐ น. ปรอท ๓๖.๙° ชีพจร ๙๒

๑๖.๓๐ น. ปรอท ๓๖.๕° ชีพจร ๙๖

วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๐๗.....

๕.๔๕ น. ปรอท ๓๖.๗° ชีพจร ๑๐๔

๑๓.๓๐ น. ปรอท ๓๖.๒° ชีพจร ๑๐๒

๑๖.๓๐ น. ปรอท ๓๗.๒° ชีพจร ๙๖

วันที่ ๒ กันยายน ๒๕๐๗.....

๖.๐๐ น. ปรอท ๓๖.๖° ชีพจร ๑๐๔

หมอพิศิษฐ วิเศษกุล มาเยี่ยม

หมอเปรม บุรี มาบอกว่า พรุ่งนี้เช้าผ่าตัดแน่

หมออุดม โปษณะกฤษณะ มาเยี่ยม

๑๐. น. ปรอท ๓๖.๙° ชีพจร ๙๘

๑๓.๓๐ น. ปรอท ๓๖.๕° ชีพจร ๑๐๒

๑๖.๔๕ น. ปรอท ๓๒.๒° ชีพจร ๙๖

วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๐๗...

๖.๐๐ น. ปรอท ๓๖.๕° ชีพจร ๑๐๒

สวนเอาอุจจาระออก ช่างมีมากมายเสียจริง ๆ ออกมาตั้งลิตรเห็นจะได้ แปลกที่ทุกเช้าเคยถ่ายออกวันละ ๓–๔ ก้อนกลม ๆ แข็ง ๆ ขนาดลูกพุทราเท่านั้น

๗.๐๐ น. มาทาไอโอดินที่คอ อก

๗.๓๐ น. มาฉีดยาให้ง่วง

(เวลาต่อจากนี้ไป บิดาของข้าพเจ้าเข้าห้องผ่าตัด ศัลยแพทย์ทำการผ่าตัดอยู่เป็นเวลา๖ ชั่วโมงเศษ ต้องให้เลือด ๓ ขวด ผ่า ๒ แห่ง คือที่ท้องและคอ เมื่อฟื้นมีสติดี ต้องจ้างนางพยาบาลพิเศษเฝ้าดูอาการใกล้ชิด โดยมีน้องสาวของข้าพเจ้าคนหนึ่งนอนเฝ้าไข้ที่โรงพยาบาลเวลากลางคืน...อาสา บุณยมานพ)

วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๐๗...

คืนนี้นางพยาบาลชื่อมาลินีมาเฝ้า ปรอท ๓๖.๖° ชีพจร ๑๐๒

(ข้างบนนี้เป็นบันทึกคืน สุดท้ายที่บิดา ของข้าพเจ้า พยายาม เขียน ด้วยลายมือขยุกขยิกเต็มทีเพราะเริ่มมีอาการกระสับกระส่ายบ้าง แต่สติยังดี น้องสาวที่เฝ้าไข้เล่าว่าประมาณสามทุ่มเศษบิดาของข้าพเจ้าบอกกับนางพยาบาลว่าให้นอนพักผ่อนเสียบ้างเพราะเหน็ดเหนื่อย ส่วนท่านก็จะขอนอนให้หลับสบาย เวลาผ่านไปจนกระทั่งถึง ๐๕.๐๕ น. ของวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๐๗ ข้าพเจ้าได้รับโทรศัพท์แจ้งจากโรงพยาบาลว่า บิดาของข้าพเจ้ามีอาการไปสู่ความสงบและหัวใจได้วายไปตามที่หมอเวรมาตรวจ...อาสา บุณยมานพ)

แบบของภาษา

เมื่อก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไทย คือก่อนแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ขึ้นไปนั้น แบบของภาษาหนังสือทางราชการ กล่าวเฉพาะจดหมายที่ข้าราชการต่างกรมต่างกระทรวงมีไปมาถึงกัน ก็ขึ้นต้นด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

๑. *ขอประทานกราบทูล ....*

๒. *กราบทูล ....*

๓. *ทูล ....*

๔. *ขอประทานกราบเรียน ....*

๕. *กราบเรียน .,......*

๖. *เรียน ......:.*

๗. *แจ้งความมายัง ....*

แล้วลงท้ายจดหมายอีกบรรทัดหนึ่งว่า

๑. *ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ*

๒. *ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด*

ถ้าเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ทรงกรมมีลายพระหัตถ์เป็นทางราชการถึงกันและกัน ต่างก็ลงท้ายจดหมายอย่างใดอย่างหนึ่งของ ๒ ข้อข้างบนนี้แล้วแต่พระอิศริยยศสูงต่ำกว่ากัน แต่ตามความเคยชินของข้าพเจ้าที่พิมพ์จดหมายทางราชการได้สังเกตว่า พระบรมวงศานุวงศ์ทรงกรมมีลายพระหัตถ์ถึงข้าราชการที่ไม่ใช่พระราชวงศ์ แม้ท่านผู้นั้นเป็นเจ้าพระยาเสนาบดี เจ้านายชั้นกรมหมื่น ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรม ไม่ใช้คำลงท้ายตามข้อ ๑ หรือข้อ ๒ แล้ว ยังไม่มีคำลงท้ายอื่นใดอีกด้วย

ข้าพเจ้าจำได้ว่า เมื่อพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณอธิบดีกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งโดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้เป็นประธานคณะกรรมการแปลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ข้าพเจ้าได้เคยพิมพ์จดหมายทางราชการของในกรมหมื่นพิทยาลงกรณมีถึงเจ้าพระยาอภัยราชามหายุติธรรมธร เสนาบดีกระ–

ทรวงยุติธรรม บ่อยครั้ง แต่ละครั้งก็ขึ้นต้นด้วย "เรียนเจ้าพระยาอภัยราชามหายุติธรรมธร เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม" ถ้อยคำลงท้ายจดหมายไม่มี มีแต่ลายเซ็นพระนาม "พิทยาลงกรณ" เหนือบรรทัดแสดงตำแหน่งที่ใช้ว่า "ประธานคณะกรรรมการแปลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์"

นี้เป็นแบบภาษาที่ใช้กันในระหว่างข้าราชการที่เป็นคนไทย

แล้วครั้งหนึ่งได้มีเรื่องขึ้น

ข้าพเจ้าเขียนร่าง จดหมาย ตามคำบอกของในกรมหมื่นพิทยาลงกรณ ในฐานะทรงเป็น "ผู้พิทักษ์ทรัพย์ชนชาติศัตรู" (สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑) ถึงอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศสยาม เรื่องทรัพย์สินของชาวฝรั่งเศสในเมืองไทยซึ่งมีพันธะเกี่ยวข้องกับชาวเยอรมัน (ซึ่งเวลานั้นถือว่าเป็นศัตรู) ถึงเวลาดีดพิมพ์ ข้าพเจ้าก็ปฏิบัติไปตามความเคยชิน เสนอให้เจ้านายลงพระนามไปตามระเบียบ

ต่อจากวันที่ได้ส่งจดหมายฉบับนี้ไปแล้ว ๕–๖ วัน ข้าพเจ้าเห็นขาคนในกางเกงขาวก้าวผ่านให้เห็นทางช่องใต้บังตาไปมา บนทางที่เป็นระเบียงยาวของหอรัษฎากรพิพัฒน์ คือกระ–ทรวงพระคลังมหาสมบัติหลายเที่ยว ข้าพเจ้าออกฉงน สมัยนั้นคนไทยยังไม่ได้แต่งกายตามอย่างสากล มีคนแต่งกายอย่างนั้นก็แต่ฝรั่ง และต้องมาจากที่อื่น ฝรั่ง ๒–๓ คนที่รับราชการเป็นที่ปรึกษาในตำแหน่งต่าง ๆ ของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติคงไม่เดินเทียวไปมามากเที่ยวบนระเบียงนั้น ท่าก้าวเดินนั้นทำให้ข้าพเจ้ารำลึกถึงอิริยาบถของคนหนึ่งได้ ใคร่ทราบว่าจะเป็นคนนั้นหรือไม่ ข้าพเจ้าก็เปิดบานบังตาประตูเข้าออกของกรมพาณิชย และสถิติพยากรณ์ออกไปดู เห็นข้างหลังก็รู้จักทันทีว่าคนนั้นนั่นเองมองสิเออร์ เอ๊ฟ. ชาลอง เลขานุการเอกแห่งสถานอัครราชทูตฝรั่ง–เศส (เวลานั้นยังไม่ได้ตั้งเอกอัครราชทูต) พูดภาษาไทยได้คล่องแคล่ว มีจิตไมตรีรับเป็นผู้ทำหน้าที่ไม่มีอามิส เป็นครูสอนภาษาฝรั่งเศสให้แก่นักเรียนกฎหมายไทยหมู่หนึ่งซึ่งรวมข้าพเจ้าด้วย ข้าพเจ้าจึงรีบเข้าไปทัก และโดยที่ครูคนนี้แกเป็นคนสนุกและสนิทกับศิษย์ทุกคนมานานแล้ว แกมาสอนที่โรงเรียนกฎหมายทุกวันเวลาบ่าย เราก็ขอให้แกสอนร้องเพลงฝรั่งเศสเสมอ คุ้นเคยกันจนกระทั่งแทนปราศรัย "บ็องจูร์" เราว่า "ช้องเต้ศ" พบแกคราวนี้ข้าพเจ้าทัก "ช้องเต้ศ" ทันที

ชาลองยิ้มหน้าบาน แต่แล้วทำท่าขึงขัง ร้อง "น็อง น็อง น็อง นี่ฉันมาด้วยกิจการของสถานทูตฝรั่งเศสนะ ซอเล่ย์ (ข้าพเจ้าชื่ออรุณ ครูตั้งฉายาให้ว่า Soleil คือ อาทิตย์) ฉันจะติดต่อกับพิทยาลงกรณได้ที่ไหน ดูจดหมายนี่ซี"

ข้าพเจ้ารับแผ่นกระดาษตราครุฑ มาดูก็จำได้ในทันทีทันใดว่า เป็นจดหมายที่ข้าพเจ้าพิมพ์ดีดไปเอง ข้าพเจ้าจำข้อความในจดหมายได้ว่า ไม่มีอะไรส่อให้เป็นเรื่องที่เลขานุการเอกสถานทูตต้องมาเป็นกิจการเลย ข้าพเจ้าจึงแจ้งว่าข้าพเจ้ารับราชการใต้บังคับบัญชาของในกรม–หมื่นพิทยาลงกรณ ครูจะติดต่อกับท่านเรื่องอะไร มีอะไรที่ข้าพเจ้าอาจช่วยได้บ้างกระมัง

ม. ชาลองชี้ลงไปที่แผ่นกระดาษตราครุฑ ให้ดูที่ว่าง เหนือลายเซ็นพระนาม แล้วว่า "ตรงนี้ไม่มีว่าอะไร"

ข้าพเจ้าอึ้ง หวนรำลึกได้ในวูบเดียวว่า ข้าพเจ้าเคยพิมพ์ดีดภาษาอังกฤษถึงสถานทูตฝรั่งเศสบ่อย และในกรมหมื่นพิทยาลงกรณก็ได้ทรงลงพระนามไป ท้ายจดหมายนั้นมีแบบภาษาว่า

I avail myself of this opportunity to renew to Your Excellency the assurance of my high consideration

ครั้นมาเห็นความว่างในจดหมายนั้น ข้าพเจ้าก็แก้ไปตามอำเภอใจว่า เป็นไปตามแบบที่ใช้กันมา

ชาลองพูดมีใจความว่า อาจใช้เหมาะสำหรับข้าราชการไทยด้วยกัน แต่ถ้าติดต่อกันทางการทูต ก็มีแบบอยู่

ข้าพเจ้าถามว่ารู้จักในกรมหรือ เขาว่าได้ยินชื่อ ยังไม่เห็นหน้า ข้าพเจ้าเล็งดูท่าครูคนนี้เห็นแกมาอย่างเป็นดีโพลเหม็ทของมหาอำนาจ ถ้าข้าพเจ้าจัดให้แกได้เข้าพบกับเจ้านายของข้าพเจ้า ท่านก็คงอยู่ในภาวะที่ไม่พ้นการ "ดีมานด์" ให้ใส่อะไรลงในจดหมาย พระองค์ท่านคงไม่สะดวกสบายพระทัยเป็นแน่ ข้าพเจ้าจึงว่า ครูบอกหน่อยได้ไหมว่าจะขอพบท่านด้วยความประสงค์อันใด แกตอบว่า จะขอให้เติม "โดยความนับถือ" ลงไปเหนือลายเซ็นพระนาม ข้าพเจ้าเห็นช่องพอจะรักษาพระเกียรติยศท่านได้ จึงบอกแกว่าถ้าให้ข้าพเจ้านำจดหมายไปจัดการโดยครูไม่ต้องเข้าเฝ้า ขอให้รออยู่ที่ระเบียงนี้ ประเดี๋ยวเดียวข้าพเจ้าจะเอาจดหมายมาคืน เห็นเป็นอย่างไร แกก็ตกลงทันที

ข้าพเจ้านำจดหมายไปเฝ้าในกรม ฯ ทูลเรื่องให้ทรงทราบ ท่านตรัสว่า "จริงแฮะ แบบในภาษาอังกฤษมีอยู่ แต่ในภาษาไทย กันไม่เคยใช้อะไรแก่ใคร เว้นแต่ต่อเจ้านายที่สูงชาติวุฒิกว่า เขาขอให้ใส่ 'โดยความนับถือ' ก็ไม่น่าเกี่ยงงอน ไปพิมพ์ใส่ให้เขาเถิด"

ข้าพเจ้าจัดในอึดใจเดียวก็เสร็จ นำออกมาส่งให้ ม. ชาลอง แกยิ้มหน้าตาเบิกบาน บอกขอบใจ ข้าพเจ้าก็ครึ้มใจร้องว่า "ซ้องเตศ" แล้วก็ร้องขึ้นเองว่า "มาต่องกิกิ มาต่องกิกิ มาต่องกีนั้ว เสอะ...."

ครูห้าม "พอ พอ โอเรอวัวร์"

อนึ่งสำเนาจดหมายฉบับนี้ที่เก็บอยู่ในแฟ้มเรื่องนั้น ข้าพเจ้าไม่ได้ค้นออกมาเอากระดาษคาร์บอนสอดพิมพ์พร้อมกับต้นฉบับด้วยดอก

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไทยแล้ว แบบภาษาของทางราชการ โดยเฉพาะประโยคขึ้นต้น กับลงท้ายจดหมาย ยังไม่ลงรอยแน่นอน จนกระทั่งได้ตราไว้ใช้กันเป็นระเบียบดังนี้

จาก รัฐมนตรีว่าการกระทรวง . . . . .

ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวง . . . . .

จาก อธิบดีกรม . . . . .

ถึง อธิบดีกรม . . . . .

จาก หัวหน้ากอง . . . . .

ถึง หัวหน้ากอง . . . . .

ลงท้ายจดหมายว่า

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

ขอแสดงความนับถือ

ทั้งนี้ข้าพเจ้าเห็นใช้กันอยู่จนกระทั่งข้าพเจ้าลาออกจากราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ จะได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกันอย่างไรต่อจากเวลานั้นมาก็ไม่ได้สังเกต

ครั้นมาได้เห็น "เบิ่ดผนึก" ในสยามสมัย–ฉบับที่ ๘๒๙ จันทร์ที่ ๑ เมษายน ๒๕๐๖ ซอบกลดา จึงคัดมาดังต่อไปนี้

สำนักงานสถิติกลาง

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

๑๘ มีค. ๒๕๐๖

เรื่อง ขอความร่วมมือเผยแพร่ข่าวการสำมะโนเกษตร

เรียน บรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามสมัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย คำขวัญในการสำมะโนเกษตร

(ดำเนินข้อความอันเป็นเจตนาของสำนักงาน)

สำนักงานสถิติกลาง จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านเพื่อ

โปรดพิมพ์คำขวัญในการสำมะโนเกษตร ทางวารสารของท่านด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

นายบันฑิต กันตะบุตร

ผู้อำนวยราชการสถิติ

(ต่อจากนี้ไปเป็นคำขวัญโฆษณาสำมะโนเกษตร พ.ศ. ๒๕๐๖ รวม ๘ ข้อ) ที่น่าสังเกตมีอยู่ในจดหมายนี้ ๓ แห่ง คือ ๑. ประหยัดการแสดง วัน เดือน ปี ๒. ไม่ใช้ "จาก.." "ถึง.." และ ๓. ประหยัดการ "นับถือ" เลย

ข้าพเจ้าไม่ค่อยได้เห็นจดหมายราชการทั่ว ๆ ไปในสมัยนี้บ่อยนัก จึงไม่อาจทราบแน่ว่า จดหมายแบบนี้เป็นแบบแท้ของทางราชการทุกกระทรวงทบวงกรมหรือไม่

ข้อที่น่าชื่นชมก็คือ ทางราชการยังคงรักษาแบบของภาษาในส่วนที่เกี่ยวแก่พระมหากษัตริย์อยู่อย่างเดิม คือขึ้นด้วย

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ลงท้ายว่า

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงนาม)

(ลงตำแหน่ง)

เมื่อข้าพเจ้าแรกเข้ารับราชการที่กระทรวงยุติธรรมก็เคยเห็นแบบหนังสือกราบบังคมทูลเป็นเช่นข้างบนนี้ แต่ครั้นย้ายไปรับราชการในกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีบางคราวที่ต้องพิมพ์ดีดหนังสือกราบบังคมทูลและในการพิมพ์ครั้งแรกทีเดียวก็ต้องเปลี่ยนข้อความลงท้ายตามที่เจ้านายบัญชาเป็นว่า :—

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า พิทยาลงกรณ ขอเดชะ

ข้าพเจ้าอดทูลไม่ได้ว่า แต่ก่อนนี้ข้าพเจ้าเคยเห็น "ขอเดชะ" มาก่อน "ข้าพระพุทธเจ้า" ในกรมหมื่นพิทยาลงกรณได้ทรงสอนข้าพเจ้าว่า ภาษาที่ถูกคือแบบที่ข้าพเจ้าเพิ่งพิมพ์นั้น

อนึ่งในหนังสือหรือสิ่งพิมพ์ที่ไม่ใช่ทำนองจดหมาย แต่เป็นลักษณะของการถวายพระพร หรือถวายสดุดี แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในตอนท้ายมักใช้

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงนาม)

แต่ข้าพเจ้า เพราะได้แบบมาจากท่านผู้ซึ่งข้าพเจ้าเคารพบูชา ได้ใช้โดยอนุโลมต่อไปนี้เสมอมา คือ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงนาม) ขอเดชะ

และข้าพเจ้ายังได้สังเกตเห็นวารสารของสตรีคณะหนึ่งก็ใช้แบบตรงกับของข้าพเจ้าด้วย

เมื่อราว สักสามปีมานี้เอง ข้าพเจ้าเผอิญไปหยิบหนังสือพงษาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ มาอ่าน พลิกพบรายงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อครั้งทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พิมพ์อยู่ข้างท้ายหนังสือเล่มนั้น เป็นลาภยิ่งใหญ่ ข้าพเจ้าดีใจนักที่ได้พบต้นแบบภาษาของสมเด็จ ฯ พระปรมาจารย์แล้ว ดังนี้

ศาลาว่าการมหาดไทย

วันที่ ๒๑ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

(ดำเนินข้อความเรื่องทรงตรวจชำระหนังสือพระราชพงษาวดารกรุงรัตนโกสินทร์)

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า ดำรงราชานุภาพ ขอเดชะ

แบบที่ในกรมหมื่นพิทยาลงกรณทรงสอนข้าพเจ้า นั้น เปนอันแน่ว่ามาจากแบบของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ ฯ พระองค์นี้เอง

แบบของกริยา

บทความนี้เป็นเครื่องระบายความอึดอัดออกให้โล่งเสียบ้าง เป็นกรณีที่วิญญูชนคนไทยและนานาทูตานุทูตก็ได้ประจักษ์กันมาหลายครั้งแล้ว คือเรื่องการแต่งกายเต็มยศ ประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ไปในงานพระราชทานเพลิงพระศพหรือศพ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จ ฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จไปทรงเป็นประธาน ในบางงานเช่นนี้ ข้าพเจ้าย่อมไปสักการะคารวะพระศพ หรือศพของผู้วายชนม์ที่ข้าพเจ้าเคารพนับถือ ทุกครั้งที่ไป ที่เมรุณวัดเบญจมบพิตรก็ดี ที่เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ ณ วัดเทพศิรินทราวาสก็ดี ให้รู้สึกอนาถใจที่ได้เห็นข้าราชการในเครื่องแบบเต็มยศประดับสายสพายบ้าง ประดับตราหลั่นลงมาบ้าง เป็นอันมาก ไม่รักษากริยาให้ถูกแบบด้วยการเดินเรียงเป็นหลั่นชั้นแห่งลำดับศักดิ์ของเครื่องราชอิศริยา–ภรณ์ เป็นที่ประจักษ์ตาจากสีสายสพายหลายครั้งนักแล้วว่า คนมีสายสพายมงกุฎไทยไพล่ไปเดินหน้าคนมีสายสพายช้างเผือก ที่ข้าพเจ้าไม่คิดว่าจะมีใครประพฤติ แต่ก็ได้เห็นเต็มตาว่าคนที่ไม่มีสายจะสพายกะเขายังประพฤติ ด้วยการเล็ดลอดรุดขึ้นแทรกอยู่ข้างหน้าคนสรวมสายสพายช้างเผือก

แล้วก็ในหมู่ผู้ได้ตราตั้งแต่ชั้น ช้างเผือกชั้นที่ ๒ มงกุฎไทยชั้นที่ ๒ จนถึงชั้นที่ ๕ การเรียงหลั่นก็เรียกได้ว่าสับสนอลหม่านทีเดียว ไม่ทราบว่าจะเร่งรีบไปไหนกัน

แต่ละครั้งที่มีการแต่งกายเต็มยศประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ในงานเช่นนี้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จ ฯ พระบรมราชินีนาถพระราชทานเพลิงแล้ว ย่อมเสด็จลงประทับที่พลับพลาอีกนานเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฯลฯ ได้มีโอกาสถวายความเคารพ ตลอดเวลานี้บรรดาข้า–ราชการที่ได้ทอดธูปเทียนแล้วก็จะตามกันจากเมรุ ลงมาทางบันไดด้านหน้า ตรงกับพลับพลาที่ประทับ แล้วข้าราชการที่มีสายสพายต่าง ๆ ตลอดจนที่ยังไม่ได้สายสพายนี่แหละ แต่ละคนก็ย่อมหยุดถวายคำนับในลักษณะที่เด่นเป็นคน ๆ ไป และพร้อมกันนั้นก็ได้สำแดงเฉพาะพระพักตร์ ทั้งประจักษ์ตาแก่ประชุมชนเป็นอันมากว่า การเรียงลำดับไม่เป็นไปตามหลั่นชั้นของเครื่องราชอิศริยา–ภรณ์นั้น ข้าราชการมากคนได้ก่อให้เกิดความน่าอับอายถึงน่าจะเป็นที่ระคายพระเนตรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์พระมหาสวามิศราธิบดี ผู้ทรงเป็นใหญ่เป็นประทานของเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติยิ่งทั้งปวง

เพื่อประดับความรู้แก่ราษฎรที่ยังไม่เคยรู้ ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างเพียงเครื่องราชอิศริยาภรณ์ ๒ ประเภทซึ่งข้าราชการได้รับพระราชทานกันอยู่โดยมาก เรียงหลั่นกันดังต่อไปนี้

มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก	(ม.ป.ช.)
มหาวชิรมงกุฎ	(ม.ว.ม.)
ประถมาภรณ์ช้างเผือก	(ป.ช.)
ประถมาภรณ์มงกุฎไทย	(ป.ม.)
ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก	(ท.ช.)
ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย	(ท.ม.)
ตริตาภรณ์ช้างเผือก	(ต.ช.)
ตริตาภรณ์มงกุฎไทย	(ต.ม.)
จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก	(จ.ช.)
จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย	(จ.ม.)
เบญจมาภรณ์ช้างเผือก	(บ.ช.)
เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย	(บ.ม.)

กล่าวถึง "ระเบียบการนำก่อน" (Order of Precedence) แล้ว พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีระเบียบที่งดงามมาก ท่านถือเอาความมากพรรษาในเพศบรรพชิตเป็นเกณฑ์กำหนดการนำก่อน ภิกษุอายุบวช ๓๐ พรรษา ย่อม "นำก่อน" สงฆ์ทรงสมณศักดิ์ซึ่งมีปีบวชน้อยกว่า ๓๐ พรรษา

อีกประเภทหนึ่งก็ได้แก่บุคคลผู้สืบสายมาแต่พระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งมีระเบียบนำก่อนตามที่ได้จัดไว้ และมีพิมพ์เป็นเล่มในหนังสือชื่อ "ลำดับราชสกุล" แล้ว เป็นหนังสือสำคัญเล่มหนึ่ง ข้าพเจ้าเห็นว่า การขนานพระนามพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ และการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ พระราชทานนามสกุลแก่พระราชโอรสนั้น ๆ เป็นเรื่องน่ารู้แก่ผู้ยังไม่รู้ ซึ่งคงจะมีมาก ข้าพเจ้าจึงขอคัดมาตามต้นฉบับ จะแก้ก็ในที่ที่ชั้นทรงกรมของบางพระองค์ได้เลื่อนขึ้นสูงกว่าเมื่อเวลาพิมพ์หนังสือนั้น และข้าพเจ้าอาจสอดข้อความบ้างเพื่อความแจ้งกระจ่าง ด้วยตัวพิมพ์หนังสือ *เอน.*

(อันดับที่ ๑ นี้ ข้าพเจ้าเห็นควรเพิ่มพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยที่ทรงเป็นสมเด็จเจ้าฟ้าพระราชโอรสพระองค์แรกในรัชกาลที่ ๔ ไม่ปรากฏการสำแดง "นามสกุล" แต่พึงสังเกตว่าทุกพระองค์พระมหากษัตริย์สืบราชสันตติวงศ์ต่อมาไม่มี "นามสกุล")

สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์	นามสกุล	จักรพันธุ์
สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศวรเดช	,,	ภาณุพันธุ์
สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์	,,	จิตรพงศ์
กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศ	,,	นพวงษ์
กรมหมื่นวิศณุนารถนิภาธร	,,	สุประดิษฐ

(ในหนังสือชื่อ "บัญชี มหามกุฏราชสันตติวงศ์" พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชสมภพในอันดับนี้)

กรมพระนเรศรวรฤทธิ	นามสกุล	กฤดากร
กรมหลวงพิชิตปรีชากร	,,	คัคณางค์
กรมหลวงอดิศรอุดมเดช	,,	ศุขสวัสดิ
กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์	,,	ทวีวงศ์
กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม	,,	ทองใหญ่
กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์	,,	เกษมสันต์
กรมหมื่นราชศักดิสโมสร	,,	กมลาศน์

(สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ทรงอันดับนี้)

กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ	นามสกุล	เกษมศรี
กรมขุนศิริธัชสังกาศ	,,	ศรีธวัช
กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ	,,	ทองแถม
กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์	,,	ชุมพล
สมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ	,,	เทวกุล

(สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศวรเดช ทรงอันดับนี้)

สมเด็จพระมหาสมณะเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ตลอดพระบรรพชิตเพศไม่มีพระทายาท จึงไม่ปรากฏ "นามสกุล")

กรมพระสมมตอมรพันธุ์	นามสกุล สวัสดิกุล
กรมหมื่นวิวิธวรรณปรีชา	,, จันทรทัต
กรมหมื่นพงษาดิศรมหิป	,, ชยางกูร
กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์	,, วรวรรณ
สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ	,, ดิศกุล
พระองค์เจ้าชายศรีเสาวภางค์	,, โศภางค์
กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา	,, โสณกุล

(สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงอันดับนี้)

กรมขุนมรุพงศ์ศิริพัฒน์	นามสกุล วัฒนวงศ์
สมเด็จกรมพระสวัสดิวัฒนวิศิษฏ์	,, สวัสดิวัฒน์
กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย	,, ไชยันต

เกี่ยวแก่อักษราวลี

เนื่องจากที่ข้าพเจ้าได้เล่าแจ้งแถลงสารไว้เมื่อต้น ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ นี้มีใจความว่า ตั้งแต่ข้าพเจ้าได้พิจารณา คัด เพิ่ม ร้อยกรองลง 'สยามสมัย' ภายใต้หัวเรื่อง–อักษราวลี–มานาน ข้าพเจ้าได้จดนามผู้ที่ข้าพเจ้าเห็นว่าจะเป็นกวีสืบไปในวันข้างหน้าไว้ ๕๐–๖๐ คนแล้ว และในปีที่แล้ว ๆ มา ได้มีผู้แต่งร้อยกรองไปแต่ละปีหลายร้อยฉบับ ฝ่าย 'สยามสมัย' ก็มีเนื้อที่รับลงพิมพ์สัปดาห์ละฉบับเดียว ปีหนึ่งลงได้ ๕๒ ฉบับ บางทีก็ซ้ำผู้ร้อยกรองเสียด้วย ผู้ร้อยกรองอีกหลายร้อยคนไม่เห็นงานของเขาลงพิมพ์ก็น้อยใจบ้าง ขุ่นเคืองเคียดแค้นบ้าง ข้าพเจ้าได้ยินทั้งได้รับจดหมายเหน็บแนมค่อนว่า เสมอมา เพราะฉะนั้นจึงได้แถลงไว้เมื่อเดือนมกราคมปีนี้ว่า ข้าพเจ้าจะพยายามเพิ่มนักร้อยกรองนอกบัญชีของข้าพเจ้า ให้งานของเขาได้ปรากฏเป็นตัวพิมพ์ใน 'สยามสมัย' มากรายเข้า จะยับยั้งงานของนักกลอนเก่า ๆ เอาไว้ลงพิมพ์ในเมื่อข้าพเจ้าเพิ่มยังไม่ได้บทร้อยกรองที่จุใจ

อนึ่งได้มีผู้ไปบอกแก่ข้าพเจ้าว่าคุณนเรศ นโรปกรณ์ ได้กระจายเสียงชักชวนทางสถานีวิทยุแห่งหนึ่งให้ผู้หวังเป็นนักกลอนแต่งกลอนส่งไปที่ "สยามสมัย" เมื่อข้าพเจ้าแก้เกลาให้พิมพ์แล้วจะได้ชื่อว่าเป็น "กวี" หรืออะไรพันนั้น หมู่นี้ข้าพเจ้าจึงได้รับบทกลอนทะยอยทับถมมามากจริง ที่ถามว่างานของเขาซึ่งส่งมานานแล้วไม่เห็นลงพิมพ์เลย เพราะอะไรก็มี บัดนี้ข้าพเจ้าจึงรู้สึกว่าเมื่อมีผู้เลื่อมใสข้าพเจ้า ๆ ในฐานะนักนิพนธ์อาวุโส (อายุ ๗๐ ปีนี้แล้ว) พึงสนองน้ำใจเขาทั้งหลายทำนองว่าข้าพเจ้าเป็นครู อาศัยบทร้อยกรองที่ส่งไปยังข้าพเจ้าแล้วมาเป็นเครื่องสอน สั่ง ชี้แจง แถลงไข และคงให้เป็นการอธิบายเหตุผลไปด้วยว่าไฉน เพราะอะไรงานของใครจึงมิได้ปรากฏเป็นตัวพิมพ์ บทร้อยกรองของจริงต่อไปนี้ควรเป็นที่สนใจศึกษาของบรรดานักแต่งกลอน ไม่ยกเว้นแม้กระทั่งจนนักกลอนในบัญชีของข้าพเจ้าซึ่งเคยพลั้งเผลอให้ข้าพเจ้าได้ขัดเกลามาแต่เก่าก่อน

ข้าพเจ้าต้องบอกขออภัยเจ้าของบทร้อยกรองทั้งหลายต่อไปนี้ ที่ข้าพเจ้าเอามาใส่ "บัญชร" นี้มิใช่ใต้ "อักษราวลี" ว่า ข้าพเจ้านำมาแสดงเป็นเครื่องสั่งสอนให้ศึกษา ฯ ล ฯ โดยหาได้แพร่งพรายนามผู้ประพันธ์ไม่ โปรดถือว่างานของท่านเป็นปัจจัยให้เกิดความสว่างกระจ่างแก่อนาคตไทยกวีที่เวลานี้ยังเยาว์อยู่เถิด

สำนวนที่ ๑

สังเวียนชีวิต

๑. ถ้าโลกนี้เปรียบเป็นเวทีชีวิต
๒. คงไม่ผิดคิดไว้เป็นแม่นมั่น
๓. เอากฎหมายเป็นเชือกเวทีกัน
๔. พ่อแม่นั้นเลี้ยงเราต่างคนดู
๕. กรรมลิขิตขีดมนุษย์ให้ขึ้นชก
๖. แต่ละยกคือเวลาอายุนั่น
๗. กำหนดไว้ให้มนุษย์ต้องชกกัน
๘. ทุกทุกวันต้องสู้กู้ความตาย
๙. กรรมความหิวนั้นหรือคือคู่ปรับ
๑๐. จะต้องสับกับมันจนสิ้นชาติ
๑๑. หากแม้นว่าขาแขนยังไม่ขาด
๑๒. ก็ต้องฟาดฟันผ่าฆ่ากับมัน
๑๓. เวทีนี้ได้เชิญผู้ชี้ขาด
๑๔. มัจจุราชผูกขาดการตัดสิน
๑๕. ชื่อเสียงท่านยั่นย่อต่อผู้ยิน
๑๖. ท่านไม่กินสินบลคนซื่อตรง
๑๗. ทุกชีวิตถูกลิขิตให้ขึ้นชก
๑๘. ทุกทุกยกชกกันมันเหลือหลาย
๑๙. ต้องชกกันเป็นเวลากว่าจะตาย
๒๐. กรรมเหลือหลายกลายเกิดมาเป็นคน
๒๑. ถ้ากรรมทำไว้ยังไม่หมด
๒๒. ก็ต้องชดจดหมัดตั้งคอยท่า
๒๓. หากสิ้นเวรเกณฑ์หมดกรรมทำมา
๒๔. นั่นแหละหนาจึงพ้นการเป็นคน

อ่านกลอนนี้แล้วนึกสมเพทที่เจ้าของกลอนนี้ไม่รู้ฉันทลักษณะว่าด้วยการแต่งกลอนเสีย เลย และยังมีอีกมากรายที่คล้ายกัน ข้าพเจ้าเห็นความจำเป็นที่จะต้องรื้อฟื้นวิธีแต่งกลอนมาลงบัญชรนี้อีกแล้วในโอกาสต่อไป เวลานี้ขอชี้ว่ากลอนอย่างข้างบนนี้จะไม่มีโอกาสปรากฏใน "อัก–ษราวลี" เลย เหตุผลที่เห็นกันง่าย ๆ ก็คือ (๑) คำท้ายบรรทัดที่ ๖ ไม่สัมผัสกับคำท้ายบรรทัดที่ ๔ (๒) คำท้ายบรรทัดที่ ๑๐ ไม่สัมผัสคำท้ายบรรทัดที่ ๘ (๓) คำท้ายบรรทัดที่ ๑๑ ผิดเสียง (๔) คำต้นของบรรทัดที่ ๑๒ กับคำต้นของบรรทัดที่ ๒๒ ไม่ควรเขียนแผลง (๕) คำท้ายบรรทัดที่ ๑๔ ไม่สัมผัสกับคำท้ายบรรทัดที่ ๑๒ ยังมีการไม่สัมผัสกันทำนองนี้อีก คือในท้ายบรรทัดที่ ๑๘ กับ ๑๖ และในท้ายบรรทัดที่ ๒๒ กับ ๒๐ (๖) "สินบล" ในบรรทัดที่ ๑๖ ผิดอักขรวิธี กับ (๗) คำท้ายบรรทัดที่ ๑๘ ซ้ำกับคำที่ ๓ ในบรรทัดที่ ๒๐ ซึ่งผิดบัญญัติของกลอนที่หมายถึงให้ใช้คำที่คล้องจองกัน การใช้คำซ้ำกันมาให้เป็นคำคล้องจองกันนั้น กวีโบราณท่านไว้ฝีมือกันมามาก ยากที่จะไปตำหนิท่านได้ เพราะในสมัยโน้นใครแต่งกลอนจนได้รับความนิยมชมชอบ ผู้นั้นก็ย่อมได้รับความยกย่อง พ้นคำตำหนิ กลายเป็นปาปมุตไป ปัจจุบันสมัย นักอักษรศาสตร์มีมากมายใครจะแต่งกลอนอย่างคนโบราณแล้วนึกว่าตนเป็นปาปมุต กลับจะถูกเหยียดหยามว่าโง่เง่าเต่าตุ่นเสียอีก ข้าพเจ้าขอแนะนำว่าพึงประพฤติเจียมตัวไว้ดีกว่า

สำนวนที่ ๒

ปลอบน้อง

๑. "น้องจ๋า...
๒. ใยจึงมานั่งเหงาเศร้ากรรแสง
๓. ใยท้อแท้วายถวิลจนสิ้นแรง
๔. ใยไม่แข็งใจกล้าทนอาดูร
๕. เรามันลูกคนจนต้องทนทุกข์
๖. คุณพ่อปลุกปล้ำมาจนหน้าหมุน
๗. บ้างก็ญาติโอบเอื้อช่วยเจือจุน
๘. หวังอุดหนุนเรียนแน่ไว้แก้จน
๙. น้องผิดหวังสอบพลาดใช่ขลาดโง่
๑๐. เหตุผลโอ้อวดนับเขาสับสน

๑๑. สาอะไรกันเล่าพ่อเราจน

๑๒. ก็ชอบทนทำไร่อยู่ไพรวัลดิ์

๑๓. น้องเอ๋ย...

๑๔. เพื่อนเขาเย้ยเยาะว่าอย่าหุนหัน

๑๕. กลับไปหาพ่อเราอยู่เฝ้ากัน

๑๖. ช่วยถางพื้นทำไร่คงได้กิน

๑๗. เขาบุตรครูผ่ายครูก็ชูช่วย

๑๘. บุตรทหาร, ตำรวจด้วยมิผายผัน

๑๙. บุตรรถไฟก็ช่วยไปด้วยกัน

๒๐. คะแนนปั่นอุดหนุนเข้าจุนเจือ

๒๑. แต่พ่อเราอาชีพมันบีบรัด

๒๒. สุดจะจัดคะแนนหามาช่วยเหลือ

๒๓. น้ำตาน้องพี่เห็นออกเป็นเบือ

๒๔. กลับไปเกื้อกูลพ่อคงพอกิน

(๑) วิธีขึ้นต้นกลอนอย่างบรรทัดที่ ๑ กับที่ ๑๓ ไม่มีแบบเรียน (๒) ใย ในที่ ๓ แห่งแสดงว่าความรู้ภาษาไทยไม่ค่อยดี (๓) แสง—แข็ง สัมผัสกันไม่ได้ (๔) ดูร—หมุน สัมผัสกันไม่ได้ แต่พอแก้ให้เป็น อาดุร (๕) คำท้ายบรรทัดที่ ๘ กับที่ ๑๑ ซ้ำกัน ไม่ใช่สัมผัสกัน (๖) คำท้ายบรรทัดที่ ๑๒ แสดงว่าไม่นำพาภาษาไทย (๗) คำท้ายบรรทัดที่ ๑๘ ไม่สัมผัสกับคำท้ายบรรทัดที่ ๑๖

สำนวนที่ ๓

ตัวกับใจ

๑. อันความงามหยามใจข้ามาช้านัก

๒. เหมือนเธอผ่กหัวใจออกไปเฉือน

๓. จนเหลวแหลกมิมีดีไว้ให้เพื่อน

๔. หญิงอื่นเยือนมิมีใจจะไปรัก

๕. หัวใจพี่ไม่มีอยู่ที่ตัว

๖. สะดุ้งกลัวนอนผวาคว้าขมับ

๗. เธอกำใจพี่ไว้ได้เสียซับ

๘. แต่ร่างกลับใส่ส่งลงอบาย

๙. ใจเอ๋ยใจอย่าไปกลับมานี้

๑๐. ผมร้องเรียกเช่นนี้ยังไม่หมาย

๑๑. ใจเอ๋ยใจอย่าไปหลงให้งมงาย

๑๒. ตัวจะตายจากใจใครเหลียวแล

๑๓. ใจมี จิตกลับมาคิดกับตัวบ้าง

๑๔. พอเป็นทางเอาใจออกนอกกระแส

๑๕. ความรักหลงงมงายได้เปลี่ยนแปร

๑๖. เราเพียงแต่ผิวพรรณนั้นแตกต่าง

๑๗. ความเป็นอยู่อาศัยไหนจะเทียบ

๑๘. เอามาเปรียบกับเธอได้ใช่ถากถาง

๑๙. ที่จะย่างเข้าไปในใจนาง

๒๐. สุดหนทางแล้วใจอย่าไปเลย

กลอนของยุวชนชิ้นนี้มีที่ชวนให้รื่นรมย์หัวร่อหลายแห่ง ได้แสดงความพยายามที่จะให้มีสัมผัสนอกซึ่งสำคัญ ๔ แห่งนั้นถูกต้องตามบัญญัติของกลอน เว้นแต่คำท้ายบรรทัดที่ ๔ กับท้ายบรรทัดที่ ๖ ไม่สัมผัสกัน และมีที่ผิดเสียงอยู่ ๒ แห่ง คือคำท้ายของบรรทัดที่ ๓ กับคำท้ายของบรรทัดที่ ๑๖ คำท้ายบรรทัดที่ ๗ ลายมือเขียนเป็นตัว ซ ยิ่งกว่าตัว ช จึงทำให้เห็นขันไปได้ว่า "เธอกำใจพี่ไว้ได้เสียทรัพย์" นั้นกำอย่างไร หรือผู้แต่งเขียนว่า "เธอกำใจพี่ไว้ได้เสียซับ" ให้คำท้ายหมายถึง "กระชับ" และก็ไม่ควรทำให้อักขรวิบัติเป็นซับไป "ผ่ก" ในบรรทัดที่ ๒ กับ "ใหน" ในบรรทัดที่ ๑๗ เขียนไปโดยเลินเล่อน่าตำหนิ คำผิดอย่างนี้ถ้าเป็นการประกวดชิงรางวัลแล้ว ข้าพเจ้าตัดคะแนนอย่างไม่กรุณาทีเดียว "นี้" ในบรรทัดที่ ๙ กับที่ ๑๐ ใช้ให้สัมผัสกันไม่ได้.

สำนวนที่ ๔

อย่าผิดตน

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

๑. ร้อนถึงลม ต้องพัด ชัดกระหน่ำ

๒. จนเมฆดำ ดุร้าย กระจายสิ้น

๓. จิ้งจอกเห็น ลมใหญ่ ก็ไผ่ยินดี์

๔. ทิ้งเมฆินทร์ เป็นบ้าง สมอย่างใจ

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

๕. นิทานนี้ สอนใจ เราให้คิด

๖. อย่าหลงผิด เพ้อไผ่ ใจฮึกเหิม

๗. เห็น "ช้างขี้ ขี้ตาม" ลามเป็นเริม

๘. ทุกข์จะเพิ่ม จงได้คิด อย่าผิดตน

กลอนแต่ละวรรคไม่พึงเว้นช่องไว้ เพราะดูจะเป็นว่าหลู่สติปัญญาผู้อ่าน "ไผ่" ในบรรทัดที่ ๓ ไม่ได้แสดงว่าพลั้งเข้ามา เพราะยังมามีอยู่ในบรรทัดที่ ๖ อีกแห่งหนึ่ง

ยินดี เป็นคำไทยจะใช้ยินดี์ซึ่งเป็นคำอันถูกทำให้วิบัติ คือให้ฉิบหายแล้วเพื่อใช้อ่านว่า "ยิน" ไม่ได้

สำนวนที่ ๕.

เชี่ยนสังคม

๑. มนุษย์นี้มีความเลวทรามแฝง

๒. ไร้ซึ่งแสงธรรมรักนำผล

๓. คอยชิงดีชิงเด่นเห็นแก่ตน

๔. อบายล้นมากเรื้อเหลือละอา

๕. มีความโลภโกรธหลงพะวงชั่ว

๖. จิตเมามัวจมปลักเลวหนักหนา

๗. เฝ้าพะวงหลงไหลในเงินตรา

๘. เขาบูชาถึงมีภัยไม่สพึง

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

๙. พวกผีบ่าชาตาลว่าพาลชั่ว

๑๐. มันยังกลัวเล่ห์กลมนต์คาถา

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

คำ "เชี่ยน" "ละอา" "หลงไหล" กับ "ซาตาล" จะเป็นคำที่ไม่ได้รับคำนำพาต่อภาษาไทย หรือพลั้งเข้ามาก็ตาม ล้วนเป็นเครื่องให้กลอนชิ้นนี้ไม่ถูกเลือกลงพิมพ์ทั้งนั้น

สำนวนที่ ๖.

พระยาโศก

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

๑. แต่ชื่อเพลงบ่งว่าพระยาโศก

๒. คงวิโยคเกินตรองเขามองเห็น

๓. เลยกำหนดทำนองเอาเศร้าเย็น เย็น

๔. เป็นเพลงเล่นแพร่หลายไม่วายเลย

๕. โอ้พระยามาเศร้าเป็นเพลงโศก

๖. คิดถึงตัวต้องวิโยคโอ้อกเอ๋ย

๗. แต่หลวง, พระ, แม้ขุนยังไม่เคย

๘. มาก่ายเกยกับกายเป็นนายคน

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

๙. เสียงเพลงแว่วแผ่วว่าพระยาโศก

๑๐. ยิ่งวิโยคทรวงเศร้าจนเหงาหงอย

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

คำ "วิโยค" ในบรรทัดที่ ๒. ๖.กับ ๑๐ นั้นข้าพเจ้าได้กล่าวมาจนแทบจะปากเปียกปากแฉะแล้ว พจนานุกรมให้ความหมายว่า การจากไป การพลัดพราก ความร้างความห่างเหินและคำ "วิปโยค" ก็มีความหมายทำนองเดียวกัน แต่ข้าพเจ้าก็ยังพบเห็นใช้กันเป็นความหมายว่า ทุกข์ เศร้า โศก ไม่สบาย มาจนเอือมเต็มประดาแล้ว กลอนชิ้นนี้ข้าพเจ้าจึงไม่ช่วยยกย่อง.

เบ็ดเตล็ด จากหลายคน

(๑) ถ้อยสุดท้ายปรายผ่านม่านลมหนาว ที่พล้ำผ่าวริมหูเหมือนรู้จัก

ฯลฯ ฯลฯ

ปากถูกบี้ดจิตถูกปรามห้ามภิเปรย

ฯลฯ ฯลฯ

เหลือเพียงแววหวังวายคล้ายคำก่น

"พล้ำ" แปลว่า บิด เบี้ยว ผิดพลาด "ผ่าว" แปลว่า ร้อนแรงเหมือนมีไอร้อนมากระทบจึงใช้กับ "หนาว" ไม่ถูก "ภิเปรย" ไม่มีในพจนานุกรม ขอแถมเสียเลยว่า "ภิปราย" "ภิรมย์" ก็ไม่มี เป็นภาษาฉิบหาย ใครใช้ก็ไม่เป็นมงคล "ก่น" หรือ "โก่น" มีความหมายอย่างเดียวกันว่า ขุดโค่น มีวลีไทยอยู่ว่า "ก่นร้างถางพง" "คำก่น" ในกลอนนี้ข้าพเจ้าเข้าใจจะให้เป็นคำ understood ว่า "คำก่นโคตร" แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่ค่อยเข้าใจความหมายของวรรคนี้อยู่นั่นเอง

(๒) "ขฺดเงา" สม ! สมเร็จละงามตระการ ไม่ทราบว่าทำไมจึงไม่ใช้ "สำเร็จ"

ยังมีอีกแยะ ขอยุติที่จะได้แสดงกลอนที่ข้าพเจ้าเกลาให้ลงอักษราวลีแล้วมาลงดังต่อไปนี้

ข้าพเจ้าขอนำบทที่ข้าพเจ้าได้ช่วยขัดเกลา แก้ไข ตามที่ข้าพเจ้าเห็นว่าจะเข้าทีกว่า และได้ส่งให้เรียงพิมพ์ใต้ "อักษราวลี" มาแล้ว บัญชรซ้ายเป็นสำนวนเดิม บัญชรขวาเป็นบทที่ข้าพเจ้าแก้ไขให้ลงใน "อักษราวลี" ไปแล้ว หวังว่าเจ้าของร้อยกรองคงไม่รังเกียจที่ข้าพเจ้านำงานของเขาเหล่านี้มาเปิดเผย ทั้งนี้เพราะข้าพเจ้าจะได้อาศัยเป็นเครื่องชี้แจง อธิบายเพื่อความแจ่มแจ้งของเจ้าของกลอนเอง และเพื่อเป็นความรู้ของผู้อื่นไปด้วย จึงขอขอบคุณไว้ในที่นี้

(๑) สำนวนเดิม	(๑) สำนวนในอักษราวลี
๑. เหนือฟากฟ้ำ ราตรี มีเพ็ญส่อง	เหนือฟากฟ้ำราตรีมีจันทร์ส่อง
๒. งามกุก่อง กระจ่าง กลางเวหน	ตระการก่องกระจ่างกลางเวหน
๓. สีเงินโลม ลูบหล้า นภาดล	สีเงินโลมลูบภพนภดล
๔. ทาบสายชล วาววับ งามจับตา	ทาบสายชลวาววับงามจับตา
๕. ลมรำเพย เชยพา ผกากลิ่น	ลมรำเพยเชยพาผกากลิ่น
๖. หอมระริน รวยรื่น ชื่นนาสา	หอมระรินรวยรื่นชื่นนาสา

๗.	กลิ่นกำจาย คลายทุกข์ ปลุกชีวา	กลิ่นกำจายคลายทุกข์ปลุกชีวา
๘.	ให้เริงร่า สดชื่น ชีพยืนนาน	ให้เริงร่ารมย์ชื่นชีพยืนนาน
๙.	เสียงคลื่นน้อย ลอยจบ กระทบฝั่ง	คลื่นน้อยน้อยทะยอยตบหาดซบฝั่ง
๑๐.	กระซิบสั่ง พึ่งเพียง เสียงผสาน	กระซิบสั่งพึ่งเพียงเสียงผสาน
๑๑.	ดุจพี่พร่ำ บอกเจ้า เยาวมาลย์	ดุจพี่พร่ำบอกเจ้าเยาวมาลย์
๑๒.	ริมฝั่งธาร นทีนี้ คืนมีเดือน	ริมฝั่งธารนทีนี้คืนมีเดือน
๑๓.	พี่มานั่ง คำนึง ถึงเธออยู่	พี่มานั่งคำนึงถึงเธออยู่
๑๔.	เธอจักรู้ บ้างไหม ใครจักเหมือน	เธอจักรู้บ้างไหมมีใครเหมือน
๑๕.	พี่ฝากเพ็ญ พาใจ ให้มาเยือน	พี่ฝากเพ็ญพาใจให้มาเยือน
๑๖.	คอยเป็นเพื่อน น้องนาง กลางราตรี	คอยเป็นเพื่อนน้องนางกลางราตรี
๑๗.	ดึกฉะนี้ นวลองค์ คงหลับแล้ว	ดึกฉะนี้นวลองค์คงหลับแล้ว
๑๘.	ฝากลมแผ่ว ช่วยจูบ โลมลูบศรี	ฝากลมแผ่วช่วยจูบโลมลูบศรี
๑๙.	ขอจงฝัน บรรเจิด เถิดคนดี	ขอจงฝันบรรเจิดเถิดคนดี
๒๐.	ฝันถึงพี่ บ้างนะ จ๊ะแก้วใจ	ฝันถึงพี่บ้างนะจ๊ะแก้วใจ
๒๑.	ขอเวลา อีกหน่อย คอยพี่กลับ	ขอเวลาอีกหน่อยคอยพี่กลับ
๒๒.	มาโลมรับ แก้วตา อย่าสงสัย	มาโลมรับขวัญนงอย่าสงสัย
๒๓.	รักพี่หรือ จักเหลือ เผื่อแผ่ใคร	รักพี่หรือจักเหลือเผื่อแผ่ใคร
๒๔.	หมดฤทัย มอบเสนอ เธอคนเดียว	หมดหทัยมอบเสนอเธอคนเดียว

ภูมิรู้การร้อยกรองของเจ้าสำนวนข้างบนนี้ไม่มีที่ติ ข้าพเจ้าใคร่ทักในเรื่องความรอบคอบ และความประณีตของภาษาที่นำมาร้อยกรอง อย่าไปวางใจเชื่อเสียว่าคำที่กวีโบราณใช้กันมาแล้วเป็นอันถูกแท้ทั้งสิ้น สมัยนี้เราต้องเชื่อตัวของเราเอง ถ้าไม่รู้จริง ๆ ก็จงปรึกษาหรือตำหรับตำรา

"เพ็ญ" ในบรรทัดที่ ๑. เป็นคำวิเศษ แปลว่าเต็ม ไทยเราใช้เพ็ญสำหรับพระ–จันทร์เมื่อคืนวันขึ้น ๑๕ ค่ำ แต่กวีมักหมายเอาว่าเพ็ญ คือพระจันทร์ บางคนไปไกลถึงกับว่าเห็นกลางคืนมีพระจันทร์แล้วเป็นเพ็ญไปทั้งนั้น จะข้างขึ้นหรือข้างแรมไม่สำคัญ ต่อไปนี้ข้าพเจ้าขอชักชวนให้เลิกใช้ เพ็ญ คำเดียวโดดว่าหมายถึงพระจันทร์เสียที

"เวหน" คำนี้ในบรรทัดที่ ๒ เกือบถูกข้าพเจ้าแก้ คำแท้คือ เวห หรือเวหา เคยเห็นบ่อยซึ่งเป็นเวหาหนคือทางฟ้าเวหน นี้เป็นคำวิบัติกระมัง พลิกพจนานุกรม พบ เวหน (กลอน) น. ฟ้า ก็เลยปล่อยไว้ไม่แก้

"นภาดล" ในท้ายบรรทัดที่ ๓. ข้าพเจ้าเกรงว่าจะเป็น นภ อดล แปลว่า ฟ้าไม่มีพื้นไป "นภดล" จึงจะตรงกับความหมายในที่นี้ว่า พื้นฟ้า

ข้าพเจ้าแก้ "สด" ในบรรทัดที่ ๘. เป็น "รมย์" เพื่อให้ได้สัมผัสอักษรตลอดทั้งวรรค

แปลความหมายของบรรทัดที่ ๙ ไม่เข้าใจดีนักว่า เสียงของคลื่นที่ลอยมาจบหรือสุดลง เมื่อกระทบฝั่ง ไฉนจึง "กระซิบสั่ง..." ได้อีกในบรรทัดที่ ๑๐

ในบรรทัดที่ ๑๔ จัก ซ้ำในที่ใกล้กันนักไม่งาม

ข้าพเจ้าจงใจเว้นไม่แก้ "เพ็ญ" อย่างบรรทัดที่ ๑ ด้วยหวังจะช่วยเชิดภูมิของผู้นิพนธ์ด้วยการชี้ชวนให้ท่านผู้อ่านตีนัยะของคำ "มา" ในบรรทัดที่ ๑๕ นี้ว่า "พระจันทร์" แล้วอ่านในลักษณะที่จะต้อง "เข้าใจเอาเอง" ว่า พี่ฝากหัวใจที่เต็มรักให้พระจันทร์พามาเยือน

บรรทัดที่ ๑๘ มีที่น่าสับเปลี่ยนคำให้เกิดสัมผัส สระและอักษร ให้เสนาะกว่านี้ ข้าพเจ้าแนะเท่านี้ แววกวีย่อมไวที่จะเห็น

"แก้วใจ" ไม่เป็นคำที่ใคร ๆ ได้พบบ่อยนัก มักเห็นสามพยางค์เช่นว่า "แก้วกับใจ" "แก้วกลอยใจ" อะไรพันนั้น ข้าพเจ้าก็นึกชอบวลีนี้อยู่ ที่ท้ายบรรทัดที่ ๒๐ "แก้วใจ แก้วใจ" เข้าที

แพล้บเดียว อีก ๒ บรรทัดต่อลงไปเท่านั้นเป็น "แก้วตา" ไปแล้ว พูดหาอยู่กะร่องกะรอยไม่นึกเอาคารมโบราณดี ๆ เป็นหลัก ชักจะเห็นเป็นว่า "แก้วตา" ล้าสมัยกว่า "แก้วใจ" ก็เลยคัดออกไปเลย และแก้ไปดังปรากฏแล้ว

"ฤทัย" ในบรรทัดที่ ๒๔ เป็นคำฉิบหายมาจาก "หฤทัย" แม้พจนานุกรมเอามาตั้งเป็นแม่ศัพท์ ผู้หวังเชิดชูความประณีต ถูกต้อง ต้องเชื่อตนเองบ้าง อย่าตามพจนานุกรมเสมอไป เพราะมีคำฉิบหายอยู่ในนั้นแยะ

วรรคหนึ่ง ๆ ของกลอนไม่ต้องเว้นช่องห่างให้แต่ละตอน เพราะการเว้นเช่นนั้นเป็นแบบของกลอนสำหรับผู้แรกหัดแต่ง "อักษราวลี" เป็นของผู้ที่มีความรู้แล้วอ่าน อย่าไปทำหมิ่นท่าน.

(๒) สำนวนเดิม	(๒) สำนวนในอักษราวลี
๑. เกินพจน์รจน์เรขเอกอุ	เกินพจน์รจเรขเอกอุ
๒. พายุโหมหนักทักษิน	พายุโหมหนักทักษิณ
๓. ดื่นดับลับลี้ชีวิน	ดื่นดับลับลี้ชีวิน
๔. อาหารฐานถิ่นสิ้นไป	บ้านช่องของกินสิ้นไป
๕. กรุณาปรากฏทศทิศ	กรุณปรากฏทศทิศ
๖. น้ำจิตฤายังหลั่งไหล	น้ำจิตจ่ายธนล้นไหล
๗. ไทยเอื้อเผื่อแผ่แก่ไทย	ไทยเอื้อเผื่อแผ่แก่ไทย
๘. ชื่นใจแม้ว่าอาดูร	ชื่นใจแม้ว่าอาดูร
๙. เพื่อนโพ้นโน้นบ้างต่างเทศ	เพื่อนโพ้นโน้นบ้างต่างชาติ
๑๐. ทราบเหตุความสลายหายสูญ	อนาถความสลายหายสูญ
๑๑. ใจถวิลสินเสริมเพิ่มพูน	ใจกุศลสินเสริมเพิ่มพูน
๑๒. เกื้อกูลยามทุกข์ขุกแค้น	เกื้อกูลยามทุกข์ขุกแค้น
๑๓. แต่ก่อนร่อนชะไรไป่มี	แต่ก่อนร่อนชะไรไป่มี
๑๔. ครั้งนี้วิปโยคโศกแสน	ครั้งนี้วิโยคโศกแสน
๑๕. ทุกข์ไทยทุกข์ใครไหนแม้น	ทุกข์ไทยทุกข์ใครไหนแม้น
๑๖. โอ้แดนคนเนาเปล่าคน	โอ้แดนคนเนาเปล่าคน
๑๗. ดื่มด่ำน้ำใจไทยเทศ	ดื่มด่ำน้ำใจไทยเทศ
๑๘. จิตเจตน์บรรลุกุศล	จิตเจตน์บรรลุกุศล
๑๙. แทนไทยใต้ผองปองกมล	แทนไทยใต้ถ้วนมวลชน
๒๐. นิพนธ์พจน์ตอบขอบคุณ	นิพนธ์พจน์ตอบขอบคุณ

"น์" ในบรรทัดที่ ๑. เกินเข้ามา หรือถ้าอยากให้มี "น" อยู่ด้วย ใช้ "รจนา" จึงถูกอักขรวิธี "ฐานถิ่น" ในบรรทัดที่ ๔. ยังมีอยู่ คำ "ฤา" ในบรรทัดที่ ๖ ทำให้เข้าใจวรรคนี้ยาก เอาให้ชัดลงไปจริง ๆ อย่างแก้เถอะ "ต่างเทศ" ไม่ผิด แต่ฟังขัดหู จึงเปลี่ยนคำท้ายบรรทัดที่ ๙. คำท้ายบรรทัดที่ ๑๓ เสียงไม่สวย ไม่แก้ให้เพราะไม่ผิด "วิปโยค" ในบรรทัดที่ ๑๔ นี้ข้าพเจ้ายอมให้ เพราะได้มี "การ พลัดพราก ตายจากกัน" อันเป็นความหมายของ "วิปโยค" แต่เป็นคำสามพยางค์ ข้าพเจ้าจึงตัดออกเสียหนึ่ง

	(๓) สำนวนเดิม	(๓) สำนวนในอักษราวลี
๑.	แรกเกิดมาเรามีเพียงชีวิต	แรกเกิดมาเรามีเพียงชีวิต
๒.	สมบัติติดตัวมาก็หาไม่	สมบัติติดตัวมาก็หาไม่
๓.	เมื่อคราตายใช่พาสิ่งใดไป	เมื่อคราตายใช่ขนธนทรัพย์ไป
๔.	ถึงใครใครก็เป็นเช่นเดียวกัน	ถึงใครใครก็เป็นเช่นเดียวกัน
๕.	เหลือชั่วดีมีไว้ให้กับโลก	เหลือชั่วดีมีไว้ให้กับโลก
๖.	ความทุกโศกรักชังเหมือนดั่งฝัน	ความสุขโศกรักชังเหมือนดั่งฝัน
๗.	แต่ดีชั่วจะสถิตย์นิจนิรันดร์	แต่ดีชั่วจะสถิตนิจนิรันดร์
๘.	เหมือนตะวันจันทร์ดาวอยู่ยาวนาน	เหมือนตะวันจันทร์ดาวอยู่ยาวนาน
๙.	ใครทำดีได้ดีศรีแก่ตัว	ใครทำดีได้ดีศรีแก่ตัว
๑๐.	ใครทำชั่วได้ชั่วกลั้วสังขาร	ใครทำชั่วได้ชั่วกลั้วสังขาร
๑๑.	ใครทำบุญบุญสนองครองดวงมาน	ใครทำบุญบุญสนองครองดวงมาน
๑๒.	ใครทำบาปบาปจะผลาญสังหารตน	ใครทำบาปบาปจะผลาญสังหารตน
๑๓.	ใครก่อกรรมทำเข็ญเช่นใดไว้	ใครก่อกรรมทำเข็ญเช่นใดไว้
๑๔.	เขาต้องใช้บาปกรรมซ้ำอีกหน	เขาต้องได้ทุกขะอกุศล
๑๕.	ใครกดขี่บีทาเช่นฆ่าคน	ใครกดขี่บีฑาราวีคน
๑๖.	ชีวิตตนต้องตายกลายเป็นดิน	เขาไม่พ้นมือนาคตราคิน
๑๗.	โอ้ชีวิตคิดไปใจยิ่งช้ำ	โอ้ชีวิตคิดไปใจยิ่งช้ำ
๑๘.	เพราะเวรกรรมทำไว้คล้ายหนี้สิน	เพราะเวรกรรมทำไว้คล้ายหนี้สิน
๑๙.	หนี้เก่าไปหนี้ใหม่มาเป็นอาจิณ	หนี้เก่าไปหนี้ใหม่มาเป็นอาจิณ
๒๐.	ใช้หนี้สินเวียนวนจนม้วยมรณ์	ใช้ไม่สิ้นเวียนวนจนม้วยมรณ์
๒๑.	อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา	อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา
๒๒.	คำพระว่าควรฟังและสังหรณ์	คำพระว่าควรฟังและสังหรณ
๒๓.	ชีวิตใครไหนมีที่แน่นอน	ชีวิตใครไหนมีที่แน่นอน
๒๔.	หยุดไว้ก่อนเวรกรรมอย่าทำลาย	ยั้งไว้ก่อนเวรกรรมอย่าทำลาย

สัมผัสในบรรทัดที่ ๓. ถ้าได้พยายามก็คงทำให้มีได้ บรรทัดที่ ๗. "สถิต" ไม่ต้องมี "ย์" คำท้ายบรรทัดที่ ๙. อันเป็นวรรคขึ้นต้นของกลอน ที่เรียกว่า "วรรคสดับ" นั้นเสียงกลาง ๆ อย่าง "ตัว" ไม่ผิดบัญญัติกลอนก็จริง แต่ฟังไม่รื่นหู คำท้าย "วรรคสดับ" ควรเป็นคำ มี เสียงสูง หรือคำที่มี วรรณยุตผัน หรือเป็น คำตาย หรือ คำตามแม่ กก กด กบ แต่ถ้าเป็นคำอย่างท้ายบรรทัดที่ ๒๑ ก็เป็นอันยกเว้นได้

งานร้อยกรองก็เช่นเดียวกับงานร้อยแก้ว คือต้องใช้ สติ ความคิด พิจารณา ความในบรรทัดที่ ๑๔. ๑๕. ๑๖. แสดงความบกพร่อง "บีทา" ก็เขียนไม่ถูก "ตน" ในบรรทัดที่ ๑๖ ซ้ำกับ "ตน" ท้ายบรรทัดที่ ๑๒. "สิน" ในบรรทัดที่ ๒๐ ซ้ำกับคำท้ายบรรทัดที่ ๑๘

ขอยุติเรื่อง "เกี่ยวแก่อักษราวลี" เพียงนี้ และเพราะเหตุที่ข้าพเจ้าได้สังเกตว่ายังมีผู้ไม่รู้วิธีการแต่งกลอนที่จะแต่งให้ถึงขนาดเป็นนักกลอนที่ดีอยู่เป็นอันมาก ข้าพเจ้าจะได้นำ "วิธีแต่งกลอน" ซึ่งได้เขียนไว้นานมาแล้ว และออกจะละเอียดถี่ถ้วน และเข้าใจได้ง่ายมาลง และอาจนำบทร้อยกรองทั้งหมด หรือแต่บางส่วน ของบรรดาผู้ที่ส่งไปยังข้าพเจ้า ทั้งที่ปรากฏใน "อักษราวลี" แล้ว และที่ไม่ได้ปรากฏเลย มาลงเป็นตัวอย่างหรือเครื่องประกอบไว้ด้วยตามสมควร

วิธีแต่งกลอน

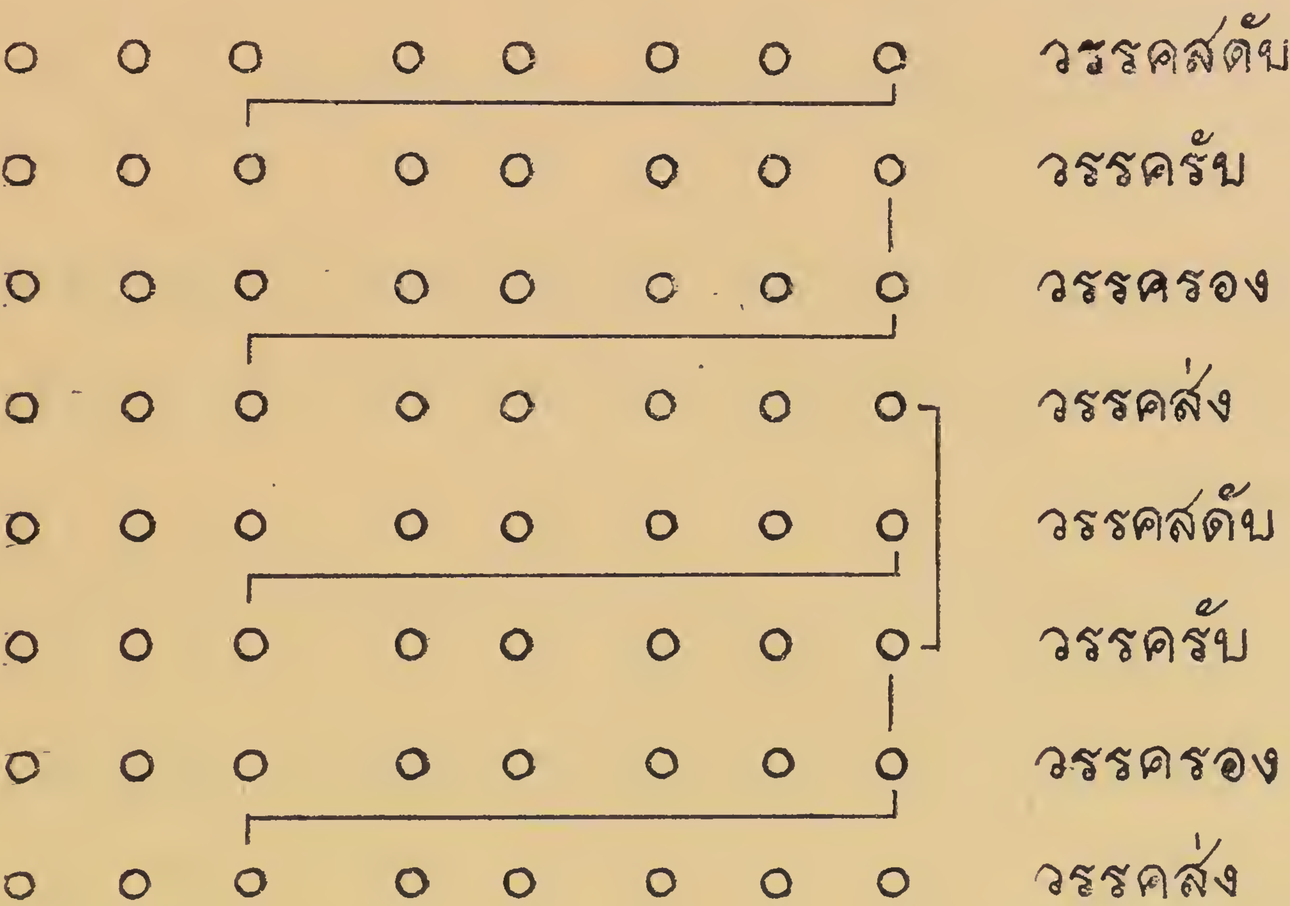
ข้าพเจ้าได้เขียนวิธีแต่งกลอนสุภาพลงพิมพ์ใน "วรรณคดีสาร" ซึ่งเป็นวารสารของสมาคมวรรณคดีแห่งประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๘๕ แลเมื่อกี่ปีมาแล้วก็จำไม่ได้ ได้ลงพิมพ์ใน "สยามสมัย" ใส่ข้อความพิสดารมากกว่าเดิม แต่นักแต่งกลอนรุ่นใหม่ ๆ คงจะไม่ได้เห็น และคงจะไม่ได้เรียนฉันทลักษณ์หรืออย่างไรก็ไม่ทราบ ได้แต่งกลอนผิด ๆ ส่งไปเพื่อขอลงพิมพ์ใน "อักษราวลี" มากต่อมากซึ่งมีจำนวนไม่น้อยที่ไม่รู้ หรือรู้วิธีแต่งกลอน แต่ไม่เป็นผู้เข้าใจเคล็ดต่าง ๆ ของวิธีนั้น ทั้งยังมีผู้ขอร้องให้ข้าพเจ้าอธิบายวิธีแต่งกลอนก็หลายราย ต่อไปนี้ข้าพเจ้าจึงคัด "วิธีแต่งกลอนสุภาพ" ซึ่งได้พิมพ์ไว้ใน "ภาษาและหนังสือชุด ๒" เพิ่มความควรไขให้แจ่มแจ้งใหม่ ๆ เข้าไปอีกมาลงดังต่อไปนี้

ข้าพเจ้าสังเกตด้วยความเป็นห่วงว่า นักประพันธ์กลอนที่กำลังทวีปรมาณขึ้นมาเวลานี้จะทำให้เกิดตัวอย่างที่ไม่ดีแก่ผู้ไม่รู้ โดยที่ใช้สัมผัสผิด ใช้เสียงผิด หนาตาขึ้นทุกที ประกอบกับได้มีผู้ขอให้ข้าพเจ้าอธิบายวิธีแต่งกลอนให้ชัดกว่าที่จะแปลให้ได้ความ เข้า ใจ แจ่ม แจ้ง จากแบบบัญญัติที่วางไว้ในหนังสือ "ฉันทลักษณ์" ของกรมวิชาการ กระทรวงธรรมการ

ข้าพเจ้าในฐานะเคยเป็นผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็น กรรมการตรวจ บท ร้อยกรองในงานประกวดแข่งขันชิงรางวัล ทั้งจากทางราชการและองค์การต่าง ๆ เสมอมา จึงคิดว่าอยู่ในฐานะที่อาจพยายามแจกแจงแสดงวิธีแต่งกลอน ให้ง่ายพอที่จะเข้าใจได้โดยถ่องแท้ยิ่งขึ้นเพื่อยวนใจให้ผู้รักใคร่ในการกวี ซึ่งหัดใหม่ ๆ จะได้รู้แนวทางปฏิบัติ ศิลปอันเป็นวรรณวิจิตรด้านนี้จักได้ไม่เสื่อมทรามลง

ต้นบัญญัติของการแต่งกลอนสุภาพของไทยเรานี้มีอาทิ หรือรากเง่าเค้ามูลมาจากไหนข้าพเจ้าก็ไม่ทราบแน่นัก ในหนังสือ "ฉันทลักษณ์" ซึ่งเป็นตำราเรียนก็ไม่ได้บอกประวัติไว้ในหนังสือประวัติวรรณคดีไทย สำหรับนักศึกษาของอาจารย์เปลื้อง ณ นคร อ้างคำของพระยาอุปกิจศิลปสารว่า ท่านว่า กลอนไทยมีลักษณะคล้ายคำประพันธ์แบบหนึ่งของจีน หลวงธรรมาภิมณฑ์ได้เคยแต่งตำราว่าด้วยการแต่งกลอนไว้ แต่ข้าพเจ้าไม่มีตำรานี้ ไปขอค้นที่หอสมุดแห่งชาติก็ไม่ได้ฉบับสมบูรณ์ แต่ข้าพเจ้าเคยอ่านพบใน "คำนำ" ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา

ดำรงราชานุภาพประทานไว้ในหนังสือชื่อ "ชุมนุมตำรากลอน" ว่า "หนังสือเรื่องศิริวิบูลยกิติ ตำราแต่งกลอนกลบทเป็นหนังสือเก่า เห็นจะแต่งแต่ครั้งกรุงเก่า คือตัวต้นแบบกลบทที่พระบาท–สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ประชุมกวีเลือกมาแต่งเป็นเพลงยาวกลบท จาฤกไว้ในวัดพระเชตุพน" แต่ข้าพเจ้าก็ได้ถามหาตำราศิริวิบูลยกิติทั้งที่หอสมุดดำรงและหอสมุดแห่งชาติแล้ว ได้ความว่าหามีไม่ ความเชื่อของผู้สนใจในวรรณคดีโดยมากปักลงว่า กลอนสุภาพเป็นของไทย

๑. กลอนสุภาพ แปดคำ ประจำบ่อน
๒. อ่านสามตอน ทุกวรรค ประจักษ์แถลง
๓. ตอนต้นสาม ตอนสอง สองแสดง
๔. ตอนสามแจ้ง สามคำ ครบจำนวน
๕. มีกำหนด บทระยะ กะสัมผัส
๖. ให้ฟาดฟัด ชัดความ ตามกระสวน
๗. วางจังหวะ กะทำนอง ต้องกระบวน
๘. จึงจะชวน ฟังเสนาะ เพราะจับใจ

หลักสำคัญ

จากแบบที่แลเห็นเป็นวง ๆ ๘ บรรทัด มีเส้นโยงต่อเนื่องกันนั้น ถ้าพิจารณาประกอบกับคำกลอน ๘ บรรทัดที่บรรยายต่อลงมา จะได้หลักสำคัญดังนี้

๑. กลอนสุภาพ (กลอน ๘ หรือกลอนตลาด ก็เช่นเดียวกัน)นี้ มี ๘ พยางค์ประจำบ่อนคือ ๐ ละพยางค์ รวมเป็น ๑ วรรค วรรคหนึ่งมี ๓ ตอน ตอนต้นมี ๓ พยางค์ ตอนสองมี ๒ พยางค์ ตอนสามมี ๓ พยางค์(มีข้อยกเว้นว่าจะให้มีมากกว่าจำนวนพยางค์ ที่กำหนดสำหรับแต่ละตอนบ้างก็ได้ ดังจะเห็นในกลอนข้างบนนี้แล้ว คือที่ตอนสามบรรทัดที่ ๒. ตอนสองบรรทัดที่ ๕.๗. และ๘.) กลอนละคร กลอนนิราศ และเสภา มี ๖.๗. และ ๙ พยางค์ ก็อยู่ในหลักนี้

๒. มีกำหนดบทระยะกะสัมผัส คือพยางค์ซึ่งมีเส้นโยงถึงกันมีระยะกะไว้แต่ละวรรคนั้น ต้องให้ออกเสียงพึ่งได้ฟาดพี่ดชัดความตามกระสวน คือตามแบบอย่างของสัมผัส ซึ่งจะได้อธิบายโดยละเอียด

๓. วางจังหวะกะทำนอง คือวางคำอันมีทำนองเสียงสูงต่ำให้ถูกต้องตามระเบียบกระบวนของเสียงซึ่งจะได้อธิบายต่อไปโดยละเอียด

สามข้อข้างบนนี้มีแก่นความสำคัญดังนี้คือ ๑. วรรคของกลอน ๒. สัมผัส ๓. ทำนองเสียง

วรรคของกลอน

คำร้อยกรองหนึ่งวรรค ซึ่งฉันทลักษณ์เรียกว่าบาทหนึ่งนั้น นิยมให้มี ๘ พยางค์ (แต่กลอนบางชนิดอาจมีตั้งแต่ ๖ ถึง ๑๒ พยางค์) ๒ วรรคเป็น ๑ คำกลอน ๔ วรรคเป็น ๒ คำกลอน เป็นครบบทหนึ่ง มีข้อยกเว้นในกลอนบางชนิด เป็นต้นว่ากลอนละคร วรรคต้นมี ๒ พยางค์ก็เป็นวรรคหนึ่งได้ เช่น "เมื่อนั้น จินตะหราวาตีมีศักดิ์" ก็นับว่าเป็น ๒ วรรคหรือ ๑ คำกลอนหรือกลอนนิราศ เช่น "นิราศวาส ญาติพันธุ์สรรพ์สหาย ไปรอบโลกรับปากคนมากมาย จะบรรยายเรื่องขันสู่กันพึ่ง" ซึ่งมีเพียง ๓ วรรค ก็เรียกว่า ๒ คำกลอน คำร้อยกรองที่ครบเป็นกลอนบทหนึ่งนั้น แต่ละวรรคมีชื่อกำกับดังนี้ วรรรคที่ ๑ เรียกว่าวรรคสดับ วรรคที่ ๒ เรียกว่าวรรครับ วรรคที่ ๓ เรียก วรรครอง วรรคที่ ๔ เรียกวรรคส่ง ถ้าจะร้อยกรองกลอนเป็นข้อความยืดยาวหลายคำกลอน ก็ขึ้นต้นใหม่ด้วยวรรคสดับ แล้วรับ แล้วรอง แล้วส่ง เป็นลำดับไป แต่ละบทกลอนจำต้องมีคำสัมผัสที่ร้อยโยงกันเรื่อยไป ตราบจนกลอนนั้นถึงอวสาน จะ

เป็นกลอน ๑๐ คำ ๑๐๐ คำ หรือ ๑๐๐๐ คำ ๑๐๐๐๐ คำกลอน หรือสักเท่าใดคำก็ตาม ต้องร้อยโยงกันจนถึงที่สุด

บัญญัติดังว่าข้างบนนี้ ผู้แรกหัดแต่งกลอนส่งบทร้อยกรองของเขาไปให้ข้าพเจ้า "ไม่เอา" เสียมาก เพราะไม่รู้ว่ามีอยู่ จึงขอชี้ในที่นี้ไปพลางว่า ที่ว่าให้ร้อยโยงกันเรื่อยไปอย่างไรนั้น พึงดูภาพท้ายบรรทัดที่ ๔ โยงเชื่อมไปยังท้ายบรรทัดที่ ๖ หรือจะดูอักษรในท้ายบรรทัดที่ ๔ ซึ่งมีคำท้ายบรรทัดที่ ๖ มาเป็นเครื่องโยงเชื่อมก็ได้

สัมผัส

พยัญชนะ หรืออักษรไทยมี ๔๔ ตัว แยกเป็นอักษร สูง กลาง ต่ำ ดังนี้ (เว้น ฃ หัวหยัก กับ ฅ หัวหยัก ซึ่งไม่ใช้กันแล้ว) คือ

อักษรสูง ข ฉ ฐ ถ ผ ฝ ศ ษ ส ห

อักษรกลาง ก จ ฎ ฏ ด ต บ ป อ

อักษรต่ำ ค ฆ ง ช ซ ฌ ญ ฑ ฒ ณ ท ธ น พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ฬ ฮ

ทำนองเสียงมี ๕ กระบวน ในที่นี้จะใช้ อ เป็นตัวอุทาหรณ์

กระบวนที่ ๑ ได้แก่เสียง ออ

กระบวนที่ ๒ ได้แก่เสียง อ่อ เอาะ

กระบวนที่ ๓ ได้แก่เสียง อ้อ เอ้าะ

กระบวนที่ ๔ ได้แก่เสียง อ๊อ เอ๊าะ

กระบวนที่ ๕ ได้แก่เสียง อ๋อ

ข้อสำคัญ อักษรสูง กับอักษรต่ำ ใช้ผันได้แต่เพียงไม้เอก กับ ไม้โท เท่านั้น อักษรกลาง ใช้วรรณยุตทุกอย่างผันได้

สัมผัสมี ๒ ลักษณะ คือ ๑. สัมผัสนอก ๒. สัมผัสใน

๑. สัมผัสนอก

สัมผัสนอก ได้แก่คำที่อยู่ต่างวรรคกัน แยกอยู่ในบ่อนที่ห่างกัน อ่านออกเสียงพึ่งได้คล้องจองกัน เช่น (ในกลอนตัวอย่าง) บ่อน ในบรรทัดที่ ๑ กับ ตอน ในบรรทัดที่ ๒ และ แถลง แสดง แจ้ง ในบรรทัดที่ ๒. ๓. ๔. ตามลำดับ เป็นต้น

กลอนที่ไพเราะนั้นคำสัมผัสนอกต้องอยู่ในบ่อนที่แสดงไว้ใน *แบบของกลอน* แต่บัญญัติของกลอนอนุญาตให้พยางค์ใด ๆ ในบ่อนที่ ๑ ถึงที่ ๕ ใน *วรรครับ* ใช้สัมผัสกับพยางค์ท้ายใน *วรรคสดับ* ได้ และโดยทำนองเดียวกัน พยางค์ใด ๆ ในบ่อนที่ ๑ ถึงที่ ๕ ใน *วรรคส่ง* ใช้สัมผัสกับพยางค์ท้ายใน *วรรครอง* ได้

เพื่อให้เป็นที่เข้าใจง่าย ขอยกตัวอย่างการวางตำแหน่งสมผัสมาประกอบดังต่อไปนี้

พระเดินดั้นมรรคามาด้วยทุกข์
บุกลำบากขวากหนามหลายหลามแหลม (ที่ ๑)
พระเดินดั้นมรรคามาด้วยทุกข์
บาทบุกผ่าลำบากขวากหนามแหลม (ที่ ๒)
พระเดินดั้นมรรคามาด้วยทุกข์
ลำบากบุกขวากหนามหลายหลามแหลม (ตามบัญญัติ)
พระเดินดั้นมรรคามาด้วยทุกข์
ลำบากบาทบุกหนามหลายหลามแหลม (ที่ ๔)
พระเดินดั้นมรรคามาด้วยทุกข์
ลำบากสองบาทบุกรุกข์หนามแหลม (ที่ ๕)

แต่ผู้ที่หวังความไพเราะของกลอน มักเคร่งครัดที่จะให้คำสัมผัสอยู่ในบ่อนหรือตำแหน่งที่ถูกแท้เสมอ แม้จะให้คลาดตำแหน่งไปบ้างก็เพียงใช้พยางค์อันดับที่ ๕ เป็นคำสัมผัส

คำสัมผัสนอกซึ่งอ่านออกเสียงพึงได้คล้องจองกันนั้น คือเช่น ไฟ ไข่ ไส้ ใช้ ไถ (พึงสังเกตว่า คำทั้ง ๕ นี้ แต่ละคำมีทำนองเสียงไม่เหมือนกัน เพราะอยู่ต่างกระบวนเสียงกัน) คำทั้ง ๕ นี้เรียกว่า สัมผัส "สระ" คือใช้สระ ไ ใ ส่วนคำออกเสียงคล้องจองกัน แต่ใช้สระ ต่างกันก็สงเคราะห์เข้าพวกสัมผัส "สระ" ได้เช่น ภัย สัมผัส กับ ใน คำ กับ ธรรม กับ กัมม์ เป็นต้น

โปรดจำรำลึกเป็นสำคัญว่า คำสัมผัสนอกที่ออกเสียงพึงได้คล้องจองกันนั้นต้องเป็นคำที่ *ไม่ซ้ำเป็นคำเดียวกัน หรือเป็นคำมีเสียงเหมือนกัน* พึงสังเกตกลอนตัวอย่างข้างต้นว่าคำสัมผัสนอก มีที่สำคัญที่สุดอยู่ ๔ ตำแหน่ง คือที่ตรงกับคำจำนวน กระสวน กระบวน และชวน เป็นแบบที่ควรจำว่าไม่ได้ใช้คำซ้ำกัน เพราะฉะนั้นผู้ร้อยกรองกลอนพึงรำลึกถึงบัญญัติไว้

เสมอ พยางค์ที่ตรงกับตำแหน่งทั้ง ๔ นี้จะใช้ *คำซ้ำกัน* ให้สัมผัสกันไม่ได้ ผู้ที่เคร่งครัดต่อบัญญัติของกลอนย่อมไม่ใช้คำซึ่งถึงแม้ไม่ซ้ำกันสกดต่างกัน แต่ออกเสียงเหมือนกัน ให้สัมผัสกัน เช่นไม่ใช้ พันสัมผัสกับ พรรณ หรือ ทำ กับ ธรรม ยิ่งในการแต่งประกวดเพื่อชิงรางวัลด้วยแล้ว ผู้ตัดสินจะถือว่าการเอาคำซ้ำกันมาให้เป็นคำสัมผัสกันเป็นอันตกอันดับไปเลย

คำสัมผัสนอก ถ้าออกเสียงสั้นเสียงยาว แม้พึ่งได้คล้องจองกันก็ใช้ให้สัมผัสกันและกันไม่ได้ เช่น ท่าน กับ ชั้น หรือ น้ำ กับ ยาม หรือ เปล่า กับ ขาว หรือ ใน กับ ชาย ซึ่งคำ ๔ คู่นี้ก็แสดงชัดว่าไม่เหมือนกันทาง "สระ"

อนึ่งสุดท้ายของ *วรรคส่ง* ซึ่งเรียกว่าคำ *ส่งสัมผัส* สำหรับให้คำกลอนในบทต่อไปมารับสัมผัสนั้น ก็ควรระวังอย่าให้ไปมีเสียงพึ่งได้คล้องจองกับคำสัมผัสในที่ ๔ ตำแหน่งของกลอนที่เพิ่งจบบท เพราะจะทำให้ลีลากลอนไม่ราบรื่น ตัวอย่างไม่ดีคือเช่น (ดูกลอนแบบประกอบด้วย) "จึงจะชวนเสนาะเพราะ*สำนวน*" เป็นต้นอย่างนี้ไม่งาม

คำสัมผัสนอก ต้องถูกระเบียบบัญญัติของทำนองเสียง ทำนองเสียงภาษาไทยมีอยู่ ๕ กระบวน ทำนองเสียงเป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งสำหรับการแต่งกลอน เพราะฉะนั้นผู้ร้อยกรองจะต้องแม่นยำจำให้คล่องว่าตรงไหนต้องใช้ทำนองเสียงกระบวนใด ผู้แรกหัดมักใช้ทำนองเสียงผิดกระบวนเป็นส่วนมาก จึงสำแดงให้เข้าใจง่ายๆดังต่อไปนี้

๑. ทำนองเสียงกระบวน ออ ได้แก่เสียง อักษรกลาง กับ อักษรต่ำ สกดตามแม่กกา กง กน กม เกย ซึ่งไม่ผันด้วยวรรณยุตใดๆทั้งสิ้นและซึ่งไม่ใช่คำตาย อนึ่งโบราณาจารย์ท่านกำหนดให้คำที่สกดด้วย ร หัน เข้าอยู่ในแม่เกย แต่เสียงของคำที่สกดด้วย ร หัน ย่อมตรงกับแม่ กน ก็มี แม่กม ก็มี แม่กก กด กบ ก็มี เพราะฉะนั้น คำในทำนองเสียงกระบวน ออ ต่อไปนี้คือ กรรณ ครรภ์ จรรย์ ธรรม์ บรรพ์ วรรณ อรรณ จึงสงเคราะห์เข้าเป็นแม่ กน และคำ กรรม ธรรม สงเคราะห์เข้าเป็นแม่ กม

๒. ทำนองเสียงกระบวน อ่อ เอาะ ได้แก่

ก. เสียงอักษรสูง กับอักษรกลาง สกดตามแม่กกา กง กน กม เกย ผันด้วยไม้เอก กับเสียงอักษรสูง กับอักษรกลาง สกดตามแม่กก กด กบ กับ คำตาย และโดยนัยเดียวกันกับที่กล่าวในข้อ ๑. ว่า คำสกดด้วย ร หันอยู่ในแม่เกย แต่เสียง ขรรค อรรฆ เป็นแม่กก และบรรพ สรรพ เป็นแม่กบ

ข. เสียงอักษรต่ำ มี ห. หรืออักษรสูงบางตัวนำ สกดตามแม่ ก.กา กง กน กม เกย ซึ่งผันด้วยไม้เอก กับ ซึ่งสกดตามแม่ กก กด กบ กับ คำตาย

๓. ทำนองเสียงกระบวน อ้อ เอ้าะ ได้แก่

ก. เสียงอักษรสูง อักษรกลาง กับอักษรต่ำมี ห หรืออักษรสูงบางตัวนำสกดตามแม่ กกา กง กน กม เกย กก กด กบ ซึ่งผันด้วยไม้โท

ข. เสียง อักษรต่ำ สกดตาม แม่ กกา กง กน กม เกย ซึ่งผันด้วยไม้เอก หรือสกดตามแม่ กก กด กบ ใช้ได้เฉพาะคำที่ออกเสียงคล้ายผันด้วยไม้เอก เช่น มาก คาด โลภ เป็นต้น หรือที่สกดตามแม่ กก กด กบ กับ คำตาย ซึ่งผันด้วยไม้เอก เช่น พลั่ก ฮึ่ด พึ่บพั่บ ค่ะ เป็นต้น

๔. ทำนองเสียงกระบวน อ๊อ เอ๊าะ ได้แก่

ก. เสียง อักษรกลาง สกด ตามแม่ กกา กง กน กม เกย กก กด กบ กับ คำตาย ซึ่งผันด้วยไม้ตรี

ข. เสียง อักษรต่ำ สกดตามแม่ กกา กง กน กม เกย ซึ่งผันด้วยไม้โท หรือ คำตาย หรือที่สกดตามแม่ กก กด กบ ใช้ได้เฉพาะคำที่ออกเสียงคล้ายผันด้วยไม้โทเช่น รัก คิด ยุบ หรือผันด้วยไม้โท เช่น โร้ก เช้ต แพ้บ เป็นต้น และโดยนัยเดียวกับในข้อ ๑. คำ พรรค มรรค อนรรฆ เสียงเป็นแม่กก ครรภ (คัน) ธรรพ เสียงเป็นแม่กบ

๕. ทำนองเสียงกระบวน อ๋อ ได้แก่

ก. เสียง อักษรสูง กับ อักษรต่ำมี ห หรืออักษรสูงบางตัวนำสกดตามแม่ กกา กง กน กม เกย ยกเว้นคำตาย กับคำในแม่เกยที่ออกเสียงอย่างแม่กน เช่นคำต่อไปนี้ คือ ขรรค์ (อา) ถรรพ์ณ สรร สรรค์ สวรรค์ หรรษ์ เป็นต้น

นอกจากที่บรรยายไว้ ๕ ข้อแล้ว ยังมีคำในภาษาไทยอีกมากที่ออกเสียงต่างจากหลัก จึงควรพิเคราะห์เป็นพยางค์ๆ ไป ว่าจะสงเคราะห์เข้าอยู่ในทำนองเสียงกระบวนไหน เช่น กนก กนิษฐ์ ดิลก ดิรัจฉาน บุรุษ บุรุโสดม ประวัติ ประวิช อลัก เอลื่อ อนาถ อนาถา อนึ่ง อนุ ตนุ อริ อริยะ เป็นต้น

การจัดคำสัมผัส

๑. พยางค์ท้ายของ วรรคสดับ จะใช้คำในทำนองเสียงกระบวนใด ๆ ก็ได้ แต่มีความนิยมกันว่าถ้าไม่จำเป็น ก็ไม่ใช้คำในทำนองเสียงกระบวน ออ

๒. พยางค์ที่ ๓ ของ วรรครับ ซึ่งจะใช้รับสัมผัสกับคำท้าย วรรคสดับนั้น จะใช้คำในทำนองเสียงกระบวนใดก็ได้

พยางค์ท้ายของ วรรครับนี้ ต้องมีทำนองเสียงกระบวน อ่อ เอาะ หรือ อ้อ เอ้าะ หรือ อ๋อ (ที่แจกรูปมีตัวสกด วรรณยุตผัน เข้าเป็นเสียงเช่นตัวอย่างคือ แก่นเปราะ หรือ ข้อ เต้าะ หรือ จ๋อ หอ เป็นต้น)

๓. พยางค์ท้ายของ วรรครอง ต้องเป็นคำมีทำนองเสียงอยู่ในกระบวน ออ หรือ อ๊อ เอ๊าะ (ที่แจกรูปมีตัวสกด วรรณยุตผันเข้าเป็นเสียงเช่นตัวอย่างคือ แก คอ น้อง คิด เล็ก โต๊ะ เป็นต้น)

๔. พยางค์ที่ ๓ ของ วรรคส่ง จะใช้คำในทำนอนเสียงกระบวนใดก็ได้

พยางค์ท้ายของ วรรคส่งนี้ ต้องใช้คำทำนองเสียงในกระบวน ออ หรือ อ๊อ เอ๊าะ

พยางค์ท้ายของวรรคส่งนี้อยู่ในตำแหน่งที่นับว่าสำคัญมาก เพราะถ้ามีการร้อยกรองกลอนต่อไปอีก คำท้ายวรรคส่งนี้ จึงได้ชื่อว่า "คำส่งสัมผัส" เพื่อเป็นเครื่องให้พยางค์ท้ายวรรครับ ในบทกลอนต่อไปต้องมีเสียงคล้องจองกันมาเชื่อมโยงกลอนเหมือนให้เกี่ยวพันกันไปอย่างลูกโซ่ และคำนี้เองซึ่งคำที่จะมีมาคล้องจองด้วยจักเป็นคำซ้ำไม่ได้

๒. สัมผัสใน

กลอนวรรคหนึ่งท่านแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ คำ หรือพยางค์สัมผัสในได้แก่คำที่อยู่ต่างตอนกัน ในวรรคเดียวกันออกเสียงสัมผัสพี่ดกันไป หรือเป็นห้วง ๆ ไป โดยคล้องจองกันทาง สระ หรือสัมผัสกันทาง พยัญชนะ สัมผัสในทาง พยัญชนะ ไม่จำเป็นต้องเป็นคำคล้องจองกัน ใช้เสียงอักษรที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกันให้สัมผัสกันก็ได้ จะเป็นคำซ้ำกันทั้งเสียงทั้งความหมายก็ได้ คำสัมผัสใน ในกลอนวรรคเดียวกัน ไม่มีการกวดขันทำนองของกระบวนเสียง จึงไม่ต้องกังวลในเรื่องนี้และสัมผัสใน ในกลอนสุภาพนั้นโบราณกวีท่านจัดว่าย่อมตรงกับข้อใดข้อหนึ่ง ทั้งสัมผัส สระ และพยัญชนะ ดังต่อไปนี้

ก. สัมผัสสระ

(๑) ถ้าสระสัมผัสเคียงกัน ๒ คำ เรียกว่า "คำเคียง" เช่น จะเปรียบ**สอง ปอง**ปานกันดารตา

(๒) ถ้าสระสัมผัสเคียงกัน ๓ คำ เรียกว่า "คำเทียบเคียง" เช่น

ขอพบชาติหน้า**ใหม่ ให้ได้**ถนอม

(๓) ถ้าสระสัมผัสกันเป็นคู่ๆ ๒ คู่ เรียกว่า "คำทบเคียง" เช่น

ดูคมขำ **น้ำนวล ยวน**สวาท

(๔) ถ้าสระสัมผัสคู่ แต่มีคำอื่นแทรกคำหนึ่ง เรียกว่า "คำแทรกเคียง" เช่น

จะเปรียบสอง ปอง**ปาน กันดารตา**

(๕) ถ้าสระสัมผัสคู่ แต่มีคำแทรกกลาง ๒ คำ เรียกว่า "คำแทรกแอก" เช่น

ไม่สม**มาตร** เหมือนที่**คาด**คเนพึ่ง

(สัมผัสสระกันในวรรคหนึ่งอย่างง่ายๆ หรือไม่มีสัมผัสในกันเลย ยังมีอีกหลายอย่างที่ไม่ได้ขนานนามไว้)

(สัมผัสสระกันในวรรคหนึ่งอย่างง่ายๆ หรือไม่มีสัมผัสในกันเลย ยังมีอีกหลายอย่างที่ไม่ได้ขนานนามไว้)

ข. สัมผัสพยัญชนะ

(๑) ถ้าพยัญชนะอย่างเดียวกัน เคียงกัน ๒ คำ เรียกว่า "คำคู่"

เหมือนมา**โลมโลก**ให อาลัยลาญ

(๒) ถ้าพยัญชนะอย่างเดียวกัน เคียงกัน ๓ คำ เรียกว่า "คำเทียมคู่" เช่น

ผุดผ่องผาดพึงพิศ พินิจผอง

(๓) ถ้าพยัญชนะอย่างเดียวกัน เคียงกัน ๔ คำ เรียกว่า "คำเทียบรถ" เช่น

ช่าง**เดี่ยวโดดเด็ดได้** หนอใจไฉน

(๔) ถ้าพยัญชนะอย่างเดียวกัน เคียงกัน ๕ คำ เรียกว่า "คำเทียมรถ" เช่น

มา**ร่วงโรยแรมรส เรณู**นวล

(๕) ถ้าพยัญชนะอย่างเดียวกัน ๒ คู่เคียงกัน เรียกว่า "คำทบคู่" เช่น

เสียดาย**พันธ์ เพกา กาน**พลูเฉา

(๖) ถ้าพยัญชนะอย่างเดียวกัน ๒ คำ แต่มีคำอื่นแทรกกลาง ๑ คำ เรียกว่า "คำแทรกคู่" เช่น

ดังเทียนดับ วับ เดียว ประเดี๋ยวใจ

(๗) ถ้าพยัญชนะอย่างเดียวกัน ๒ คำ แต่มีคำอื่นแทรกกลาง ๒ คำ เรียกว่า "คำแทรกรถ" เช่น

สักคำน้อยมิให้แหนง ระแวงโสดา

อนึ่งสัมผัสพยัญชนะนั้น ท่านว่า อักษรสูงกับอักษรต่ำในหมู่เดียวกัน พึงใช้ทำเสียงให้พ้องกันเป็นสัมผัสได้ มีอยู่ ๗ หมู่ ดังต่อไปนี้

(๑) ข ค ฆ (๒) ฉ ช ฌ (๓) ซ ศ ษ ส (๔) ฐ ฑ ฒ ถ ท ธ (๕) ผ พ ภ (๖) ฝ ฟ และ (๗) ห ฮ

นอกจากนี้ยังมีคำซ้ำและคาบเกี่ยว ซึ่งมีชื่อเรียกแปลก ๆ ออกไป เช่น

(๑) ไม่ ควรควรหรือมาร้างนิราลัย

คำควรซ้ำ ๒ ครั้ง เรียกว่า "ยมก"

(๒) ครั้นแลดูสุริย์แสงก็แดงดัง–หนึ่งน้ำครั่งคร่ำฟ้านภาลัย

คำท้ายวรรคหน้าต่อกับคำต้นวรรคหลัง เรียกว่า "ยติภังค์"

(๓) ฝืนวิโยคโศกเศร้าเข้าในห้อง–เห็นแท่นทองที่นิทรามารศรี

พยัญชนะของคำท้ายวรรคหน้า เป็นพยัญชนะเดียวกับคำต้นของวรรคหลัง เรียกว่า "นิสัย"

(๔) ให้ปลาบปลื้มมิได้ลืมละอาลัย คิดแล้วให้หวนช้ำระกำทรวง

พยัญชนะในคำที่ ๒ ของวรรคหลัง เป็นพยัญชนะเดียวกับในคำท้ายของวรรคหน้า เรียกว่า "นิสิต"

ข้าพเจ้าได้ยกหลักใหญ่ ๆ ในเรื่องสัมผัสมาวางไว้เห็นว่าพอแล้ว ยังมีสัมผัสที่พิสดารอีกมากมายหลายอย่าง ซึ่งอาจหาอ่านได้จาก "ชุมนุมตำรากลอน" หรือ "จารึกวัดพระเชตุพน"

วิธีร้อยกรอง

กล่าวโดยทั่วไป กลอนสุภาพเริ่มต้นด้วย วรรคสดับ (มีข้อยกเว้นดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว) วิธีร้อยกรองถ้อยคำผูกขึ้นเป็นกลอนวรรคนี้ ก็คือพยายามเลือกเฟ้นคำไทยที่มีแบบแผนดีแล้ว ตามหลักอักษรศาสตร์ภาษาไทย วางเสียงลงให้ได้สามตอนตามบัญญัติ ให้มีสัมผัสในซึ่งไพเราะและมากที่สุดตามระเบียบสัมผัส ในอีก ๓ วรรคต่อไปก็พากเพียรจัดให้ถูกบัญญัติ ทั้งสัมผัสและทำนองเสียงที่ได้อธิบายไว้แต่ละกระบวนแล้ว

ที่ว่าถ้อยคำภาษาไทยที่มีแบบแผนดีแล้วตามหลักอักษรศาสตร์ภาษาไทยนั้น หมายความถึงบรรดาคำที่มีในนานาอภิธาน และบรรดาคำซึ่งองค์การราชการรับรองแล้ว ซึ่งไม่ใช่คำวิบัติ กับไม่ใช่คำที่คนโบราณใช้ผิด รับช่วงต่อกันมาจนถึงมามีอยู่ในอภิธานสมัยปัจจุบัน แต่ถ้าเป็นคำนอกจากนี้ ก็ควรเป็นคำที่พึงรู้แน่ว่าแปลว่าอะไร ไม่ควรใช้คำที่เราไม่ทราบความหมายชัดเจน โปรดอย่าเลียนคำที่มีผู้อื่นนำมาใช้โดยไม่สืบก่อนว่าจะถูกผิดประการใด คำ "ประชาคม" ข้าพเจ้าเคยได้ยินบ่อย ไม่ทราบว่าตรงกับคำภาษาอังกฤษว่ากระไร ค้นหลายอภิธานก็ไม่ได้เห็นคำตรงกัน เห็นจากอภิธานว่า ประชาคือหมู่คน คมคือการไป การเดิน ยาตรา เอาบวกกันเข้าเป็นประชาคม คือ "หมู่คนไป" ก็เลยงง การเลียนคำผิดความหมายมาใช้ก็ช่วยกันแพร่คำผิดให้แพร่ไป ถ้อยคำที่ใช้ควรเลือกแต่ที่ไม่ใช่ศัพท์สูงเกินสติปัญญาสามัญชน ถ้าจำเป็นต้องใช้คำหลายพยางค์บรรจุลงในกลอน พึงพยายามเขียนลงไปให้เต็มคำ แม้จะเสียขบวนกลอนไปบ้างก็ยอม ดีกว่าจะได้ชื่อว่าเป็นผู้เข่นฆ่า หรือทำให้ภาษาไทยฉิบหาย คำเช่น อภิปราย อนุสนธิ์ รับประทาน อย่าตัดเหลือ ภิปราย นุสนธิ์ ทานเป็นอันขาด การเขียนและพูดภาษาไทยให้ชัดถ้อยชัดคำ ถูกต้องตามแบบแผน เป็นการแสดงวัฒนธรรม อารยธรรมของบุคคลในบรรษัทและสังคม มิฉะนั้นอาจเป็นที่เห็นว่าหย่อนการศึกษา หรือได้รับการอบรมมาแล้วต่ำ

คำที่เป็นอักขรวิบัติ ซึ่งมีอยู่ดาดดื่นในกลอนโบราณ เช่น ยุพาพิน สุมามาลย์ บทเรศ ชีวาวาตม์ ชีวาวัน เหล่านี้เป็นต้น ขอให้ช่วยกันระงับการยืนยงคงอยู่ อย่าให้มีอีกต่อไป

การนำถ้อยคำมาเรียงร้อยกรองลงเป็นกลอนนั้น มีลักษณะเดียวกับการเรียงความ จึงควรได้รับการปรึกษาจากตนเองดูก่อนว่า ผู้อื่นจะเข้าใจความหมายของเราหรือไม่ จงอย่าแต่ง

กลอนตามใจตนเพื่อเข้าใจคนเดียว ประโยคที่ว่า "ให้กลอนพาไป" ดูออกจะไม่เป็นภาษิตที่ดี เพราะมีความหมายเสมือนให้กลอนพาเราไปสู่ความอ่อนแอ เห็นแต่แก่จะเอาความสะดวกสบาย ผู้แต่งต้องเป็นผู้ "พากลอนให้ไป" คือตั้งตนอยู่เหนืออุปสรรคของกลอน หมั่นบังคับตนเอง ให้แน่วอยู่ในบัญญัติ ขอยกตัวอย่างเช่น คำสัมผัสนอกที่มีสำคัญมากอยู่ ๔ แห่งนั้น มีคำภาษาไทยเป็นอันมากที่อาจเลือกมาใช้ให้รับสัมผัสกันได้โดยไม่ต้องใช้คำซ้ำกัน ถ้าไม่พยายามบังคับตนเอง ถือเอาความสะดวกเป็นใหญ่ ใช้คำซ้ำกันรับสัมผัส กลอนที่พอจะดีเด่นกลับด้อย ภาษาไทยที่สกดออกเสียง อีน มีน้อยคำ กวีโบราณท่านยังเพียรหาคำที่ไม่ซ้ำกันมาให้สัมผัสกันได้

ตัวอย่างจากพระอภัยมณีของสุนทรภู่ ตอนกล่าวถึงชีเปลือย เป็นแบบควรจำไว้เสมอ

"ฯลฯ กรนสนั่นนอนร้ายเหมือนบ่ายบีน ประหลาดใจไยหนอไม่นุ่งผ้า จะเป็นบ้าไปหรือว่าถือศีล หนวดถึงเข่าเคราถึงนมผมถึงตีน ฝรั่งจีนแขกไทยก็ใช่ที"

ก็ภาษาไทยสมัยนี้มิใช่ว่าหดน้อยร่อยหรอไป ที่แท้กลับเพิ่มพูนขึ้นด้วยศัพท์ใหม่ๆ ซึ่งเข้าทีทัน ๆ กันกับความเจริญขึ้นของศาสตร์สาขาอื่น ๆ ไฉนเราจะมาจำนนแก่คำเล่า.

เมื่อร้อยกรองกลอนมาได้วรรคหนึ่งแล้ว ควรให้ได้ประโยคที่ถูกไวยากรณ์ หรืออย่างน้อยก็ให้พึ่งเป็นภาษาที่เข้าใจได้ดี อันกลอนที่แต่งได้ดีนั้น ย่อมเอาวจีวิภาคกับวากยสัมพันธ์เข้าปรับได้ส่วนที่จะ "กำหนดบทระยะกะสัมผัส ให้ฟาดพัดชัดความตามกระสวน" นั้น ก็พึงพยายามรำลึกถึงสัมผัสไว้เสมอ เพียรให้มีสัมผัสในให้จงได้ อย่าเห็นแก่ความมักง่าย เมื่อหมดปัญญาจริง ๆ จึงยอมจำนน

จงกำหนดใจ ในการที่จะให้แต่ละพยางค์ของกลอนที่เราแต่งว่าจักไม่ให้มี "คำอ่อน" เข้าไปแทรก เช่นในกลอนว่า "มองไม่เห็นเป็นระเบียบและเรียบร้อย" คำ "และ" ในกลอนวรรคนี้เป็น "คำอ่อน" ซึ่งอาจเอา ราบ รื่น ดี งาม แทนได้ สุดแล้วแต่จะเหมาะแก่กรณี

อีกประการหนึ่ง พึงเว้นใช้คำที่ไม่มีความหมาย หรือไม่มีค่าของตัวเองเลย เช่น ในกลอนว่า "กินข้าวแล้วไซร้เขาก็เข้านอน" คำที่พึงเว้นใช้ซึ่งมีอยู่ในกลอนวรรคนี้ คือคำ "ไซร้" ซึ่งมีเข้ามาโดยไม่มีค่าอะไรเลย ควรเลี่ยงที่ไว้ให้คำอื่นที่มีความหมายแน่นเข้ามาแทนจะได้ความดีกว่า เช่นแก้เป็น "กินข้าวแล้วง่วงเขาก็เข้านอน"

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าได้พบผ่าน นำมาลงเพื่อเป็นแนวทางประกอบวิธีแต่งกลอนและคงจะเป็นประโยชน์บ้าง

(๑) "ท่านข้าหลวงเริ่มปริปากภิปราย" คำท้ายวรรคกลอนนี้เป็นคำวิบัติ จะแก้ให้เป็น "ท่านข้าหลวงเริ่มปริปากอภิปราย" ก็ได้ ยอมเสียลีลาของกลอนดีกว่าขืนใช้คำวิบัติ หรือถ้าจะให้เคร่งเข้าก็แก้เป็น "ท่านข้าหลวงเริ่มพาทาภิปราย" คือ พาท อภิปรายก็ได้ หรือ "ท่านข้า–หลวงเริ่มริอภิปราย" ก็ได้

(๒) "ท่านข้าหลวงเล่าแจ้งแห่งนุสนธิ์" ความหมายของคำท้ายกลอนวรรคนี้ดูเหมือนจะเป็นว่า "ท่านข้าหลวงเล่าเรื่องหรือเหตุที่เป็นมาแล้ว" แต่ "นุสนธิ์" นี้วิบัติมาจาก "อนุ–สนธิ์" ซึ่งแปลว่าการสืบต่อ การสืบเนื่อง ถ้าจะเอาความตามที่ถูกกับศัพท์แล้วก็ต้องเป็น "ข้าหลวงกล่าววาทะอนุสนธิ์"

(๓) "ภักษาดิบผักสดควรงดทาน" รับประทานวิบัติมาเป็นทานจงอย่าใช้คำวิบัติเลย แก้เป็น "เนื้อดิบผักสดระงับรับประทาน" เถิด

(๔) "เขารู้สึกเสน่หายุพาพิน" ชายหนุ่มหญิงสาวมีคำศัพท์ว่า ยุพ ยุพา ยุพน ยุพดี เอา ว แทน พ ได้ทุกคำ "ยุพาพิน" ท้ายวรรคนี้ แยกได้เป็น ยุพา+พิน หญิงสาว+ยินดี ไม่ได้ความอะไรนัก หรือเช่น "เขารู้สึกเสน่หา–สุมามาลย์" สุม+อมาลย์ แปลว่าพระจันทร์+ไม่ใช่มาลัย ก็ไม่ได้ความเหมือนกัน เพราะฉะนั้นยุพาพาล จึงมี พา เกินเข้ามา และสุมามาลย์จึงมีมาเกินเข้ามา อย่าใช้ ๒ คำวิบัตินี้อีกเลย

(๕) "ไม่ถึงที่ตายก็ไม่วายชีวาวาตม์ ใครพิฆาตเข่นฆ่าไม่อาสัญ ถึงที่ตายแล้วต้องวายชีวาวัน ใครไม่ทันทำร้ายก็ตายเอง" ชีวาวาตม์กับชีวาวัน มี วา เกินเข้ามาทั้ง ๒ แห่ง ตัดออกเสียจะดีกว่า แล้วใช้ "วัย" แทรกลงข้างหน้า "ชี" ทั้ง ๒ แห่ง

(๖) "ครั้นถึงจึงประณตบทเรศ" "นางชายนัยนาดูภูวเรศ" "พระเล้าโลมโฉมเฉลาเยาวเรศ" ศัพท์บทร ภูวร เยาวรข้าพเจ้าหาไม่พบ ฉะนั้นจึงเห็นว่าจะเอาอีศไปสนธิทำนองภูธเรศ นั้นไม่ได้ อนึ่ง ภูว นั้นก็มี ว เกินเข้ามาด้วยซ้ำ ฉะนั้นต่อนี้ไปข้าพเจ้าเห็นว่าใช้ภูดลภูนาถ ภูเนตร ดีกว่า

(๗) "จักไม่ยอมยกหัตถ์ไหว้ปัจจา" ข้าพเจ้าเคยพบคำเช่นท้ายวรรคนี้ว่า "ปัจจามิตร" เลยต้องค้นอภิธานหลายเล่มว่าจะมี "ปัจจา" โดด ๆ ที่ไหนบ้างก็ไม่เจอเลย จึงปลงใจว่า

อย่าปล่อยไปจะดีกว่าจึงแก้กลอนที่ส่งไปยังข้าพเจ้าว่า "จักไม่ยอมยกหัตถ์ไหว้ศัตรู" หรือ "จักไม่ยกมือไหว้เหล่าไพรี" อย่างไหนก็จำไม่ได้แล้ว แล้วก็แก้สัมผัสที่สัมพันธ์กับ รู หรือกับ รี ไปตามเรื่อง

(๘) "กูจะผลาญชีวังให้สังขาร์" สำนวนอย่างนี้เป็นของสุนทรภู่ ข้าพเจ้ามิได้ลบหลู่ท่านบรมครูหรอก แต่ "สังขาร" นี้ข้าพเจ้าพากเพียรค้นอภิธานมานักแล้ว พบคำแปลว่า เป็นส่วนที่เกี่ยวแก่ร่างกายและจิตใจ แลไม่เห็นทางเลยว่าเมื่อการันต์ตัว ร แล้วจะหมายความว่า "ตาย" ไปได้อย่างไร ข้าพเจ้าสงสัยว่าจะได้คัดลอกของเดิมของท่านมาผิด ชะรอยคำเดิมจะเป็น "สังหาร" หละกระมัง ซึ่งทำให้มีความหมายแจ่มแจ้งขึ้น เพราะ "สังหาร" แม้การันต์ ร ก็แปลว่าการทำลาย ความจึงเป็นว่า "กูจะผลาญชีวังให้ทำลาย" เลยทำให้ข้าพเจ้าไม่ยอมรับนับถือ "สังขาร์" ซึ่งพจนานุกรมแปลว่า ตาย

(๙) "ถูกตีแหลกย่อยยับอปรา" คำร้อยกรองอาจไม่ตรงตามต้นฉบับ ข้าพเจ้านึกไม่ออกในเวลาเขียนบทความนี้ ข้อสำคัญคือจะชี้ที่คำ "อปรา" ซึ่งเป็นคำที่มีในกลอนเรื่องพระอภัยของสุนทรภู่ คำนี้ก็ทำนองเดียวกับ "สังขาร์" ภูมิชั้นรัตนกวีหรือจะใช้คำ "อัปรา" ซึ่งตัดให้วิบัติมาจากคำ "อปราชัย" ซึ่งหมายความว่าไม่+แพ้ มากลับเป็นอย่างพจนานุกรมว่า "อปรา" (กลอน) ก. พ่ายแพ้ เช่นย่อยยับอปรา ที่ข้าพเจ้าว่าเป็นคำทำนองเดียวกับ "สังขาร์" ก็คือข้าพเจ้าคิดว่าคัดลอกมาจากเดิมผิดอีก น่าจะเป็น อป+ภา คือ อป=ไม่มีหรือปราศ ภา=แสงหรือรัศมี แล้วกลอนนั้นจะได้ความดีเด่นเป็นว่า "ถูกตีแหลกย่อยยับอปภา"

(๑๐) "เขาอุทิศใจกายเช่นควายพึง ผูกกระดึงติดคอไว้ร้องงาน" อ่านกลอน ๒ วรรคนี้แล้วก็ได้ความดี และลีลากับสัมผัสก็ดี แต่เมื่อพิเคราะห์แล้วข้าพเจ้าออกจะสงสัยในทางที่จะเป็นไปได้ไหมว่า "ควายพึง (ควร) ผูกกระดึงติดคอไว้ร้องงาน" มองทางแง่ไวยากรณ์ข้าพเจ้าเห็นประโยคนี้เป็น Active voice (ขออภัยข้าพเจ้าจำภาษาไทยไม่ได้) มีเนื้อความว่า "ควายควรผูกกะดึงติดคอไว้" แต่ตามสภาพที่เป็นจริงแล้ว "ควายผูกกะดึงติดคอ" เองไม่ได้ ข้าพเจ้าต้องแก้ให้เป็น Passive voice เพื่อความถูกต้อง คือได้แก้ให้เป็น "เขาอุทิศใจกายเช่นควายพึง ถูกกะดึงผูกคอไว้ร้องงาน" ทั้งนี้ข้าพเจ้าก็เสียดายอยู่เหมือนกันที่ต้องแยกคำเก่า ๆ เช่น "พึง" กับ "ผูก" ที่พี่ดกันให้ห่างออกไป เรื่องเกี่ยวแก่ไวยากรณ์ในกาพย์กลอนนั้นสำคัญนัก ควรระวังการพลั้งเผลอ

บทผนวก

ข้าพเจ้าได้ตัดบทความเรื่อง "เคล็ดของกลอน" ซึ่ง "ประไพ วิเศษธานี" เขียนลงวารสาร "ปิยะมิตร" หลายปีมาแล้วเก็บไว้ และก็นานมาแล้วเหมือนกันที่ข้าพเจ้าได้คัดบางตอนของบทความนั้นมาลงใน "สยามสมัย" เวลานี้เห็นควรนำมาลงเป็นบทผนวก เรื่องวิธีแต่งกลอนของข้าพเจ้า ก็ไม่ทราบว่า จะขออนุญาตใครที่ไหนเพราะ "ปิยมิตร" ก็ระงับการออกมานานแล้ว "ประไพ วิเศษธานี" อยู่แห่งหนตำบลใดก็ไม่ทราบ โปรดอนุญาตให้ข้าพเจ้าคัดด้วยเถิด และได้ให้อภัยที่ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะติดต่อได้โดยทางใดด้วย

เมื่อเขียนเรื่องเคล็ดของกลอนได้เขียนไว้ยืดยาวมาก ข้าพเจ้าเลือกคัดเฉพาะที่เกี่ยวแก่การสัมผัสของกลอนเท่านั้น เพราะผู้เขียนได้กล่าวถึงการสัมผัสในกลอนเคร่งครัดยิ่งขึ้นไปกว่าข้าพเจ้าเคยกล่าวมา ข้าพเจ้าจึงเห็นควรนำมาลงไว้เป็นเครื่องให้พิจารณากัน ข้าพเจ้าอาจแทรกทรรศนะของข้าพเจ้าลงไปบ้าง

กฎเกณฑ์การสัมผัส

สัมผัสคือการทำให้เสียงในคำพูดคำหนึ่งกระทบกับเสียงในคำพูดอีกคำหนึ่ง เสียงที่ว่านี้อาจเป็นเสียงของสระ และอาจเป็นเสียงของพยัญชนะ สัมผัสนอกจะต้องเป็นสัมผัสสระทั้งสิ้น สัมผัสในนั้นอาจเป็นสัมผัสด้วยสระหรือพยัญชนะก็ได้

ที่ให้มีเสียงสัมผัสในกลอน ก็เพราะต้องการให้ช่วงความในกลอนช่วงต่าง ๆ มีเสียงดนตรีคล้องจองกันไป ซึ่งจะทำให้เกิดความไพเราะและเกิดความสัมพันธ์ทางกลอนขึ้น แต่ก็เพราะความไพเราะนี้แหละที่ทำให้การสัมผัสซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต้องการความแตกต่างกันอยู่ในนั้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสัมผัสนอกของกลอน การสัมผัสสระจึงต้องใช้พยัญชนะที่ทรงสระนั้น เป็นพยัญชนะต่างเสียงกัน ในสมัยแรกการสร้างอักษรไทย ๆ ทุกตัวไม่ว่าจะเป็นสระหรือพยัญชนะ ล้วนมีค่าของเสียงแตกต่างกันทุกตัวหมด ไม่มีอักษรตัวใดมีค่าของเสียงซ้ำกับอักษรอีกตัวหนึ่ง นี่เป็นสิ่งที่อาจเข้าใจได้ เพราะการสร้างสิ่งที่มีค่าอย่างเดียวกันซ้ำไว้เป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นและเหลวไหล เพราะฉะนั้นเพียงแต่ให้พยัญชนะที่ทรงสระเสียงเดียวกันเหล่านั้นเป็นคนละตัวเท่านั้นเราก็จะได้การสัมผัสสระที่ถูกต้อง แต่ในสมัยต่อมา พยัญชนะที่มีค่าของเสียงใกล้เคียงกันได้กลายไปเป็นมีค่าอย่างเดียวกันเข้า เพราะการออกเสียงไม่ชัด ทำให้การสัมผัสสระจะต้องระมัดระวังไม่ใช้คำที่มีพยัญชนะตัวทรงสระที่พ้องเสียงกัน เป็นพยัญชนะที่ในขณะนั้นออกเสียงอย่างเดียวกัน จากนี้ก็ทำให้

๑. กิน ต้องสัมผัสกับ ดิน ริน ชิน อินทร์ เป็นต้น

๒. กิน จะสัมผัสกับ กินนร กิญจ์ กินทร์ เป็นต้น ไม่ได้

๓. สัน จะสัมผัสกับ ศัลย์ สรรค์ สรรพ์ เป็นต้น ไม่ได้

๔. ขำ จะสัมผัสกับ ขัมพ์ คำ ครรม เป็นต้น ไม่ได้

๕. ทัน จะสัมผัสกับ ถัน ทันต์ ธรรม เป็นต้น ไม่ได้

(ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับข้อ ๑. ๒. ๓. สำหรับข้อ ๔. ข้าพเจ้าเห็นว่า ขำ ควรจะสัมผัสกับ คำ ครรม ได้ และในข้อ ๕. ทัน ควรสมผัสกับ ถัน ได้ แต่ก็เห็นว่าถ้าปฏิบัติตาม "ประไพ วิเศษธานี" ได้ ซึ่งเคร่งครัดกว่าของโบราณ ก็ยิ่งดี ส.ท.)

. . . . จนเคลิ้มกายหลับไปในไสยา
ฝ่ายนารีพี่เลี้ยงในวังราช แสนสวาทพราหมณ์น้อยละห้อยหา
ครั้นสิ้นแสงสุริยนสนธยา มาเฝ้าแก้วเกศราอยู่พร้อมกัน
(ยา—หา—ยา—รา . . . . . พระอภัยมณี)

. . . . เป็นมงคลศุภรัตสวัสดี
เครื่องวันพุธสุดดีด้วยสีแสด กับเหลืองแปดปนประดับสลับสี
วันพฤหัสจัดเครื่องเขียวเหลืองดี วันศุกร์สีเมฆหมอกออกสงคราม
(ดี—สี—ดี—สี . . . . . สวัสดิรักษา)

เราจะเห็นได้ทันทีว่าสัมผัสนอกเช่นนี้ ทำให้คลื่นดนตรีของกลอนแปดเปลี่ยนระดับลดความแตกต่างกันลง ความไพเราะก็ลดลงด้วยเสมอกัน และเมื่อสัมผัสในที่เหล่านั้นเป็นสัมผัสบังคับตามบัญญัติของกลอนด้วยแล้ว ก็ย่อมจะเป็นสัมผัสที่ผิด เราจะถือว่ากลอนนี้สุนทรภู่ซึ่งเป็นกวีมีชื่อทางกลอนตลาดเป็นผู้แต่ง เพราะฉะนั้นจะเป็นสิ่งที่ผิดไปไม่ได้ เช่นนี้ หาควรไม่ สุนทรภู่แต่งกลอนผิดพลาดไว้ก็มีมาก เรื่องผิดถูกเป็นเรื่องหลักการ จะต้องพูดให้ตรงกับหลักวิชา ส่วนสุนทรภู่เป็นกวีที่เด่นคนหนึ่งที่เราควรนับถือนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ไม่ควรปะปนกัน อันที่จริง—สุนทรภู่เขียนผิดพลาดดังกล่าวเป็นเรื่องธรรมดา เพราะต้องเขียนกลอนยืดยาวย่อมจะมีพลั้งเผลอบ้าง การเขียนกลอนพลาด (Lapsus calami) เมื่อต้องเขียนมาก ๆ เช่นนี้เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับกวีทั่วไป ไม่ควรเห็นเป็นเรื่องเสียหายอะไร ข้อที่น่าสนใจนั้นอยู่ที่ว่า ถ้าใครจะเขียนกลอนแล้ว ก็ควรระมัดระวังอย่าให้มีผิดพลาดได้ มิใช่เห็นว่าพลาดเช่นนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้หรือ

ควรทำ ยิ่งเขียนกลอนเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วยแล้วยิ่งไม่ควรจะให้ผิดพลาดเป็นอันขาด ข้อแนะนำสำหรับนักเขียนทั่วไปนั้นก็คือ เมื่อเขียนอะไรเรียบร้อยแล้วก็ทบทวนดูหลาย ๆ ครั้ง ไม่ควรมีความทะนงตน และควรปล่อยทิ้งไว้สักคืนหรือสองคืนแล้วเอามาดูอีกที ในครั้งหลังนี้อาจจะมีที่ท่านจะต้องแก้ไขไม่น้อยแห่งทีเดียว

พยัญชนะที่มิได้ซ้ำเสียงกัน แต่มีเสียงใกล้กันมากที่สุดในขณะนี้คือ ร กับ ล พยัญ–ชนะทั้งสองนี้แม้ว่าจะออกเสียงต่างกัน ก็ไม่ควรจะใช้เป็นตัวทรงสระที่สัมผัสกัน เพราะจะทำให้เสียงดนตรีสม่ำเสมอกัน หรือถ้าแตกต่างกันก็สังเกตได้ยาก นักกลอนที่ดีควรพยายามหลีกเลี่ยงการสัมผัสในระหว่าง ร กับ ล เสียในที่สัมผัสนอกทั้งหลาย มีผู้เข้าใจว่าพยัญชนะสองตัวนี้มีเสียงต่างกันมาก แต่ความจริงไม่ใช่เช่นนั้น พยัญชนะทั้งสองนี้ต่างก็เป็นพยัญชนะกึ่งสระด้วยกันโดยที่มีเสียงเหลวด้วยกัน วิธีการออกเสียงพยัญชนะนี้แตกต่างกันแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เสียง ร เป็นเสียงรัวเสียง ล เป็นเสียงอ่อนกว่าเสียง ร แต่ว่าเจียนสังเกตความแตกต่างไม่ได้ เหตุนี้จึงมักมีคนพูดออกเสียงอักษรทั้งสองนี้ไม่ชัดและมักปนกันไป และในทางปฏิบัติที่เป็นจริงของภาษา พยัญชนะทั้งสองนี้มักแทนกันได้มากแห่ง เช่น เร่อร่า–เล่อล่า เรือง–เลือง รา–ลา เรียน–เลียน ตัวเรือด–เลือด ร่อง–ล่อง ร่วง (หล่น) –ล่วง (พ้น) นกพิราบ–พิลาป นกกะราง–กะลาง ระบม–ละบม ระบัด–ละบัด ระเบง–ละเบง ระบือ–ละบือ เป็นต้น กับในภาษาอื่น ๆ ก็ยังมี เช่น โรหิต (สันสกฤต) – โลหิต (บาลี) เรขา (สันสกฤต) เลขา (บาลี) เป็นต้น แต่ในภาษาอื่น ๆ ร มักจะรัวมากกว่าและบางทีก็เป็นเสียงที่แข็งมากจนจะคล้าย G ไป ส่วน ล มักจะอ่อนมากแทบจะกลายเป็น ย แต่ไทยเรามักจะกลับทำให้เสียง ย กลายมาเป็นเสียง ล เช่น เลียงผาเดิมเป็น เยียงผา ซึ่งมาจาก ยางผา อีกต่อหนึ่ง ยาง หรือ หยาง เป็นสัตว์จำพวกแพะแกะทั่วไป ลิเก ตามปกติเรียก ยี่เก ซึ่งมาจาก ดิเก อีกทีหนึ่ง เพราะฉะนั้นเมื่อเห็นว่าในภาษาอื่น ร กับ ล ต่างกันมาก ก็ไม่ควรเห็นว่าในภาษาไทยเราต่างกันมากเช่นนั้น ด้วยเหตุนี้เราจึงไม่ควรใช้สัมผัสนอกด้วยเสียง ร กับ ล เป็นตัวทรงสระเสียงเดียวกัน เช่น รา กับ ลา รูป กับ ลูบ ราช กับ ลาด เรียบ กับ เลียบ รู้ กับ ลู่ เป็นต้น

เนื่องจากลักษณะของพยัญชนะทั้งสองเป็นเช่นนี้ คำกล้ำที่เป็นเสียงสระเดียวกัน ก็ไม่ควรใช้สัมผัสกัน เช่น เครียว–เปรียว เกรียง–เผลียง กราก–กลาก คราด–คลาด ตราบ–คราบ ปรอด–ลอด รับ–กลับ กับ–กลับ เป็นต้น (ข้าพเจ้าเห็นว่าเกณฑ์ของสัมผัสตามตัวอย่างข้างบนนี้รุนแรงมาก ข้าพเจ้าไม่แนะนำว่านักกลอนจำต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ส.ท.)

ที่เป็นดังนี้เพราะคำกล้ำนั้น ร และ ล ที่กล้ำอยู่ ออกเสียงครึ่งหนึ่งของพยางค์ จึงทำให้เสียงทั้งคำใกล้ชิดกันมาก แต่คำควบมิได้เป็นเช่นนั้น พยัญชนะที่ควบออกเสียงเกือบเต็มพยางค์ แต่พยัญชนะตัวนำออกเสียงผ่านไปเพียงเล็กน้อย เพราะฉะนั้นพยัญชนะตัวควบจะใช้รับสัมผัสกันไม่ได้ แต่พยัญชนะตัวนำอาจรับสัมผัสกับพยัญชนะตัวควบได้ เช่น

๑.	สกา	สัมผัสกับ	ผกา	ไม่ได้
๒.	ถนำ	,,	สนำ	,,
๓.	ขยาย	,,	สยาย	,,
๔.	น้ำ	,,	ฉนำ	,,
๕.	กว่า	,,	ขวา	,,
๖.	ขวิด	,,	วิด	,,

(ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับข้อ ๔. ๕. ๖. แต่เห็นว่าสัมผัสกันได้ ส.ท.)

แต่ ผสาน–ผาล สนาน–ศาล ขยาย–ข่าย

ขนม–ขม สยาย–กษาย เช่นนี้ได้.

จากคำฤษฎี

เมื่อพ.ศ. ๒๔๖๐ พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ (น.ม.ส.) ทรงยื่นหนังสือเล่มขนาดบาง ๆ ให้ข้าพเจ้าพลางรับสั่งให้ข้าพเจ้าจัดเรียงศัพท์ในหนังสือเล่มนั้น ให้เป็นไปตามอนุกรม ข้าพเจ้ารับมาพลิก ๆ ดู ก็เห็นว่า เป็นหนังสือซึ่งเก็บศัพท์รวบรวมไว้ตามแต่จะได้มาแล้วก็คงจดเรียงกันไป พยัญชนะของศัพท์จึงอยู่ไข้วที่กันมากมายไม่เป็นระเบียบโดยอนุกรม แล้วก็พิมพ์ขึ้นตามต้นฉบับเดิมที่โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ ข้าพเจ้าจัดถวายตามวิธีเรียงอนุกรมในสมัยนั้นแล้วข้าพเจ้าก็ได้ทำสำเนาเก็บไว้ใช้เองหนึ่งเล่ม มีบางคราวที่ข้าพเจ้ารำลึกถึงคำที่มีในคำฤษฎีซึ่งไม่มีในพจนานุกรมฉบับของราชบัณฑิตยสถาน ทั้ง ๆ ที่ได้อ้างว่าใช้อาศัย "คำฤษดี" ด้วยเล่มหนึ่งร่วมกับหนังสืออีกเป็นอันมาก ในการรวบรวมคำทำเป็นพจนานุกรม

ครั้นเมื่อข้าพเจ้าค้นหาคำในที่อื่นที่เห็นว่าไม่มีในพจนานุกรม หรือที่เป็นศัพท์ที่มีความหมายต่างกันไป เช่นได้นำศัพท์ในศริพจน์ภาษาไทยของท่านบาทหลวงพัลเลกัวมาลงในบัญชรนี้ติดต่อกันจนจบแล้ว ก็ได้ตั้งใจว่าจะหาคำที่ไม่มีในพจนานุกรม หรือที่พจนานุกรมทิ้งเสียแล้วมาเสนอในที่นี้อีก และข้าพเจ้าอาจอธิบายหรือออกความเห็นบ้าง ข้าพเจ้าได้หมายตาไว้แล้วว่า ในคำฤษฎีมีหลายสิบคำที่ไม่มีหรือแผกไปจากในพจนานุกรม การเรียงอนุกรมต่อไปนี้ข้าพเจ้าใช้ตามสมัยโน้น ซึ่งถ้าจะให้เรียงตามอย่างปัจจุบันก็จะเปลืองเวลาเปล่า และไม่สู้จำเป็นนัก เพราะศัพท์ในแต่ละพยัญชนะก็มีไม่มากคำ เรื่องการเรียงอักขรานุกรมนี้ ไทยเราทำกันมาหลายวิธีแล้ว ข้าพเจ้าอาจรื้อมาเสนอให้พิจารณากันในโอกาสต่อไป คำฤษฎีต่อไปนี้ข้าพเจ้าคัดตามของเดิมไม่ปรับปรุงคำที่ไม่ถูกอักขรสมัยนี้ ทั้งที่ข้าพเจ้าเชื่อว่าของเดิมก็คงเขียนหรือคัดกันมาผิดอยู่หลายแห่ง

กบิล โคแดง พจนานุกรมให้ศัพท์ กบิล ๑. ลิง (สํสกฤต) กบิล น. นามนุมิ ศุนัก สีน้ำตาล สีดำแดง ช้างพังประจำทิศตวันออกเฉียงใต้ (ปาลี) กบิล ป. ดำแดง

กะระ เล็บ (ปาลี) กรช เล็บ (สํสกฤต) กรช อันเกิดจากหัสต์ เล็บมือ

กลัปาลิกพัตร ผ้าทอด้วยด้ายสำลี

กระมวล ตำบล (พจน.) ตรมวล แปลว่า ตำบล

กราอวน หอม (พจน.) กระอวล=อวล คือหอมตลบ

แกว แก

กำลูน ตรวจ (พจน.) น่ากรุณา น่าเอ็นดู น่าสงสาร

กรรกัฏฏักขี แก้วตาป กรรกฏ+อักขี ปู+ตา กลับกันเสียก็เป็นเพียง "ตาปู" ไฉนมี "แก้ว" เข้ามาด้วย เห็นศัพท์คำนี้แล้ว ข้าพเจ้าหวนรำลึกถึงพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานในที่ประชุมจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย และชุมนุมภาษาไทยคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยได้พิมพ์บันทึกไว้ เกี่ยวกับเรื่องบัญญัติศัพท์ มีตอนหนึ่งซึ่งประเสริฐและควรเชิญพระราชดำรัสนั้น พระราชอาญาไม่พ้นเกล้าพ้นกระหม่อม มาพิมพ์ให้แพร่ยิ่งขึ้น เพื่อมหาชนได้ชื่นชมพระบรมปรีชาสามารถ เพียงสาขาหนึ่งคือภาษาศาสตร์ ตามที่มีบันทึกไว้ว่า ฯลฯ

"เราได้พึ่งหมออวยได้พูดถึงปัญหา โดยเฉพาะของการบัญญัติศัพท์หรือภาษาของสาขาวิชาหนึ่ง แต่ว่ามีข้อสังเกตอย่างหนึ่งซึ่งน่าจะย้ำ คือการบัญญัติศัพท์ ว่าภาษาไทยที่เอาคำสองคำมาประกอบกันเป็นคำใหม่ได้ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของภาษาไทยอย่างหนึ่ง การประสมสองคำหรือสองส่วนมาเป็นคำหนึ่งนั้นย่อมต้องทำตามหลักวิชาของภาษา ต้องระวังไม่ให้เป็นปีศาจ หรือตัวที่เป็นคำที่ไม่สมประกอบ คือเอาสองภาษามาประสมกัน อย่างภาษาฝรั่งก็มีเหมือนกัน ที่เอาสองภาษามาประสมเป็นคำเดียว เขาเรียกว่า monster เพราะเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามหลักภาษา เช่นคำว่า รถยนต์ automobile ซึ่งเป็นคำประสมภาษากรีกกับลาติน ก็กลายเป็น monster ภาษาไทยก็คงมีหลายคำ" ฯลฯ ข้าพเจ้าจำพระราชดำรัสเรื่องคำสองภาษาประสมกันได้ พอมาได้เห็น กรรกฏ (สํสกฤต) ประสมกับ อักขี (ปาลี) ได้คำประสมเป็น กรรกัฏฏักขีเข้า ก็คิดว่าน่าจะเป็น monster ไปแล้ว

แก้วตาปู ซึ่งเป็นคำแปลของศัพท์ กรรกัฏฏักขีนี้เป็นคำแปลของ ผลิก ผลึก ผลึง อันข้าพเจ้าจัดไว้ในอนุกรมอักษร ผ ด้วย กว่าข้าพเจ้าจะไปถึงพยัญชนะ ผ ก็ยังอีกนาน จึงเห็นควรนำมารวมกล่าวในที่นี้

แก้วตาปู นี้ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นคำที่บอกลักษณะของแก้วไปในตัวเสร็จ ว่าเป็นแร่กลม ๆ ขนาดตาปูนา ปูทะเล เป็นอันมากประกอบกันเข้าเป็นก้อนผลึก ก้อนแก้วชนิดนี้ ไม่มีความใสแจ๋วตามความหมายของคำว่า crystal ในภาษาอังกฤษ เพราะคำอังกฤษนี้ บางทีมีนัยหมายถึงแก้วเจียรไนด้วย แต่ทางวิทยาศาสตร์ ข้าพเจ้าเห็นใช้แปล crystal ว่าผลึก

กรรภุม ตูม (พจน.) กรรพุม กรรพุ่ม (แผลงมาจากกระพุ่ม) มือทั้งสองที่ประณมขึ้น (กลอน) พุม เช่นกระพุ่มหอเกสร (พระลอ) สองถันกระพุ่มกาญ จนแมนมาเลขา (อนิรุทธ์) ไม่มีคำแปลใหม่ ๆ เอ่ยถึง "ตูม" ซึ่งเป็นลักษณะของดอกไม้เมืองไทยหลายอย่าง โดยเฉพาะ ดอกบัว เมื่อตูม ก็เป็น พุ่ม เมื่อคำ กรรภุม มีลักษณะที่ต่างไปจาก กรรพุม ตรง ภ กับ พ ข้าพเจ้าคิดว่า ไม่น่าจะทิ้งคำ กรร–ภุม ซึ่งมีคำแปลเป็นต่างหากว่า ตูม นี้เสีย

กรรแสง ร้อง กรรแสงหา ร้องหา กรรแสงไห้ ร้องไห้ (พจน.) กรรแสง ก. ส่งเสียง เช่น เทพฤษีสรรเสริญแซรง ชัยชัยรับแรง กรรแสงและสาธุการา (สมุทรโฆษ) ก็เป็นอันรับกันได้ว่า กรรแสงจะแปลว่า ร้อง หรือ ส่งเสียง ก็มีความหมายตรงกัน แต่ข้าพเจ้านี้เป็นนักเรียนโบราณ จำมาว่ากรรแสงแปลว่าร้องไห้ พอมาสมัยนี้มีความระวังที่จะให้ทันสมัยของอักขรวิธี จะใช้เขียนคำ กรรแสง เป็นราชาศัพท์ของคำร้องไห้ ไปเห็นในพจนานุกรมว่าไปอีกอย่าง ก็พลิก ๆ ต่อไปเพื่อจะได้ให้คำที่ถูกต้อง ก็ไปได้คำ "กันแสง" (ราชา) ร้องไห้ แล้วมางงเมื่อเห็นกรรแสงไห้ ในหนังสือ "คำฤษฎี" ก็มีแล้วแปลว่าร้องไห้ คำ "กันแสง" เป็นราชาศัพท์เสียด้วย ข้าพเจ้าไม่เห็นว่าดีกว่ากรรแสงไห้มากเพียงไร ในเมื่อมันก็มีเสียงให้เปล่งอย่าง กรรแสงเหมือนกันต่างกันที่มี "ไห้" ท้ายคำหลังนี้อีกพยางค์เดียว

ก้าน ทาง คำนี้ต้องดู (พจน.) ที่ว่า กระดูกกลางแห่งใบไม้บางอย่าง จึงจะได้ความว่า ทาง นี้ คือ ทางมะพร้าว

กง กลม (พจน.) ให้คำแปลรวมความว่า วัตถุที่มีลักษณะอย่างเส้นรอบเป็นวงกลม เพราะฉนั้น วง คำนี้ไม่หมายความว่า กลมอย่างเส้นผม

เกือเยีย กระทา

ขะนะ เล็บ ในพยัญชนะ ก มี กะระ แปลว่า เล็บ มาเห็น ขะนะ แปลว่าเล็บ ก็ให้สงสัยว่าจะเขียนกลับกันเสียแล้ว คงจะเป็น นะขะ มากกว่า

ขนาง สงสัย (พจน.) แปลว่า กระดาก อาย และตั้งศัพท์ อางขนาง แปลว่า อาย ขวย เขิน ข้าพเจ้ารักคำ ขนาง ซึ่งให้คำแปลว่า สงสัย

คริร	หนอ (ค้น ไทย ปาลี สํสกฤตอภิธาน ก็ไม่พบศัพท์นี้ ก็เลยยังไม่ทราบว่าเป็นภาษาอะไร)
คุลา	ฝารั่ง (พจน.) ว่า ชนชาติต้องสู้และไทยใหญ่ คนไทยโบราณจะหมายถึง Gaul คอล คนฝรั่งโบราณหรืออย่างไร
คำแคง	ดังสนั่น (พจน.) มีศัพท์ ดำแคง แปลว่า เลื่องลือ ระบือไป ดังสนั่น (ข.–แถกง)
คร้าม	กลัว (พจน.) คร้าม แปลว่า กลัว เกรง ขาม ขยาด พรัน ครามครัน–แปลว่า มาก หลาย นก
ฆฤๅ	ม่อ (ไม่ทราบว่าจะเปล่งเสียงศัพท์นี้ว่าอย่างไร ไม่มีในสํสกฤตอภิธาน ได้แต่หัวร่อในคำศัพท์และคำแปล)
ฆำ	ทอง (พจน.) คำ แปลว่า ทองคำ
จรเทิญ จรทด	อับจน มีคำใน พจน. ใกล้เคียง คือ จระทก จระเทิน แปลว่า สะทก สะเทิน งกเงิ่น จับจด
จำนงไม่	อยาก (ไฉนมีความหมายตรงกันเสียก็ไม่มีที่สืบสวน)
จำบัง	หายตัว (พจน.) จำบัง แปลว่า รบ เช่น คชจำบังข้าศึก (เตลงพ่าย) ศึกสงคราม นักรบ (จารึกสยาม)
จอด	ถึง เป็นความหมายที่แปลออกได้มากไปกว่า พจน. ที่แปลว่า หยุดอยู่ จอดลูกแหรัก เช่นใจจอดเจ้า (ปาก) ตาย ทำให้ติดกัน เช่น
ฉลิ	เขียวคราม ค้นอภิธานภาษาอื่นไม่พบศัพท์นี้
ฉัน	ฉิน เช่น
ฉิน	ฉัน เช่น
ชมิ	ลามก ไม่พบในอภิธาน
ช่า	เห็น ดุจ นางนงคราญครั้นช่า อัศจรรย์บ่าเป็นลางหัน
ชิณ	แก่ (พจน.) ชิณณะ แปลว่า แก่ เก่า คร่ำคร่า
ชั้น	เร็ว
ชื่อ	ใจ (เสียงออกจะเป็นภาษาจีน แต่ใจในภาษานั้นเขาไม่ออกเสียงอย่างนี้)

ญูก บัวหลวง ไม่ทราบว่าเป็นภาษาอะไร

ดรพี ประทุษฐร้าย

แดยัน ค้าอก แปลกันเกือบตรง ๆ เข้าทีเหมือนกัน (พจน.) แปลว่า แทบขาดใจ

ด่วน ขาว (พจน.) ด่อน แปลว่า ขาว ขาวเผือก ด่างขาว ใช้ อ เห็นจะถูกกว่า

ดองไพร ราวป่า (พจน.) ตั้งศัพท์ ดอม แปลว่า ราว แถว แนว เช่น ดอมไพร

ดามภ แดง (พจน.) ดามพ์ แปลว่า ทองแดง สิ่งที่ทำด้วยทองแดง

ตระดอน ผักบุ้ง (พจน.) ตระกวน แปลว่า ผักบุ้ง (ข)

ตุว ตูว ตัว

ถนัง นม

ถวัดถวิล ว่องไว (พจน.) ถวัดถวัน แปลว่า ว่องไว คล่องแคล่ว

ถั่งแถม ให้ซ้ำ

ทริช พื้น (ไม่ทราบว่าเป็นนามหรือกริยา) ใน สํสกฤต และ ปาลี อภิธานของข้าพเจ้าไม่มีคำนี้

ทวยชด ออน (พจน.) ท้วย=ออนช้อย งอน

นทีจถ กาน้ำ (ข้าพเจ้ามาจนปัญญาที่คำ “จถ” ที่ไม่มีในปาลี และ สันสกฤต ของข้าพเจ้า) เดาไม่ได้ว่าเป็น ภาชนะ หรือ ศกนตะ

นทีสทึง แม่น้ำ นทีก็แปลว่าแม่น้ำ สทึงก็แปลว่าแม่น้ำ เห็นจะเป็นการใช้คำที่หมายความเหมือนกัน มาพูดซ้ำกันสองคำเป็นต้นว่า ไพร–วัน พูด–จา นั้นกระมัง

นางนง เครื่องประดับกาม (ไม่ทราบว่ามีอยู่ในหนังสือเรื่องอะไร นึกไม่เห็นภาวะหรือวัตถุตามความหมายนี้เลย)

นักเลง คนเลน ข้าพเจ้าเคยได้ยินว่า นัก เขมร แปลว่า คน (เสียดายที่เวลานี้หนังสือเขมร – ไทยไปอยู่ที่ไหน หาแล้วไม่พบ) เลง จะแปลว่า เลน หรือไม่ก็สงสัยอยู่ แต่ พจน. ให้ความหมายกว้าง ว่านักเลง คือ ผู้เล่นการพนันโดยปรกติ เช่น นักเลงไพ่ คนเก่ง เช่นนักเลงโต คนมีน้ำใจกว้างขวาง มีใจป้ำ ไม่เห็นแก่ตัว เช่น ใจนักเลง ผู้ฝึกใฝ่ในสิ่งนั้นๆ เช่นนักเลงหนังสือ

บอ้าว บขาม ตัด บ ออกไปเสีย เหลือ อ้าว แปลว่า ขาม ซึ่งตามความรู้ของท่านทั้งหลายกับของข้าพเจ้าก็แน่ใจแล้วว่าหาเห็นชอบด้วยไม่ ก็จะต้องค้นหากันต่อไปว่า อ้าว แปลว่า ขาม นั้นมีในหนังสือชื่อไร

บูว บัว ท่านคงได้ผ่าน ตุว ตูว เป็น ตัว มาแล้ว ข้าพเจ้าไม่คิดจะแตะต้องศัพท์นี้ เพราะถ้าจะพูดก็เป็นเรื่องยืดยาว ไม่ค่อยเกี่ยวโดยตรงกับที่จะว่าด้วยศัพท์ในคำฤษฎี

บัน บิน น่าจะพิจารณาร่วมกับคำใน พจน. บัน ที่แปลว่า ผัน ผิน ด้วย

บรรสาย กิง

บอง พี่ (พจน.) บอง อธิบายว่า เรียกเสือชนิดหนึ่งว่า เสือบอง

ปทีเสนา เสนาเดินเท้า กองทัพไทยโบราณมีคำศัพท์เรียกว่า จาตุรงคินีเสนา แปลว่า–กองทัพมีกำลังสี่เหล่า คือ หัตถานึก เหล่าช้าง รถานึก เหล่ารถ อัศวานึก เหล่าม้า กับปัตตานึก เหล่าราบ ซึ่งตรงกับ ปทีเสนานี้ อนึ่งยังมีศัพท์อีกคำหนึ่ง คือพลานึก แปลว่า ทหาร นักรบที่ต้องใช้กำลังกาย (ไม่ทราบว่าสง–เคราะห์เข้าเหล่าไหน เพราะนักรบที่ไม่ต้องใช้กำลังกาย มีที่ไหนบ้างก็นึกไม่ออก)

ประมมง พรานปลา คำนี้เป็นคำไทยล้วน ๆ ซึ่งเก่ามาก พจน. ให้คำแปล ประมง ว่าคนจับปลา คนเลี้ยงชีพในทางหาปลา การจับปลา ประโมง ก็ใช้

ประเหล้ คล้าย นักรู้บางแห่งเอาตัวลอขึ้นน่า ใส่เอกว่า เปล่ห ดังนี้ก็มี พจน. ประ–เหล แปลว่า ประหนึ่ง ประดุจ มักใช้เลือนเป็น ประเล่ห์ (ส.ปรเหลี=ปริศนา กล)

ปาตังกี เปลยาน เป็นเครื่องไป

ปีลู่ ปีลาว

ปีห้อ ปี่จีน

ปั่นดา เห็นแล้ว

ปั่กใต้ ฝ่ายใต้

ปั่กเหนือ ฝ่ายเหนือ พจน. ปักษ์ แปลว่า ปีก. ฝ่าย. ข้าง. กึ่งของเดือนจันทรคติ–คือเดือนหนึ่ง มี ๒ ปักษ์ ข้างขึ้นเรียก ศุกรปักษ์ ข้างแรมเรียก กาฬปักษ์

ป่วยงาน	ว่างงาน
ผาดำสามเส้า	เขาตรีกูฏ พจน. แยกเป็น ผาดำ=เขากาฬกูฏ ผาสามเส้า=เขาตรีกูฏ
ผาหลวง	เขาพระเมรุ
ผาหอมหวาน	เขาคันธมาทน์ พจน. ใช้ผาหอม
ผัง	วิ่ง พจน. แปลว่า เข้มแข็ง รวดเร็ว
ฝี	ว่องไวดี
พเนา	มตูม
พยัม	วิมาน
พเยีย	เกสร พจน. แปลว่า พวงดอกไม้ (ข.)
พฤา พันฤา	สว่าง พจน. พระลือ (กลอน) สว่าง
พิโกรตร	พุ่ง
พลตรี	พลช้าง ช้างน่าจะเป็น กรี อ่านว่า กะรี คนโบราณมักออกเสียง ตรี เป็น กรี และ กลับกันศัพท์ในคำฤษฎีคำนี้เลยทำให้สนุก
พลพ่าห	พลม้า พลกรี กับ พลพ่าห ควรรวมอยู่ในคำแปล ปทีเสนา ซึ่งกล่าวแล้ว
พันลอด	หน่อ
พันเหา	พหู
พรรลาย	ช้างพลาย ดุจสัตว์พรรฤกพรรลาย พจน. แปลว่า มากมาย, เกลื่อนกลาด เซ็งแซ่ เซ่นร้องก้องเสียงพรรลาย (เตลงพ่าย ๑๐)
พรานต์	กลัว ดุจ ใจพิบภิตพรานต์ (แปลศัพท์แล้ว ยังให้ตัวอย่างที่เป็นศัพท์ พิบภิต นั้นอีก ยังไม่ทันได้ค้นอภิธาน เพื่อหาคำแปล)
พ่วง	แพ
พิจ	งามสลวย
พิคม	งู (นึกคำที่แปลว่างูที่ใกล้เคียงได้คำหนึ่งคือ พิสธร เคยเห็นหนังสือเก่า ๆ มันเขียนเป็นคำควบคือ งูพิศม์)
มติก	ดิน
มนิมมนา	ค่อยยกย่าง พจน. มนิมนา มนีมนา แปลว่า เร็ว. ด่วน. ขมีขมัน. (ควรจะขันที่คำหนึ่งมี ๓ ม. อีกคำหนึ่งมี ๒ แปลความหมายได้ตรงกันข้าม)

มรกฎ แก้วสีเขียวใบไม้ (เมื่อเด็กๆข้าพเจ้าก็เรียนและเขียนคำนี้สกดด้วย ฎ เช่น แหวนหัวมรกฎ พระแก้วมรกฎ ต้องมาตามอักขรสมัยเอาเมื่อออกจากโรงเรียนนานแล้วเปลี่ยนใช้ว่า มรกต คำ มรกฎ ไม่มีใน พจน. แต่มีใน คำฤษฎี ในอีกบรรทัดถัดลงไปว่า

มรกฎ ลิง (ค้นพจน. ไม่เห็นคำตรงเผงกันแล้วข้าพเจ้าก็ปรึกษา สํสกฤต–ไทยอภิธาน ได้คำ มรกฎ น. วานร. แมลงมุม. สืบสาวไปหาบาลี พบว่าเขียน มกฺกฎ=กปิ (ลิง) มกฺกฏก=แมลงมุม แล้วข้าพเจ้าก็วกกลับมาปรึกษาพจนานุกรม ได้ศัพท์ มักฏกะ (มักกะตะกะ) น. แมงมุม มักฏะ (มักกะฏะ) น. ลิง

มลิน กบก (ข้าพเจ้าหาคำ กะปก ใน พจน. ไม่พบ พลิกย้อนกลับมา พบ กระบก แปลว่า ต้นไม้ป่าขนาดสูงใหญ่ ใบรูปไม่ ผลเท่ามะกอกหรือมะปราง ขนาดเขื่อง เมล็ดในมีรสมันรับประทานได้ หรือทำน้ำมันประกอบอาหารได้ ตระบก ก็ใช้ มะลื่น ก็ว่า พลิกดูคำนี้ใน พจน. อีกที เห็นมะลื่น แปลว่า ต้น กระบก ก็ถึงบางอ้อ มลิน คือ มะลื่น นั่นเอง

มหาศาล มีสมบัติมาก (ศัพท์นี้สำคัญนัก ข้าพเจ้าลืมศัพท์นี้ และคำแปลอย่างนี้ในคำฤษฎีสนิททีเดียว มายึดมั่นอยู่แต่ศัพท์ มหาศาล ของ พจน. ที่แปลว่าผู้ยิ่งใหญ่ในวรรณนั้นๆ ถ้าเป็นพราหมณ์ก็หมายความว่ามีศิษย์มาก ถ้าเป็นกษัตริย์ก็หมายความว่ามีอำนาจมาก ถ้าเป็นแพศย์ก็หมายความว่ามีทรัพย์มาก ผู้มั่งคั่งผู้มั่งมี ซึ่งแสดงอย่างแจ้งชัดว่ามหาศาล ใน พจน. หมายถึงบุคคล ข้าพเจ้าจึงได้เฝ้าเขียนทักไว้หลายครั้งหลายหน ว่าจะใช้หมายความว่า มีสมบัติมาก รุ่มรวยมาก หรือมีความมั่งมีเหลือล้นคณนา ไม่ได้ แต่ข้าพเจ้าก็ได้ยินแทบทุกวัน จากปากคำนักอักษรศาสตร บรรพชิตและคฤหัสถ์ เปรียญหลายประโยค รัฐมนตรี ข้าราชการ และโฆษกของสถานีวิทยุกระจายเสียงและโทรภาพใช้ มหาศาล ตามนัยะของ คำฤษฎี คล้ายพากันหยาม พจน. ที่โดยมรรยาทแล้วสาธุชนเหล่านั้นพึงยึดเป็นหลัก นอกจากบางคำที่ เป็นวิบัติ หรือผิดหลักภาษาศาสตร์หรืออักษรศาสตร์ ซึ่งพึงเห็นว่าไม่น่าจะใช้ตามนั้น เมื่อมาพบคำ มหาศาล และคำแปลว่า มีสมบัติมากเข้า และเราก็ได้ยินสาธุชนนิยมใช้กันอยู่ เราควรเลือกข้าง ทิ้งเสีย หรือคงไว้ ?

มาทรุงแย — เฝ้า พจน. ให้ความหมายของ เฝ้า ไว้มาก เช่น ระวัง รักษา หรือ คอย เช่น เฝ้า ล้อเลียน หรือจะเป็น ไปหา ไปพบ เช่นไปเฝ้าเจ้านาย (ข้าพเจ้าเดาไว้พลางว่าคงหมายความอย่างนัยะท้าย)

ม้าแพน — ม้าทวน พจน. ให้คำแปลไว้หลายอย่างแก่ศัพท์ แพน ซึ่งแปลว่า ทวน ด้วย แต่ภายใต้ศัพท์ ม้า ไม่มี ม้าแพน หรือ ม้าทวน

ม้าโยงยาน — ม้าชักรถ เป็นภาษาไทยที่เข้าทีทั้งคำศัพท์ ทั้งคำแปล ข้าพเจ้าคิดว่าทำให้คิดเห็นเป็นภาพได้ดีกว่าที่มักใช้กันแต่ว่า "ม้าเทียมรถ"

มารศรี — มีศรี พจน. มารศรี (มาระสี) (แบบ) นาง นางงาม (ข้าพเจ้ายังโง่อยู่ตรงที่ใน พจน. ว่าไว้ในวงเล็บว่า (แบบ) ซึ่งน่าจะมีคำ มารศรี อยู่ในอภิธานไหนฉบับหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าไม่มี แต่มาลองแยกดูตามความรู้ต่ำๆของข้าพเจ้าก็ได้ มาร กับ ศรี ดูคำแปลของสองคำนั้นแล้วข้าพเจ้าก็ยังเขลา ไม่ทราบว่าไฉนเป็น นาง หรือนางงาม ไปได้ ข้าพเจ้ารำลึกได้ว่า น.ม.ส. ท่านทรงใช้สตรี มีสิริ ว่า มานศรี คืน มาน = มี สิริ=ศรี ในเรื่องพระนิพนธ์ของพระองค์ท่านนั้นน่ารักนัก

แมก — แอบ พจน. ให้คำแปลศัพท์นี้ว่า น. ไม้ กิ่งไม้ ค่าคบไม้ เช่น นกหกจับแมกไม้ ไม่ให้คำแปลอย่างของคำฤษฎี ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนโบราณ เรียนมา ใช้ตามมา แล้วจึงมารู้ทีหลังว่า พจนานุกรมไม่ให้ความหมายอย่างนั้นข้าพเจ้าก็ไม่ค่อยสบายใจ แต่ข้าพเจ้าก็ยังดื้อคิดว่า คำแปลในคำฤษฎีนี้ถูก และควรรับนับถือ เพื่อความสนุกด้วยกัน ในระหว่างท่านกับข้าพเจ้า ที่สนใจในภาษาไทย ข้าพเจ้าขอเชิญให้มา "เล่น" สนุกกันสักหน่อยเถิด ไม่ต้องทำพิธีรีตองอะไรให้ยาวความ ขอให้ท่านพยายาม ด้วยตัวของท่านเอง แปลความหมายของโคลงนี้

โอ้ศรีเสาวลักษณ์ล้ำ แลโลม โลกเอย
แม้ว่ามีกิ่งโพยม ยืนหล้า
แขวนขวัญนุชชูโฉม แมกเมฆ ไว้แม่
กีดบ่มีกิ่งฟ้า ฝากน้องนางเดียว

ข้าพเจ้าเข้าใจสั้น ๆ ว่า ถ้ามีกิ่งฟ้าก็จะแขวนนางไว้ให้เมฆบัง มาขัดข้องที่ไม่มี กิ่งฟ้า ถ้าจะแปล แมกเมฆ ว่า กิ่งเมฆ ก็ขัด กับที่กล่าวถึง กิ่งฟ้าสองแห่ง กิ่งเมฆ กับกิ่งฟ้า นึกตามมโนภาพ ก็เป็น กิ่ง ที่ต่างกัน เมื่อกิ่งฟ้าไม่มี ก็อาจแขวน กิ่งเมฆ ซึ่งไม่ได้บอกไว้ว่า ไม่มี ได้ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าเห็น ว่าถ้าแปล แมก ในโคลงบทนี้ว่า กิ่ง แล้ว ได้ความหมายไม่เป็นรสเลย

ยำ — กลัว พจน. ยำ ๒ ก. เคารพ นับถือ (ข้าพเจ้าเห็นว่าภาษาไทยมีคำซ้อนอยู่ คำหนึ่งคือ ยำเกรง และอีกคำหนึ่งว่า เกรงกลัว เกรง แปลว่า กลัว ขาม ขยาด ไม่กล้า เพราะฉะนั้น คำแปลของคำฤษฎีน่าจะถูกต้องกว่าของพจนานุกรม)

ย่ายาม — เชยชม คลึงเคล้าก็ว่า

รบัด — เร็ว พจน. ไม่ให้คำแปลอย่างนี้เลย (ดู สบัด ข้างล่าง)

รเบิด — เริด พจน. ให้คำแปล เริด ว่า ก. ค้าง ห่าง ร้าง

รสาย — เปลื้อง พจน. ระสาย ว. เป็นสาย เป็นเส้น

ราชี — ตัว พจน. ราชิ ราชี น. ทาง สาย แถว เช่น รุกขราชี (ป.ส.)

โรติ — ไฟ

ร่ำบ่ำ — มีส่วน

ลอ — ขาว (ถ้าคำเดิมเป็น ลอ จริง ๆ ก็น่าประหลาดที่ สอ ก็แปลว่าขาว)

ลบัด — อ่อน พจน. ระบัด ละบัด ก. ลัด ผลิ แตกใบอ่อน แตกขนอ่อน ว. พึ่งลัด พึ่งผลิ อ่อน (โดยมากใช้ ระบัด)

ลำพัง — บริเวณ

ลิ้นลาย — ลิ้นกลับกลอก ดุจ ลิ้นลายกล่าวสองฝ่ายให้ดูดี

ลาน — กลม (มี ลาน อีกคำหนึ่งแปลว่า กลัว พจน. ไม่มีคำแปล ลาน ที่ใกล้กับ กลม เลย)

ลาภบาน — ได้

วรอุจ — เจ็บ

เวณี — แผ่นดิน พจน. เวณิ น. ผมซึ่งถักปล่อยไว้ (ป.ส.)

วัศดี	มลิ
ศรวน	เจ็บด้วยความเดือดร้อน พจน. กำสรวล (แบบ) ก. โศก เศร้า คร่ำครวญ ร้องไห้ (โบ) กำสรวล
มนุษย์	มนุษย์ ศัพท์นี้ดูท่าเป็นคำ สํสกฤต แต่ค้นอภิธานแล้ว ไม่ได้คำที่สกดอย่างนี้
สถน	นม พจน. สตน สตัน น. เต้านม (ป.ถน)
สะนะเพลา	เสื้อขา คือ กงเกง
สยอง	สอง
สรมง	เหลือง
สิวิกา	เปลยาน ว่าเป็นเครื่องไป พจน. สิวิกา น. วอ เสลี่ยง คานหาม (ข้าพเจ้าเคยเห็น วอ และ เสลี่ยง อยู่เหนือคานหาม แต่คำแปลคำฤษฎี หมายความถึงสิ่งที่อยู่ใต้คานหาม เห็นจะเป็นวอหรือเสลี่ยงไม่ได้ เป็นปางตั่งกี กระมัง
สุขุมาร	อ่อนอายุศม์ พจน. สุขุมาล ว. ละเอียดอ่อน อ่อนโยน นุ่มนวล ผู้ดี ตระกูลสูง
ไส้หมินปี่	เสียงหวาน
สำนอ	ตะกั่ว
สำราย	เปลื้อง (รสาย ก็ เปลื้อง ชอบกล)
สรง	วิ่ง (ข้าพเจ้าเห็น เสริดสรง แต่จำไม่ได้ว่าที่ไหน พลิก พจน. ได้แต่คำเสริด แปลว่า ห่าง หนี หลีกหนี หนีรอด พ้น เร็ว)
สิงคลี	นกคลิ้งโคลง นกขมิ้น (เห็นจะขาด ้) พจน. สิงคลี ว. วุ่นวาย พลัวัน
โสรง	สอง
สัก	สำนัก
เสกข	สำเหนียก
สบไสมย	ทุกเมื่อ
เสี่ยมสาร	ค่อยยกย่าง พจน. เสี่ยมสาร แปลว่า เสงี่ยมงาม (ข้าพเจ้าได้นำศัพท์ที่แปลว่า คอยยกยาง มาลงในอักขรานุกรม ม คือ มนิมมนา)
เสือสนอบ	เสือลอบ
หลก	ห่าน (หาอภิธานหลายเล่ม ไม่พบเขียนอย่างนี้ แต่ก็ใกล้ หงส มากทีเดียว)
เหรี	ปีน
แห	หา

หาล	อ่อนอายุศม์
หงษสิบบาท	แดงอ่อน พจน. หงสบาท แปลว่า สีคล้ายเท้าหงส์ คือสีแดงปนเหลือง สีแดงเรื่อ หรือสีแสดก็ว่า (ป.)
ไห้ช้าง	นิ่งน้ำตาไหล ใน พจน. ไม่มีศัพท์ ไห้ช้าง แต่พลิกดู ช้าง ๒ แปลว่า เศร้าโศกมาก ใช้ประกอบกับคำไห้ ว่า ไห้ช้าง (ข้าพเจ้าเคยได้ยินว่าช้างเวลามันโศกเสียใจมาก มันจะยืนนิ่งน้ำตาไหล เอาอาการของคนไปเทียบช้างว่า ใครนิ่งน้ำตาไหล เรียกว่า ไห้ช้าง)
หวังปรอง	ปรารถนา
โหด	ไม่มีทุกสิ่ง
อณ	พิน (ทั้งศัพท์ทั้งคำแปล ไม่มีใน พจน. หาในอภิธานอื่นก็ไม่ได้ อณ)
อนานิกา	นั้วนาง อภิธาน ปาลี–สยาม อนามิกา นิ้วนาง
อภิกกิ	ช้าง (คำหลังถ้าเป็น กรี ก็จะใกล้ ช้าง เข้าไปบ้าง)
อรสุม	อาย พจน. แปลว่า ไอน้ำ (ป. อุสุม) และแปล อาย ว่า กลิ่น คำปากมีอยู่คำหนึ่งว่า สะอาย น่าจะมีใน พจน. ด้วย)
อาหาศ	แว่น กระจก (ปาลี อาทาส)
อาทิ	ดุม
อายาพจน	วิงวอน พจน. อายาจนะ การขอร้อง การวิงวอน การเชื้อเชิญ
อาลึงค	ส้วมกอด
อุมาร	ผักสามหาว
โอทาด	ขาว
โอสธิ	ดาวเก็บยา (มีคำบาลีที่ใกล้อยู่คำหนึ่งคือ โอสธีส ดวงจันทร์ The Moon นิยายในภาษาสํสกฤตมักเรียกพระจันทร์ว่า Lord of the herds พระเจ้าแห่งสมุนไพร
อินิธนู	สีรุ้ง พจน. อินทรธนู น. สายรุ้ง เครื่องประดับบ่าอย่างหนึ่ง ชื่อลายขอบที่เป็นกระหนก
อักแออัคอวน	สะอื้น พจน. อักอ่วน ว. บ่วน กลุ้มใจ ไม่ตกลง
อับยา	หมี
ภาชา	ดังอยู่นาน พจน. ภาชา (โบ.) ก. ลือชา (พจน. ให้คำแปล ชา ว่า เนิ่นช้า).

คำฤษฎีจากพจนานุกรมกรมศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๔๔

ไหน ๆ ข้าพเจ้าก็ได้เก็บคำที่ไม่มีในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรือที่พจนานุกรมนี้ทิ้งเสียแล้ว จากอภิธานต่าง ๆ มาลงในบัญชีนี้ จบจากในคำฤษฎีแล้ว ข้าพเจ้ายังมีอีกอภิธานที่ได้ตรวจแล้ว เห็นว่ายังมีคำอีกมาก ที่พจนานุกรมไม่มี หรือที่มีคำแปลไม่เหมือนกับในพจนานุกรม ข้าพเจ้าจะได้นำมาลงในหน้านี้ต่อไป อภิธานเล่มที่ข้าพเจ้าใช้ครั้งนี้ชื่อว่า "พจนานุกรมกรมศึกษาธิการ พิมพ์ครั้งที่ ๒ รัตนโกสินทรศก ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔)" อักขรวิธีของคำศัพท์และคำแปล ข้าพเจ้าคัดตามต้นฉบับ ถ้าอ้างถึงอภิธานเล่มที่ใช้คัด ข้าพเจ้าจะใช้คำย่อว่า พจน. ๒๔๔๔ และใช้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า พจน.

กระฉีดกระฉีด พุ่ง โดด (คือที่มีน้ำแลโคลน เหยียบเข้าก็กระฉีด)

กะฉูด เหมือนกะฉีด (พจน. กะฉูด ก. พุ่งออกไป ไสไปโดยแรง เช่น ช้างกระฉูดเท้า (เทียบ ข. กัญฌูส)

กระทกกระทั้น ชดช้อย (พจน. มีคำใกล้เคียงว่า กระทดกระทัน (บ) คด ๆ ค้อม ๆ เช่น ที่เตี้ยค่อมกระทดกระทั้นนั้นก็มีอยู่มากหลาย (มหาชาติ ร่ายยาว มหาพน)

กะแปะ (ข.) แพะ (พจน. ไม่ได้ให้คำแปลว่า แพะ แต่แปลว่า เงินปลีกโบราณ เช่น กะแปะทองแดง กะแปะดีบุก อีแปะ ก็เรียก)

กะมังวิราสักดี (ชวา) แมลงพู่

กะษาย (ส.) น้ำฝาด น้ำย้อม (ศัพท์นี้เป็นภาษาสํสกฤต แต่เมื่อใกล้เคียงกับกระสายก็เลยสอบกับ พจน. ได้ความว่า น. เครื่องแทรกยาเช่น น้ำเหล้า (กษายในภาษาสํสกฤต ว่ายาที่เคี่ยวเอาแต่ ๑ ใน ๔ ส่วน ในภาษาทมิฬใช้ในความว่า เป็นเครื่องแทรกยาทุกชนิด ตามปกติเป็นน้ำ)

การะสนา (ชวา) ชมพู่

กาหลา (ช.) พี่

กาหลัด (ช.) เหมือนดอกไม้

เกาะ (เขมร) กง (หวนไปนึกถึง เกาะกง แล้วทำให้อยากทราบว่า เขมร เรียกเกาะนี้ ที่เคยเป็นของไทยว่าอะไร)

กำกูล (ข.) กุ่มน้ำ (พจน. กำกูน น. ต้นไม้ชนิดหนึ่ง เช่น คูน กำยาน (ลอ) กำคูน ก็ว่า)

กระภอก บอกข่าว

กระเวน ร้องเรียก กู่ เกริ่น (พจน. กระเวน ๑. ก. ตระเวน เที่ยวไป เทียบ ข. กรแวล ว่า คอยดู กองตระเวน กระเวน ๒. (กลอน) ก. วนเวียน เช่น กระเวนกระวนกาม กวนอก พี่นา (นิ. นรินทร์) กระเวน ๓. นกป่า ชนิดหนึ่ง กระเวนไพร ก็เรียก

ก่ง ขึ้น (เห็นจะหมายถึง ขึ้นธนู ขึ้นคร พจน. ก่ง ก. ทำให้โค้ง เช่นก่งคร ว. โค้ง เช่นคิ้วก่ง)

เกียน คล้ายรถแต่เทียมด้วยโค กบือ อนึ่งเป็นมาตรานับ ๑๐๐ ถังเป็น เกียน (พจน. เกียน น. อ่าวทะเล เช่น เกาะเกียน (ข.) (เกียนยังเป็นภาษาของชาวไทยในชนบททั่วไป เสียดายที่ พจน. ไม่ให้คำแปลเป็นคำแถมท้าย "เกวียน" เลย)

กรรมกร (สํ.) คนทำงาน คนใช้ ลูกจ้าง (คำ กรรมกร นี้มีอยู่ในพจน. ๒๔๙๔ คือ ตั้งแต่ข้าพเจ้าเป็นเด็ก ๆ มาทีเดียว จนปัจจุบันนี้ เราใช้คำ กุลี กันโดยมาก กุลี เขียนในภาษาอังกฤษเป็น Coolie, Cooly แปลว่า จีนลูกจ้าง หรือ แขกลูกจ้าง ภาษาทมิฬ quli คนไทยรับจ้างก็พลอยเป็น กุลี ไปด้วย กุลี ในความหมายว่าลูกจ้าง ไม่มีในพจน. ๒๔๙๔ มีแต่ กุลี กะลี (มคธ) = ร้าย ฉิบหาย)

ขะตอย ขะทอย แมงป่อง

ไข (โบราณ) ขยาย แผ่ เปิด เผยอ (กลไข ทำ พูด) ไหล อธิบาย คลี่ แสดง บอก อนึ่งเป็นชื่อมันข้น เรียก ไข (พจน.ก็ให้คำแปลตามนัยของคำแปลในพจน. ๒๔๙๔ แต่ข้าพเจ้าไม่เห็นคำแปลเหล่านั้นเข้าเค้ากับ ไข ใน ไขห เลย)

ไข้ข้อน เจ็บช้ำ

ข่อง (หริภุญไชย) สู่ ถึงท่อง หว้าย ตก ลง จม

ขยง　ก่ง หย่ง (พจน. กระหย่ง ก. หย่ง ทำให้สูงขึ้น อาการที่เดินจดแต่ปลายเท้าไม่ให้ฝ่าเท้าจดพื้นดิน เพื่อกระทำตนให้สูงขึ้น หรือให้เบา เรียกว่าเดินกระหย่งเท้า รอยเท้าที่ไม่เต็ม เห็นแต่ปลายและส้น เรียกว่ารอยเท้ากระหย่ง นั่งคุกเข่าเอาปลายเท้าตั้งลงพื้น ส้นเท้าทั้งสองรับกัน ใช้ว่ากระโหย่งก็ได้ พจน. ยังมีอีกคำคือ โขย่ง ก. กระโหย่ง ทำให้สูงขึ้น)

ขิน　(หริ.) ตี

ขาย　กลบเกลื่อน ทำให้เสีย (ขายรอย แปลว่ากลบเกลื่อนแผล)

ขล้อย　เบา (เห็นจะไม่ใช่ถ่ายปัสสาวะ น่าจะเป็น เบา ที่เป็นความหมายของคำว่าค่อย)

คะใน　(โบ.) เหมือน (พจน. คะใน (โบ) บ. ใน (ใช้อย่างเดียวกับ "ใน") ข้าพเจ้าเคยพบที่ไหนก็จำไม่ได้เสียแล้วว่า คะใน หรือ คใน โบราณกวีท่านหมายถึง ข้างในด้วย แต่ที่พจน. ๒๔๙๓ ให้ความหมายไว้นั้น ข้าพเจ้ายังไม่เคยพบคำนี้ในประโยคว่าอย่างไรเลย)

คาหลัง　(ชวา) กำไลมือ

คำรพ คารพ　(มคธแผลง) ดูที่ คารวะ (พจน. ทิ้ง คำรพ เสียแล้ว น่าเสียดายที่คำไทยแผลงมาจากบาลี สํสกฤต มีหลายคำที่แผลง อะ อา มาเป็น อำ พจน. ก็ให้ไว้มาก เช่น อมาตย์ แผลงเป็น อำมาตย์ ขจร เป็น กำจร รวิ เป็นรำไพ เป็นต้น คำรพ คำนี้ก็ไม่น่าทิ้งเสีย)

ครา เครีย　(เขมร) กาล เวลา หน ครั้ง(นำศัพท์สองคำนี้มาลงเพราะในพจน. ไม่มี เครีย)

แค่ง แฆ่ง　คือกระดูกท่อนต่อหัวเข่าลงไป (ที่นำสองคำนี้มาลง เพราะรู้สึกขันขึ้นมาว่าถ้าใครใช้คำใดในสมัยนี้ก็คงได้หัวร่อกัน เพราะใช้ แข้ง กันทั้งนั้น แม้สองคำนี้ พจน. ทิ้งเสียแล้ว ข้าพเจ้าก็ว่าถ้าใครจนปัญญาจริงจะใช้ แค่ง หรือ แฆ่ง ของโบราณในที่ที่ต้องการ "เอก" ในโคลงยังได้อยู่)

แครง　(โบ.) ตกลง (พจน.) แครง ๓. ว.งามพรายแพรว ตกแต่ง หมดจด สดใส ผ่องใส ฯลฯ)

เคน (โบราณ) ตี (พจน. เคน ๑ (โบ) น. เครื่องเป่า เช่นปยวปี่แก้วเคนผสาน–เคน ๒ (โบ) ก. ประเคน เช่น สิ่งสินเวนเคน เคน ๓. (ถิ่น) เคล็ด ยอก เช่น หลังเคน)

คร่าว (หริภุญไชย) ใหล (พจน. คร่าว น. ชื่อตัวไม้ตรึงกับเสา สำหรับตีสังกะสีหรือไม้ทับ ว. ไม่ชัดเจน ไม่เรียบร้อย ไม่กระชับ พจน. คล่าว ก ไหล)

เครียว (หริ.) ถึง (พจน. เครียว ก. รีบไป รีบมา เคียว หรือ เชียว ก็ใช้)

แงบ อ่อน

จะแก (ข.) สุนัก

จะจวจ (หริ.) จะจับ จ้องจับ

จำแบ เป็นชื่อปลาแห้งที่ไม่ได้ทำร้ิว

จำลอง (ข.) อาน สัปคับ

จำเหียง (ข.) ซีกหนึ่ง (พจน. จำเหียง (แผลงมาจากเฉียง) ก. โค้งงอน เช่น งาเจียงจำเหียงแข (ยวนพ่าย)

จระ (ข.) ดู

จรีกาง เง็อกรี (คือเสี้ยวกาง) เคยติดคำ "จรีกาง" มาตั้งหลายสิบปีแล้ว ไม่ทราบว่าหมายความว่าอะไร มีอยู่ใน "โคลงลักษณซ่อนเงื่อน" จากรึกวัดพระเชตุพนว่า

จรีกางห่มหอกเสือง แทงเขน
จันมือจ้อง ย่องย้อง
สองประ
ยุทธยืนยัน จ่อแทง
นางอั้งเพ่งผัวเอน ควายเสี่ยว

เพิ่งมาพบ หรือเห็นนานแล้วจำไม่ได้ว่า จรีกาง คือ เสี้ยวกาง แต่ก็ไม่มีที่ค้นต่อไปว่าเสี้ยวกางคืออะไร ได้แต่เคยฟังผู้ใหญ่พูดกันว่า บนสองบานประตูเข้าออกของวัดบวรนิเวศวิหาร ด้านถนนพระสุเมรุ รูปสลักแต่ละตนบนแผ่นไม้บานประตูนั้นคือ "เสี้ยวกาง" จะเป็นตัวอะไรในเกล็ดพงศาวดารจีนหรืออย่างไรก็ไม่เคยได้อ่าน แต่ไฉนจึงเป็น จรีกาง ในภาษาเขมรไปได้ ส.ท.)

จั้งจน (หริ) ตั้งรบ ต่อสู้

เจียง จยง (หริ) รวม งอน (พจน. เจียง (ถิ่น) น. เดือนแรกของปี)

แจรง (ข.) บาน แย้ม (พจน. แจรง (กลอน) ก. แจง กระจายออก ขยายออก แยกออก)

โจรง ร้อง ร้องหา ร้องรับ

จินดาหนา (ชวา) ต้นจันท์ (เราเขียนว่า จันทน ชาวภารตอ่านว่า จันดะนะ ภาษาชวาคำนี้ไปจากอินเดียนั่นเอง ผิดสระ ิ กับ ั เท่านั้น)

จุลบิดา จุลลบิดา (บาลีแผลง) อา อาว์

จุลมารดา จุลลมารดา (บาลีแผลง) น้าสาว

จวจ (หริ.) จับ จ้องจิบ (สงสัยพยางค์หลังว่าจะเป็น "จับ")

ฉิบอง (ขง) พี่ (บอง ในคำฤษฎีแปลว่า พี่ เหมือนกันแต่ไม่ได้บอกว่าเป็นภาษาอะไร)

ฉ้อง (หริ) ชื่นชม

แฉวง (หริ) ชื่อปลาหย่างหนึ่ง

ชะมา (ข.) แมว

ชิ (หริ) แม้ ผิ (ชิว่า=ผิว่า)

ชิกาตัน (ชวา) ดอกเข็ม

ชิสา (หริ) แม้ว่า (หรือว่า)

ชูแฝง (หริ) อุ้มแอบ

ชัว (หริ.) ชม (ใช้เป็นคำซ้ำว่า ชมชัว ชัวชม กลับกันอยู่)

ช่วงตอง คือใบตองที่ติดอยู่ตามก้านทั้งสองนั้น (คือเรียกใบกล้วยทั้งก้าน)

ซี้ซ้อ พูดคลอเคลียกัน

ซ่าว ส้าว ไม้เท้า ไม้พลอง แลไม้ส้าวต่อนก (พจน. เส้า น. ไม้เท้า ไม้ยาวสำหรับสอยหรือค้ำ ไม้ยาวสำหรับค้ำเพนียดนกเขาขึ้นวางบนต้นไม้ ไม้หลักที่ตั้งหรือปักเป็นสามมุมสำหรับรองรับ) (เข้าใจว่าที่กระทุ้งเรือ ในขบวนพระกฐินทางชลมารคก็คงได้ชื่อว่า เส้า เพราะใช้คำแสดงอิริยาบถนั้นว่า "กระทุ้งเส้า" เลยรำลึกถึงคำ "ซักส้าวเอย มะนาวโตงเตง ขุนนางมาเอง ว่าจะเล่นซักส้าว"

พจน. อธิบายชักส้าว ว่า การเล่นของเด็กชนิดหนึ่ง ดึงแขนกันไปมา ก็ยังเข้าใจไม่แจ่มแจ้งนักว่า ชักส้าวคืออย่างไร จะเป็นชักกันไป สาวกันมา อย่างชักว่าว สาวว่าวใช่หรือไม่ก็ไม่แน่ ส.ท.)

ฐะปะนีย์ (บาลี) ความตั้งไว้

ดวงคัน คล้าย เหมือน

ดวงเนาะ ดวงนุ (ข.) บัดนี้ เมื่อนั้น

เดิง (เตลง) เมือง

โดย (หริ) เออ คะ จ๊ะ

ตระคัล (ข) ที่เสด็จออกรับแขก ที่ขุนนางเฝ้า

ตระเลิศ (ข) งามยิ่ง งามล้ำ

ตระเอ็บ (ข) หวาน

เต๊ง (จ) ที่ชั้นสูง

ทู้ (หริ) นบนอบ (พจน. ทู้ ก. ยอมอยู่ในอำนาจ)

เท้อ ผ่นเผื่อ ทึบไป เรื้อรัง (พจน.) เทือ เทื่อ เท้อ ๑ ว. ครั้ง หน เตือ ก็ใช้ เท้อ ๒. ว. สาวแก่ ทึนทึก ไม่ว่องไว เช่น หนักเนื้อและเท้อองค์ (กฤษณ.)

ทะนม (ข. แผลง) ใหญ่ (พจน. ทนม (กลอน) น. การข่มใจ การทรมาน การฝึก–สอน ตน (ป.ทมน)

ทันทึง (ข) คอย (พจน.ทรทึง ๑ (กลอน) คอยท่า ห่วงใย ทรรทึงก็ใช้ ทรทึง ๒ (กลอน) บ่น บ่นถึง ทรรทึงก็ใช้

ทุม (ข) แก่

หนากาสหรี (ช) ดอกชบา (พจม. นากาสาหรี ดอกสารภี (ช) หนากาสรี ดอกชบา (ช) (ออกจะสงสัยคำใน พจน. ๒๔๙๙ เสียแล้วที่ว่า (ข) นั้นจะเป็น (ช) กระมัง

นง ครุคระ

นองแน่ง ขัดกัน ขวางกัน (คือไม่เป็นท่าเดียวกัน) (พจน. น่องแน่ง ว. นุงนัง เกี่ยวกันยุ่งติดกัน)

เหนี่ยง แมลงชนิดหนึ่งตัวดำ อยู่ในน้ำเป็นฝูง ๆ (พจน.เหนี่ยง น. สัตว์จำพวกหนึ่งมักอยู่ตามแปลงกระบือ ผิวดำที่สุด ตัวขนาดด้วงมะพร้าว)

เหนี่ยง สีดำ

หนัน หนาน (หริภุญไชย) นาย พิทิด (คือพี่ทิด) พจน. หนาน (ถิ่น—พายัพ) เรียกคนที่สึกจากเพศภิกษุว่า หนานนั่น หนานนี่)

นาล (บาลี) ดูที นาละ แปลว่า ก้านคอ ลำคอ สาย สายบัว (ข้าพเจ้าได้เว้นคำบาลีและสํสกฤตที่มีในพจน. ๒๔๙๔ มาเป็นอันมาก เพราะถ้าจะคัดมาลงก็จะเป็นการนำบาลีสํสกฤต ที่เขียนกันอย่างโบราณ หรือที่แผลงกันอย่างโบราณ ซึ่งไม่ถูกกับอักขรวิธีสมัยนี้แทบทั้งนั้น มาทำให้ฟั่นเฝือ จะคัดมาเฉพาะที่เห็นว่า แปลกอยู่ หรือน่าสนใจ ที่นำคำบาลี นาล มาลงนี้ เพราะเห็นว่ามีความหมายถึง สายบัว ด้วย เป็นความรู้ใหม่แก่ข้าพเจ้า เพราะได้เคยนึกมานานแล้ว ว่าภาษาภารตเรียกสายบัวว่าอะไรหนอ มาพบนาล ในพจน. ๒๔๙๔ ให้คำแปลดังข้างบน ข้าพเจ้าก็ค้นอภิธานอื่น เพื่อให้ได้ความแน่ใจ ในพจน. ไม่มี นาล อภิ. บาลี—สยาม นาล นาลิ แปลว่า ก้าน (แห่งบัวเป็นต้น) เป็นอันว่าข้าพเจ้าได้คำใหม่มาเป็นวจนมาลาของข้าพเจ้าอีกคำหนึ่งแล้ว ส.ท.)

เนพ (บาลี) ไม่มีโทษ (อักขรวิธีอย่างนี้ทำให้สดุดตา พจน. และ อภิ. บาลี—สยาม ไม่มีคำอย่างนี้ แม้เนลก็ไม่มี จะว่าเป็น เนร ก็อาจแปลเพียงว่า "ไม่มี" แต่ "โทษ" เป็นคำแปลแถมเข้ามาหรืออย่างไร)

เหนียม (โบราณ) ใจ เจ๊กว่าสติ (พจน. เหนียม ก. อาย กระดาก)

นิว นิ่ว สยิ้ว (พจน. ให้คำแปล นิ่ว ๒ เสียยืดยาวว่า ก. ทำหน้าย่นหมวดคิ้วแสดงความโกรธหรือเบื่อหน่าย และให้คำแปล สยิ้ว ว่า ทำหน้านิ่วคิ้วหมวดแสดงความโกรธหรือเบื่อหน่าย ข้าพเจ้าได้ภาษาสนุกตอนนี้ คือ นิ่ว นั้นทำหน้าย่นขมวดคิ้ว และ สยิ้ว นั้นทำหน้านิ่วคิ้วขมวด ส.ท.)

นักนึน (หริ.) เนื้ออ่อน (ท่านนักกลอนทั้งหลาย มีคำคล้องกับ อึน มาให้ท่านใช้สำหรับสัมผัสกับ บึน ศึล ตึน จึน อีกคำหนึ่งแล้ว)

นักหรา นักหรี (ชวา) เมือง (คือ นครา นครี นั่นเอง คงเปล่งเสียงว่า นัก—กะ—หรา นัก—กะ—หรี กระมัง)

บา (ข.) ชายหนุ่ม (ข้าพเจ้าไม่น่านำศัพท์นี้มาลง เพราะ พจน. ให้คำแปลมากประการกว่านี้ แต่ที่นำมาลงก็เพราะว่าคำศัพท์ในบรรทัดต่อไป ขึ้นต้นด้วยบาต่อด้วยพยัญชนะ สระ อีกหน่อย ไฉนเป็นอย่างนั้นไปได้ คือ :–

บาจะรีย์ (บาลีแผลง) นักเรียน (พจน. ปาจรีย์ ปาจารย์ น. อาจารย์ของของอาจารย์ ไฉนคำแปลจึงตรงกันข้ามไกลถึงปานนั้น)

บ่านี้ (หริ) ครั้งนี้

บิกูประมาหนา บิกูปะระหมั่นหนา (ชวา) คนบวช นักพรต พจน. บิกู บีกู น. ภิกขุ เช่น พราหมณ์บิกูน้อยใหญ่ (อิเหนา) (ช.) (บิกูภิกขุ ปะระหมั่นหนา = พ–ร–า–ห–ม–ณ)

บีพร (บาลีแผลง) อ้วน พี โต (ข้าพเจ้าไม่เคยพบศัพท์นี้ ก็ลองสืบสาวไป จนได้ บีวรในอภิ. บาลีถสยาม (ม.) ค. ดู "ถุลล" ถุลล (สถูล) ค. เตม อ้วน แต่ พจน. ให้คำแปล สถุล ว่า ว. หยาบ ต่ำช้า เลวทราม (ส. สถุล = อ้วน หยาบ))

บุหงาปะหนัน (ชวา) ดอกพุทธชาด (เห็นคำแปลเข้า ข้าพเจ้าก็ว่า พจน. ๒๔๙๔ พลาดแล้ว ข้าพเจ้าได้อ่านเรื่องอิเหนามาหลายสิบปีแล้ว ยังติดใจที่อิเหนาจารึกสารรักลงที่กลีบดอกปาหนัน คือ ดอกลำเจียก ให้บุษบา พลิกหา ปาหนัน ใน พจน. ไม่พบ แต่พบ ปะหนัน น. ดอกลำเจียก เพราะฉะนั้นจึงต้องสืบไปใหม่ว่า ดอกพุทธชาด นั้น ชวาเรียกว่าอะไรแน่)

บุหงามะลารอ (ชว) ดอกมะลิลา (พจน. มะลารอกัน น. มลิซ้อน (ช.) (ตัดบุหงาออกไปแล้ว คำใน พจน. มี "กัน" เติมเข้ามา ความหมายผิดกันที่เป็น มะลิลา กับ มะลิซ้อน แต่มะลิลา นั้นคือ มะลิ เล็ก หรือ น้อย จึงไม่น่าจะเป็นมะลิซ้อนไปได้ เพราะฉะนั้น ศัพท์และคำแปลของ พจน. ๒๔๙๔ กับของ พจน. ต่างก็ถูกด้วยกันกระมัง)

บูรม คำนี้ดูทีจะเป็น บรม เพราะเข้ารูปในที่ต่าง ๆ ว่า บูรมบูราณ คือ แสดงของแต่ครั้งคนเก่า ๆ มีปู่ย่าตายายเป็นต้น แลของเก่าแก่แต่ครั้งดั้งเดิมก็พูดว่า แต่ครั้งบูรมประถมกัป (คือก่อนศักราช หรือแต่ครั้งหาศักราชมิได้) เมื่อพิ–

เคราะห์ดูก็เห็นจะเป็นบรมบูราณ ว่าคนหรือของเก่าแก่หย่างยิ่ง เก่าแก่อย่างที่สุด เก่าแก่อย่างชั้นสูงทีเดียว แล บรมปะถมกัป คือ กัป ดั้งเดิมที่สุดทีเดียว กัปดั้งเดิมเริ่มแรกอย่างยิ่งทีเดียว ฉะนี้กะมัง

แบ้ คือเขาวัวตามเคยย่อมตั้งตรงวงขึ้น แต่บางตัวหาเป็นเช่นนั้นไม่ เขาผลแปล้ไปข้างหลังคนเรียกเขาแบ้

บริมล (มคธแผลง) หอม กลิ่นหอม (เห็นเป็นศัพท์ชอบกลอยู่ อภิ. บาลี–สยาม ให้คำแปลว่า ของหอมที่ปรุงอบอย่างดี อภิ. สํสกฤต–ไทย–อังกฤษ แปลว่า กลิ่นหอม รตกรยา บัณฑิตสภา ที่ประชุมบัณฑิต ดิน มล

บัวใส (โบ.) นมสวย

ไบ ลูก หน่วย (ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นลักษณนามที่เวลานี้ไม่มีใน พจน. แล้ว ใช้ ใบ แต่คำเดียวในที่ต่าง ๆ ถ้ารื้อฟื้นมาใช้อีกท่าเข้าทีเหมือนกัน)

บังคนแลบังคล ที่ลับ ที่ถ่ายอุจาระปั่สสาวะ (ที่คนไม่เห็น)

บังคล (โบ.) สมควร (พจน. มีคำเหมือนและใกล้เคียงกับศัพท์สองบรรทัดนี้หลายคำ คือ บังคน (ราชา) น. อุจจาระหรือปั่สสาวะ บังคล ก. มอบให้ เช่น เป็นบังคลแก่ท่านแล (ม. คำหลวง วนปเวสน์) (ข. ปรฺคลว่ามอบให้) บังคัล ก. เฝ้า ข.) (ไม่มีคำแปลในที่ใดตรงกับคำแปลของ พจน. ๒๔๙๔ เลย)

บงการ จำเพาะ เจาะจง (พจน. บงการ ก. ควบคุมดูแล ชี้ให้ดำเนินการตาม)

บัณสะดิฐบดี ปะนะสะติตถะปะติ (มคธแผลง) เจ้าเมืองท่าขนุน (มาพบศัพท์สองคำนี้เข้าก็ขันว่าเจ้าเมืองท่าขนุนของไทยเรานี้ก็มีคำเรียกในภาษามคธเหมือนกัน ข้าพเจ้าไม่ได้เรียนภาษาภารต แต่เป็นนักขยันพลิกอภิธานต่าง ๆ บ่อย ๆ เข้า ก็ได้คำที่ไม่เคยรู้มาอยู่ใน "พุง" เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในศัพท์สองคำนี้ ข้าพเจ้าคิดว่าค้นคว้าหาที่มาของศัพท์คำที่สอง คงจะง่ายกว่าคำต้น ข้าพเจ้าติดอยู่ที่ ปะนะสะ เท่านั้น ค้นอภิธาน บาลี–สยาม พบ ปนส บอกให้ดูที่ กณฏกีผล แปลว่า ขนุน ติตถะ แปลว่า ท่า ปะติ แปลได้หลายอย่าง แต่ก็ยอมรับหละว่าในที่นี้ควรเลือกเอาว่า แปลว่า เจ้าเมือง ข้าพเจ้านึกไม่ออกว่า ท่าขนุน ในสมัยก่อนโน้น เวลานี้อยู่ที่ไหน เป็นตำบล อำเภอ หรือจังหวัดในเวลานี้ มีชื่อว่าอะไร ส.ท.)

บิณฑบาต (มคธ) ไปหาเช้ามาฉัน (ข้าพเจ้าเพียรเว้นไม่นำ มคธ สํสกฤต รวมทั้งที่แผลงแล้วมาลง แต่ก็อดไม่ได้เมื่อเห็นคำแปลขัน ๆ ก็อยากให้ท่านผู้อ่านได้สนุกด้วย ถ้าแปลตามศัพท์ตัวต่อตัวก็เป็น บิณฑ–ก้อนข้าว บาต – ตก หรือแปลตาม พจน. บิณฑบาต ก. รับของใส่บาตร เทียบกับของโบราณแล้ว ของท่านก็เข้าทีเหมือนกันและขันด้วย ส.ท.)

บานบัทม์ บัวบาน กลีบบัว (เห็นจะเป็น "กลีบบัว" ไปไม่ได้ "กลีบ" ในที่นี้ ข้าพ–เจ้าจำได้ว่าในภาษาสํสกฤตใช้ "ปัตตระ" ต่อท้าย เช่น กมลปัตตระ ปัทมปัตตระ ในแม่ศัพท์ ปทม ข้าพเจ้าพบคำในกวีนิพนธ์ และคำที่เกี่ยวกับ "บัว" ที่ยังไม่มีในอภิธานภาษาไทยหลายคำ จึงขอเลือกบางคำมาลงไว้เพื่อประดับสติปัญญา เช่น ปทมกร ในวรรณคดีไทยเคยใช้ว่า บัวหัตถ์ ยังไม่เคยเห็นแปลตรง ๆ ว่า บัวมือ ปทมเนตร ปทมโลจนา ในวรรณคดีว่า บัวเนตร ปทมบท หรือ ปทมบาท วรรณคดีมี บัวบาท บาทบงกช ปทมเกสร=เกสรบัว ปทมคันธ = กลิ่นบัว ปทมครรภ์ คือในอุ้งกลีบบัวที่ผึ้งและแมลงมักเข้าไปถูกขัง ปทมนาภา ปทมนาภี (สะดือบัว=นามพระวิษณุ ปทมนาล=ก้านบัว (โปรดกลับไปดู นาล) ปทมพืช=เม็ดบัว ปทมมาลิน=พวงมาลัยบัว ปทมมูล=รากบัว ปทมมาส=ยิ้มหรือแย้มเหมือนบัว ปทมเศัย=พระวิษณุ ฯลฯ ฯลฯ)

บรรวระชิต (สํสกฤตแผลง) คนบวช

บิลลิก (ม.ผ.) เด็กหรือสัตว์หนุ่ม ๆ

บลวล (สํ.ผ.) บ่อ สระ หนอง

บัย (ม.ผ.) น้ำ น้ำนม

บึก (ม.ผ.) นกเขา

บั่จจู่ห์ (ม.ผ.) อันตราย ข้อขัดขวาง

บวด คือกล้วย, ต้มอย่างหนึ่งเรียกกล้วยบวดชี (พจน. บวด ชี น. ของหวานชนิดหนึ่งทำด้วยกล้วยต้มกับกะทิ)

แบตรึก (สํ.ผ.) ดีเสีย ดีเดือด

บุษษายินตรา (ชวา) ดอกพุทธะรักษา (พจน. บุษบามินตรา น. พุทธรักษา (ช.)

ปะกายพฤกษ (ไทยสันสกฤต) ดาวชนิดหนึ่ง (พจน. ประกายพรึก น. ดาวพระศุกร์เมื่อขึ้นเวลาเช้ามืด เมื่อขึ้นหัวค่ำเรียก ดาวประจำเมือง ดาวรุ่ง)

ปะกายพฤฒ (ไทยสันสกฤต) ดาวพุฒ

ปะดงค์ ปะดนต์ (ม.ผ.) นก

ปา (หริ) คราว ครั้ง (ปานี้–เวลานี้ คราวนี้ ครั้งนี้)

ปารท (มคธ.) ปรอท

ประจง ประตง (ชวา) โจร

ประจัก ชัดเจน

ประจักษ์ (สํ.) เห็นต่อตา

ประทัม (ข.) หนอน

ประมันวารี (ข.) น้ำ

เปรา ว่องไว สโอดสอง (คำท้ายเห็นจะเป็น สะอง)

ปาดบ้าย (โบ.) ต่อต้น (ไม่ค่อยเข้าใจแจ่มแจ้งนัก คือความหมายว่า ต่อเข้ากับข้างต้นหรือว่าเอากิ่งไม้มาต่อเข้ากับต้นไม้ อย่างที่นิยมเล่นกันในปัจจุบันสมัย หรือจะเขียนผิดมาจากต่อต้าน ถ้าแปลตัวต่อตัว ปาด ว่า กวาด บ้าย ว่า บ้าย ก็เลยไม่ได้ความว่าอะไรดีขึ้น ส.ท.)

ปรบปรี (โบ) ตีปีก

ผะผ้า (โบ) รีบเดิน

ผะอน (ข.) น้อง (พจน. ผอูน น. น้องหญิง โผอน ก็ว่า (ข.) ของ พจน. ๒๔๙๔ น่าจะตกสระ ู)

ผาสุ (มคธ.) สบาย ดี สดวก คล่องใจ

ผผ้า (หริ) เดินรีบ

ผัง (หริ) วิ่ง แล่น พจน. ผัง น. ไม้สำหรับถ่างผ้าที่ทอให้ตึง ปลายทั้งสองมีเข็มสำหรับเสียบที่ริมผ้า หรือไม้เส้นแบบสำหรับเป็นแบบขุดหลุมเสาปลูกเรือนพื้นที่ ราบ ก. เข้มแข็ง รวดเร็ว)

แผดง (โบ) ตำรวจ (รายเรือแผดงคู่) (พจน. ประแดง น. คนเดินหมาย คนนำข่าวสาร พนักงานตามคน เป็นข้าราชการชั้นต่ำ โบราณใช้ว่า บาแดงก็มี)

ผันยย้าย (โบ.) หันกลับ

เผน บน สูง (เผินพจน์) (พจน. พูดก้ำเกิน เผิน ว. ผิว ๆ ผาด ๆ ตื้น ๆ)

ผายยรร (โบ.) กลับตั้งขึ้น

ผ้าย (หริ.) ลูก ลูกไม้ (พจน. ผ้าย ก. เคลื่อนจากที่ ใช้ ผาย ก็มี)

ผผ้าย เดินกลับไป

ผาก แห้งหมาด ๆ (พจน. ผาก ว. แห้งอย่างไม่มีความชื้นปนอยู่ แห้งสนิท)

ผาก ไม้ซางมีปล้องยาว (พจน. ผาก น. ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง ไม่มีหนามมีปล้องยาว)

ผอก (หริ) ห่อ (พจน. ผอก น. การกินข้าว ข้าวที่กิน ภาชนะที่อาจสวมหรือใส่สิ่งอื่นได้ ปลอก ปลาหรือกุ้งประสมตำกับเกลือ ว. น่าเกลียด เช่น และจะให้แก่พราหมณ์เถ้า ผอกหงอกหลง (ม. คำหลวง มหาราช)

ผลก (หริ.) ผลัก เอาไปเสีย (พจน. ผลก โบ.ว. บ่อย ๆ เนือง ๆ)

ผัดผัง ผาดผัง (โบ.) แล่นเร็ว

ผั้น ตีเกลียว ทำเชือกให้เป็นเกลียว (พจน. ฟั่น ก. ทำสิ่งเป็นเส้นให้เข้าเกลียวกันเป็นเชือกเรียกว่าฟั่นเชือก คลึงขี้ผึ้งให้เป็นเล่มเทียนเรียกว่าฟั่นเทียน (ฝ กับ ฟ นี้นอกจากจะใช้ไขว้กันอย่าง พจน. ๒๔๙๔ กับ พจน. แล้ว ยังมีที่ข้าพเจ้านึกได้อีกคือเช่น ฝ้า ฟ่า และ ฝ้ายฟ่าย เป็นต้น ภาษาปากซึ่งโดยมากผู้หย่อนการศึกษา หรือคนชรา ทั้งในกรุงและต่างจังหวัด ยังใช้ ฝ ฟ ในที่ที่เป็น กว ขว คว ชุกชุมอยู่ในปัจจุบันนี้ เช่นเปล่งเสียง แกว่ง ว่า แฝ่งคือพูดว่า ช่วยแฝ่งเปลให้ที หรือ ขว้างว่า ฝ้าง ฟ่าง คือพูดว่าถูกก้อนอิฐฝ้างหัว หรือ ควาย ว่าฟาย คือพูดว่าเอาฟายเข้าคอกเป็นต้น ส.ท.)

ฝรั่น คือดอกหญ้าชนิดหนึ่ง กลิ่นหอม เป็นฝอย ๆ อย่างเส้นยาสูบ ใช้ทำกสายยาไข้ยาลม (พจน. ไม่ได้ตั้งศัพท์นี้ในอักขรานุกรมอันดับพยัญชนะ ฝ แต่ไปจัดไว้ในอักขระ ห ใต้คำ หญ้าฝรั่น น. เกสรของพืชชนิดหนึ่งจำพวกมีหัวใช้ทำยาและเครื่องหอม)

ผั่บ — เปิ่นอาการของเสียงไม้เรียว (คือผั่บเผี่ยวเปิ่นต้น) (พจน. ขวับเขวียว ว. เสียงหวดไม้เรียว) ข้าพเจ้ายังจำแม่เกยในมูลบทบรรพกิจได้ ผับ และ ขวับ ไม่ใช่เปิ่นคำที่ข้าพเจ้าเล่าเรียนมา ตำราเก่านั้นคือว่า ฯ ล ฯ ระวังตัวกลัวครูหนูเอ๋ยไม้เรียวเจียวเหวย กูเคยเช็ดหลาบขวาบเขวียว หันหวดปวดแสบแปลบเสียวหยิกช้ำช้ำเขียว อย่าเที่ยวเล่นหลงจงจำ ฯ ล ฯ ส.ท.)

พะเนา — มะตูม

พะนาศ — เบาะ (พจน.พนาด น. เบาะสำหรับปูหลังช้างเพื่อออกป่า เช่น พรายพัสตร์ พนาดพร้อม ภูษา (ยวนพ่าย))

พะยาน — พะญาณ ผู้รู้ ผู้เห็น

พะยาว — (มคธแผลง) หนุ่ม รุ่น (คำบาลี ยุว เราเคยแผลงเปิ่น เยาว แต่โบราณ ชนท่านแผลงเอาสระ เ เปิ่น พะ ต่อไปอีก มาพบเข้าโดยกระทันหัน ยังนึกไม่ออกว่ามีคำอื่นใดอีกบ้างที่แผลง เ เปิ่น พะ ส.ท.)

พะยด — ดื้ ถือดื้อ (เห็นจะเปิ่น ดื้อ ถือดี พจน. พยศ ก. ถือตัวโดยอาการแสดงไม่ยอมทำตาม)

พะยสถ์ — (สํ) คนหนุ่ม (อภิธาน สํ – ไท วยสัถ์ น. หนุ่ม สาว อันอยู่ในวัยต้น สหาย)

พะยสย์ — (สํ.) เพื่อน (อภิธาน สํ. – ไท วยัสย์ ค. มีอายุ น. สหายผู้ร่วมสมัย เกลอ)

พะราห์ — (มคธแผลง) หมูตัวผู้ หมูป่า ช้าง (พจน. ให้คำแปล วราห์ ว่า หมู อย่างเดียวแต่อภิ. บาลีสยาม ยังให้คำแปลว่า หมูป่า และ ช้าง ด้วย ส่วนอภิ. สํ – ไท ให้ คำแปลงอกออกไปอีกคือ บรรพต ทวีปน้อยหรือภาคโลกหนึ่งในจำนวนสิบแปด พระวิษณุในอวตารครั้งที่สาม คือ วราหาวตาร ส.ท.)

พะรท — (มคธ) ผู้ให้ของดี ผู้ให้ของประเสริฐ พระพุทธเจ้า (ข้าพเจ้านำศัพท์นี้มาลงไว้เพราะหาในอภิ. บาลี กับ สํสกฤต ที่ข้าพเจ้ามีอยู่ ไม่พบคำใกล้เคียงกับศัพท์นี้ ส.ท.)

พะลม พลม — (ข.) ป่า

พะลักการ — (มคธ) ทำโดยกำลัง ข่มเหง (พจน. พลการ น. ใช้อำนาจบังคับตามอำเภอใจ (พลาตฺการ) อภิ บาลี–สยาม พลกฺการ=ข่มเหง อภิ. สํสกฤต–ไท

พลาตุการ น. แผลงเป็น พลการ การเบียดเบียฬหรือกดขี่ (คำใช้ในนิติ–ศาสตร์) การกักขังลูกหนี้และเฆี่ยนตีเร่งเงิน)

พะโอน (ข.) น้อง (พจน. ผอูน น. น้องหญิง โผอนก็ว่า (ข.))

พะลึก (มคธแผลง) พรำ ๆ ปรอย ๆ (พะลึกพรรษ ฝนปรอย ๆ)

พาศี (สํ) มีด ขวาน (อภิ. สํกกฤต–ไท วาสิ น. ขวานน้อย ขวานหมู)

พาพะ (มคธแผลง) ร้าย ดุ งู

พิคม ไปปราศ สงบไป ฝนตก (อภิ.สํสกฤต–อังกฤษ วิคม=ไปพ้น จากไป หยุด สุด ไม่อยู่ เว้น เลี่ยง)

พิทัน (หริ) เรือมีหางเช่น นก

พิทุย (ทริ) เรือมีหางเหมือนปลา

พินิจ พิจ (โบราณแผลง) ตรึก นึก ตรอง คนึง รำพึง ใคร่ครวญ (ไม่ทราบว่า โบราณแผลงมาจากคำว่ากระไร พจน. พินิจ ก. พิจารณา ตรวจตรา)

พิบรรยาส (สํ. แผลง) พิปะลาส แปลก ต่าง กลาย แปรไป

พิปราย (โบ.) กล่าว ปราไส

พิภู (มคธ) คนมั่งมี นาย หัวน่า (พจน. วิภู น. ผู้ครอง พระเจ้าแผ่นดิน ว. ยิ่งใหญ่ แข็งแรง มีอำนาจ (ป.ส) อภิ. บาลี–สยาม วิภู=นิจ คนมั่งมี)

พิลูน (มคธ) ผ่า ตัด (หาศัพท์นี้ไม่ได้ในอภิ. บรรดาที่ข้าพเจ้ามี ส.ท.)

เพดาฬ (มคธ แผลง) วิชากล กลอุบาย ลวงให้หลง พ่อให้เพลิน (ไม่ทราบว่า แผลงอย่างไรจึงมาได้เป็นศัพท์นี้ ส.ท.)

ไพพจน์ (มคธแผลง) คำอ้อมค้อม คำต่างกัน (คือคำอ้อมค้อมแต่ให้รู้ความนั้นได้ คำต่างกันแต่ความนั้นเป็นอันเดียวกัน (ข้าพเจ้าก็ทราบแล้วว่าศัพท์นี้คือ ไวพจน์ นั่นเอง แต่ไฉนให้คำแปลที่มีนัยะมากกว่าข้าพเจ้าเล่าเรียนมาจึงต้องหันหา พจน. ไวพจน์ น. คำที่มีรูปต่างกันแต่มีความหมายคล้ายกัน (ป. เววจน) คำที่ออก เสียงเหมือนกันแต่มีความหมายต่างกัน มาได้เห็นคำแปลของ พจน. ตอนที่ สองนี้ทำให้ข้าพเจ้าเพิ่งได้ความรู้เดี๋ยวนี้เองว่า ไวพจน์ มีความหมายไกลยิ่ง กว่าคำภาษาอังกฤษ Synonym มาก เช่น leap กับ jump เป็นไวพจน์

ตามนัยะของอังกฤษ เช่นเดียวกับ กระโดด กับ โจน เป็นไวพจน์อย่างไทย ส่วนคำอังกฤษ dear แปลว่า ที่รัก กับ dear แปลว่า ค่าสูง ไม่เป็นไวพจน์ซึ่งกันและกัน ไม่เหมือนภาษาไทยคำ แพง แปลว่า เป็นที่รัก เป็นไวพจน์กับ แพง ที่แปลว่า มีราคามาก ข้าพเจ้าออกจะสงสัยในภาษาบาลี เปิดอภิธานดู เววจน แปลว่า คำพ้อง คำต่าง ๆ ที่มีความหมายเป็นอันเดียวกัน a synonym ครั้นแล้วข้าพเจ้านึกขึ้นได้ถึง "มูลบทบรรพกิจ" ภาคว่าด้วย "ไวพจน์พิจารณ์" เปิดเห็นเข้าข้าพเจ้าต้องยอมรับสารภาพว่า ลืมไวพจน์ในมูลบทบรรพกิจที่เคยเรียนมาเมื่อ ๖๕ ปีโน้นแล้วสิ้น จำได้แต่ไวพจน์ตามความหมายของภาษาอังกฤษ ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าหลักสูตรภาษาไทยที่ใช้ในโรงเรียนในปัจจุบันนี้ ยังอนุโลมใช้ "ไวพจน์พิจารณ์" หรือไม่ แต่เพื่อความแพร่หลายให้เป็นเครื่องรำลึกกันว่าไวพจน์ของไทยผิดกับ synonym ของอังกฤษ ข้าพเจ้าจะคัดจาก "มูลบทบรรพกิจ" มาลงพอเป็นสังเขป ดังต่อไปนี้ เฉพาะที่เป็นไวพจน์อย่างไทย ๆ คือ

"ลักษณใช้ถ้อยคำขบวนหนึ่ง ตัวต่างกัน แต่อ่านออกเสียงเหมือนกัน บางทีตัวเดียวกัน แต่ตัวสกดต่างกัน อ่านออกเสียงอย่างเดียวกัน แลต่างแต่สำเนียงสั้นบ้างยาวบ้าง กุลบุตรควรสังเกตจำไว้เป็นแผนกหนึ่ง ที่ต่างด้วยตัวสกดนั้นได้จัดแจกไว้ในสังโยคพิธานแล้ว แต่ยังแยกย้ายเรี่ยรายกันอยู่ จึงคิดคัดจัดคำที่มีสำเนียงเดียวกัน มารวบรวมเข้าไว้เป็นหมู่หมวดกัน ให้ชื่อว่าไวพจน์พิจารณ์ ต่อเรื่องเนื่องกับสังโยคพิธาน ควรจำกำหนดไว้โดยแผนกหนึ่งดังนี้

เกาด้วยเล็บ เคี่ยวกาวฯ นับแปดเก้า ก้าวเดินไปฯ ดูช้า ขายขาดค่า ของมีค่า ฆ่าตายฯ จรเข้กินคน จะเข้ดนตรี ตะเฆ่ลากไม้ฯ แถลงไข ไขกุญแจฯ อสงไขยฯ ไข่ไก่ ตาข่ายฯ ถ้าจะให้ กรมท่า ท่าน้ำ คอยท่าฯ แก่เถ้า เท่ากัน ถ่านเท่าฯ มือเท้า ท้าวพระยา ท้าวแขนฯ หน้ามีวิญญาณ น่าไม่มีวิญญาฯ พระมุนี ประเพณี แก้วมณี ธานีฯ เป่าไฟ ร้องป่าวฯ ไม่มี เพลิงไหม้ หญิงม่ายฯ ป่านไหม ปรับไหม สบไสมย พิสมัยฯ ต้นไม้ ไม้ตรี ๗ เป็นไมตรีกันฯ ฉายาว่าเงา นางชายาว่าเมียฯ ปู่ย่า กอหญ้าฯ ไพรีว่าข้าศึก เภรีว่ากลองฯ ล่าทัพ แหล่งหล้าฯ ผาลไถ มารยาสาไถยฯ รู้เดียงสา ชันอาสา ศาลา คำมารชา หรรษา ปักษา ปฤกษา พาษาฯ ส่ำเลา อุส่าห์ฯ นางมารศรี ศรีสวัสดิ

สีเข้า สีดำแดง ภาษี ราษี ฤษีฯ เสือกไส สดใส วิไสย นิไสย อาไศรย อัธยาไศรยฯ ปั๋กเสา วันเสาร์"

ตัวอย่างจาก "มูลบทบรรพกิจ" ตามที่ได้นำมาแสดงแล้วนี้ เป็น "ไวพจน์" อย่างไทย ที่ในภาษาอังกฤษไม่มี "ไวพจน์" อย่างของภาษาอังกฤษ เช่น Leap กับ Jump นั้น เขามีตำราหรือ สมุดคู่มือไว้ให้ นอกจากนี้ยังมีคำที่มีความหมายตรงข้าม เรียกชื่อตามหนังสือที่มีอยู่ว่า English Synonyms and Antonyms

สมัยเมื่อข้าพเจ้าเรียนหนังสือหลักสูตรในสมัยเมื่อ ๖๐ ปีโน้น ข้าพเจ้าเรียนภาษาไทยล้วน ซึ่งรวมทั้งภาษาไทยแผลงจากมคธและสังสกฤต จบประโยค ๒ หรือเทียบเท่ากับชั้นมัธยมปี่ที่หกแล้ว จะเรียนภาษาอังกฤษ ก็ต้องไปตั้งต้นมัธยมปีที่หนึ่งซึ่งเรียนภาษาอังกฤษล้วนกับครูฝรั่งตลอดไปจนจบมัธยม ๘ เมื่อเวลาเรียนภาษาไทยข้าพเจ้าไม่เคยได้เรียน หรือมีตำรา "ไวพจน์" อย่าง Synonyms ของอังกฤษ เล่าเรียนเลยในปัจจุบันนี้ ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าเรามีตำราหรือสมุดที่ว่าด้วย "ไวพจน์และวิปรยยพจน์(Antonyms)" ให้เรียน หรือมีจำหน่ายในตลาดหนังสือหรือไม่ เพราะเหตุที่ข้าพเจ้าไม่มีหนังสือภาษาไทยว่าด้วยเรื่องนี้ ข้าพเจ้าก็เลยไม่อาจเอ่ยว่า ม้า กับ ภาชี เป็นไวพจน์ เรือ กับนาวา เป็นไวพจน์ หรือไม่ตามนัยนะของอังกฤษ ซึ่งเขาว่า คำไวพจน์ต้องเป็นคำของภาษาเดียวกันเสียด้วย เราจะได้ความสนุกกันต่อไปว่า ภาชี กับ นาวา เป็นภาษาอันพึงเป็นไวพจน์ กับ ม้า และ เรือ ตามลำดับ ได้หรือไม่?

ไพรูจี ไพโรจน์ (มคธ) งาม รุ่งเรือง สว่าง (หรือไพรูจ กมัง) (อ้างว่าเป็นคำมคธ แต่ก็ไม่แน่ในความถูกต้อง ไปใส่ในวงเล็บว่า "หรือไพรูจ กะมัง" พจน. ไพรู ว. งาม รุ่งเรือง รุจิ รุจี น. แสง ความรุ่งเรือง ความงาม ความชอบใจ ว. รุ่งเรือง สว่าง ข้าพเจ้าเคยพบคำใกล้เคียงกับศัพท์คำแรก ใช้ในสมุทรโฆษคำฉันท์หลายแห่งว่า อำไพรู บ้าง ไพรูจีบ้าง แต่ใน พจน. ไม่มีศัพท์ที่ตรงดิกกับสองคำนี้เลย คงพบแต่ อำไพ กับ ไพรู ค้นในอภิ. ที่ข้าพเจ้ามี พบแต่ที่ใกล้เคียงเพียงสองคำ คือ วิรู เถาวัลย์อันเถาและใบงอกแพร่หลาย กับเวโรจน ดวงอาทิตย์ ส.ท.)

ไพรพ (มคธแผลง) ร้อง โห่ร้อง ร้องเสียงดัง (เห็นศัพท์นี้เข้า ข้าพเจ้าก็คิดว่า แผลงมาจาก ไพรู แต่เมื่อบอกให้ดูที่ พิราพ ซึ่งแปลว่า ร้อง โห่ร้อง ร้องเสียงดังก็ให้สงสัยวิธีแผลงแล้ว พิราพที่แผลงมาจาก วิราวก็แปลว่าเสียง เท่านั้น ไพรพ แผลงมาจากอะไร จึงมีความหมายหลายอย่างหรือจาก วิรวก็เสียงอีกนั่นแหละ ส.ท.)

พรูพร่ำ พร่ำพรู ร่ำว่า พูดมาก

โพล่ ตุ่มใหญ่ (พจน. โพล่ น. ภาชนะคล้ายครุสำหรับใส่น้ำหรือข้าวสาร ภาชนะสำหรับใส่สิ่งของหาบหามเดินทาง วัตถุที่ประกอบกันเป็น ตุ่ม กับที่เป็น ภาชนะนั้นน่าจะต่างกัน ส.ท.)

แพ่ง (หริภุญไชย) เพ่ง เล็ง ตรวจดู พิจารณา

พยงค์ (มคธ) หน้าเศร้า หน้าซูบซีด หน้าเศร้าโศก

พุ้น (หริ) โน้น

เพน เวลาห้าโมงเช้า (พจน. เพล น. เวลาพระฉันกลางวัน คือเวลา ๑๑ นาฬิกาถึงเที่ยงเรียกว่าเวลาเพล (ป.ส. เวลา ว่า กาล)

พวน พูน คุ้ย (พจน. พวน ๑ น. เชือกเกลียว แนว พวน ๒. รวงข้าวที่นวดแล้วหรืออ้อยที่หีบครั้งที่สอง)

เพลี้ยน คลาด ผิด

แพร (สํ.) ดูที่ ไพร แปลว่า ความปองร้าย ความหม่ายเคือง ความผูกเจ็บใจ (ไวร น. ศัตรุตา ความเป็นศัตรูต่อกัน ความกล้า แผลงทำนองเอา ไสนุยากร เป็น แสนยากร

พูม อาจ สวย งาม

พลาม อย่างรวดเร็ว (พจน. พลาม ว. อาการที่กินอาหารเช่นกล้วย และเคี้ยวปากกว้าง ๆ)

พลม (ข.) บ่า

พัย (มคธ) เสื่อม สิ้น หมดไป (เป็นคำแผลงมาจากคำบาลี วย นั่นเอง ซึ่งแปลว่า อายุ คราว. ความเสื่อม พจน. วัย น. เขตอายุ ระยะของอายุ (ป.ส. วย)

พกนุ่น พก ห่อ นุ่น คือปุยนุ่นเป็นของเบา พกนุ่นคือเอานุ่นใส่พกไว้ แลเป็นคำเปรียบเทียบว่าคนใจเบา คือใจพกนุ่นไว้ (พจน. ก็มีศัพท์พกนุ่น ว. (คำเปรียบเทียบ) ใจเบา ข้าพเจ้าเห็นว่าใน พจน. ๒๔๔๔ อธิบายละเอียดดีก็เลยคัดมาไว้ด้วย ส.ท.)

พรัก ประชุม หมู่ พร้อมกัน (พรักพร้อม ครบทุกอย่าง)

พลุก วุ่นวาย มากมาย (พลุกพล่าน เกลื่อนกล่น)

พิสมร (สํ.) ลืม หลงลืม (พจน. ให้คำแปลศัพท์นี้เพียงว่า เครื่องรางชนิดหนึ่ง รูปสี่เหลี่ยมรอยสำหรับป้องกันอันตราย เพื่อความแจ่มกระจ่างกว้างขวางออกไป ข้าพเจ้าเลยคัดศัพท์ที่ใกล้เคียงมาไว้ประดับ สติปัญญา อีกสัก ๒–๓ คำ คือ วิสมรณ์=การลืม วิสมาปน=มายา การลวง กามเทพ การทำให้ปลาดใจ วิสมฤดี=การลืม ความหลงลืม วิสเมร=ปลาด อัศจรรย์

พยัสน์ (มคธ) ความฉิบหาย

พยับ มัว หมู่ ก้อน (พยับ น. อากาศครึ้ม พยับแดด น. เงาแดด แสงแดดที่ปรากฏในระยะไกล ลวงตาทำให้เป็นน้ำเป็นต้น พยับฝน น. ครึ้มฝน พยับหมอก น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง มีดอกเป็นสีมอคราม)

พัพพุ (มคธ) แมว เสือปลา มม่วง (พจน. ไม่มีศัพท์นี้ ข้าพเจ้าติดใจว่าไฉนหมวยความถึงมะม่วงด้วย ก็เลยสืบค้นเค้ามูล พบในอภิธาน บาลี–สยาม พพฺพุ (พภฺรุ) แมว (ฉเพาะศัพท์นี้ เสือปลาก็ว่า) a cat (ข้าพเจ้ามาพบคำที่สดุดตาที่อยู่ในวงเล็บคือ "พภฺรุ" ซึ่งท่านผู้ใดได้อ่านเรื่อง "อติรูป" ของ ฟ.ว. เบน ที่ข้าพเจ้าแปลเป็นไทยจนแพร่หลายไปแล้ว คงรำลึกถึง พภฺรุ หรือ อ้ายหมีในเรื่องนั้นได้ว่า เป็นคนอยู่ในป่ามีกายากำยำล่ำสันใหญ่โต จนได้ฉายาว่าหมี แล้วฉันใดอภิธานที่ข้าพเจ้าคัดเอามาลงนี้จึงให้ความหมายว่า พัพพุ หรือ พะภรุ นั้น ไม่อ้วนล่ำกำแหงอย่างที่ความหมายเหล่านี้ควรจะคลุมไปถึงพภรุ หรือ อ้ายหมี ที่รักอารัณยาณี นักหนานั้นเลย ข้าพเจ้าจึงค้นต่อไปในสํสกฤต ไทย–อังกฤษอภิธาน ก็ได้รับความพอใจ คือ พภฺรุ แปลว่า ใหญ่ โต สีน้ำตาล หัวโกร๋นเพราะโรคภัยไข้ครอบ ผมร่วงเพราะ

ไข้บีฑา นามพระวิษณุ พระศิวะ อัคนีหรือไฟ พังพอนใหญ่ นามของมุนิหรือบุณยบัณฑิต หนู สีน้ำตาล พัสดุทั่วไปอันเป็นสีน้ำตาล)

พัพพัช (มคธ) หญ้าปล้อง (ศัพท์ที่เขียนอย่างนี้ไม่มีใน บาลี–สยามอภิธาน ข้าพเจ้าออกจะสงสัยอยู่แล้วว่า ศัพท์ที่มีลักษณะใกล้ศัพท์ พัพพุ เมื่อได้ค้นหลายอภิธานแล้วจึงได้ความว่าที่ถูกคือ บัพพัช เป็นศัพท์ซึ่งมีอยู่ใน พจน. ๒๔๙๓ นั่นเอง แต่ข้าพเจ้าเว้นไว้ไม่ได้คัดมาลง ส.ท.)

เพ้อ ห่วงใย หวังอยู่ (เอ้อเพ้อ=ห่วงใย) (พจน. เพ้อ ก. เกื้อกูล)

เพื่อย ริม ชาย (พจน. เพื่อย น. ที่ริมน้ำที่มีหญ้าหรือต้นไม้ขึ้นระกะอยู่)

ฟอด ผ่อ (พจน. ฟอด ก. น่วมพ่ามอยู่ข้างใน ไหม้หมด วอดวาย น. เรียกดินเลนที่ฟูดโบ่งขึ้นมา เช่น ฟอดปลาไหล ว. เสียงดังเช่นนั้น)

เพื่อด เพ้อย

ภารา (โบ) เมือง (พจน. พารา น. เมือง เขียนเป็น ภาราก็มี)

โภระโดก (มคธ) นกชนิดหนึ่ง (ในบาลี–สยาม อภิ. ของข้าพเจ้าไม่มีศัพท์นี้ พจน. โพระดก น. ชื่อนกชนิดหนึ่ง ขนาดนกกิ้งโครง ขนคอตลอดหัวสีแดง)

ภุม (ข.) ไม่ (ภุมมาน=ไม่มี ภุมบาน=ไม่ได้ ภุมอวย=ไม่ให้)

ภุมรา ภมร น. แมลงผึ้ง แมลงภู่ (ที่นำศัพท์นี้มาลงไว้มิใช่เห็นเป็นศัพท์แปลกอะไรมิได้ แต่ข้าพเจ้าได้รำลึกถึงคำที่ท่านรัตนกวีไทย คือ "สุนทรภู่" ท่านใช้ศัพท์นี้คำหนึ่งเรียก ตัวท่านเอง ในแม่เกย แห่ง มูลบทบรรพกิจ ว่า "**ภุมรา** การุญสุนทร ไว้หวังสั่งสอนเด็กอ่อนอันเยาว์เล่าเรียน" ส.ท.)

มะดาย (ข.) แม่

มะตอง (หริ.) สะท้อน (พจน. มะต้อง (โบ.) น. ต้นสะท้อน)

มะมุง (ข.) แมงสาบ

มะมาก (ข.) แมลงหวี่

มะรีจิ (มคธ) แสง แสงแดด พะยับ (พจน. มรีจิ น. พยับแดด (ป.ส.) ศัพท์นี้มีเสียงใกล้ที่สุดกับศัพท์ฝรั่งเศสและอังกฤษ mirage มีราจ และมีความหมายอย่างเดียวกับมรีจิ)

มะล่าน (หริ.) วิ่ง รีบ

มะลัม (ชวา) ค่ำคืน ค่ำมืด (มาลัม มลายูว่ากลางคืน)

มะหุ (ช.) ต้องการ

มะหัล (ช.) รัก แพง มาก (ควรสังเกตว่า มะหัล เป็นไวพจน์ได้อย่างไทยที่เป็นคำเดียว แปลได้เป็น ๒–๓ นัย เช่นคำ แพง ของไทยก็แปลได้หลายนัย ตรงกันกับ มหัส เพราะฉะนั้น เวลานี้ข้าพเจ้ารวบรวมคำที่เผอิญคล้ายกันอย่างน่าประหลาดได้ ๔ ภาษาแล้ว ภาษาฝรั่งเศส แชร์. อังกฤษ เดียร์. ชวา มหัส และไทย แพง. ส.ท.)

มากน (ช.) กินเข้า (มกัน) (ข้าพเจ้าเคยทราบแต่ว่า มากัน แปลว่า กิน เท่านั้น และถ้าว่า มากันปีนัง ก็หมายความว่า กินหมาก ส.ท.)

มาตุลุงค์ (มคธ) มนาว (ข้าพเจ้านึกขันที่เห็นศัพท์นี้ซึ่งเขียนใกล้กับศัพท์ที่แปลว่า ลุง ป้า น้า อา ไฉนมากลายเป็น มะนาวไปได้ (พจน. มาตุลุงค์ น. มะงั่ว (ป.) บาลีสยาม อภิ มาตุลุงค ดูที่ พีชปูร แปลว่า มะงั่ว citron ศัพท์อังกฤษคำนี้ ข้าพเจ้านึกว่า คงเป็นผลไม้พวกส้ม แต่ยังจำเป็นจะต้องรู้ให้แน่ชัดว่าส้มอะไร ก็เลยยังไม่ได้สอบสวน ครั้นมาถึงศัพท์ กระทั่งเห็นคำไซตรอนเข้าก็นึกว่าถึงคราวต้องหาความแจ่มแจ้งให้แก่ตนเสียที ค้นคำนี้ในอภิธาน อังกฤษ–ไทย ฉบับใหญ่ ที่ข้าพเจ้ามี แต่ไม่พบศัพท์นี้ เลยต้องหันเข้าหา อังกฤษ–ปาลี พบให้คำแปล citron ว่า น. ทนฺตสฏฺฐ บอกให้ดู ชมฺภีร พอสืบดูต่อไปแล้ว ก็พบว่า เป็น ไม้มนาว the citron or lime tree ส.ท.)

มาระชาร (สํ) แมว (สํสกฤต–ไท–อังกฤษ อภิ. มารชาตก น. แมว a cat)

มาลาตี (ชวา) มลิเล็ก ๆ (พจน. มาลาตี น. มะลิชนิดหนึ่ง (ช.))

มุสะ (ช.) บุ้ง (พจน. มุสะ น. มุ้ง (ช.) ต่างก็เป็นภาษาชวาด้วยกัน แต่คำแปลของ (พจน. ๒๔๙๔ ไม่ให้ความกระจ่างว่า เป็นตัวหนอน หรือเป็นตะไบอย่างหยาบ แต่เข้าใจว่าความหมายของ พจน. ถูกต้องกว่า ส.ท.)

โม (ข.) มา

โมมุฒ (มคธ) บ้า เขลา (ในอภิ บาลี–สยาม ไม่มีศัพท์นี้)

มระกู (ช.) ยาสูบแขก (พจน. มอระกู่ น. หม้อสูบยาของแขก)

เหม่ เบื้อน เปรอะ (และแปลคล้าย พจน. ด้วยว่า เป็นคำพูดข่ม พูดด้วยความดูหมิ่น พจน. เหม่ ว. เสียงแสดงความโกรธ เสียงดุ)

มุงคุส (สํ.) มะม่วง (เห็นเป็นคำออกเสียงใกล้ ๆ มังคุดก็นำมาลงไว้ แต่ข้าพเจ้าได้ค้น อภิ สํ. ที่มีอยู่ ไม่พบศัพท์นี้เลย ค้นพบในบาลี–สยาม อภิ. พบแปลว่า พังพอน ส.ท.)

เม่ง คนภาษาหนึ่ง อยู่ฝ่ายเมืองเหนือ ๆ ขึ้นไป (ในอภิ. เล่มนี้ก็มีคำ เม็ง แปลว่า มอญ ข้าพเจ้ามิได้นำมาลงในช่อง "แม่ศัพท์" เพราะมีใน พจน. แล้ว คือ เม็ง น. ชื่อชนชาติโบราณอยู่ทางเหนือแหลมอินโดจีน นัยว่าเป็นบรรพบุรุษของมอญ ที่นำ "เม่ง" มาใส่ไว้ก็โดยความเข้าใจว่าจะมีคนอีกเหล่าหนึ่งต่างหาก–จาก เม็ง กระมัง ส.ท.)

เหมง (โบ.) เปล่า กลาง (เจ๊กว่าสว่าง)

มัน (โบ.) ไก่. (ใน พจน. มี มัน ๑ มัน ๒ มัน ๓ แต่ไม่มีคำแปลอย่างใน พจน. ๒๔๙๔)

หมื่น มาก (หมื่นไหม้ ร้อนมาก ราวกหมื่น)

มุ้มมู่ ป้านงุ้ม ไม่แหลม

มลาย (ข.) ไม่ทำลาย

แมก (ข.) แอบ แฝง (ศัพท์นี้ข้าพเจ้าเคยคัดจาก "คำฤษฎี" มาลงไว้แล้ว ว่าแปลว่า แอบ แต่ไม่ได้แจ้งที่มาของศัพท์ ข้าพเจ้าก็เพิ่งมาทราบบัดนี้เองว่า "แมก" เป็นคำเขมร ส.ท.)

มก (ย) หมาก (เย. จะเป็นอักษรย่อของอะไรก็ไม่มีแสดงในหน้าชี้แจงเรื่องตัวอักษรย่อ บางที ย. จะหมายถึง โยนก กระมัง ส.ท.)

โมก (ย.) หนึ่ง (นี่ก็อีก ย. หนึ่ง)

เหมิด ไม่ดู เมิน

ยะใย (โบ.) สาย สายใย

ยิกาลอ ยิกาโล (ชวา) ถ้ำ (สองคำนี้เสียงคล้าย gigolo ซึ่งเราเปล่งว่า จิ๊โกโล่ อภิ. อังกฤษไทยของ ม.ล. มานิจ ชุมสาย ให้คำแปลว่า "ผู้ชายแมงดา ชายาชีพ" พจน. ให้คำแปล ชายาชีพว่า นักเต้นรำ (ส.) และมีศัพท์ต่อไปอีกว่า

ชายานุชีพ แปลว่า ผัวประจำของหญิงงามเมือง (ส.) เวลานี้เด็กๆและหนุ่มสาวไทย มักเรียกชายประเภทหนึ่งว่า "จิ๊กโก๋" และเรียกหญิงประเภทหนึ่งว่า "จิ๊กกี๋" ซึ่งดูเหมือนจะมีศักดิ์ศรีกว่า
"จ๊อกการี" ส.ท.)

ย่อแย่ ท้อแท้ อ้อแอ้ (พจน. ย่อแย่ ว. อ่อนแอ)

เยียร์ (โบ.) งาม (เยี่ยรยง งามยิ่ง)

ยิง แยก

ยรรเย้า (โบ.) ปล้ำ หยอก

หย้าม กำเริบ (พจน. ย่าม ก. เหิม ทะยาน ได้ใจ เช่นย่ามใจ)

หยากยื่อ เชื้อฝอย (พจน. หยากไย่ น. ไยแมงมุมที่ติดค้างอยู่ในที่ต่างๆ)

รบัด ลัก ฉก รัดรวบเข้าไว้

ระบาดและระบอม (ช.) เหลือบ

รี่ เรียว รอ หยุด (พจน. มี รี่ ว. กับ รี่ ก. แต่ไม่มีคำแปลว่า รอ และ หยุด)

ฤาตุราช (สํ) ฤดูใบไม้ร่วง (สํ – ไท – อัง. อภิ. ฤตุราช น. เจ้าฤดู วสันตฤดู เราแปล ฤดูใบไม้ร่วงมาจากคำอังกฤษ autumn ซึ่ง อัง.–บาลี อภิ. แปลว่า "สรทสมัย" บาลี–สยาม อภิ. สรท คือ ฤดูอับ ลมฝนและน้ำค้างก็มี คำ autumn นี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ พระราชทานบัญญัติศัพท์ไว้ว่า "ฤดูศารท" ส.ท.)

ระทะ ระทน (มคธ) พื้น (ไม่ทราบว่าเป็นนามหรือกริยา สืบดูใน บาลี–สยาม อภิ. ได้ความว่า รท รทน นั้นให้ดู ทันต จึงทราบว่าเป็น นาม ส.ท.)

ระนด (ข.) คราด

รำเพรำพัด โรคชนิดหนึ่ง (พจน. ลมเพลมพัด น. อาการที่เจ็บป่วยโดยไม่รู้เหตุ เข้าใจกันว่าถูกกระทำ)

รำลวง ลำพังตน

รอม คลุ่ม (พจน. รอม ว. เป็นวงโค้งเข้าหากัน รอม ก. รวบรวม ออมไว้)

ร่อม พร่อง ไม่เต็ม

รุยโรม (ข.) แมลงวัน (พจน. รุย น. แมลงวัน (ข.))
ละวิง เครื่องพัดด้ายพันหลอดอย่างหนึ่ง (ไม่นึกเห็นเป็นภาพไปได้ว่าอะไร ส.ท.)
ล่า (โบ.) เหยื่อ อาหาร
ล่า (หริ.) ไปเที่ยว (ล่าดง, เที่ยวดง)
ลุยง (ข.) งามทั่ว
ไลน์ (ข.) ทั้งหมด ทุกอย่าง
เหล่งไล้ ทั่วไป ทุกแห่ง
ลันลุง (ข.) เจ็บหนัก เจ็บเหลือเกิน (พจน. ลรรลุง ว. เป็นทุกข์ถึง เศร้าโศก คร่ำครวญ ดูละลุง ด้วย)
ลันโทน (ข.) น้อมลง ก้มลง (พจน. ลันโทม ก. น้อมลง ก้มลง (ข. ลำโทน))
หลุน (หริ.) ยุ สรเสิญ
ล่มล้ม (หริ.) ไม่ตั้งอยู่ได้ สิ้นไป
หล่มหลัม (หริ.) จมสิ้น
เลว (หริ.) รบ รบศึก (เลวราญ, รบแตก)
หลีบ กลีบ ซอก
หลอบ ลู่ ตก
วายุกูล (โบ.) แบ่งภาค (ดูรูปศัพท์นี้แล้วข้าพเจ้าก็คิดว่าน่าจะเป็น "สกุลวงศ์ของพระพาย" มี หนุมาน กับ มัจฉานุ เป็นต้น ไฉนเป็นคำที่คนโบราณหมายถึง "แบ่งภาค" ไปได้ ศัพท์นี้เสียงคล้าย ไวกูณฐ์ น. ที่ประทับพระนารายณ์ (ส.) (บ.) พระนารายณ์ที่แบ่งภาคลงมา น่าสงสัยว่า วายุกูล เป็นคำวิบัติมาจาก ไวกูณฐ์ กระมัง ส.ท.)
เวตาพะ (มคธ) กล อุบาย วิชาพ่อลวง (ในบาลี–สยาม อภิ. ไม่มีศัพท์นี้ มีคำใกล้เคียงอยู่คือ เวตาพิก แปลว่า ผู้ให้รู้ด้วยเสียงตาละ ผู้ทำ การปลุกคนนั่งยามตีทุ่มโมง)
ไว้การ (โบ.) ทอดธุระ
วิ่งรแบง (โบ.) วิ่งเล่น

แว่น	(หริ.) ส่อง
แว่นฟ้า	(หริ.) ส่งฟ้า ส่องฟ้า
หว้าย	ท่องเที่ยว
ศะตะลี	(เบงคอลี) ปลา
ศะกล	(เบง.) เปลือก อู่ แบบ
ศะตุฆนี	(เบง.) ราคามาก
ศะฎา	(เบง.) ชฎา
ศะฐะ	(เบง.) อุบาย ห่อลวง ความโอ่อวด
ศะตะรัญจ์	(เบง.) พรมปูห้อง หรือ เจียม
ศะตาที	(เบง.) ร้อยปี
ศะตี	(เบง.) ขมิ้นป่า
ศะตาร	(เบง.) ศัตรู ความฤศยา
ศะนิวาร	(เบง.) วันเสาร
ศะระตาน	(เบง.) ผี ซาตาน
ศะสา	(เบง.) แตงกวา
ศากุน	(เบง.) คนฤศยา
ศาพุท	(เบง.) ชันสูด ทดลอง พยาน
ศามิล	(เบง.) ขี้เท่า
ศามุก	(เบง.) หอย ปลาเกล็ดหนา
ศาลุระ	(เบง.) กบ (เห็นจะเป็นสัตว์)
ศาลงกี	(เบง) ตุ๊กตา
ศาลก	(เบง.) ผู้รั้งเมือง เจ้าเมือง
ศาหะ	(เบง.) พระเจ้าแผ่นดิน
ศิการ	(เบง.) ค้นหา แสวงหา
ศิกร	(เบง.) ฝนทอง (จะเป็นเช่นเครื่องหมายที่ใช้ในหนังสือไทยหรือไม่ ก็ไม่ทราบ ส.ท.)

ศิถี (เบง.) พวงดอกไม้ พวงมาไลย

ศิปะ (เบง.) รากไม้ ต้นเดิม

ศลายา (เบง.) ความยกย่อง

ศังข์ ศงข์ (เบง.) ที่นอน กำไลมือ

สะแก (ข.) หมา

สะกุณบก (มคธ.แผลง) ฟ้า (แปลตรง ๆ ก็คือทางของนก สมัยนี้จะผูกขาดเอาว่า ฟ้าเป็นทางของนก อย่างเดียวไม่ได้เสียแล้ว เพราะเวลานี้ ฟ้า เป็นทางของอากาศยาน อวกาศยาน และขีปนาวุธ ฯลฯ ส.ท.)

สะตุ ฟอกด้วยไฟ (ใช้คำแปลสั้น ๆ กะทัดรัด ข้าพเจ้าเคยเห็นการสะตุเกลือ และสารส้มโดยเอาเกลือเม็ด หรือสารส้มก้อน ใส่ภาชนะดินเผา ตั้งบนเตาไฟ กล่าวสั้น ๆ คือ คล้ายวิธีคั่วนั่นเอง เป็นการอาศัยความร้อน ไม่ได้ใช้ไฟโดยตรง เห็นเป็นคำพูดที่แปลกอยู่ก็นำมาลงไว้ ส.ท.)

สะมร (มคธ) สมร ที่รบ การรบกัน (พจน. สมร ๑ (สะหมอน) น. การรบ การสงคราม (ป.ส.) สมรภูมิ น. สนามรบ (ส.) สมร ๒ (สะหมอน) นางงามซึ่งเป็นที่รัก (ส. สมร ว่ากามเทพ) อภิ. สํ–ไท–อัง. ให้ศัพท์ไว้ ๒ รูป คือ สมร กับ สฺมร สมร น. สงคราม ยุทธ์ การรบ war battle conflict สฺมร น. สมร กามเทพ สมฤดีหรือความจำ Kamadeva, the God of–love; redollection or memory สมรณ น. สมฤดี ความจำ การเสียใจ คำที่ตรงข้ามคือ วิสมรณ พิสมรณ การลืม)

สะระณะ ศะระณะ (มคธ. สํ.) ที่พึ่ง ที่นับถือ เครื่องป้องกัน เครื่องช่วยตัว กำจัด ฆ่า ที่อยู่ ที่พัก พระนิพพาน (ข้าพเจ้าเพิ่งมาเห็นศัพท์นี้ว่ามีทางแปลได้มากนัยะ พจน. สรณะ ๑. น. ที่พึ่ง สรณะ ๒. ความระลึก ที่ระลึก สังเกตว่า สรณะ ๒. นี้ เป็นพยางค์ท้าย ของคำ “อนุสรณ” แปลว่าการระลึก ความคำนึงถึง ส.ท.)

สะระวดี (สํ.แผลง) ชื่อแม่น้ำหนึ่ง (สํ–ไท–อัง.อภิ. สรัสวดี น. วาคเทวี (เทพีแห่งพาท) ภารตี (สตรีสกุลภารต) ชื่อแม่น้ำ นามพระทุรคา สตรีประเสริฐ)

สะรี (สํ.) งูเล็ก (สะรีสป สํ. งูเล็ก งูใหญ่) (สํ.–ไท–อัง. อภิ สรีสฤป น. งู)

สะลาก (มคธ) ศลาก (สํ) หมุด ตะปูควง ลิ่ม แกนใน สี้ ลวด ชิ้น มัด พ่อน (อภิ. บาลี และ สํ ของข้าพเจ้าไม่มีศัพท์ ๒ คำนี้เลย ส.ท.)

สะแหก (ข.) หนังสัตว์

สะแอก (ข.) พรุ่งนี้

สากัน ทำเหลือเจ็บ (พจน. สากรรจ์ เป็นคำเลือนมาจาก ฉกรรจ์ (ฉะกัน) ว. ร้าย ดุร้าย เก่งกาจ แข็งแรง)

สาระทะ (มคธ) ศาระทะ (สํ) ฤดูอย่างหนึ่ง (คือฤดูท้ายฤดูฝนต้นฤดูหนาว) (ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ภายใต้คำศัพท์ ฤตุราช ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ทรงบัญญัติว่า Autumn คือ ฤดูศารท ส.ท.)

สาระแหน่ แล สรแหน่ แส่ (ไทยแผลง) ดูที่แส่ ซึ่งแปลว่า ส่อ สืบ ชน (พจน, สาระแน ว. แส่ ไม่เข้าเรื่อง สะระแหน่ น. ผักชนิดหนึ่งใบมีกลิ่นฉุนใช้เป็นผักและกลั่นเป็นน้ำมัน)

สีจัก เป็นตำหนิชนิดหนึ่งในตัวคน

สีวลี (มคธ) ต้นงิ้ว (อักขรานุกรม สีวลี พระเถระชื่อสีวลี)

สำเหนียก เสียก (ไทยแผลง) เสียง คำ สังเกต กำหนด (สำเหนียกเสียกสาร) (พจน. สำเหนียก ก. กำหนด จดจำ คอยเอาใจใส่ ฟัง. คำ "เสียก" ไม่มีใน พจน. สำเหนียกแผลงจาก เสียก หรืออย่างไร ? ส.ท.)

สมะไวย (มคธ) รุ่นเดียวกัน ปีเดียวกัน (ถ้าภาษาไทยเราใช้ สมวัย เป็นคำแปล contemporary ได้ละก็จะดีมาก แต่คำอังกฤษนี้บางทีก็คลุมระยะได้นานปีเหมือนกัน เช่นใช้ว่า 19 th. century contemporary Poets ส.ท.)

สระดัก (โบ) เต็มไป

สระละ ล่วงหล่น

สระลม (โบ) บานออกช่อ ระดะ (สระลมสลอน บานมาก เป็นช่อ เกลื่อนกล่น)

สังข์กร (มคธ) นารายณ์ (พจน. สังข์กร น. ผู้มีสังข์อยู่ในมือ คือ พระนารายณ์ อย่านำไปปะปนกับพระเทพอีกองค์หนึ่งซึ่งเปล่งเสียงพระนามเหมือนกัน คือ ศังกร ซึ่งเป็นนามพระอิศวร ผู้ประสาทความสุขเกษม ส.ท.)

สรัง (ข) วิ่ง

โสนหวง (ข) หุบเขา

สทน (หริ) สท้อน หวั่นไหว

สมัก (ข) คนใช้ ขอเฝ้า

เสงี่ยม เสงี่ยม เรียบร้อย

โสรม (โบ) ทองคำ

สอย แหงน (พจน. สอยดาว ก. เดินหงายหน้า เรียกว่า เดินสอยดาว)

สร้อย (ข) ร่วน

สลาย (หริ) แถว สล้าง

เสาวธาร (มคธแผลง) น้ำหอม (ข้าพเจ้าใคร่ทราบต่อไปว่า "น้ำอบ" เรียกกันในภาษาอื่นว่ากระไรบ้าง ค้นได้ใน พจน. น้ำที่ปรุงแลอบจากเครื่องหอมชนิดหนึ่ง) สุคันธทก สุธาร เสาวคนธ์ เสาวธาร และภาษาอังกฤษ เรียกน้ำอบ น้ำหอม ว่า (Perfume Scented water ส.ท.)

สลิ ขาด เด็ด เบิ่นท่อนออกไป

สนัด สัด มากมาย

โสรด (โบ) นั้น เล่า

สลิด (ข) ใบไม้ (พจน. สลิด น. ไม้เถาชนิดหนึ่งมีใบและลูกเหมือนต้นข้าวสาร แต่ดอกเหลือง ขจรก็เรียก ชื่อปลาชนิดหนึ่งตัวคล้ายปลากระดี่ แต่โตกว่า ปลาใบไม้ก็เรียก ข้าพเจ้าโง่มาตั้งแต่ยังเด็ก เมื่อครั้งเรียนราชาศัพท์ ไม่ทราบว่าคำว่า "สลิด" ไฉนจึงถูกตั้งรังเกียจให้เรียกปลาสลิด ว่าปลาใบไม้ และให้เรียกดอกสลิด ว่าดอกขจร จนกระทั่งบัดจุบันนี้อายุเข้า ๗๐ ปีแล้วก็ยังคงโง่อยู่นั่นเอง ส.ท.)

สลุด ล้ม

สาบ สอด สลับ

หีโย หิโย (มคธ) วานนี้ (ศัพท์นี้เปล่งเสียงใกล้คำในภาษาฝรั่งเศส hier อีแย ซึ่งแปลว่าวานนี้ ส.ท.)

หุย เฉียด ๆ

อะโขภินี (มคธ) อักเษาหิณี (สํ) (ข้าพเจ้าไม่นำคำแปลในพจน. ๒๔๔๔ มาลง ขอนำคำแปลจากบาลี–สยาม อภิ. มาลงเสียเลย เพราะให้คำแปลละเอียดกว่า อักโขหิณี ๓๘๔ (อักเษาหิณี) อิ. อักโขหิณีหนึ่ง (เมื่อไม้ไผ่หกสิบมัด ๆ ละหกสิบลำ อันเสนาผู้ไปหยู่ทำให้บ่นบี้ เสนาเช่นนี้ชื่อ อักโขหิณี (ฎีกาเบิ่น อักโขภินี) กองทัพที่มีพล สิบอนีกินี หรือ พลช้าง ๒๑.๘๗๐ พลรถ ๒๑.๘๗๐ พลม้า ๖๕.๖๑๐ และพลเดิรเท้า ๑๐๙.๓๕๐ (เพราะอนีกินีหนึ่งมี ๒๗ วาหินี และ ๒๗=๓ ลูกบาดอักเษาหิณี จะต้องเบิ่นสมาสแห่ง อักษะ และ วาหินี หรือมิฉะนั้นจะเบิ่น อักษ ที่แปลว่า เพลาเกวียน) อักโขหิณี ๔๗๕ สังขยาจำนวนสูงหรือ ๑ มีศูนย์ตามหลัง ๔๒ ตัว)

อุดัน (ช) ฝน

อุรงหงัน (ช) เสลี่ยง วอ

อังกาลา (ช) ดอกซ่อนกลิ่น

อังกาศา (ช) ฟ้า

อั่ง พูดไม่ออก

แอง (ข) เอง

เอื้องเพ็ชรม้า (โบ.) ชื่อผักเบิ่นยาชนิดหนึ่ง

อันสาย (ข) กระต่าย

เอม (หริ.) แม่

เอ้ย (หริ) พี่หญิง พี่สาว

แอ้ว (โบ.) กิ่ว คอด

แอว (หริ.) เอว

ฮุยหุย เฉียด ๆ เกือบถูก

ว่าด้วยตัวเลข

ข้าพเจ้าว่าด้วยเรื่องภาษาและหนังสือมานานแล้ว คราวนี้ขอว่าด้วยตัวเลขและที่เนื่องกันเสียสักพักหนึ่ง

เมื่อไม่นานมานี้มีข่าวทั้งเป็นทางราชการและทางความเห็นเอกชน ถึงเรื่องพลเมืองไทยรวมความว่ามีปริมาณเพิ่มเร็ว และได้กล่าวเกริ่นถึงที่จะให้มีการคุมกำเนิด ข้าพเจ้าก็พลอยมีความเห็นในเรื่องพลเมืองเพิ่มบ้าง แต่ในขณะที่บัญชรนี้มีศัพท์นอกพจนานุกรมมาลงต่อเนื่องกันอยู่ จึงเห็นไม่ควรให้มีเรื่องอื่นเข้ามาแทรก ครั้นได้นำศัพท์จากพจนานุกรมกรมศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๙๔ มาลงจนจบแล้ว ข้าพเจ้าก็ใคร่แสดงความเห็นเรื่องพลเมืองไทยมาขัดจังหวะ เพื่อให้อ่านเป็นการพักจากเรื่องค่อนข้างหนักสมองบ้าง

ข้าพเจ้าก็ประหลาดใจอยู่เหมือนกันว่า ไฉนพลเมืองไทยจึงเพิ่มเร็วผิดกว่าชาติอื่น ๆ ข้าพเจ้าขอนำตัวเลขเท่าที่มีเครื่องมือค้นอยู่ใกล้เอื้อม คือจากหนังสือเรียนของข้าพเจ้าเองที่ใช้อยู่เมื่อ ๕๕ ปีก่อนโน้น ชื่อ A Class Book of Modern Geography พิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๐๘ (พ.ศ. ๒๔๕๐) กับสถิติพยากรณ์รายปี ประเทศไทยบรรพที่ ๒๑ พ.ศ. ๒๔๘๒–๒๔๘๗ มาประกอบ

จากหนังสือเรียนของข้าพเจ้าเล่มนั้น ปรากฏว่าประเทศสยามมีเนื้อที่ประมาณ – ๒๐๐.๐๐๐ ตารางไมล์ มีพลเมืองราว ๖.๐๐๐.๐๐๐ คน นั่นคือเมื่อ ๕๖ ปีมาแล้ว

จากสมุดสถิติพยากรณ์ ฯลฯ มีตัวเลขแสดงดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๕๔	พลเมืองมี	๘.๒๖๖.๔๐๘	คน
พ.ศ. ๒๔๖๒	,, ,,	๙.๒๐๗.๓๕๕	,,
พ.ศ. ๒๔๗๒	,, ,,	๑๑.๕๐๖.๒๐๗	,,
พ.ศ. ๒๔๘๐	,, ,,	๑๔.๔๖๔.๑๐๕	,,
พ.ศ. ๒๔๙๐	,, ,,	๑๗.๓๑๖.๙๕๑	,,

ถ้าคำนวณแล้วจะได้ตัวเลขที่แสดงว่า ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๐ ในระยะเวลา ๓๖ ปี พลเมืองเพิ่มปีละไม่เกิน ๒.๒ เปอร์เซ็นต์

ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ นี้ข้าพเจ้าได้ยินตัวเลขล่าสุดว่าพลเมืองไทยมี ๒๙ ล้านคนแล้ว และคาดกันว่า จากผลสำรวจที่จะสำเร็จในปลายเดือนพฤศจิกายน ศกนี้ (๒๕๐๖) พลเมืองไทยอาจถึง ๓๐.๐๐๐.๐๐๐ คน ซึ่งหมายความว่า ในระยะ พ.ศ. ๒๔๙๐ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๖ เวลา ๑๖ ปี พลเมืองไทยเพิ่มถึง ๑๒.๖๘๓.๐๔๙ คน

ถ้าคิดว่า พ.ศ. ๒๔๙๐ มีพลเมือง ๑๗.๓๑๖.๙๕๑ ต่างว่าเพิ่มปีละ ๓ เปอร์เซ็นต์ คือ ๕๑๙.๕๐๘ และถ้าคิดหยาบ ๆ ไม่ใช้วิธีดอกทบต้นเวลา ๑๖ ปี เพิ่มเท่า ๆ กันเรื่อยมาก็ได้ตัวเลขเพียง ๘.๓๑๒.๑๒๘ หรือถ้าหากจะคิดในทางเพิ่มปีละ ๔ เปอร์เซ็นต์เท่ากันทั้ง ๑๖ ปี ก็ได้ตัวเลข ๑๑.๐๒๓.๐๔๘ ยังขาดอยู่อีกตั้ง ๑ ล้าน ๖ แสนเศษ ข้อน่าคิดคือว่าในเวลา ๑๖ ปีที่ล่วงมานี้ พลเมืองไทยเพิ่มปีละกว่า ๓ เปอร์เซ็นต์เจียวหรือ ? และตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๐ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๖ ในชั่วระยะ ๕๖ ปี พลเมืองไทยเพิ่มด้วยเอา ๕ คูณ ๖.๐๐๐.๐๐๐ เจียวหรือ ?

เปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในทวีปเอเชียด้วยกันก็ยิ่งน่าจะงง ตำราเล่มที่ข้าพเจ้าเรียนนั้นบอกว่าประเทศจีนมีพลเมืองราว ๓๘๐ ล้านคน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ประเทศนี้ย่อมเป็นที่เลื่องลือว่าพลเมืองเพิ่มมากมาย แต่เมื่อกล่าวกันว่า พ.ศ. ๒๕๐๖ นี้ พลเมืองจีนบนผืนดินใหญ่มี ๘๐๐ ล้านคน ก็เท่ากับว่า ในระยะเวลาที่ล่วงมาแล้วครึ่งศตวรรษเศษ พลเมืองจีนเพิ่มราว ๔๒๐ ล้านคน หรือนัยหนึ่งเพิ่มเพียงราว ๑.๑ เท่าเท่านั้น ช่างน่าสงสัยจริง

ส่วนอินเดียนั้น ตำราของข้าพเจ้าว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ มีพลเมืองราว ๒๙๔ ล้านคน ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ นี้มีเป็นเท่าไรข้าพเจ้าก็ไม่มีหลักฐานอ้างแน่นอน แต่ได้ยินว่าถึง ๖๐๐ ล้านคนแล้ว ถ้าเป็นดังนี้ เปอร์เซ็นต์พลเมืองก็เพิ่มใกล้เคียงกับจีน น่าแปลกใจ

พลเมืองญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๔๕๐ ตำราของข้าพเจ้าว่า รวมทั้งพลเมืองในปอร์ตอาเธ่อร์กับในฟอร์โมซา (ไต้หวันปัจจุบันนี้) มี ๔๘ ล้าน เวลานี้ พ.ศ. ๒๕๐๖ กล่าวกันว่าพลเมืองมีกว่า ๙๕ ล้าน ก็พอจะเห็นได้ว่า จำนวนพลเมืองเพิ่มไล่เลี่ยกันมาทั้ง ๓ ชาติ

อะไรทำให้เปอร์เซ็นต์การเพิ่มพลเมืองของไทยสูง ข้าพเจ้าคิดว่าการหลั่งไหลไม่ขาดสายของชนต่างด้าวเข้าเมืองอย่างในสมัยก่อนไม่มีการอั้นกั้นประตู เป็นปัจจัยสำคัญเรื่องหนึ่ง

คราวนี้เรามาลองคำนวณถึงที่พลเมืองจะเพิ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ ไป เมื่อตัวเลขได้แสดงว่า จำนวนพลเมืองเพิ่มมาแล้วปีละกว่า ๓ เปอ์เซ็นต์และเมื่อไม่มีข้อโต้แย้งเป็นอย่างอื่นเราก็ต้องยึดเอาไว้ก่อนว่า ต่อไปนี้พลเมืองจะเพิ่มตั้งแต่ปีละ ๓ เปอร์เซนต์และกว่า ตามที่ข้าพเจ้า

คณนาไว้ดังต่อไปนี้ (แต่เว้นรายการที่ไม่สำคัญออกเสียบ้าง เพื่อไม่ให้เรื่องเยิ่นเย้อยาวเกินสมควร) คือ

พ.ศ. ๒๕๐๗ ตั้งต้นด้วยจำนวน ๓๐.๙๐๐,๐๐๐ และเพิ่มปีละ ๙ แสนเศษเรื่อยไป

พ.ศ. ๒๕๑๑ พลเมืองเพิ่มปีละ ๑ ล้านเศษ เรื่อยไป

พ.ศ. ๒๕๑๒ จะได้พลเมือง ๓๕.๖๐๙.๓๘๗

พ.ศ. ๒๕๑๖ ,, ,, ๔๐.๐๗๘.๖๗๗

พ.ศ. ๒๕๒๐ ,, ,, ๔๕.๓๑๔.๙๐๓

พ.ศ. ๒๕๒๔ ,, ,, ๕๑.๐๐๒.๓๒๑

พ.ศ. ๒๕๒๕ พลเมืองเพิ่มปีละ ๑.๕ ล้านเศษ เรื่อยไป

พ.ศ. ๒๕๒๗ จะได้พลเมือง ๕๕.๗๕๑.๖๐๑

พ.ศ. ๒๕๓๐ ,, ,, ๖๐.๙๒๑.๒๖๙

พ.ศ. ๒๕๓๒ ,, ,, ๖๕.๖๖๑.๓๗๔

พ.ศ. ๒๕๓๔ พลเมืองเพิ่มปีละ ๒ ล้านเศษ เรื่อยไป

พ.ศ. ๒๕๓๕ จะได้พลเมือง ๗๑.๗๔๙.๙๕๕

พ.ศ. ๒๕๓๗ ,, ,, ๗๖.๑๑๙.๕๒๖

พ.ศ. ๒๕๓๙ จะได้พลเมือง ๘๐.๗๕๕.๒๐๕

พ.ศ. ๒๕๔๑ ,, ,, ๘๕.๖๗๓.๑๙๖

พ.ศ. ๒๕๔๒ พลเมืองเพิ่มปีละ ๒.๕ ล้านเศษ เรื่อยไป

พ.ศ. ๒๕๔๓ จะได้พลเมือง ๙๐.๘๙๐.๖๙๒

พ.ศ. ๒๕๔๖ ,, ,, ๙๙.๓๑๘.๗๑๒

พ.ศ. ๒๕๔๗ ,, ,, ๑๐๒.๒๙๘.๒๗๘

พ.ศ. ๒๕๔๘ พลเมืองเพิ่มปีละ ๓ ล้านเศษ เรื่อยไป

ข้าพเจ้าขอรวบรัดย่อรายการแสดงตัวเลขให้สังเขปลงคงเป็นว่า ถ้าไม่มีมหันตภัยใหญ่หลวงมาผลาญชีวิตมนุษย์ในโลกอย่างมากมาย โดยมีพลเมืองไทยรวมอยู่ด้วยแล้ว หนุ่มสาวในสมัย พ.ศ. ๒๕๐๖ นี้ ถ้ามีอายุยืนไปถึง พ.ศ. ๒๕๕๔ ก็จะได้มีส่วนรวมเป็นพลเมืองจำนวน ๑๒๕.๘๑๒.๘๙๐ และถ้าเด็กทารกใน พ.ศ. ๒๕๐๖ นี้ มีอายุยืนถึง พ.ศ. ๒๕๖๐ ก็จะได้

เป็นพลเมืองในจำนวน ๑๕๐.๐๐๓.๙๒๗ ร่วมกับประชาชนไทย ในอีก ๔๔ ปีข้างหน้าอย่างน่าภาคภูมิใจ ในการที่แต่ละคนไทยต่างได้วัฒนาการประเทศชาติไทยเต็มสติกำลังมาจนพ้นภาวะประเทศกำลังพัฒนา ได้ถึงพร้อมแล้วซึ่งความเป็นมหารยะและอภิวุฒิชาติประชากร

ดูตามเลขจะเห็นว่า ถ้าพลเมืองเพิ่มตามที่คำนวณมานั้นแล้ว อีก ๑๘ ปีจะมี ๕๑ ล้านคนเศษ และอีก ๔๐ ปีจะมีเกือบ ๑๐๐ ล้านคน จึงมีผู้วิตกกันถึงว่า อาหารจะมีไม่พอเลี้ยงกันจะลำบากเรื่องที่อยู่อาศัย และได้มีความเห็นกันถึงเรื่องคุมกำเนิด

ความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้ามีว่า การวิตกนั้นเป็นการวิจารณ์กันทางปริมาณ ข้าพเจ้าไม่ได้ยินการเอ่ยถึงคุณภาพของพลเมืองที่จะเพิ่มขึ้นมา ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าพลเมืองยิ่งมาก คุณภาพของชาวเมืองจะยิ่งด้วยขนาดมาตรฐาน ทั้งการศึกษาและวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ ประเทศชาติจะได้กำลังและสติปัญญาจากพลเมืองมาช่วยกันพัฒนาการชาติบ้านเมืองให้ก้าวหน้ายิ่ง ๆ ด้วยอารยะวรรธนะ และวุฒิธรรม

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ คือ ๕๒ ปีมาแล้ว ข้าพเจ้าเป็นนักเรียน เรียนอยู่ในโรงเรียนซึ่งเป็นแห่งเดียวที่มีชั้นสูงสุดในประเทศไทย เรียกในสมัยนั้นว่าชั้นมัธยมสูง แล้วมาเทียบในภายหลังให้เป็นมัธยมปีที่ ๘ ในชั้นของข้าพเจ้าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ มีนักเรียน ๑๗ คนเท่านั้น เวลานั้นมหาวิทยาลัยก็ยังไม่มี พ.ศ. ๒๕๐๖ นักเรียนมัธยมปีที่ ๘ หรือเทียบเท่า ทั่วประเทศไทยมีร่วมแสน นักศึกษา นิสิตในมหาวิทยาลัยมีจำนวนเป็นหมื่น ๆ เป็นเครื่องชี้ว่าเด็กรุ่นหลัง ๆ เกิดและจำเริญมาด้วยความเฉลียวฉลาดกว่าคนรุ่นก่อน ๆ ที่แท้อาจกล่าวได้ว่า ความมีสติปัญญาสามารถเฉลียวฉลาดมีขึ้นในประสาทของบุตราบุตรีตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์มารดา ผู้ซึ่งได้อยู่ในความแวดล้อมด้วยพัสดุภัณฑ์และวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่อุบัติขึ้นตามกาลสมัยแห่งวิวัฒนาการตั้งแต่ โทรเลข,–โทรศัพท์, วิทยุกระจายเสียง, วิทยุโทรภาพ, เครื่องยนตร์, กลจักร ตลอดจนเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ พยานในข้อนี้ย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวบ้านชาวเมืองแล้วว่า เด็ก ๆ ซึ่งเกิดมาในสมัยนี้พอมีอายุได้ขวบกว่านิดหน่อย ก็รู้จักชี้เครื่องโทรศัพท์ เครื่องรับวิทยุกระจายเสียง เครื่องโทรทัศน์ ฯลฯ เด็ก ๆ โดยมากแสดงความฉลาดเฉลียวไหวพริบ และคำพูดที่บิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ต้องรับว่าเป็นที่น่าอัศจรรย์ น่ารักน่าชม อย่างที่เราท่านที่เป็นบุพพการีของเด็กเหล่านั้นในภาวะครั้งกระโน้นไม่เสมอเขา ๆ เหล่านี้ในสมัยนี้เลย ด้วยความเห็นที่เล็งเลิศดังนี้ ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า ให้มีคนเกิดมามากด้วยปริมาณเถิด พวกนี้ต้องมามีมากมายทางคุณภาพด้วยอย่างไม่ต้องสงสัย

ดร. ลุนส์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศเนเธ่อร์แลนด์ ซึ่งตามเสด็จพระนางเจ้ายูเลียน่า พระบรมราชินีนาถแห่งเนเธ่อร์แลนด์เข้ามาเยือนประเทศไทยได้กล่าวว่า ถ้าพลเมืองไทยมีหนาแน่นอย่างพลเมืองในฮอลันดาในประเทศเนเธ่อร์แลนด์ ประเทศไทยอาจจุพลเมืองได้ ๑๙๐ ล้านคน

ข้าพเจ้าเชื่อว่าถ้าเมื่อไรเรามีพลเมือง ๑๐๐ ล้าน เทียบกับญี่ปุ่น ๙๖ ล้าน บนเกาะที่มีเนื้อที่เพียง ๓ ใน ๔ ส่วนของประเทศไทยปัจจุบันนี้ เมื่อนั้นชาติประเทศของเราจะมั่งคั่งไพบูลยิ่งกว่าภาวะที่เป็นอยู่ในเวลานี้มากมายในหลายทาง

สำหรับอาหารนั้นไทยเป็นประเทศที่ผลิตของกินได้จนเหลือกินมากมาย ยกตัวอย่างเฉพาะเรื่องข้าว เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๒ มีพลเมือง ๑๑ ล้านคนเศษ เราทำนาได้ข้าว ๖๔ ล้านหาบ พ.ศ. ๒๔๘๖ พลเมืองเพิ่มจาก พ.ศ. ๒๔๗๒ อีก ๕ ล้านคนเศษ เราทำนาได้ข้าว ๙๕ ล้านหาบ พ.ศ. ๒๕๐๖ ข้าพเจ้ายังหาตัวเลขแน่ไม่ได้ แต่ประมาณว่ามีพอเลี้ยงกันเอง ๒๙ ล้านคน แล้วยังจะมีเหลือส่งออกไปเลี้ยงโลกได้อีกราว ๑.๔ ล้านตัน ก็พอคำนวณได้ว่าเราทำนาได้ข้าวใกล้เคียงกับ ๑๒๔ ล้านหาบ เป็นที่น่ายินดีที่การทดลองทำนาปีละ ๒ ครั้ง ได้ผลเป็นที่พอใจในหลายตำบล การปลูกข้าวสาลีก็มีนิมิตเป็นมงคล มีหวังเจริญแพร่หลาย จะได้อาหารหลักอีกประเภทหนึ่ง ข้าวโภชน มันฝรั่ง มันเทศ เผือก มัน มันสะหลังก็กำลังเพิ่มพูนปริมาณการผลิตอยู่เรื่อย ๆ ในขณะที่ถั่วหลายชนิด กับพืชผักนานาพันธุ์ก็ระดมกันงอกงาม ส่วนมังสาหารเล่าในบ้านเมืองเราก็อุดมสมบูรณ์ทั้งปสุสัตว์และสัตว์พาหนะทางฝ่ายบก ส่วนทางสัตว์น้ำแล้ว เรามีทั้งพวกน้ำจืดและน้ำเค็ม โดยเฉพาะกุ้งทะเลกำลังทวีปริมาณส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศเป็นแสน ๆ ตันแล้ว

ข้าพเจ้าได้พบข่าวในหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ กล่าวถึงองค์การหนึ่งชื่อ Nutrition Pilot Projects ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าคงจะทำหน้าที่วิเคราะห์วิภาคทางด้านอาหารด้วย ก็ทำให้นึกถึงว่า กระทรวงสาธารณสุขเคยจัดแสดงทั้งทางวิทยุกระจายเสียงและทั้งนำ "อาหารจำลอง" ใส่ภาชนะให้เห็น เพื่อสอนให้รู้ เป็นต้นว่า เนื้อและผัก ผลไม้ ชนิดไหน ปริมาณเท่าใดหรือหนักเท่าใด ให้หน่วยความร้อนแก่ร่างกายในทางเป็นอาหารกี่แคลอรี่ และบุคคลเช่นพวกทำงานอย่างเสมียน ควรกินอาหารเท่าใดแคลอรี่ คนงานที่ออกแรงทำงานต้องกินเท่าใด ข้าพเจ้ารู้สึกว่าประชาชน ชาติไทยโดยมากกิน อาหารกันด้วยถือเอา ปริมาณมากกว่าจะกังวลถึงคุณภาพและ

ความสิ้นเปลือง ข้าพเจ้าคิดว่าองค์การที่กล่าวถึงนี้น่าจะรื้อฟื้นวิธีที่กระทรวงสาธารณสุขเคยปฏิบัติแล้วทำให้ประชาชนชินหูอยู่เสมอ จะเป็นประโยชน์ในทางประหยัดอาหาร และการสิ้นเปลืองการจ่ายอย่างน่าคำนึงทีเดียว

เรื่องที่อยู่อาศัยนั้น ไม่ต้องวิตก แผ่นดินประเทศไทยเป็นที่ราบมากกว่าเป็นภูเขา ซึ่งตรงกันข้ามกับของญี่ปุ่น ทรัพยากรบนดิน ใต้ดิน เราก็มีมากอย่างกว่าของญี่ปุ่น ที่เรายังไม่ได้บุกเบิกขุดค้นก็ยังจะเพิ่มจำนวนและปริมาณมาอีกเล่า ดูแผนที่ประเทศไทย ตั้งแต่ใต้จังหวัดตากกำแพงเพชรเรื่อยลงไปถึงเหนือจังหวัดกาญจนบุรี และจากตวันตกของจังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท สิงหบุรี สุพรรณบุรี ไปจนจดเส้นกั้นเขตแดนประเทศไทยกับพม่า จะเห็นว่าเป็นภาคที่แทบจะว่างเปล่า มีอำเภอเป็นหย่อม ๆ ก็ห่างไกลกัน ภูมิประเทศภาคนี้แสดงว่ามีพลเมืองก็คงประปรายกระจายไป และการเสาะค้นทรัพยากรธรรมชาติก็คงไม่ค่อยได้รับการสนใจลองทำ ภาคอันกว้างยาวใหญ่ไพศาลนี้แหละที่ในอนาคตน่าจะบรรจุพลเมืองได้หลายสิบล้านทีเดียว และก็คงได้ทรัพย์ในดินที่มีค่าอีกหลายอย่างด้วยอย่างไม่ต้องสงสัย

รายได้ของประชาชาติ ข้าพเจ้าไม่เคยพบว่ามีในสมุด หรือรายงานสถิติพยากรณ์ของทางราชการเลย จนกระทั่งเพิ่งมาทราบก่อนหน้าเขียนเรื่องนี้ไม่กี่ชั่วโมงเท่านั้นเองว่า "รายได้ของประชาชาติ อันเป็นเครื่องวัดฐานะในทางเศรษฐกิจของประเทศได้เป็นอย่างดีนั้น ก็กำลังทวีขึ้นอย่างรวดเร็วจากจำนวน ๔๑,๐๐๐ ล้านบาท ใน พ.ศ. ๒๕๐๒ (ภายหลังปฏิวัติวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑) เป็น ๕๓,๖๐๐ ล้านบาท ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ และข้าพเจ้าได้ยินค่อนข้างแน่หูทางวิทยุกระจายเสียงว่า ประมาณว่าสิ้นปีนี้ ๒๕๐๖ นี้ ตัวเลขจะถึง ๖๗,๕๐๐ ล้านบาท ส่วนงบประมาณแผ่นดินก็ได้เพิ่มจาก ๖,๗๐๐ ล้านบาท ใน พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็น ๑๑,๔๓๐ ล้านบาท ใน พ.ศ. ๒๕๐๗

ที่ข้าพเจ้าปลื้มและมีส่วนภูมิใจก็คือ ในไม่กี่ปีมานี้เอง ชาวโลกเป็นอันมากได้ลืมตารู้จักความประเสริฐวิเศษของประเทศไทยอย่างเกรียงไกรไพศาล ก็เพราะเนื่องจาก (๑) การเสด็จของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระบรมราชินีนาถไปทรงเยือนประเทศต่าง ๆ ใน

ทวีปอเมริกา ยุโรป เอเซีย รวมทั้งออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ (๒) กิตติศัพท์แห่งคุณธรรม อารยธรรม สถาปัตย หัตถกรรมและภาวะความเป็นผู้ยิ้มเสมอ ของประชาชนไทย ในฐานไม่เคยเป็นขึ้นแก่ใครและเป็นไทยในแดนเสรีมาแต่ดึกดำบรรพ์ จนกระทั่งเป็นที่เลื่องลือ จูงใจให้ชาวต่างประเทศพากันไหลหลั่งเข้ามาท่องเที่ยว และนำทุนเข้ามาลงเพื่อวิสาหกิจ อุตสาหกรรมต่าง ๆ เพียงรายได้ทางท่องเที่ยวคือ "สินค้าออกที่ไม่อาจเห็นได้" ให้แก่องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวปีละหลายร้อยล้านบาท แลบรรยากาศไทยเพิ่มความไว้วางใจให้แก่ธนบดีต่างประเทศที่นำทุนและพัสดุมาทุ่มเทลงทุนอย่างน่าชื่นชม และ (๓) ผ้าไหมไทย นาฏศิลป์ไทย และมังสาหารกับผลาหารหลายชนิดของไทย กำลังเป็นที่นิยมชมชอบของประชากรแทบทั่วโลก เหล่านี้ล้วนจะเป็นเครื่องเพิ่มพูนชื่อเสียงและรายได้ ยิ่งๆขึ้นไปทั้งนั้น

ด้วยเหตุผลที่ยกมากล่าวแล้วและที่ยังมีอีกมากมาย ซึ่งบัญชรนี้ไม่มีเนื้อที่พอให้ข้าพเจ้ากล่าวได้อย่างจุใจ ข้าพเจ้าจึงมองเห็นทางเล็งผลเลิศเรื่อย ๆ ไปว่า พลเมืองไทยยิ่งเกิดมาก ๆ เพิ่มเร็ว ๆ บ้านเมืองเราจะยิ่งพูนสวัสดิพัฒโนดมมากขึ้นและเร็วเข้า ขออย่าไปพะวงถึงเรื่องคุมกำเนิดเลย มนุษย์ชายหญิงไทย ไม่เพียงสมัยนี้ แต่นานมาแล้ว ย่อมมีสติปัญญารู้ประมาณความต้องการมีบุตรของเขาดีอยู่แล้ว อย่าพึงดูหมิ่น หรือล่วงสิทธิส่วนตัวของเขา เรื่องมันไม่ใช่กงการของเรา กล่าวโดยทั่วไป มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นในบ้านเมืองเราที่ไหนบ้าง ซึ่งแสดงว่าการที่พลเมืองเพิ่มอย่างที่เพิ่มแล้วแต่หลังมา ได้ทำความเสียหายในทางใดให้แก่ประเทศชาติ ที่แท้เพราะการมีพลเมืองเพิ่มมาก เราจึงมีคนดี ๆ มีสติปัญญา เชี่ยวชาญทางศิลป วิทยา แลนานาศาสตร์มาให้ได้รับการเลือกเฟ้นช่วยกันพัฒนาการบ้านเมืองมิใช่หรือ

ขออย่าให้มีการบังคับเรื่องคุมกำเนิด โดยที่เราไม่รู้แท้แน่นอนถึงภาวะไทยในกาลข้างหน้า ควรปล่อยอนาคตไว้ให้ไทยรุ่นหลังซึ่งคงฉลาดและทันสมัยกว่า เผชิญและแก้ไขภาวะของเขาเอาเอง จะดีกระมัง ข้าพเจ้าเองอยากให้ช่วยกันเร่งผลิตพลเมืองให้ได้ ๑๐๐ ล้านคนก่อนถึง พ.ศ. ๒๕๔๖ เกิด ความวิเศษประเสริฐจะต้องมีแก่ประเทศชาติไทยเป็นมหาไพศาลอย่างแน่นอน.

เรื่องสั้น

ของ

'แสงทอง'

การรวบรวมเรื่องสั้นของ 'แสงทอง' ทั้งหมดนี้ ผู้ประพันธ์ได้เขียนไว้นับด้วยสิบ ๆ ปี ดังนั้น กาลเวลาและสถานที่กับภาวะของสมัย จึงเป็นอดีตให้ต้องนึกถึงกาละ และ เทศะ ของเรื่องนั้นด้วย ....

เห็ดเพาะ

"ไหงถึกยังไม่มา" คุณฉัฏฐ์ เบญจมางกูร พูด วางถ้วยวิสกี้โซดาซึ่งดื่มหมดเป็นถ้วยที่สอง

ขุนนิยตยุกติกรณ์เจ้าของบ้านรินวิสกี้ให้อีกเป๊กหนึ่ง

คุณฉัฏฐ์ "อ้ายเจ็ง เอาโซดาขวดเย็น ๆ มาขวดโว้ย"

"ตั้งแต่ได้เป็นผู้แทนตำบลแล้วไม่ค่อยได้เจอหน้า" ขุนสุวัณโณดมพูดแล้วดื่ม ท่านขุนเพิ่งตั้งต้นถ้วยที่หนึ่ง

ขุนนิยต ฯ "เออ ตำบลแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นจังหวัดไหนน่ะ?"

คุณฉัฏฐ์ "ขึ้นจังหวัดพระนคร ธนบุรีไม่มีแม่น้ำ แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นของกรุงเทพฯ"

ขุนสุวัณณ์ "พูดไงนี่หว่า แม่น้ำทั้งสายเป็นของกรุงเทพ ฯ"

คุณฉัฏฐ์ "หมายความเพียงเขตกรุงเทพ ฯ ตำบลแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นของกรุงเทพ ฯ ธนบุรีไม่มีแม่น้ำ" คุณถึกสิขาทรมาถึง "ไม่เชื่อถามถึก" คุณถึกถอดหมวก ถอดเสื้อชั้นนอกออกแขวน แล้วว่า "ถามไง ? ขอถ้วยใบ อ้ายเจ็ง"

ขุนสุวัณณ์ ฯ "แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นของใคร ?"

"เป็นของใคร ?" คุณถึกทวนคำถาม "โง่จังเป็นของรัฐบาลซี"

ขุนนิยต ฯ "ยิ่งโง่ใหญ่ อ้ายเจ็งไปดูว่าจวนกินข้าวกันได้หรือยัง ถึก แกว่าแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นของกรุงเทพ ฯ หรือธนบุรี ?"

"อ๋อ กันว่าเป็นของประเทศไทย"

คุณฉัฏฐ์ "ไม่ใช่ เพียงเขตกรุงเทพ ฯ น่ะ"

คุณถึก "เอ ไม่รู้แฮะ"

คุณฉัฏฐ์ "บ๊ะ แล้วแกโหวตให้จังหวัดไหนล่ะ ?"

คุณถึก "โหวตให้พระนครล่ะซี พิกลจริง ทำไม ?"

คุณฉัฏฐ์ "ถ้างั้นมันก็ขึ้นกรุงเทพ ฯ น่ะซี"

คุณถึก "แน่ละซี ทำไม ?"

คุณฉัฏฐ์ "ไหนว่าไม่รู้ล่ะ ?"

คุณถึก "ไม่รู้อะไร ?"

คุณฉัฏฐ์ "ไม่รู้ว่าแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นจังหวัดไหน"

คุณถึก "ก็ไม่รู้จริง ๆ นี่"

คุณฉัฏฐ์ "ไม่รู้ทำไมเลือกโหวตให้กรุงเทพ ฯ ?"

คุณถึก "ทำไม ? คนไม่รู้จะโหวตให้กรุงเทพ ฯ ไม่ได้เหรอ ?"

คุณฉัฏฐ์ "แน่นอน คนที่อยู่ตำบลขึ้นจังหวัดไหนต้องโหวตให้จังหวัดนั้น"

"ก็ข้าโหวตถูกแล้วนี่" คุณถึกเถียง

คุณฉัฏฐ์ "งั้นไหงไม่รู้ว่าแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นกรุงเทพ ฯ ?"

คุณถึก "ไม่รู้จริง ๆ นี่"

คุณฉัฏฐ์ "อ้าว แกเป็นผู้แทนตำบลแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ใช่เหรอ ?"

"เปล่า ใครว่า ?"

คุณฉัฏฐ์ "ขุนนิยต"

ขุนนิยต ฯ "อั๊วไม่ได้ว่า"

คุณฉัฏฐ์ "งั้นขุนสุวัณณ์"

ขุนสุวัณณ์ "แน ! อั๊วเปล่า"

คุณฉัฏฐ์ ดื่มดวดถ้วยที่สี่ "ใครคนหนึ่งพูดว่าถึกเป็นผู้แทนตำบล....."

"อั๊ว" ขุนสุวัณณ์ ฯ ต่อ "ฮ่ะ – ฮ่ะ – ฮ่ะ !"

"แล้วว่าตำบลแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นจังหวัดไหน ?"

"อั๊ว" ขุนนิยต ฯ ตอบ "ฮ่ะ–ฮ่ะ–ฮ่ะ !"

คุณฉัฏฐ์ "วิญญูชนพึงสันนิษฐานได้ว่า ถึกเป็นผู้แทนตำบลแม่น้ำเจ้าพระยา"

ขุนสุวัณณ์ ฯ "วิญญูชนที่เป็นบ้าจึงจะสันนิษฐานอย่างนั้น แล้วขุนนิยตก็แมวอีกตัวที่เรียกตำบลแม่น้ำเจ้าพระยา เพราะไม่มีตำบล"

ขุนนิยต ฯ "วะ แล้วคนอยู่ในน่านน้ำนั้น อยู่ตำบลไหนล่ะหว่า ?"

ขุนสุวัณณ์ "ตำบลไหนก็ช่างเขาปะไร"

คุณฉัฏฐ์ "เป็นบ้า พูดกันถึงหลักวิชาซีน่า"

คุณถึก "พูดถึงหลักวิชาที่มันเกี่ยวกับเราเดี๋ยวนี้ดีกว่า เช่นว่าอ้ายวิสกี้ที่อยู่ในขวด ขวดไม่เมา ครั้นอยู่ในคน คนทำไมถึงเมา ? ฮ่ะ ฮ่ะ ฮ่ะ !"

คุณฉัฏฐ์ "อ๊ะยังไม่เมา ให้ดิ้นตาย ! เข้าใจว่าแกเป็นผู้แทนตำบลแม่น้ำเจ้าพระยาจริง ๆ"

อีกสามคนหัวเราะพร้อมกัน คุณฉัฏฐ์ดื่มถ้วยที่ห้า

"อาหารพร้อมแล้วค่ะ" แม่ประไพภรรยาขุนนิยตยุกติกรณ์ออกมาบอก

คุณถึก "ดีค่ะ อิฉันหิวจัง"

"เห็ดเพาะไว้ วันนี้เก็บได้มาก" ประไพพูด "เลยแกงจืดให้รับประทาน"

"อ้อ เห็ดบัว" คุณถึกพูด "อย่างนี้ดอกตูมอร่อยนัก" ตักแกงซด

"มาทายกัน" คุณฉัฏฐ์ว่า "หมากินเห็ดไหมเอ่ย ?"

"ไม่กิน" ขุนนิยต ฯ ค้าน "ตึ๊ก–ตึ๊ก–ตึ๊ก–ตึ๊ก อ้ายแต้มมานี่" ขุนนิยต ฯ หยิบเห็ดส่งให้ อ้ายแต้มเลียแล้วกิน "เอ ว่ะ"

"แปลก" ขุนสุวัณณ์ ฯ ว่า "ของอ๊ะมันไม่กิน ตึ๊ก–ตึ๊ก อ้ายแต้ม ลองอีกที" หยิบเห็ดให้อีกดอกหนึ่ง อ้ายแต้มก็กินอีก แล้วมันก็ถูกเรียกไปลองเห็ดรอบวง

"อ้ายแต้มกวนยุ่งใหญ่แล้ว" ประไพพูด "ออกไปทีไป–ไป"

วิสกี้พร่องเข้าไปค่อนขวด แกงจืดเห็ดชามเหาะต้องตักเติมหลายครั้ง

"รับประทานแต่แกง" ประไพพูด "กับข้าวอื่นอาภัพ นกกระจาบทอดไงคะ"

"รึคะ" คุณถึกพูด "อิฉันคิดว่านกกระจอก"

"ต๊าย ! ใครจะเอานกกระจอกมาให้กิน"

"ผมก็เข้าใจอย่างถึก" คุณฉัฏฐ์เสริม "แต่ก็ไม่รังเกียจเพราะตัวมันเท่ากัน"

"นกกระจาบแน่ ๆ เชียวค่ะ ดิฉันรับประกันซื้อมาทั้ง ๆ ยังไม่ได้ถอนขน"

"งั้นเชื่อ" ขุนสุวัณณ์ ฯ พูด "เอาเครื่องในออกหรือเปล่า"

คุณฉัฏฐ์ "นกตัวเปียก ๆ จะต้องเอาออกทำไม" พูดแล้วหยิบนกทั้งตัวคลุกในถ้วยพริกกับเกลือ แล้วใส่ปากเคี้ยว "ซี้ซี้กินได้"

ขณะนี้อ้ายเจ๊งวิ่งกระหืดกระหอบเข้ามา ร้องว่า "คุงนายคลัก ไอ้แต้งตายเลี้ยว"

ประไพ "ว้าย ! เป็นไรตาย ?"

เจ็ง "เหก – – –"

ประไพ "เห็ด ?"

เจ็ง "เหกเพาะ– – –"

ขุนนิยต ฯ "เห็ดเพาะ"

คุณฉัฏฐ์ "เห็ด ?"

แล้วทุกคนต่างก็หน้าตื่นตะลึง อ้ายเจ็งค่อย ๆ เลี่ยงออกไปข้างนอกอย่างตื่นเต้นที่สุด

ประไพ "ต๊าย–ตาย–ตาย ! กรรม ! รับประทานเข้าไปคนละมาก ๆ เสียด้วย"

คุณถึก "ช้า ! ร้ายแรงถึงเพียงนั้นเชียวหรือ ?"

ขุนสุวัณณ์ ฯ "เอ ! อั๊วรู้สึกพิกลแล้วโว้ย"

ประไพ "ต๊าย–ตาย ! ก๊รรม–กรรม ! ทำยังไงดี ?"

คุณฉัฏฐ์ "อั๊วซวย" ดื่มเหล้าเปล่า ๆ อีกครึ่งถ้วยแก้ว

ขุนนิยต ฯ "อย่าเพ่อตกใจ" พูดแล้วลุกออกไปข้างนอก ระหว่างเวลา ๒–๓ นาทีที่ขุนนิยตยุกติกรณ์ออกไปจากห้องและกำลังโทรศัพท์แจ้งเหตุการณ์ไปให้แพทย์ทราบ และเชิญให้มาโดยด่วนนั้น ภายในห้องกินข้าวเงียบกริบ คุณฉัฏฐ์นั่งนิ่งมีอาการเมามากกว่าอย่างอื่น คุณถึกกับขุนสุวัณณ์ ฯ นั้นมึนน้อยกว่า ต่างก็ได้แสดงท่าเป็นทุกข์ถึงสังขารควรสังเกตคนละอย่าง คุณถึกนั้นเอามือคลำพุงกะพริบตาเป็นอาจิณ จ่อใจอยู่แต่ข้างในกระเพาะอย่างเดียว ขุนสุวัณณ์ฯ นั้นหน้าเผือดลงเพราะจำได้ว่ากินเห็ดเข้าไปมากกว่าใครหมด ส่วนแม่ประไพนั้นนัยน์ตาคลอ แค้นใจตัวเองมากกว่ากลัวตาย

ขุนนิยต ฯ กลับมาบอกว่า "โทรศัพท์บอกหมอแล้ว เขาว่าแก้ทัน"

คุณฉัฏฐ์ "ทำไง ?"

คุณถึก "หมอว่าไง ?"

ขุนนิยต ฯ "เขาว่าไม่เป็นไร"

คุณถึก "เห็ดไม่เป็นไร หรือคนไม่เป็นไร ?"

ขุนนิยต ฯ "ไม่รู้"

นายชอบ สรรพฉีด นายแพทย์หิ้วร่วมยาเข้ามาด้วยอาการรีบร้อน

ขุนนิยต ฯ "ทำไงหมอ ?"

นายสรรพฉีด “ต้องฉีดยา”

ขุนนิยต ฯ “แล้วไง ?”

หมอ “ให้อาเจียน”

คุณฉัฏฐ์ “อาเจียน ! ว้า ! อาเจียนทำไม ?”

หมอ “ม่ายงั้นพิษจะทำอันตราย”

คุณฉัฏฐ์ “บ๊า ! เพิ่งกินเข้าไปไม่ทันไร”

หมอ “นั่นซี รีบเอาออกเสียดี”

คุณถึก “ไม่เอาออกอันตรายมากไหม ?”

ขุนสุวัณณ์ “เป็นอย่างหมาไหม ?”

หมอ “ผมไม่รับรอง”

ขุนนิยต ฯ “อย่ารำไรเลย รีบจัดการเถิดหมอ”

คุณฉัฏฐ์ “ยังไงหว่า เรียกมาให้กิน แล้วจะให้รีบราก”

นายสรรพฉีด “อย่าประวิงช้าอยู่เลยคุณ”

คุณฉัฏฐ์ “อ๋าว ! กินเข้าไปแล้วก็หวังใจว่าจะให้ไปออกเอาเช้า หน็อยนี่จะไม่ให้ประวิง”

ขุนนิยต ฯ “ประวิงไม่ได้ อั๊วเป็นคนรับผิดชอบ ใครไม่ยอมฉีด จับมัดฉีดเข้าไป หมอเตรียมยาเถิด”

นายสรรพฉีด เตรียมยาเสร็จแล้วหันไปทางนางนิยตยุกติกรณ์ พูดว่า “ต้องฉีดคุณนายก่อนเพราะไม่มีฤทธิ์แอลกอฮอล์ประทังพิษ”

คุณฉัฏฐ์ “ผมมีมาก ประทังอยู่ไหม ?”

หมอฉีดประไพแล้ว กำลังเตรียมสำหรับคนอื่นต่อไป

คุณฉัฏฐ์ “ผมมีกอฮอล์ ๘–๙ เป๊กส์แล้ว มีฤทธิ์พอไหม ?”

หมอ “ไม่พอ แต่ฉีดคุณทีหลังเพื่อนได้”

ขุนสุวัณณ์ ฯ ยื่นแขนให้หมอพลางว่า “กินเลี้ยงคราวนี้เจ็บ”

คุณฉัฏฐ์ “กินเลี้ยงบ้า คายเลี้ยงน่ะไม่ว่า” ถึงคราวฉีดขุนนิยต ฯ ๆ ว่า “อั๊วเสียใจจริง ๆ เพื่อนยาก ความจริงไม่น่าฉีดอั๊วเลย ตายเสียดีกว่า”

คุณฉัฏฐ์ "ถึงว่าเถอะ"

คุณถึก "ฉีดแล้วเมื่อไรอาเจียน ?"

หมอ "ภายใน ๕ นาที"

แม่ประไพวิ่งออกไปข้างนอก

คุณถึก "สำรอกออกมาเพียงไหน ?"

หมอ "ออกหมด"

คุณฉัฏฐ์ "เอาเห็ดออกอย่างเดียวเถอะน่า"

นายสรรพฉีดมองคุณฉัฏฐ์ด้วยตาที่ด่าแม่ แล้วว่า "ยาในโลกนี้มีที่ไหน ที่ขยักอะไรไว้ไม่ให้ออก แล้วสำรอกแต่บางอย่าง"

ขุนสุวัณณ์ฯ กับขุนนิยตฯ วิ่งออกไปพร้อมๆกัน หมอกำลังฉีดคุณถึก เสร็จแล้วหันมาทางคุณฉัฏฐ์

คุณฉัฏฐ์ "เฮ้ – เฮ้! ไม่ต้องฉีดผมหร็อก ผมคิดว่าถ้าได้ดูเขาสำรอก ผมคงออกของผมเอง"

คุณถึก "ไม่เอา อย่ายอมมัน"

หมอจับแขนคุณฉัฏฐ์ๆสบัด

คุณฉัฏฐ์ "งั้นอ้วล้วงคอเอง" ตะโกน "อ้ายเจ็งโว้ย!"

"ช่างมัน" คุณถึกพูด แล้วเดินคอโค้งออกไปอย่างรีบร้อน หมอเดินตามก้นออกไปดูผลของยา อ้ายเจ็งสวนเข้า

"อ้ายเจ็ง" คุณฉัฏฐ์ร้อง "เอากระโถนมากูจะราก"

"คลัก" เจ็งเอากระโถนมาตั้ง "กิงเลี้ยวทำไลคาย ?"

"เห็ดมันมีพิษ ทำเอาอ้ายแต้มตาย" พูดแล้วอ้าปาก

"ใคว่า"

"มึงน่ะซี" ควงนิ้วชี้จะเอาเข้าปาก

"ผมบ่าว"

"ว่าไหง ?" คุณฉัฏฐ์ยั้งมือ

"ผมว่าอ้ายแต้งตาย เหกเพาะลถยงทับ"

คุณฉัฏฐ์ "อ้ายเสียบหาย ทำไมต้องว่า 'เหกเพาะ' ด้วย"

ขุนสุวัณณ์ ฯ กับขุนนิยต ฯ กลับเข้ามา

คุณฉัฏฐ์ "สบายดีหรือครับท่านสองขุน ? ฮ่า-ฮ่า-ฮ่ะ ! ว่าใหม่ซิอ้ายเจ็ง"

"เหกเพาะลถยงจิง ๆ นา มังแล่งเลวี่ปอทับเปี๊ยกเลียวอ้ายแต้งตายเลอ"

คุณฉัฏฐ์ "หน็อย ! พูดภาษาสูง ดีว่ากูประวิงไว้ ม่ายขาดทุน ฮ่ะ ฮ่ะ-ฮ่ะ ฮ่ะ!"

ขุนนิยต ฯ "อ้ายลักเง่า บ๊วตีใหม่"

ขุนสุวัณณ์ "อ้ายไหแตก ข้าวกลางวันของกูพลอยออกมาหมด"

ประไพ คุณถึก กับหมอเดินตามกันเข้ามา

หมอ "ทำบิลเก็บเงินรวมใบเดียวดีไหมครับ ?"

คุณถึก "บิล ?"

ขุนสุวัณณ์ "ออกอะไรกันอีกเล่า ?"

คุณฉัฏฐ์ "อ๊วสบาย"

ขุนนิยตฯ "อ๊วออกเอง"

คุณฉัฏฐ์ "ชโย ประเทศ-ไทย-รวม-เลือด-เนื้อ-ชาติ-เชื้อ-ไทย-"

คุณถึก "อ้ายบ้า ใครไปกินราชวงษ์กันบ้าง?"

คุณฉัฏฐ์ "ใครเลี้ยงกินมันอีกว่ะ"

แล้วเสี่ยสหายชายล้วนก็พากันไป

ที่นั่งอิ่ม

ขุนสภาธรรมสารลงจากรถไฟขบวนชุมพร–เพชรบุรีที่สถานีหัวหิน แล้วมองกวาดทางหน้าสถานี ด้วยความตื่นใจในภาวะอันกว้างใหญ่ไพศาลตระการตาของสนามก๊อล์ฟ

เมื่อกว่ายี่สิบสองปีมาแล้ว ท่านขุนสภาเป็นผู้พิพากษารองอยู่ที่ศาลจังหวัดนครศรี–ธรรมราช เมื่อกระทรวงยุติธรรมได้เนติบัณฑิตมากเข้า และต่อมาได้ธรรมศาสตร์บัณฑิตเพิ่มขึ้น ผู้พิพากษารองซึ่งเคยเรียนกฎหมายแต่สอบไม่ได้ปริญญาก็ถูกเบียดออกจากราชการไป ท่านขุนสภาเป็นคนหนึ่งในพวกถูกเบียดออกรับบำเหน็จ ท่านขุนผู้มีกำเนิดในจังหวัดพัทลุงก็กลับสู่มาตุภูมิถืออาชีพทนายความในจังหวัดนั้นซึ่งไม่ค่อยมีความจะให้ว่ามากนัก ต้องอาศัยค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นเครื่องช่วย โดยเหตุที่ท่านขุน ฯ เป็นหม้ายมาหลายปี บุตรธิดาก็ไม่มี การหาเลี้ยงท้องตนคนเดียวจึงไม่ฝืดเคือง

ในชีวิต ท่านขุนไม่เคยท่องเที่ยวไปไหนที่เหนือเลยจังหวัดพัทลุง การมาปรากฏตัวที่สถานีหัวหินครั้งนี้เนื่องด้วยได้ทุนจากโจทก์ในคดีที่ท่านขุนเป็นทนายว่าต่าง ซึ่งชนะในศาลชั้นจังหวัด ทุนทรัพย์พิพาทในทางแพ่งกว่าแสนห้าหมื่นบาทจำเลยอุทธรณ์ ทนายโจทก์จะต้องไปแถลงต่อศาลอุทธรณ์ในพระนคร โจทก์ได้มอบเงินหนึ่งพันบาทให้ท่านขุนสภาธรรมสารได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวแก่การเดินทางและสถานที่พักเป็นอันชื้นใจ จดจำเป็นสำคัญ คือการจี้และต้มซึ่งมีข่าวหนาหูอยู่

ขุนสภาธรรมสารกำหนดเดินทางโดยรถไฟชั้นที่สามขบวนไม่ด่วน เพราะใคร่จะชมภูมิประเทศสองข้างทางที่ตั้งแต่เกิดมาไม่เคยมอง เย็นรถไฟขบวนนั้นถึงปลายทางที่ไหนก็ไปหาที่แรมคืนตามโรงแรมที่แจ้งราคาเช่าถูก เย็นนี้ท่านขุนควรไปให้ถึงปลายทางของขบวนที่เพชรบุรี แต่ท่านขุนได้ยินว่าหัวหินเจริญนัก มีโรงแรมอันโอฬาร ก็ตีตั๋วจากชุมพรมาทางยาวเพียงหัวหิน กำหนดไว้นานแล้วว่า จะเข้าไปนั่งใต้ร่มเงาโรงแรมนั้นด้วยการเสียค่าเที่ยวชมเพียงราคาเบียร์เด็นมาร์คขวดใหญ่สักขวดหนึ่ง ซึ่งคาดว่าคงไม่แพงกว่าที่ขายในร้านเหล้าแห่งอื่นมากนัก

ขุนสภาธรรมสารลงจากจักรยานสามล้อมองเห็นในเข้าไปทางที่โอ่โถง ของโรงแรมค่อนไปข้างหน้ามีชายหญิงนั่งและยืนอยู่หลายคน ท่านขุนก็วางท่าที่เคยแก่สังคมข้าราชการและเศรษฐี

ทางพัทลุง เดินอย่างสง่าผ่าเผยเข้าไปหาเก้าอี้ตัวหนึ่ง ถอดหมวกออก วางกระเป๋าเสื้อผ้าไว้บนเก้าอี้ข้าง ๆ ยังไม่ทันนั่ง สตรีร่างจ้ำม่ำ นั่งเก้าอี้หนังนวมใหญ่ ส่งเสียงขึ้นว่า "เชิญทางนี้ค่ะ"

ขุนสภาธรรมสารออกจะประหลาดใจ แต่คงเดินเข้าไปหา ปล่อยหมวกและกระเป๋าหนังอยู่ที่ที่วางไว้ สตรีเนื้อมากยกมืออูมขึ้นแค่อก กล่าวว่า "ทันโทษ ชื่อไหร่ค่ะ"

ขุนสภาฯ งง ยกมือพนมแค่อกตอบว่า "สภาธรรมสารครับ"

"คุณหญิงไม่ได้มาด้วยหรือคะ"

"ผมหม้ายภรรยามาหลายปีแล้ว" ชายตอบทั้งยังงง ๆ

"ส่องศรี" แม่เจ้าเนื้อหันไปบอกสตรีสาวหน้าสวยซึ่งกำลังนั่งเขียนหนังสืออยู่ที่โต๊ะกลางชุมนุมนั้น "พาเจ้าคุณท่านไปอยู่ห้องเดี่ยว" แล้วหันมาทางขุนสภาธรรมสาร "เชิญไปพักเหนื่อยเสียก่อนซีเจ้าค่ะ" ท่านขุนก็มีศีรษะ รู้สึกพิศวงจนพูดไม่ออก

แม่ส่องศรี ซึ่งเป็นสาว เรียกบ๋อยให้มายกกระเป๋าเอาหมวกเดินตามหล่อนไป ขุนสภาเดินรั้งท้าย ไปสู่ห้องชั้นล่างของโรงแรม นางสาวส่องศรีเปิดสมุดโน๊ตแล้วจดเลขประจำห้องลงในนั้น บ๋อยเปิดประตูเข้าห้องไป ส่องศรีถามว่า "นามว่าอะไรแน่คะ"

สภา "ขุนสภาธรรมสารค่ะ" แม่คนนั้นบอกขอบคุณแล้วเขียนนามกำกับเลขห้องในสมุดนั้น มองสรรพางค์กายที่หุ้มด้วยเสื้อเชิ้ตสีกากี กางเกงสีกากี รองเท้าสีคล้ายกันซึ่งไม่มันขลับอย่างหมิ่น ชี้มือเข้าไปข้างในว่า "ห้องของท่านอยู่นี่ จำเลขไว้ให้ดีนะท่านขุน"

ถ้าย้อนมากล่าวถึงฝ่ายขุนสภาธรรมสาร ก็ควรจะทราบกันเสียด้วยว่าเป็นชาวพัทลุงมาตั้งแต่คลอด เจนภาษาพื้นเมืองอยู่เป็นลมหายใจ เนื่องด้วยฝึกฝนตนเองกับการสังคมสมัยใหม่ประกอบกับได้ใช้เวลาศึกษาอักษรศาสตร์ของภาคกลางแห่งประเทศไทย ไว้เพิ่มพูน สติปัญญา สำหรับปรับให้ทันกับที่วัฒนารยะธรรมจะแพร่หลายไปถึง ท่านขุนจึงอาจพูดได้ดีทั้งภาษาของชาวถิ่นและของชาวพระนคร เมื่อมาได้พบเห็นบรรยากาศในโรงแรมหัวหิน ท่านขุนผู้เรียนมากพึ่งมาก ก็รู้สึกว่าถึงกาละที่จะต้องเอาความเล่าเรียนรู้มาเป็นแนวให้ปฏิบัติอย่างระมัดระวังแล้ว และเป็นอย่างมากที่สุดก็โดยที่ท่านขุนผู้นี้ได้มีสตรีอ้วนอั้นออกนามตนว่าเป็นเจ้าคุณอย่างได้มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาไปแล้ว

เข้าห้องประจำตัวแล้วขุนสภา ฯ ยุดแขนบ๋อยถามว่า "พ่อคุณเอ๋ย ! ฉันตั้งใจจะขึ้นมากินเบียร์ขวดใหญ่สักขวดเดียว ยังไม่ทันนั่งคุณผู้หญิงก็สั่งให้มาพักในห้องนี้ ขอถามทีเถอะหลานชายนี่แปลว่ายังไงกัน"

บ๋อยเอามือแตะปากแสดงว่าให้สงบ แล้วเผยอมือมองเห็นริมฝีปากเอ่ยว่า "อย่าเอ็ดไปนะครับ คุณผู้หญิงเจ้าเนื้อนั่นเมื่อก่อนชื่อว่ากิมไล้ แซ่ม้า ผัวเป็นพ่อค้าข้าวค้าไม้สักเป็นมหาเศรษฐีทีเดียว ชื่อเถ้าแก่เบ๊ แซ่ม้า แต่อายุสั้น ตายมาสักสองปีแล้ว ยายคนนี้เลยเป็นแม่หม้ายทรงเครื่อง ชอบให้เรียกว่าคุณหญิงกำไล พันธพมาศ"

ขุนสภาธรรมสารควักซองธนบัตรออกมา หยิบฉบับละสิบบาทส่งให้บ๋อยพลางว่า "เล่าต่อไปถิ ที่นี่เขามีอะไรกันฉันมาเกี่ยวด้วยยังไง เขาจึงให้ฉันมาเข้าห้องนี้"

บ๋อยว่า "ผมได้ทราบว่าคุณหญิงกำไลได้ขอเช่าผูกขาดห้องโรงแรมนี้ไว้สี่สิบเตียง ห้องคู่บ้าง เดี่ยวบ้าง ตั้งแต่เที่ยงวันนี้ตลอดพรุ่งนี้วันเสาร์ วันอาทิตย์ ไปจดเที่ยงวันจันทร์ เมื่อจวนเพล คุณหญิงกับญาติและเพื่อน ทั้งผู้ชายผู้หญิงราวสักสามสิบคนมาถึงโดยรถยนต์ พอบ่ายพวกที่มาทางรถไฟก็มาสมทบ ผมได้ยินว่าคนที่จะมาพักที่นี่มีทั้งสหายและทั้งเป็นแขกของคุณหญิง ท่านขุนเป็นแขกกระมัง"

"เอ๊ะ ! ทำไมเขาเหมาเอาอย่างนั้น"

บ๋อยเหลียวดูประตูแล้วประชิดเข้าใกล้หูขุนสภา แผ่วเสียงพูดว่า "แกกำลังอยากได้ผัวเป็นขุนนาง ผู้ชายที่มาที่นี่ล้วนแต่เป็นพระเป็นพระยาแทบทั้งนั้น ดูไม่มีพ่อค้านายห้างเสียเลย พวกนี้ล้วนกะลิ้มกะเหลี่ยแม่หม้ายทรงเครื่อง โร่ถังอายุก็กว่าหกสิบด้วยกันทั้งนั้นแล้ว"

"แขกที่มานี้คุณหญิงรู้จักก็มีไม่รู้จักก็มีหรือไง" ท่านขุนถาม

"ยังงั้นกระมังครับ ใครเป็นขุนนางก็เป็นแขกได้"

"แล้วที่นี่เขามีงานอะไรกัน"

"เขาพูดกันว่าจะมาประชุมตั้งบริษัทเลี้ยงหอยอีรม แล้วเลยมาพักผ่อนด้วย เดือนสิงหาคมโฮเต็ลได้พวกนี้มาอยู่ค่อยมีรายได้ดีขึ้น"

"เอาหละขอบใจ เอาเบียร์คาร์ลสเบิกขวดใหญ่มาให้ขวดเถอะ"

ขณะบ๋อยไปจัดหาเบียร์ ขุนสภาก็เข้าห้องน้ำ อาบเสร็จแล้วเปลี่ยนเครื่องแต่งกายชุดใหม่ เป็นกางเกงขาวขายาวเสื้อเชิ้ตขาวแขนยาว ถ้าเวลากินอาหาร ต้องใส่เสื้อนอกผูกเน็คไทย ขุนสภาก็มีพร้อมแล้วตามหน้าที่ของทนายความแต่เมื่อได้สืบถามก็ได้ความว่าไม่ต้องสวมเสื้อชั้นนอก

ถึงเวลายี่สิบนาฬิกามีเสียงฆ้องลั่น ขุนสภาไปยังห้องกินอาหารซึ่งจัดเป็นพิเศษ โต๊ะยาว บนโต๊ะพราวแสงจากช้อนส้อมและมีด แต่ละที่มีจานสะอาดวางซ้อนกันหลายชั้น นึกขันที่กลางโต๊ะตลอดตามยาวมีดอกรักโปรยไว้

ครั้นสตรีซึ่งมักเป็นสาวอายุอย่างมากไม่เกินสี่สิบและชายซึ่งมีวัยกว่าห้าสิบห้าแล้วทั้งนั้นนอกจากขุนสภาธรรมสาร ซึ่งมีอายุ ๕๒ ปี เข้ามามากหน้าเข้า ต่างก็เที่ยวหาที่ของตนตามที่นางสาวส่องศรีเขียนนามลงบัตรจัดลงไว้ ครั้นต่างพบตำแหน่งของตนเรียบร้อยแล้วก็ไปยืนคุมเก้าอี้บ้าง คุยกันบ้างรอเจ้าภาพ ครั้นราวห้านาทีล่วงแล้วจากสองทุ่ม นางกิมไล้หรือคุณหญิงกำไลก็ลงบันไดมามีผู้ติดตาม คือหลานสาวฝาแฝดสองคนกับนางสาวส่องศรี ซึ่งมีหน้าที่เหมือนที่ปรึกษาและเลขานุการ

พอใกล้จะถึงโต๊ะอาหารเจ้าภาพก็ร้องว่า "โธ่ทำไมไม่เข้านั่งประจำที่ล่ะเจ้าคะเจ้าคุณดิฉันล่าไปหน่อยขออภัยด้วยนะเจ้าคะ"

ขุนสภาธรรมสารนั่งประจำที่คลี่ผ้าเช็ดมือวางตัก แล้วก็เตรียมจะรับประทานอาหารอย่างฝรั่งให้เต็มที่เพราะไม่ได้ลิ้มรสมานาน ที่แท้ตั้งแต่กลางวันมาก็ไม่มีอะไรเป็นเนื้อเป็นหนังตกถึงท้องเลย

ก่อนอาหารมาเทียบ ท่านขุนชำเลืองดูบัตรของคนนั่งหัวโต๊ะ ทางซ้ายเห็นพิมพ์ไว้ว่าคุณหญิงซิ่วเอ็ง ภักษานนท์ อายุอย่างมากในราว ๓๕ ท่านขุนคะเนว่าท่านพระยา X ภักษานนท์ผู้สามีคงจะเพิ่งได้ภรรยาคนนี้ไม่นาน เพราะสังเกตได้ว่าไม่สู้ช้ำชอกมากนัก ทางขวาของท่านขุนบัตรบอกว่าชื่อคุณผกา แซ่วุ่น ต่อไปอ่านได้ว่าคุณมาลี แซ่วุ่น สาวฝาแฝดรุ่นราวอายุ ๑๗–๑๘ ปีที่ตามเจ้าภาพลงบันไดมาเมื่อกี้นี้

ส่วนเจ้าภาพคือ คุณหญิงกำไลนั้น นั่งสุดไปทางหัวโต๊ะ ข้างขวามือตรงข้ามกับคุณหญิงซิ่วเอ็ง ทีแรกคิดว่าตุ้มต๊ะตุ้มตุ้ย แต่เมื่อเดินเข้ามานั้นท่านขุนเห็นอ้วนพอตัว หน้าตาถ้าพิศใกล้ๆ นาน ๆ คงจะเห็นสวย แต่งตัวสมสมัยตามวัยของคนมีอายุราว ๔๕ โต๊ะนี้ยังมีว่างฝั่งตรงข้ามหนึ่งที่กับฝั่งข้างนี้อีกหนึ่งที่ แต่แล้วขุนสภาฯ ก็เริ่มเอาใจใส่ของใกล้ ๆเยื้องอยู่ข้างหน้ามีถ้วยแก้วรูปต่างๆ หลายถ้วยขณะนั้นก็ได้เห็นคนเทียบอาหารนำโถน้ำซุปมาเสนอคุณหญิงซิ่วเอ็ง มองไปสุดโต๊ะทางขวาก็เห็นอีกคนหนึ่งกำลังเริ่มบริการแก่คุณหญิงกำไล การเสิฟเวียนไปทางหมุนของเข็มนาฬิกาท่านขุนนั่งคอยการกระเดิบมาของโถซุปก็ทราบได้ด้วยการสังเกตว่า ตนอยู่ในตำแหน่งสุดท้าย น้ำซุปที่คงจะเหลืออยู่ในโถสักสองสามถ้วยชานั้น ถูกแม่สาวฝาแฝดข้างขวาเอาทัพพีตักเอาแจกใส่จานประมาณคนละเท่า ๆ กัน จนเมื่อโถหรืออ่างใส่ซุปมาถึงให้ท่านขุนตักก็ได้มีการตักไม่ติดเสีย

แล้ว เที่ยวนี้ท่านขุนสภา ฯ ไม่ได้อะไรยาท้อง ค่อยยังชั่วที่มีบ๋อยอีกประเภทหนึ่ง รินน้ำแดงคล้ำลงใส่ถ้วยข้างหน้า ใคร ๆ ต่างยกถ้วยจิบ ท่านขุนก็ยกถ้วยซด ได้รสฝาด ๆ เปรี้ยว ๆ ซ่าท้อง ประทังหิวไปได้หน่อย

อันดับที่สอง ท่านขุนมองเห็นจานเปลใหญ่บรรจุปลากะพงสุกไฟสีเหลืองเรียงชิ้นหลั่นกันเป็นชั้นเป็นลอนประมาณว่าในจานนั้นมีปลาอยู่ยี่สิบชิ้น มีน้ำซูรสสำหรับราดอยู่ในอีกมือคนเทียบอาหารอยู่โถหนึ่ง

ท่านขุนมองชามเปลใส่ปลาเริ่มที่คุณหญิงซิ่วเอ็งเวียนห่างตนออกไป สังเกตว่าต่างคนได้ตักเอาปลาไปคนละชิ้นซึ่งน่าชม มองทางฝ่ายด้านตน คนเทียบอาหารกำลังใกล้เข้ามาขุนสภา ฯ ใจเต้น พอเห็นจานปลาถึงคุณผกาก็ใจตื้น เพราะมีเหลืออยู่ชิ้นเดียวแล้วแม่คนนั้นก็กวาดลงจานไป ตักน้ำซูรสข้น ๆ สีขาวเกลี่ยบนปลา แล้วคนเทียบอาหารก็ถอยไปเหมือนว่าไม่มีปลาฉันก็หมดหน้าที่เทียบอาหารชุดปลาแล้ว ขุนสภา ฯ คงได้แต่หยิบขนมปังจิ้มเนยเข้าปากประทังหิวพลางก็ถอนใจใหญ่ที่เห็นคุณซิ่วเอ็งกินเอากินเอา บางทีเวลาเหลือบมาเห็นจานอาหารไม่มีถึงสองเทียบก็ชะโงกหน้ามาทางขวา แล้วหัวร่อทั้ง ๆ ปลายังเต็มปากว่า "ท่านขุนสภาธรรมสารตกที่นั่งอด *ฮิฮิฮิ*"

"ท่านขุนตกที่นั่งอด *ฮิฮิฮิ*" คุณผกาว่าต่อ

ขุนสภา ฯ ก็ใจป้ำเอ่ยปากว่า "*ฮ่ะฮ่ะฮ่ะฮ่ะ*"

คุณผกาว่า "เดี๋ยวมาอีกหนูจะกวาดให้เกลี้ยงจาน *ฮิฮิฮิ*" แล้วเหลียวไปซุบซิบกับคุณมาลีทางขวามือ แล้วรุ่นสาวฝาแฝดก็หัวเราะกันคิกคัก ทำเอาคุณหญิงซิ่วเอ็งพลอยยิ้มไปด้วย แถมหัวเราะเมื่อเห็นบ๋อยเอาเหล้าองุ่นมารินใส่ถ้วยของขุนสภา ฯ "ได้ที่นั่งกินแต่น้ำ ๆ *ฮิฮิฮิ*" แล้วสองสาวแฝดก็ *ฮิ* ด้วยหลาย *ฮิ*

ขุนสภา ฯ วางหน้ายิ้มให้ทางซ้ายแล้วให้ทางขวา แสดงว่ารับสถานะการณ์ได้อย่างใจคอกว้างขวาง แล้วในทันใดนั้นก็เริ่มวางแผนการ อาหารสองเทียบที่ตาสังเกตเห็นเป็นผลของพ่อครัวที่มีรสน่าสูดผ่านไปไม่รู้รส เนื้อนางเก้งสลัดผักกำลังมา แต่สาวผกา–มาลีกำลังหัวเราะพลางช่วยกันกวาดเอาไปแบ่งกัน ท่านขุนบอกคนเทียบอาหารว่า "ขอขนมปังก้อนเถอะ"

ตามที่ขุนสภาธรรมสารคิดจะแรมคืนที่โรงเตี๊ยมค่าเช่าถูก ภายหลังขึ้นมากินเบียร์บนโฮเต็ลอันโอฬาร แล้วรุ่งเช้าก็จะได้ขึ้นรถไฟเข้าพระนครนั้น บัดนี้ความที่ตกที่นั่งอดทำให้ท่านขุนมุมานะจะดื้อเป็นแขกของคุณหญิงกำไลต่อไป ทั้งจะต้องได้ที่นั่งที่อิ่มอย่างที่สุดด้วย ยิ่งได้ดื่มแชมเปญอันเป็นเหล้าอันดับสาม ความคดก็ยิ่งเฟื่องทั้ง ๆ ที่ในท้องมีขนมปังเข้าถึงทีละชิ้นน้อย ๆ เวลาห่างกันนาน ๆ

บางทีสองฝาแฝด แซ่วุน คงจะได้เรียนเบญจศีลเบญจธรรม หรืออะไรที่คล้าย ๆ กันบ้าง อาหารเทียบต่อไป คือข้าว และมีแกงให้ราดนั้นยังมีเหลือพอที่ท่านขุนกินได้ไม่ถึงครึ่งอิ่ม ฝ่ายคุณหญิงชิ่วเอ็งก็เฝ้าสนใจ ในความขาดแคลนของคนข้างขวาพอได้เห็นมีข้าวราดแกงกาหรี่กินก็แสยะเยาะว่า " ยาไส้ได้ตลอดคืน ฮิฮิฮิ "

ขุนสภากำลังยกถ้วยเหล้าสีแดงเข้มดื่ม และด้วยเจตนาที่มีมาก่อนแล้วก็ " ฮั้ดเช่ย " ทั้งเสียงทั้งเหล้าเข้าใส่หน้าคุณหญิงนั่น แล้วทำเป็นกุลีกุจอตกใจเอาผ้าเช็ดมือบนตักยื่นส่งให้คุณหญิงชิ่วเอ็ง ซึ่งท่านขุนอัศจรรย์นักที่ไม่ได้ยินเสียงปริปากอะไรแม้แต่ฮิฮิ เหลียวมาดูสาวผกากับมาลีเห็นทำตาโต ๆ มองตนอยู่อย่างรู้เจตนา และหน้าก็เหยลงคล้ายคิดว่าน่าจะโดนเข้าบ้าง ส่วนคุณหญิงชิ่วเอ็งนั้นแม้ท่านขุนจะทำเป็นอ่อนน้อมขออภัยเท่าใดก็ไม่ได้ยินเสียงตอบ ดูเหมือนจะกัดฟันกลั้นสะอื้นพร้อมกับรำลึกถึงที่ได้ ฮิ ฮิ มาแล้วหลายหน พลางเอาผ้าเช็ดหน้าจากกระเป๋าเช็ดทั่วทั้งใบหน้าและคอ ขุนสภา ฯ พอใจที่เห็นว่า ได้จามไว้ดีมาก ตามไหล่และหน้าอกเสื้อแพรสีเหลืองอ่อน ยังพราวพร้อยไปด้วยสีเหล้าเชอร์รี่แดงแก่ แต่อุบัติการณ์นั้นรู้เห็นกันเพียงสี่คน

เสร็จการรับประทานไอศครีมและผลไม้แล้ว คุณหญิงกำไลร้องเชิญสุภาพสตรีไปห้องนั่งเล่น ปล่อยให้สุภาพบุรุษนั่งรับประทานกาแฟ และบรั่นดีหรือวิสกี้โซดาต่อไป กับได้ประกาศว่า เวลาสี่ทุ่มจะได้ฉายภาพยนตร์ให้ดู

รุ่งเช้าไม่มีพิธีรีตองอันใด ญาติมิตรและสหายของเจ้าภาพสั่งอาหารเช้ารับประทานได้ตามถนัด มีกำหนดการว่าเก้านาฬิกาจะพากันเดินทางโดยรถยนต์ไปปราณบุรี เพื่อดูทำเลที่จะเลี้ยงหอยนางรม กลับมารับประทานอาหารกลางวัน ที่โรงแรมหัวหินเวลา ๑๓ นาฬิกา

ท่านขุนแม้ขุ่นใจในความประพฤติของสังคญาติมิตรคุณหญิงเจ้าภาพ และไม่สนใจในการตั้งบริษัทเลี้ยงหอย ก็รู้สึกเป็นกำไรที่จะใช้เวลาหลังอาหารเช้าเรียบเรียงคำแถลงอุทธรณ์ซึ่งเคยกำหนดไว้ว่าจะไปทำในกรุงเทพ ฯ

คณะที่ไปปราณบุรีกลับถึงโรงแรมก่อนเที่ยงครึ่ง ต่างมีเวลาอาบน้ำผลัดเครื่องแต่งตัว พอห้านาทีก่อน ๑๓ นาฬิกา ฆ้องสัญญาณอาหารกลางวันลั่นขึ้น พรรคของคุณหญิงกำไลต่างไปสู่โต๊ะอาหาร ขุนสภาธรรมสารรากเข้าเบียดกระแทกพระยาสำรวจธรณีเซไปทางอื่น ตนเองยึดพนักเก้าอี้ไว้มั่นพอเห็นใคร ๆ เริ่มนั่งก็นั่งบ้าง ข้างซ้ายของคุณหญิงกำไล พันธพมาศ

อาหารเทียบแรกที่มาเสนอเป็นออร์เดอฟร์ เริ่มที่คุณหญิงกำไลแล้วมาถึงท่านขุน ๆ ตักชิ้นปลาซึ่งมีคาวิแอร์แหมะไว้ข้างบนหลายชิ้น มากกว่าของกินชนิดอื่น เช่นไข่สุกขาวยัดไส้ด้วยตับห่านกับลูกมะกอกดองน้ำมันเป็นต้นนั้น ใส่จานของตนจนพูน ประมาณว่าถ้าคนเทียบนี้ไปถึงปลายทาง ออร์เดอฟร์อย่างดีจะต้องไม่มีเหลือถึงนังผกาและมาลีทีเดียว

คุณหญิงกำไลกำลังสนใจกับเจ้าคุณบรรลือโทรเลขผู้เฒ่าก้ม ๆ เงย ๆ พูดเอาอกเอาใจในท่าที่ท่านขุนคิดว่าคงจะขอครองคนทรงเครื่อง ท่านขุนนึกสงสารสังขารเจ้าคุณคนนั้นมาก มิเจ็ดสิบกว่าเข้าไปแล้วหรือ จะโขลกไปอย่างไรไหว

อาหารกลางวันมื้อนี้มีไวน์ขาวเสิฟอย่างเดียว พอท่านขุนกินออร์เดอฟร์เกลี้ยงจาน คุณหญิงกำไลก็เหลียวมาเห็นเข้าเป็นครั้งแรกร้องว่า "โอ๊ะท่าน! สวัสดีค่ะ พระยา พระยาอะไรเจ้าคะ"

"ขุนสภาธรรมสารครับ"

หน้าม่อยลงหน่อยหนึ่งแล้วหล่อนจึงว่า "ท่านขุนไม่ได้ไปปราณหรือคะ"

"ไม่ได้ไปครับ" แล้วท่านขุนก็เหยาะว่า "คุณหญิงครับ ผมมีงานทำครับ คุณหญิงครับ" ท่านขุนตอบแล้วชะโงกไปทางซ้ายสุด ก็มีความปรีดามากเมื่อเห็นว่าอาหารเทียบแรกนี้มีไปไม่ถึงมาลีและผกา ทั้งยังปราโมทย์เมื่อเห็นหน้าสองหญิงแฝดนั้นเผือนฝาดสี ครั้นแล้วท่านขุนได้ยินเสียงข้างขวาว่า ดิฉันว่า คาวิแอร์ไม่เห็นมีรสชาติอะไร นอกจากเค็มจัด สีดำ ๆ ชอบกล

ขุนสภา "ครับไม่มีรสชาติ เค็มจัด ดำเสียด้วย"

"ค่ะแล้วแพงด้วย ไข่ปลาดุกปลาช่อนของเรายังมีรสดีกว่า"

"โอ๊! จริงของคุณหญิงครับ ยังไข่ปลาสลิดอีกเล่า" พูดแล้วท่านขุนชะงัก แต่คุณหญิงกำไลยิ้มมีนัย พยักให้พูดต่อ ท่านขุนก็ว่า "ทั้งไข่แมงดาไข่จาระเม็ดอีกแยะ บริษัทของคุณหญิงควรจะเอาเข้ากระป๋องเข้าขวดส่งไปขายเมืองนอกเสียด้วย"

"คำแนะนำท่านขุนมีค่ามาก ดิฉันจะต้องให้ทดลองทำ"

ท่านขุนเห็นเยลลี่หอยนางรมมาเสิฟคุณหญิงกำไล มีหอยนางรมตัวใหญ่ปนอยู่กับแอ๊สปาราก๊สก็ร้องว่า "โอ้โฮ! บริษัทของคุณหญิงเลี้ยงได้หอยตัวใหญ่เท่าหอยตลับเทียวหรือครับ ผมขอชมคุณหญิงสามารถมาก"

คุณหญิงกำไลยิ้มน้อยยิ้มใหญ่ จีบริมฝีปากทำจริตพูดว่า "เยลลี่นี้ดิฉันสั่งปรุงเองได้หอยอีรมจากปราณเย็นวานนี้ ผสมกับหน่อไม้กระป๋องลองให้รับประทาน"

"เหมาะทีเดียวครับ" ขุนสภาว่า "ผมขอรับประทานให้เต็มรัก" ว่าแล้วแกก็ตักเสียสุมจานเป็นการประจบเจ้าภาพด้วย และหวังจะไม่ให้เยลลี่มีไปถึงสองสาวแฝดด้วย

พอตักอาหารนั้นเข้าไปยังไม่ทันกลืน ท่านขุนร้องว่า "คุณหญิงครับ ประทานโทษขอให้ผมเรียกแม่ทูนหัว รสเยลลี่หอยนางรมนี้เลิศแท้ ตั้งแต่เกิดมาผมเพิ่งเคยรับประทาน แม่เจ้าประคุณทูนหัว

"อุ๊ย! ยอดิฉันมากไปแล้ว" คุณหญิงกำไลพูดอย่างสบอารมณ์ยิ่ง

"หามิได้ จากน้ำใสใจจริงแล้ว ผมใคร่จะได้ลิ้มรสฝีมือปรุงอาหารของแม่ทูนหัวไปตลอดชีวิต"

คุณหญิงกำไลฟังคำที่จับใจก็จ้องหน้าขุนสภาเป็นเวลานาน ตามองตาจนท่านขุนต้องเหลือบไปเสียทางอื่น

อาหารอันดับต่อมา เมนยูบอกว่าคิดนี่ย์แอนด์ลีเวอร์อาลองเกล้ส์ ท่านขุนสภามองดูก็รู้ว่าไข่ดันกับตับหมูทอดนั่นเอง มีพิเศษอยู่หน่อยก็ที่เอาดอกผักกาดต้มวางประดับ

ท่านขุนได้ยินคุณหญิงกำไลว่าค้อร์สนี้ดิฉันปล่อยให้พ่อครัวเขาเลือกค่ะ เสร็จจากหี่ท่านขุนลองฝีมือไข่ตุ๋นของดิฉันนะคะ"

"ครับ ขอรับแม่ทูนหัว" ท่านขุนว่าพลางทางกวาดเซ่งจี๊ซึ่งควรจะเป็นคนละชิ้น และตับหมูซึ่งควรจะเป็นคนละแผ่นอีกเหมือนกันนั้น อย่างละสามลงใส่จาน แล้วยกมือพนมน้อมกล่าวแก่คุณหญิงกำไลว่า "ผมไม่มีอะไรสนองคุณ นอกจากคุณหญิงมีอะไรมาเสนอผมจะกินให้มากที่สุดเท่าที่จะกินได้คารับ ยิ่งเป็นฝีมือปรุงของแม่ทูนหัวด้วยแล้ว ผมพลีชีพกินให้บรรลัยไปเลย"

บ๋อยเก็บจานไปแล้ว ขุนสภาเสียดายที่เห็นขนมมาเทียบเป็นที่ ๆ เป็นไข่ตุ๋นที่ถอดออกจากภาชนะพิมพ์แล้วเป็นถ้วย ๆ เพราะฉะนั้นสาวฝาแฝดต้องได้คนละที่เป็นแน่นอน เมื่อถูกถามถึงรส ท่านขุนตอบอย่างสุจริตว่า "ผมเกิดมายังไม่เคยรับประทานไข่ตุ๋นที่มีรสไปข้างฝรั่งๆ

หวานพอเหมาะ เย็นเฉียบดีเหลือเกิน ผมเห็นจะต้องขอตำรับกับข้าวของหวานของแม่ทูนหัว”
คุณหญิงได้ยินก็ยิ้มม้วนตัวไปมา ทำเอาท่านพระยาฝั่งข้างโน้นเขม็งมองขุนสุภา ฯ อย่างหน้าคว่ำ

คุณหญิงกำไลกล่าวเมื่อเสร็จอาหารว่า “อีกครึ่งชั่วโมงเริ่มตั้งวงค่ะ เชิญไปที่ห้องดิฉัน”

ขุนสภาธรรมสารเข้าห้องทำงานต่อ ราวบ่ายสี่โมงเดินเรียบตามหาดทรายไปจนถึงเชิงเขาตะเกียบ นั่งพักครู่ใหญ่แล้วเดินกลับ ก็เลยเวลาน้ำชา ผ่านห้องอาหารเห็นนางสาวส่องศรีกำลังวางบัตรจัดตำแหน่งที่นั่ง ท่านขุนก็เลี่ยงเข้าห้องของตน มองเห็นบนเตียงมีผ้าไหม ผ้าตาด ผ้ายก ฝีมือพื้นเมือง ซึ่งกำลังจะเอาไปเป็นตัวอย่างบอกขายสุภาพสตรีไทยชาวพระนครคลี่เรียงอยู่อย่างเรียบร้อยก็เรียกบ๋อยมาถาม ได้ความว่าเห็นมดไต่อยู่ตามกระเป๋าจึงเปิดตรวจดูเห็นผ้าเหล่านี้ออกจะชื้นก็เอาผึ่งลมไว้บนที่นอน

ครั้นแล้วท่านขุนก็นึกถึงโต๊ะอาหาร ย่องไปดูเห็นห้องว่างคน ก็เดินตรวจพบนามของตนอยู่ทางขวาของคุณหญิงชิ่วเอ็งก็หยิบนามบัตรนั้นไปวางแทนของพระยาธรณีสำรวจ เอาบัตรนามพระยาธรณีสำรวจวาง “ที่นั่งอด”

เมื่อวงไพ่เลิกเพื่อเตรียมตัวสำหรับอาหารค่ำ ห้องพักเหลือแต่คุณหญิงกำไลคนเดียว นางสาวส่องศรีย่องเข้าไปกระซิบว่า “ดิฉันลืมปากกาไว้ที่ห้องอาหาร พอเข้าไปเห็นหลังขุนสภา–ธรรมสารวับออกไปก็สงสัย ตรวจดูตามโต๊ะเห็นสับบัตรเสียแล้ว ท่านขุนมาอยู่ข้างซ้ายคุณหญิงอย่างเมื่อกลางวัน พระยาธรณีไพล่ไปอยู่ปลายโต๊ะ”

“ดีแล้วย่ะ แกช่างพูด ฉันชอบ” กำไลพูดเมื่อส่องศรีบอก

ค่ำนี้คุณกำไล พันธพมาศ แต่งตัวต้องตาคนทั่วไป อารมณ์เจ้าภาพรื่นรมย์ตลอดเวลารับประทานอาหาร คราวนี้ขุนสุภาธรรมสารค่อยมีใจเป็นธรรมขึ้น ได้ยอมเผื่อแผ่ให้อาหารและขนมไปถึงท้ายแถว

เสร็จอาหารเจ้าภาพตั้งวงต่อ ท่านขุนขอเข้าห้องตน

รุ่งเช้ารับประทานอาหารแล้วเขาพากันไปเที่ยวปากทวาร ท่านขุนคงอยู่ทำงานตามเคย คุณหญิงกำไลรู้สึกว้าเหว่ชอบกล อารมณ์กลับดี และมีอาการหรุกหริก เมื่อมานั่งใกล้ขุนสภาเวลาอาหารกลางวัน ตอนบ่ายมีการพักผ่อน

ในห้องรับแขกพิเศษของคุณหญิงกำไลย่อมมีเจ้าคุณ คุณพระเปลี่ยนหน้าบ้างประดังกันบ้าง เข้าไปสนทนาด้วย คุณหญิงกำไลหวังเห็นขุนสภาก็แลหาย ใจคอออกจะหงุดหงิด ฟังคนอื่นพูดไม่ถูกหู

ครั้นเวลาเย็นนางสาวส่องศรีผ่านเข้ามา คุณหญิงถามว่า "วางบัตรโต๊ะอาหารแล้วหรือยัง"

"แล้วค่ะ" ส่องศรีตอบ

ต่อมาไม่ช้าคุณหญิงก็ได้แอบ ไปคอยดูขุนสภาย่องมาสับบัตร คุณหญิงรู้สึก เสียวซ่านจับใจนัก

คืนนี้คุณหญิงรู้สึกมีความสุขที่สุดในชีวิต

เช้าวันนี้เสร็จรับประทานแล้ว ถึงกำหนดสหายและแขกกลับกรุงเทพ ฯ จนกระทั่งบ่านนี้ขุนสภาก็ยังไม่เอ่ยปาก คุณหญิงรู้สึกผ่าวผิวหวิวใจคล้ายอึดอัดขัดลมอากาศ พอจะลุกขึ้นเปิดพัดลมก็พอดีขุนสภาธรรมสารถือห่อกระดาษเดินเข้าห้องมา

"อุ๊ย ! ท่านขุนมาแล้ว"

ท่านขุน "ขอโทษ ผมมีของพิเศษมากำนัลคุณหญิง"

"อุ๊ย ! ให้ดิฉัน ! จริงหรือนี่ โอ๊ะ ! ท่านขุน อะไรน่ะคะ"

"ผ้ายกผ้าตาดครับ ฝีมือชาวนครศรีธรรมราช ผมไม่กล้ากวนคุณหญิงจึงรอมา ผมหวังเป็นอย่างยิ่ง————ง่า——"

"แหมงามจริงจริ๊ง อุ๊ย ! ให้ดิฉัน ! ท่านขุนช่างพุ่มเพื่อยจ่ายมาให้"

"ไม่ใช่พุ่มเพื่อยมิได้ สมบัติทั้งเนื้อทั้งตัวผมมีอยู่เท่านี้ ความเมตตาอย่างใหญ่ยิ่งของแม่ทูนหัว ทำให้ผมมีกำลังใจเอ่ยปาก——

"โถ ! ท่านขุน" คุณหญิงกำไลพูดเสียงแผ่ว "ดิฉันเข้าใจค่ะ ฉันทายออกว่าตลอดสองสามวันมานี้ ท่านขุนได้เพียรสะกดใจไม่เอ่ยปาก ทั้งเนื้อทั้งตัวมีเท่านี้ดิฉันก็ไม่ว่า ฉันเองก็กินอยู่ง่าย ๆ มีสมบัติพอเลี้ยงเราสองคนอย่างสบาย ฉันคิดว่าเทวดาอุ้มสมมาให้แล้ว อย่าเพ่อกลับกรุงเทพ ฯ กับเขาเลยนะคะ สภาขา หอมฉันนิดเถอะ"

ขุนสภาธรรมสารงงอยู่ชั่วพ้ำแลบ แล้วหัวใจก็เบ่งบานใหญ่ยิ่งกว่าถูกล้อตเตอรี่ที่หนึ่ง ท่านขุนผวาเข้ากอดและหอมไม่แต่นิดเดียวแต่แน่นและนานเสียด้วย

คุณหญิงกำไล พันธพมาศ ตกลงใจเช่าห้องพิเศษต่อไปอีกเจ็ดวันเพื่อฮันนี่มูน ●

ไปถือของ

นายพิศิษฏ์ สิทธิเสรี หนีบแฟ้มเอกสารออกมาจากห้องผู้อำนวยการอย่างหน้าชื่น ตรงมายังโต๊ะที่ทำงานมองเห็นบนโต๊ะมีกระดาษปลีกวางอยู่แผ่นหนึ่ง บนกระดาษมีก้อนแก้วทับ พิศิษฏ์ยังไม่ทันนั่ง หยิบกระดาษขึ้น พบข้อความว่า

"เมื่อกี้ผู้บอกว่าชื่อหวิน โทรศัพท์มาว่าวันนี้ย้ายที่รับประทานอาหารกลางวันไปที่เยาวยื่น ชั้นพื้นดินเตรียมนิราสรอบโลกไว้แล้วด้วย"

พิศิษฏ์เหลียวดูรอบ ๆ ตน ห้องกว้างนั้นว่างคน เพราะเลยเที่ยงราวสิบนาทีแล้ว พนักงานอื่นพากันกลับบ้านตามระเบียบ วันเสาร์หยุดครึ่งวัน พิศิษฏ์วางแผ่นกระดาษแล้วหันไปจับงานที่ค้างอยู่ราวสิบนาทีจึงสำเร็จ ก็หันมาพินิจพิจารณาข้อความในแผ่นกระดาษนั้นใหม่ ลายมืออาจเป็นของพนักงานสตรีที่นั่งใกล้โต๊ะของพิศิษฏ์ได้รับโทรศัพท์แทนจึงจดไว้ให้ พิศิษฏ์นึกไม่ออกว่า "หวิน" นั้นใคร และ "หวิน" ก็เป็นคำที่ใกล้กับถวิล แต่ก็นึกไม่ออกว่าถวิลไหน การที่โทรศัพท์มาว่า "วันนี้ย้ายที่รับประทานอาหารกลางวัน" ก็ย่อมหมายความว่า วันก่อนไม่ได้กินกลางวันที่เยาวยื่น ที่ว่า "เตรียมนิราสรอบโลกไว้แล้ว" ก็ไม่รู้ว่าหมายความว่าเตรียมไว้ทำไม ถ้าเตรียมนิราสรอบโลกไว้เพื่อให้ยืม พิศิษฏ์ก็มีฉบับที่พิมพ์ใหม่อยู่เล่มหนึ่ง อย่างไรก็ดี พิศิษฏ์ได้ตั้งใจไว้แล้วว่าเมื่อออกจากสำนักงานแล้วจะไปกินอาหารกลางวันแถวราชวงษ์ เมื่อมีเสียงจากสายที่น่าสนเท่ห์เช่นนี้ ก็น่าจะลองไปเผชิญเหตุการณ์ดูบ้าง อาจสนุกดีก็ได้

มองนาฬิกาเห็นเลยเที่ยงไปยี่สิบนาทีแล้ว พิศิษฏ์รีบคว้าหมวกและกระเป๋าหนังเอกสารได้ จ้ำลงบันไดสำนักงาน ขับรถยนต์เร่งน้ำมันไปถนนเยาวราช กว่าจะหาที่จอดรถได้ก็เลยหน้าภัตตาคารเยาวยื่นไปมาก

สิ่งแรกที่กระทบตาเมื่อพิศิษฏ์มองดูบนโต๊ะในพื้นชั้นล่างของภัตตาคารนั้น ก็คือภาพพราวของปกหนังสือนิราสรอบโลกและเห็นอยู่แห่งเดียวบนโต๊ะหนึ่งในหลายโต๊ะทั้งซ้ายขวา บนเก้าอี้ที่เทียบโต๊ะนั้นมีสตรีซึ่งพิศิษฏ์เห็นว่าสวยนักนั่งอยู่ พิศิษฏ์ถรากเข้าไป ตาจับนิราสรอบโลก ปากว่า "ขออภัยคุณหวนใช่ไหม" พลางเปิดหมวก

แม่คนนั้นทำตากรม

พิศิษฏ์เอื้อมมือไปแขวนหมวก แล้วหย่อนก้นลงบนเก้าอี้ตรงข้ามสตรีสาว มีโต๊ะกั้นระหว่างกันอยู่ บนโต๊ะมีถ้วยชาข้างละที่

"เอ๊ะ คุณ"

"ขออภัย ผม ผม – –" พูดพลางพิศิษฏ์ควักกระเป๋า หนึ่งก็แล้วสองก็แล้ว และแล้วทุกกระเป๋า "เห็นจะลืมเอามา แต่ถ้าคุณชื่อหวินผมจะเล่าให้ฟัง"

แม่สาวน้อยเม้มปาก จ้องพิจารณาหน้านายพิศิษฏ์ ๆ ยิ้ม "มีคนเขียนบันทึกบอกว่าคุณหวินให้ผมย้ายมารับประทานอาหารที่นี่"

สตรีสาวขมวดคิ้ว "แล้วเหตุไรคุณจึงตรงแน่วมายังโต๊ะนี้"

"เหตุเพราะเห็นนิราสรอบโลกวางอยู่ที่โต๊ะนี่"

หล่อนหลบตาเขาทอดลงต่ำ กะพริบเป็นเชิงตรอง จีนยกถาดหูปลาฉลามผัดปูทะเลมาวางกลางโต๊ะ

"ผิดตัว" หล่อนเงยหน้าพูด "ฉันนัดสิทธิ์"

"ฉันชื่อพิศิษฏ์"

"ฉันนัดสิทธิวัต โทรศัพท์นัมเบอร์ ๓๐๓๖๗"

"โทรศัพท์เครื่องนี้อยู่บนโต๊ะผม"

"ฉันเคยพูดกับสิทธิ์มาก่อน"

จีนนำแฮ่กึ๊นมาเทียบ

"ผมมาแทนสิทธิวัตหลายวันแล้ว"

"แต่จะมาแทนเขาที่นี่ไม่ได้" หล่อนพูดอย่างงอน ๆ แล้วคว้าห่อกระดาษกับนิราสรอบโลกขึ้นหนีบรักแร้ ลุกขึ้นได้ก็ก้าวจ้ำออกไปจากร้าน

จีนเอาไก่ผัดหน่อไม้ฝรั่งมาตั้ง พิศิษฏ์มองดูอาหารแล้ว หัวของนักเศรษฐกิจก็รำพึงไปถึงกระเป๋า จำได้ว่ามีเงินติดตัวอยู่ห้าสิบบาท แม่เจ้าประคุณได้สั่งอาหารไว้กี่อย่างก็ยังไม่ทราบ คะเนดูเพียงเท่าที่วางอยู่บนโต๊ะ ก็เห็นจะมีค่าบวกกับอากรสแตมป์กว่าห้าสิบบาทแล้ว พอขยับลุกขึ้นจะออกไปไต่สวน ตาก็เหลือบไปเห็นกระเป๋าหนังสีน้ำตาลแก่วางอยู่ที่พื้นเก้าอี้ พิศิษฏ์ชะงักทำรีรออยู่ครู่หนึ่งก็เอื้อมหยิบมา ลังเลใจครู่หนึ่งก็แง้มดู ที่สะดุดตาครั้งแรกคือสีของธนบัตร

ราคาร้อยบาท สองฉบับเป็นอย่างน้อยและยังมีธนบัตรย่อยสอดอยู่เคียงกันอีกปึกหนึ่ง นอกจากนั้นก็มีเครื่องสำอางอย่างที่กระเป๋าสตรีมักมี ครั้นเห็นว่าจะเป็นการละลาบละล้วงมากไปพิศิษฏ์ก็ขยับกระเป๋าจะปิด แต่มีซองจดหมายกระดกขึ้นมาขวางไว้เขาก็หยิบจะสอดลงซอกที่เสียบ แต่ได้เหลือบตาเห็นจ่าหน้าซองว่า "เรียนคุณเพียรถวิล" ยังไม่ทันอ่านนามสกุล ก็เงยหน้าเห็นแม่เพียรถวิลกำลังสาวเท้าก้าวตรงมายังเขา ๆ รีบปิดกระเป๋าแล้ววางไว้บนตัก

"เห็นกระเป๋าของฉันบ้างไหมคะ"

"อยู่นี่ครับ คุณเพียรถวิล"

"แน ! มาลอบเปิดกระเป๋าของเขาแล้วซี" หล่อนยื่นมือรับ

พิศิษฏ์ยื่นกระเป๋าให้ยังไม่ทันถึง มือเขากลับหดกลับ "ขอโทษ ประเดี๋ยว ผมมีเงินติดตัวราวห้าสิบบาท คุณสั่งอาหารไว้เกินกำลังผมมีจ่ายแล้ว ยังไม่ทราบว่าจะมีอะไรมาตั้งอีก"

เพียรถวิลมองอาหาร "ฉันสั่งสามสิ่งเท่านี้แหละ"

"แต่ผมรับประทานคนเดียวไม่หมด"

เพียรถวิลเอียงคอ ซึ่งพิศิษฏ์เห็นเก๋มาก

"แล้วเงินผมก็มีไม่พอ"

หย่อนแย้มยิ้ม

"แล้วก็ดูเหมือนเป็นอาหารที่คุณโปรดเสียด้วย จะร่วมรับประทานกันเสียมิดีกว่าหรือเชิญนั่ง"

เพียรถวิลค่อย ๆ ทรุดตัวนั่ง แสงตาบอกพิศิษฏ์ว่า "อย่าทะลึ่งนะ"

"ขอโทษที่ละลาบละล้วงเปิดกระเป๋าดู แต่ก็ดีใจที่ได้ประพฤติเช่นนั้น เพราะแอบไปแลเห็นเข้าว่า คุณถวิล" เพียรถวิลขมึงตา "เอ๊ย คุณเพียรถวิลมีสตางค์ช่วยออกค่าอาหารแยะจัง"

หล่อนหัวเราะเสียงใส

"เพราะฉะนั้นผมขออ้อนวอนให้รับประทานเสียด้วยกัน" หล่อนเม้มปากอึ้ง มือยื่นขอรับกระเป๋า พิศิษฏ์ส่งให้ "ถ้ารังเกียจที่จะรับประทานร่วม จะนั่งดูผมกินคนเดียวก็ได้ ขออย่างเดียวแต่เพียงรอให้ผมกินเสร็จ แล้วขาดเงินเท่าไหร่ คอยใช้ให้เขาให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยก็แล้วกัน"

เพียรถวิลหัวเราะอกกระเพื่อม

" ผมก็ไม่มีโรคภัยอันใดที่จะติดต่อไปถึงผู้รับประทานร่วม แล้วที่มานี่ผมก็ไม่ได้เสือกมา คุณโทรศัพท์ให้ผมมา"

" ฉันโทรศัพท์ถึงสิทธิ"

"สิทธิวัตออกจากงานไปตั้งแต่เมื่อวันจันทร์"

"สิทธิวัตออกจากงาน ? เจ๊ก เอาข้าวผัดชามกลางมาชาม เร็วหน่อยนะจ๊ะ"

"ขอบคุณ ผมยินดีที่คุณจะร่วมรับประทานอาหารกับผม ผมอาจอวดได้ว่าผมไม่ใช่เป็นผู้ที่ใครสมาคมด้วยแล้วเช็ด"

"สิทธิออกจากงานเรื่องอะไร"

"ผู้อำนวยการให้ลาออก"

"เอ๊ะ เรื่องอะไรคะ"

"ขอโทษ ผมมีนิสัยไม่ชอบเอาเรื่องของคนอื่นมาพูด"

เพียรถวิลจ้องตาพิศิษฎ์เหมือนจะค้นความหมายครู่หนึ่งแล้วก็พยักหน้า

ขณะรับประทานต่างฝ่ายต่างได้ลอบสังเกตมรรยาทของกันและกัน จนพิศิษฎ์รู้สึกว่าเพียรถวิลรับประทานช้าและคราวละน้อย ๆ แต่หาทราบหรือเดาไม่ว่าภายในใจของเพียรถวิลนั้นเร่าร้อนใคร่จะรู้เรื่องของสิทธิวัตเสียเหลือเกิน และในขณะเดียวกัน หล่อนก็สังเกตได้ว่าชายหนุ่มที่นั่งตรงข้ามนี้มีอะไรหลายอย่างที่ละเมียดละไมกว่าสิทธิวัต ในที่สุดหล่อนกลั้นไม่ไหวก็พูดว่า "ขอโทษเถอะนะคะ ฉันไม่อยากให้คุณละเมิดสมบัติผู้ดีหรอก แต่ฉันจำเป็นจะต้องทราบความจริง"

"ไม่เป็นไร เมื่อเป็นความจำเป็นผมก็พูดได้ ไม่ทราบจากผม คุณก็คงทราบจากคนอื่น เรื่องเกิดก่อนผมเข้ารับงานในหน้าที่สิทธิวัต คนในสำนักงานเขาเล่าว่าสิทธิวัตได้เสียกับพนักงานสตรี ซึ่งเกี่ยวข้องเป็นญาติกับผู้จัดการบริษัท ผู้อำนวยการจึงขอให้ลาออกเสียทั้งสองคน"

มีเสียงเปล่งออกจากปากเพียรถวิลพยางค์หนึ่ง พิศิษฎ์ฟังไม่ได้ศัพท์ แล้วเห็นหล่อนหน้าม่อย ทันใดนั้นพิศิษฎ์ก็เฉลียวคิดขึ้นได้

"ขอโทษ ถ้าทำให้กระเทือนใจคุณ"

สีหน้าเพียรถวิลเป็นปกติ มองตาพิศิษฎ์ด้วยแสงแสดงความขอบใจ

รับประทานเสร็จแล้วพิศิษฎ์ก็สั่งให้บ๋อยทำใบรับมาเก็บเงิน สักครู่หนึ่งพิศิษฎ์อ่านบิลได้ความว่ารวมเบ็ดเสร็จ ๖๖ บาท เขาควักซองธนบัตรเทออกมานับได้ ๕๒.๕๐ บาท

"ออกคนละครึ่งค่ะ เท่าไหร่คะ"

"ช่างเถอะครับ ผมขออีกง่า–๑๓ บาท ๕๐ สตางค์ เท่านั้นแหละ"

เพียรถวิลนับให้สิบสี่บาท "ไม่มีเศษสตางค์ค่ะ"

พิศิษฐ์กวาดเศษสตางค์เข้าอุ้งมือแล้วยัดกระเป๋า "รับประทานอิ่มแล้วไปไหน"

"ไปบ้าน"

"ผมอยากดูภาพยนตร์"

"จะให้ฉันตามไปช่วยออกค่าดูให้รึ"

"เอ๊ะ ทำไม"

"จะทำไม ก็คุณมีสตางค์ติดตัวห้าสิบสตางค์พอซื้อบัตรหรือ"

พิศิษฎ์หัวร่อ "คุณเพียรถวิลนี่ประเสริฐจัง รู้จักกันมาเพียงนี้ จะไว้ใจให้ผมยืมสักยี่สิบบาทได้หรือยัง"

"ให้ฉันออกค่าบัตรสองคนสิบห้าบาทดีกว่ากระมัง"

พิศิษฎ์หัวเราะอย่างรื่นรมย์ "สมองเศรษฐศาสตร์แท้ ผมเป็นเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิตยังไม่แหลมถึง"

"อือฮือ เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิตเทียวหรือ ตกลงไปดูภาพยนตร์" มองนาฬิกาข้อมือ "แต่ยังอีกนาน ฉันจะไปเที่ยวซื้อของก่อน แล้วถึงค่อยพบกัน โรงไหน"

"จะไปไหน ผมจะเอารถไปส่ง"

"รถฉันก็มี ฉันขับของฉันเองได้"

"งั้นผมไปรถกับคุณ รถผมทิ้งไว้นี่ก่อนก็ได้"

"จะดีรึ"

"จะได้เฝ้ารถให้ด้วย"

"อ้อ บางทีจะวานให้ถือของ ไม่ได้เอาคนใช้มา"

"ด้าย" ●

หุ้นส่วนเสี่ยงภัย

เมื่อวันอาทิตย์ที่แล้วมา ข้าพเจ้าเดินผ่านไปทางศาลาเฉลิมกรุง เห็นรถยนต์จอดอยู่มากทั้งสองฟากถนน คิดในใจว่าคนดูภาพยนตร์คงแน่นโรง ดูนาฬิกาเห็นเที่ยงเศษ คะเนว่าจวนภาพยนตร์เลิก ข้าพเจ้าจึงหยุดยืนอยู่ริมทางข้างหน้าร้านโอชา คอยดูคนออก กำลังเพลินมีคนมาตบหลัง ฉุนหน่อย ๆ เพราะตกใจและเจ็บ เหลียวไปพบหน้า นายอุกฤษฎ์ ศีตหทัย เพื่อนเคยร่วมโรงเรียนยิ้มทักว่า

"สบายหรือการันต์ ? ขอบุหรี่ตัว"

ข้าพเจ้าบอกสบายแล้วควักบุหรี่ให้ เขาจุดสูบแล้วว่า "อยากกินไอศครีมจัง สตางค์ไม่มี เลี้ยงทีน่า"

"เอา" ข้าพเจ้าพูด แล้วชวนกันเข้าร้านโอชา

อุกฤษฎ์สั่งไอศครีมสองถ้วย ขนมหวานจานใหญ่ นั่งกินไปคุยไปได้สัก ๑๐ นาที ภาพยนตร์เลิก คนระบายออกมาข้างนอก เรามองดูคนและเครื่องแต่งกาย สักครู่อุกฤษฎ์ชี้มือร้องว่า

"แน่ะ ไอ้เดช"

"เดชไหน?" ข้าพเจ้าถาม มองตามแนวนิ้วชี้

"เดช สัปดาหันต์"

"เดช สัปดาหันต์รึ" ข้าพเจ้าก็มองเห็น "ชิอ้ายเปรต"

นึกย้อนหลังไปเมื่อห้าปีมาแล้ว

อุกฤษฎ์เป็นคนต้นคิด เหตุเกิดในร้านออนล้อกหยุ่น ที่นั่นเคยเป็นที่นัดพบของพวกเราหนุ่ม ๆ ผู้กำลังตะเกียกตะกายเสาะหาอาชีพ ที่นั่นของถูก เสียสตางค์ซื้อน้ำหวานกินถ้วยเดียวก็นั่งคุยกันได้นาน ๆ คืนนั้นนอกจากอุกฤษฎ์กับข้าพเจ้าแล้วมีเพื่อนเราหนุ่ม ๆ อีก คือ เดช สัปดาหันต์ รูปแฉล้มไร้ทรัพย์ ๑ ชำนะ ปิยมิตร นักเขียนการ์ตูนขายหนังสือพิมพ์ ๑ แอร่ม ฝนทอง นักเขียนจิปาถะขาย ๑ กับ รอบ ยุคุนธร เสมียนทำงานในบริษัทยาสูบญี่ปุ่นสยามจำกัด อีก ๑ คืนนั้นเดช สัปดาหันต์ ผู้มีโวหารได้คุยโวซึ่งต้องหารตามเคย พรรณนาว่าตนมีดีทุกอย่าง แต่รำพันว่าหางานทำไม่ได้

มนุษย์คนนี้มีหน้าและรูปสวยอย่างน่าอิจฉา มีตาเก๋เหมือนแก้ววิเศษ ปากชิดเดชแดงและงามโดยธรรมชาติ เส้นผมตรงทรวดทรงดีสีดำขำประหลาดกว่าใคร ๆ น่าจะได้หน้าที่พระเอกตามที่เขาหวังอยู่ในเวลานั้น แต่ก็ได้เป็นเพียงตัวรองเบ็ดเตล็ดในเรื่องภาพยนตร์ของบริษัทศรีกรุง เดชบ่นเช่นที่อุกฤษฏ์เคยบ่นว่าที่จนอยู่อย่างนั้นเพราะไม่มีทุน

"กันมีดีทุกอย่าง" เดชคุยอวด "ดีทั้งหน้า ทั้งรูปทรง ทั้งเสียง ดีสารพัด แต่โอกาสไม่ให้ คิดอยากทำราชการไปของานที่ไหนท่านไม่เห็นเรานุ่งม่วงสวมรองเท้า ท่านไม่เอาเข้าทำ โพ่ทโธ่ คนเรามักดูแต่เพียงผิว ไม่มองให้ซึ้ง ลองให้กันมีหมวกดี ๆ สักใบ เสื้อราชแปแตนด์ตัดงาม ๆ สักตัว ผ้าม่วงน้ำเงินสักผืน เกือกไวท์อเวย์สักคู่ คอยดูกันไปของานทำที่ไหนต้องได้ห้าสิบบาท"

พูดได้เพียงนี้นายเผดิม ผลดี ก็เข้ามาสมทบ เพื่อนคนนี้ทำงานโรงไฟฟ้า การเงินค่อยดีกว่าเพื่อน แต่ไม่ได้มาพบคุยกันนาน เรารุมถามถึงเหตุที่หายไป

"นอนอยู่บ้านเสียเดือนเต็ม ๆ" เผดิมตอบ

อุกฤษฏ์ทำหน้าไม่พอใจ เขาเคยชินแต่เพียงตื่นพร้อมเที่ยง การนอนทั้งเดือนนั้นเหลือรับ จึงว่า

"ไอ้ขี้เกียจ"

"กันมีอันเป็น" เผดิมพูด "ถูกรถยนต์ชนตกรถถีบแขนเดาะ"

"เคราะห์ร้าย" พวกเรากล่าว

"ไม่แน่นัก" เผดิมพูด "นอนกินเงินเดือนเต็มเดือนไม่เลว นอกนั้นยังได้อีกร้อยบาท"

"ได้จากไหน?"

"ได้จากบริษัทอินชัวรันส์ เขาให้ค่าประกันแขน"

"รึ ?" อุกฤษฏ์ถาม ตาลุกพอง เพราะเห็นได้เงินง่าย "ของอย่างนี้มีจริงหรืออย่าพูดเป็นเล่นไปนา"

"มีจริงซี"

"ไหนเงิน"

"อย่าเลย ให้เห็น แกก็ยืมหมด"

อุกฤษฎ์ไขหูคำดูหมิ่นนี้แล้วคะยั้นคะยอถาม "ไม่ว่าใครแขนเดาะบริษัทเป็นให้ร้อยบาททุกคนหรือ"

"ทุกคน ถ้าให้เบี้ยประกันภัยแก่บริษัท"

"จะมีเล่ห์อะไรอยู่ลามั้ง" อุกฤษฎ์พูด

เผดิม "ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมอะไรหมด ใครให้เงินค่าประกันอันตรายเขาปีหนึ่ง ถ้าเป็นอันตรายก็ได้รับเงินประกัน"

"บริษัทอย่างนี้มีกี่มากน้อย" อุกฤษฎ์ถาม เพื่อนเจ้าเล่ห์คนนี้กำลังใช้ความคิดหนัก "ถึงสิบไหม ?"

"เห็นจะถึงสิบบริษัทได้"

"ต่างว่ามีคน ๆ หนึ่งส่งเงินให้ทุกบริษัท พอแขนเดาะก็ได้รับเงินจากบริษัทละร้อยบาทงั้นรึ"

"กว่าก็มี ถ้าเป็นอันตรายร้ายแรงกว่า" เผดิมผู้ชำนาญพิเศษพูด "เขามีอัตราเสียเงินเท่านั้น แขนหักได้เท่านั้น เสียเงินเท่านั้นขาหักได้เท่านั้น เป็นลำดับขึ้นไปหามาก"

อุกฤษฎ์เนื้อเต้น เหลียวหน้าถามพวกเรารอบวงว่า "พวกเราจะรวมเงินกันได้สักเท่าไหร่ ?"

"จะเอาไปทำอะไร ?" รอบ ยุคุนธร ผู้รอบคอบถาม

"คิดไม่ถึงหรือ กันมีอุบายท่วมหัว ผ่าเถอะวะ วิธีนี้กำไรงามนัก เรารวมเงินกันเข้ามะล่ะ ส่งไปทุก ๆ บริษัทเป็นค่าประกันอันตรายสำหรับหนึ่งปี"

"จะดีอะไร" นายรอบพูด "ลงท้ายพวกเราก็จะไม่มีใครเป็นอันตราย พอครบปีเงินเราก็สูญ"

"ไอ้โง่" อุกฤษฎ์ตวาด "นึกว่าเราเสียเงินแล้วก็ปล่อยตามยถากรรมงั้นซี ฟังเรารวบรวมเงินพวกเราเข้า จับไม้สั้นไม้ยาวกัน ใครจับได้อันสั้นต้องไปอินสุรันส์แล้วทำให้ขาหักแล้วรับเงินค่าเสียหาย ได้แล้วมาแบ่งกัน ก็จะเป็นเศรษฐีเตี้ย ๆ ได้พักหนึ่ง อาจได้ตั้งสี่ห้าพันบาทกระมัง"

เงียบกันอยู่นาน นายรอบ ยุคุนธร พูดว่า "ถ้ามันทำให้ขาหักไม่ได้เล่า"

อุกฤษฎ์ "เป็นบ้า สมัยนี้ศิวิไลซ์ทุกอย่าง มีเครื่องทำให้ขาหักได้รอบข้าง รถไฟเอย รถกุดังเอย รถรางเอย พูดโง่ไปได้ อย่าว่าแต่คน หมาก็ทำให้ขาหักได้ จริงนา พวกเรารึจนงอนหง่อ–หรือเจ้าเดิมให้กันยืมเงินสักยี่สิบบาท ได้ล่าวันเสาร์หน้าจะใช้ให้–เอ้อ พวกเราขัดสนเหมือนอะไร ครั้นออกอุบายให้ก็มาค้านท่าโน้นท่านี้"

"เมื่อแกขัดสน แกจะเอาอะไรมาเข้าหุ้น" นายรอบ ยุคุนธรถาม

อุกฤษฎ์ทำหน้านิ่วเหมือนปวดร้าวหัวใจ พูดว่า "นี่ซีมะล่ะ ในโลกนี้มีความยุติธรรมที่ไหน ถ้าแกมีใจเป็นนักเลงเพียงเท่าขี้เล็บก็คงให้กันเป็นหุ้นมือเปล่า คิดดูซิ กันออกความคิดแล้วยังต้องให้ลงเงินอีกหรือ คิดแล้วเจ็บใจนัก ผ่า นี่ถ้ามีใครมาบอกกันว่าเพื่อนรักเพื่อนใคร่–"

"เถอะน่า เถอะน่า" รอบพูด "เลิกพูดที เลิก แต่กันอยากเห็นแกจับได้ไม้สั้น"

"ไม่มีวันหละ" อุกฤษฎ์ตอบ "พลายกระซิบว่ากันจะไม่โดน"

แล้วก็ไม่โดนจริงด้วย ไม้สั้นได้แก่นายเดช สัปดาหันต์

วัยหนุ่มเป็นวัยที่มักรักษาขาซึ่งหักให้หายได้ง่ายกว่าวัยแก่ แต่คนหนุ่มที่จะเที่ยวเสาะหาภัยให้ขาของตัวนั้นคงไม่มีความมั่นใจในข้อนี้นัก การทำขาให้หักเป็นคุณประโยชน์แก่เพื่อนฝูงนั้นอาจจะเป็นเกียรติ แต่นายเดชไม่คิดเห็นเช่นนั้นความตั้งใจไม่สละความสุขส่วนตัว เพื่อสาธารณประโยชน์นั้นนายเดชได้แสดงเด่นขึ้นทุกวันจนเป็นอาการดื้อ ภัยยังไม่ได้พ้องพานเลย

อุกฤษฎ์ได้มาหาข้าพเจ้าที่บ้าน แสดงอาการร้อนใจว่า "เสียหัวจริง ๆ มีนโยบายที่จะนำเงินมาแจกกันได้เหนาะ ๆ ก็จำเพาะไอ้เดชมาดื้อเสียแล้ว ไอ้ไม้สั้นดันไปตกกับคนอย่างนั้นได้ แต่เมื่อได้เป็นหน้าที่ของมัน พวกเราก็ต้องเอาให้สำเร็จมันต้องไอ้เดชนี่แหละ"

"ควรให้เวลามันบ้าง" ข้าพเจ้าว่า

"มันพูดอย่างนี้เหมือนกัน มันว่าไม่รู้จะเริ่มยังไง พึ่งได้รึ การทำขาหักข้างเดียวไม่ใช่ของละเอียดที่จะต้องไตร่ตรองและตระเตรียมนาน ทารกก็ทำได ไอ้เดชมันคอยเลี่ยง กันรึช่วยชี้ช่อง แทนที่มันจะร่วมสหกรณ์ด้วยไมตรี กลับเสือกขัดคอ ทำท่าขวางตาพิลึก เมื่อคืนไปเที่ยวกัน เห็นแขกปาทานสองคนกำลังเอาพลองตีตะลุมบอนกันอยู่ แต่ละคนตัวเท่ายักษ์กำลังเหมาะที่จะทำไอ้เดชบอบช้ำได้ตั้งเดือน กันบอกให้ไอ้เดชโดดเข้าขวาง มันว่าอ๊ะ มันไม่อยากสอดในเรื่องส่วนตัวคนอื่น อวดวิเศษไหม ไม่ควรให้มันเข้าหุ้นเลย คนอย่างนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่เห็นอกคนอื่น ไม่มีเอ๊สปรีเดอคอ ไม่มีความคิดที่จะเสียสละเพื่อหมู่คณะ มีเงินไหม ขอยืมบาท"

"ไม่มี" ข้าพเจ้าตอบ

"อั๊วเห็นจะต้องไปที" จวนออกประตูหันมาพูดว่า "เย็นนี้มากินข้าวด้วยคน นึกถึงว่าเงินอยู่แค่เอื้อม ไอ้เดชไม่เอา ทำเอากันสะอื้นเทียว"

ความเป็นทุกข์มิได้มีแต่เฉพาะแก่อุกฤษฏ์ เดือนหนึ่งล่วงไปโดยภัยไม่เกิดแก่นายเดช นอกจากไข้หวัดซึ่งเขาได้รีบรักษาสองวันเท่านั้นก็หาย พวกหุ้นส่วนอื่นทั้งหลายก็พากันร้อนใจว่าฐานการณ์แสดงนิมิตร้ายเสียแล้ว ไม่มีลู่ทางที่จะได้เงินทุนก้อนใหญ่คืน อาหารก็ต้องซื้อ ค่าเช่าบ้านก็ต้องเสีย ยังรายจ่ายอื่นอีกหลายอย่าง ไม่มีใครมีแก่ใจทำอะไรหมด

ภัยทุกอย่างเกิดอยู่ทุกวันทั่วทุกแห่งแก่คนทุกคนเว้นแต่นายเดช ชาวเมืองมีนถูกรถจักรไถนาทับขาหลุด ชาวประมงปากน้ำโพถูกจระเข้ขบแขนหัก รถไฟบดคนคอขาด ปืนลั่นโดนตาเขาทะลุ กระทะน้ำมันหกลาดก้นคนปอก ในโลกอันเต็มด้วยความวิกลวิการนี้มีนายเดชคนเดียวรอดได้ เป็นสุขสบายสมบูรณ์ขึ้นทุกวันด้วยซ้ำ น่าอนาถ การจงใจให้ร้ายใครคนนั้นดูยิ่งจะจำเริญ พวกเราลงความเห็นว่าน่าจะต้องเร่งอุบัติเหตุเสียแล้ว

วันหนึ่ง อุกฤษฎ์พาข้าพเจ้าไปที่ถนนเปลี่ยวแห่งหนึ่ง จำได้ว่าเป็นแถบบ้านเดชสัปดาหันต์ ข้าพเจ้าถามว่าพามาทำไม เขาว่าเดชอยู่ใกล้ ๆ นั้น เขาจะมาเยี่ยม

"เป็นอะไรจึงมาเยี่ยม ?" ข้าพเจ้าถาม

"กันคิดว่ามันถูกหมากัด"

"ทำไมถึงคิดอย่างนั้น"

เขาว่า ; "ไม่รู้ กันคิดอย่างงั้น คนมักคิดยังไง ๆ อยู่จริงแมะ ?"

ข้าพเจ้าอึ้ง วิธีให้สุนัขกัดขาเป็นวิธีให้เกิดอันตรายได้อย่างหนึ่งเหมือนกัน ได้ยินว่าคนที่อินชัวรันส์ไว้เคยใช้บ่อย เดินนึกเห็นภาพนายเดชนอนแผ่ปวดแผลหมากัดทำให้ข้าพเจ้าสบายใจไปพักใหญ่ แต่พอใกล้จะถึงบ้าน เจ้าเดชสวนออกมาทักว่า

"จะไปไหนกันเพื่อนยาก"

"เอ๋อ" เราทักไม่ใช่ภาษาคน ใจฝ่อลง

"ต้องรีบไปหายา" เดชพูด

"ทำไม ?"

"หมากัดซำนะ"

อุกฤษฎ์มองตาข้าพเจ้า รู้สึกว่าโชคเลี่ยงเราอีกแล้ว มีประโยชน์อะไรที่หมาไปกัดชำนะ บี่ยมิตร หมาโกฏิแสนตัวกัดชำนะ บี่ยมิตรไม่มีประโยชน์แก่เราเลย ชำนะเบี่นคนไม่มีค่า หมาไปกัดทำไม้

"ทำไมมันไม่กัดแก" อุกฤษฎ์ตวาดถาม

"พอมันจะหันมาใส่กัน กันรีบบี่นหนีขึ้นหลังตู้ได้ก่อน ตะโกนเรียกชาวบ้านช่วยไล่ตีหนีไปได้ ไม่ได้ อั๊วต้องรีบไป" เราสองคนมองตามไป

"พึ่งได้รึ" อุกฤษฎ์บ่น "บี่นหนีขึ้นหลังตู้"

"อึม"

"นั่น นั่น ดูมันหลบรถกุดังซี ดูซี้ ไวยังกะปรอท"

"อือ"

"ไม่ไหวแล้วอั๊ว" อุกฤษฎ์พูดอย่างเด็ดขาด "ต้องเตือนให้มันทำหน้าที่"

รุ่งขึ้นเราตั้งคณะผู้แทนไปหาเดช สัปดาหันต์ ถึงบ้าน อุกฤษฎ์เบี่นปาก ไม่มีการการอ้อมค้อมเลย ถาม

"จะว่ายังไง"

"จะว่าอะไรยังงาย" เดชทวนถาม หลบตามนุษย์

"เมื่อไรจะลงมือสักที"

"อ๋อ เรื่องทำขาหักน่ะรึ"

"เออ"

เดช "ได้คิดอยู่เหมือนกัน"

อุกฤษฎ์ทำท่าเหมือนเพชฌฆาต ขู่ว่า "อย่ามัวคิดร่ำไร" เราสองคนคงได้ทำอาการร้อนรนมาก ชำนะ บี่ยมิตร ซึ่งนอนเหยียดขาอยู่บนเก้าอี้หวายดูท่าเอาใจใส่ "รู้ไหมพวกเราลงทุนเบี่นก่ายเบี่นกอง ก็เพราะเชื่อว่าแกจะทำหน้าที่ให้เกิดประโยชน์เร็ว ๆ นี่เอ็งจะเลี่ยงหรือไม่นึกถึงออเน่อร์หรือ ข้ายังนับถือเอ็งอยู่นา จริงละ ข้ายังคิดว่าเอ็งเบี่นมนุษย์ที่..."

"แต่ว่า..."

"วิสัยคนที่ซื่อต่อมิตร เห็นทุกข์ของมิตร ย่อมต้องรีบทำหน้าที่นานแล้ว โอกาสให้ก็ไม่ฉวยเอา เมื่อวานข้าเห็นกับลูกตา ถ้าเอ็งไม่หลบรถกุดัง บ่านนี้ดีแล้ว"

"จะให้รถชนนั้นมันไม่ง่าย"

"ไม่เห็นยาก ตั้งใจให้เด็ดขาดว่า เอาละหนา เอาละหนา แล้วเอา เท่านั้นก็เสร็จ"

"แต่ว่า..." เดชพยายามพูด

"เขาว่าไม่เจ็บเลย ตกใจนิดหน่อยเท่านั้น"

"ใครว่า?"

"ลืมแล้ว ใครคนหนึ่ง"

เดช "ฝากไปบอกเขาด้วยว่ามันอัปรีย์"

"ถ้าไม่อยากให้รถชน ก็มีทางอีกถมไปแต่ขี้เกียจบอก เอ็งไม่ปักใจทำจริง ข้ารู้สู้พยายามมัดหมาเอามาขังไว้ นิ่งเฉยๆ หมาก็คงกัด หนอย กลับเสือกปีนขึ้นไปบนหลัง..."

"เฮ้!" ชำนะ ปิยมิตร เหลือกตาร้อง "เอ็งเอาหมามาขังไว้หรือ"

"หือ" อุกฤษฎ์เลิ่กลั่ก กลืนน้ำลาย "ฮึ่ เรื่องนั้นไว้พูดกันทีหลัง ต้องว่าธุระเรื่องนี้ให้เสร็จก่อน กันว่าถ้ายืนเฉยๆ บ่านนี้ก็ดีแล้ว แกก็จะได้หมวก เสื้อ ผ้าม่วง แต่งไปของานได้เงินเดือนมากๆ คิดแต่จะให้ได้งาน จะให้ปลอดภัยไม่คิดถึงเครื่องแต่งตัว โอกาสเหมาะแล้วไม่เอามีอย่างหรือ"

อุกฤษฎ์พูดไม่บ่วยการเปล่า นัยน์ตาเดชแสดงว่าตริตรอง พูดว่า "จะให้กันทำอย่างใจเย็นเห็นจะไม่ได้ กันไม่กล้า คิดว่าถ้าคืนนี้ พวกแกเลี้ยงวิสกี้ เลี้ยงข้าวกันแล้วจะอุตส่าห์ทำให้ได้"

คำวิสกี้ทำเอาพวกเราอึ้งหมด

"จะได้อัฐที่ไหนมาซื้อวิสกี้" ชำนะพูด

เดช "ไม่รู้หละ เอาก็เอา ไม่เอาก็เลิกกัน"

"พวกเราโว้ย" อุกฤษฎ์เสนอ "หุ้นส่วนต้องการเพิ่มทุน ว่ายังไง กันออกได้สองบาท"

"อะฮ้า" พวกเราประหลาดใจ "ได้จากไหน"

"กันจะจำนำผ้าม่วง"

"แกไม่มีผ้าม่วง"

"ของลุงกันมี กันรู้ที่เก็บ"

ด้วยเล่ห์เหลี่ยมแปลก ๆ พวกเราช่วยกันรวมเงินได้สิบบาท ครั้นเวลา ๑๙ นาฬิกา ก็พากันไปยังก๋าจั๊นเหลา (๑)

การเลี้ยงคืนนั้นนึกว่าจะสนุก ที่แท้เดชเริ่มทำความรำคาญให้ตั้งแต่ต้น วิสกี้ตราขาวครึ่งขวดเขากันท่าไว้กินคนเดียว พวกเราสี่คนได้แต่สั่งเบียร์ขวดใหญ่มาแบ่งกันกิน ที่น่ารำคาญที่สุดคือวิสกี้ทำฤทธิ์ให้เดชมาก เปลี่ยนภาวะให้เป็นคนทะลึ่งตึงตังไปเลย หาเหตุพวกเราทุกคน เริ่มต้นด้วยตำหนิภาพการ์ตูนของชำนะ ปิยมิตร แล้วยกบทประพันธ์ของนายแอร่ม ฝนทองมาถากถาง เสร็จแล้วดูหมิ่นอุกฤษฎ์ ศีตหทัย ด้วยประการต่าง ๆ เช่นว่าขี้เกียจท่วมหัว ไม่หางานทำเป็นล่ำเป็นสันเป็นต้น พูดเสร็จแล้วตะโกนสั่งเหล้าอีกครึ่งขวด

พวกเราแลดูตากันอย่างเป็นทุกข์ แม้ผลของการเลี้ยงมีสัญญาว่าจะดี แต่ขณะนี้พวกเราทนไม่ไหว หากต้องนิ่งทนเป็นวันของเดช ต้องยอมเขา ชำนะยอมรับว่าศิลปะของตนบกพร่อง แอร่ม อ่อนน้อม รับว่าตัวอ่อนหัดในการประพันธ์ แม้แต่อุกฤษฎ์ผู้ไม่เคยลงใครก็ยิ้มอย่างใจดีว่านายเดชดูถูกถูก

"ทำไมจะไม่ถูก" เดชพูด "กันไม่ชอบนิสัยแกอีกอย่างหนึ่ง จะบอกให้ เรื่องภิขาสตางค์"

"จริง" อุกฤษฎ์สารภาพ

"ทำไมจะไม่จริง" เดชพูด ตาแดงดุอุกฤษฎ์ "ในโลกนี้กันไม่เกลียดอะไรเท่าคนภิขา พูดยังงี้เข้าใจไหม" เขาถามพวกเรารอบโต๊ะ

เราต่างรีบชิงกันรับรอง ว่าเข้าใจ เขาพยักหน้าแล้วนิ่งนั่งง่วงโงกเงกได้ครึ่งชั่วโมงเศษแล้วลืมตาถามว่า พวกเราคอยเอาอะไร เขาจะไปหละ เราบอกว่าเราก็จะไปเหมือนกัน ครั้นชำระเงินแล้วก็พากันลงบันไดก๋าจั๊นเหลา

เดชทำเดชมากเมื่อเห็นพวกเรายืนแวดล้อมอยู่บนทางเข้าหน้าโฮเต็ล ได้ตะโกนอย่างโกรธจัด ล้วนแต่หาทางเลี่ยง เช่น....ปดว่า หลวงกลการเจนจิต นัดให้ไปซ้อมภาพยนตร์

"เดชเพื่อนยาก" อุกฤษฎ์พูดเอาใจ "พวกเราคาดว่าเวลาแกมีเหตุ แกคงอยากให้เพื่อนๆอยู่คอยประคบประหงม"

"มีเหตุอะไร"

(๑) เงินสิบบาทสมัย พ.ศ. ๒๔๗๘ ราคาแพงกว่าร้อยบาทสมัย พ.ศ. ๒๕๐๓

"มีเหตุอันตรายน่ะซี"

"บ๊า อ้ายพวกโง่" เดชพูดอย่างขบขัน "กันจะไม่เป็นอันตรายเลย พวกแกนึกว่ากันเคยตั้งใจจะทำขาหักรึ โพ่ทโธ่ พูดเล่นต่างหาก" ทำเป็นเข้าไปลูบแขนอุกฤษฏ์ปลอบ "ล้อเล่นก้อ ไม่ฉิวไม่ใช่หรือ เคยชอบให้ล้อนี่นา ไม่เคยนึกอยากให้ขาหักสักที ให้ตายห่า อยากให้เลี้ยงข้าวเท่านั้น พึ่งแปลกนิ ไม่ชอบขาหัก ชอบเลี้ยงข้าว ไม่ชอบข้าวหัก ชอบเลี้ยงขา ฮ่ะ ฮ่า ฮ่ะ ลาทีเพื่อนยาก"

เขาเปิดหมวกก้มหัวกวาดคำนับพวกเราโดยรอบอย่างหน้ารื่นเริง เดินไปพลางเหลียวยิ้มมาพลาง ฝ่ายเท้าก็ก้าวเหยียบเปลือกกล้วย ลื่นหงายแผ่เข้าผชิญรถกุดังที่กำลังแล่นถูกชนกระเด็นไป ๒ วา

"แขนหักข้างหนึ่ง ซี่โครงหักสองซี่" แพทย์โรงพยาบาลกลางบอกอาการ พวกเราตื่นเต้นมาก แขนข้างหนึ่งนั้นสมใจ ยังได้กำไรซี่โครงอีกสองซี่

ได้เพียรไปขอเยี่ยมอยู่หลายวันก็เข้าไม่ได้ จนวันที่ครบสิบห้าจึงได้รับรายงานแพทย์ว่าเยี่ยมได้ พวกเราเรี่ยไรกันคนละเล็กละน้อยซื้อส้มและสาลี่ได้หนึ่งห่อ คณะหุ้นส่วนแต่งให้อุกฤษฏ์กับข้าพเจ้านำเอาไปทำอภินันทนาการและถามข่าว

"ฮาโหล" เราทำปฏิสันถาร

"เชิญนั่งครับ" คนไข้พูด

ข้าพเจ้าออกจะประหลาดใจ ไม่เคยพูดครับกันเลย อุกฤษฏ์ดูเหมือนไม่ได้สังเกต พูดอย่างคนเยี่ยมไข้ว่า "เดี๋ยวนี้อาการเป็นอย่างไรบ้าง เอาส้มกับสาลี่มาฝาก"

"ผมรู้สึกหายวันหายคืน" เดช สัปดาหันต์ พูด ท่าทางยังคงเป็นเช่นที่ข้าพเจ้าประหลาดใจแต่แรก "ผมเห็นว่าประเทศสยามควรจะมีความยินดีที่บริษัทอินชัวรันส์ ได้ทำกิจการต่อเนื่องกับประชาชาวไทยด้วยอัธยาศัยไมตรีอันสุจริต การจ่ายเงินค่าได้รับอันตรายเสียหายก็ได้ไปโดยเรียบร้อยเป็นที่พึงพอใจ ผมสุดที่จะหาคำมาสรรเสริญ คุณจดแล้วยัง ?"

อุกฤษฏ์มองตาข้าพเจ้า แพทย์บอกว่านายเดชหายเป็นปกติแล้ว นี่อย่างไรยังเพ้อ

"จะให้จดทำไม เพื่อนยาก" อุกฤษฏ์ถาม

นายเดชทำหน้าตาตื่น ถาม "คุณไม่ใช่พวกบริษัทอินชัวรันส์หรือ ?"

"พวกอินชัวรันส์อะไรกัน ?"

"ผมนึกว่าพวกคุณมาจากบริษัทอินชัวรันส์ มาจดถ้อยคำของผมไปประกาศความดีของบริษัท"

อุกฤษฎ์มองข้าพเจ้าอีก คราวนี้แสงตาบอกว่าไม่ไว้ใจข้าพเจ้าก็คิดอยู่เหมือนกันว่ามีอะไรคลุมเครือบ้างแล้ว

"แกจำกันไม่ได้หรือ เดช" อุกฤษฎ์ถามอย่างร้อนใจ

เดชหลิ่วตาจ้องหน้าดูครู่ใหญ่แล้วว่า "อุกฤษฎ์ใช่ไหม"

"ใช่ อุกฤษฎ์"

"อุกฤษฎ์จริง ๆ แหละ"

"อุกฤษฎ์ล่ะซี แปลกแท้ ลืมกันได้"

"เห็นจะเนื่องจากโรคที่เป็นคราวนี้ หัวกันคงถูกกระแทก ความทรงจำเสียหมด หมอที่นี่ยังพิศวงว่า เป็นไข้พิเศษ บางเรื่องจำได้ดีดี บางเรื่องจำไม่ได้เลย"

อุกฤษฎ์ "อ้อ ! แต่แกจำเรื่องอินชัวรันส์ได้ซี"

"จำได้"

อุกฤษฎ์หายใจทั่วท้อง "กันไปอินชัวรันส์อุบัติเหตุไว้กับหลายบริษัท" เดชพูดต่อไป "พอได้รับเคราะห์คราวนี้เขาก็จ่ายเงินค่าประกันอันตรายให้"

"จำได้แม่นยำดี" อุกฤษฎ์ร้องด้วยความดีใจ จนน้ำตาคลอ "คิดจะแบ่งให้หุ้นส่วนเมื่อไหร่ล่ะ"

"ว่าไหร ?" เดชถามทันควัน "หุ้นส่วนอะไร ?"

"อ้าว ! ก็พวกเราเรี่ยไรเข้าหุ้นกันลงทุนไปอินชัวรันส์แกยังไง ตกลงกันว่าเมื่อแกมีอันตรายขึ้น ได้รับเงินแล้วเราจะแบ่งกัน"

ความประหลาดใจ ความตกใจอย่างใหญ่หลวงปรากฏที่หน้านายสัปดาหันต์ ตัวก็สั่นไปด้วยความโกรธ .... ทำผยองเกียรติยศกล่าวอย่างขึงขังว่า "กันจำไม่ได้เลย นึกไม่ถึงเทียวว่ากันน่ะหรือ ตัวของกันนี่น่ะหรือจะยอมเล่นสกปรกร่วมเป็นหุ้นส่วนกับใครสมคบกันฉ้อโกงให้ผิดพระราชอาชญา"

"นี่แน่ะเพื่อนยาก ....." อุกฤษฎ์พูดไม่ทันหมดเดชสอด

"แต่เอาเถิด ถ้าจริงตามแกว่า แกคงนำเอกสารพยานมาสนับสนุนได้"

อุกฤษฏ์มองข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามองอุกฤษฏ์ นิ่งกันไปนาน

"ไปเถิด การันต์" อุกฤษฏ์ บอกข้าพเจ้า "อยู่ก็ไม่มีประโยชน์ จริงไหม ?"

"จริงของแก" ข้าพเจ้าตอบ "เบื่อยการอยู่"

"ขอบใจ อุตส่าห์มาเยี่ยม" เดชพูด "เอาส้มสูกมาทำไมไม่รู้ ลำบากเปล่า ๆ"

ต่อมาไม่ช้าข้าพเจ้าพบเดช สัปดาหันต์ครั้งหนึ่ง อาภรณ์แล้วไปด้วยของแพง หมวกเวเล่อร์ เสื้อเงี่ยหล่อย ผ้าม่วงเขมรถุงแพร รองเท้าเดลต้า มีความงามสง่าบาดตาที่สุด ข้าพเจ้าหลีกเสียไม่ได้ทัก แล้วเขาก็หายหน้าไปจากพวกเราทีเดียว ไม่ได้พบปะกันอีกเลย

นั่นห้าปีมาแล้ว

วันนี้นายเดช สัปดาหันต์กำลังเกี่ยวแขนควงสตรีเดินออกมาจากศาลาเฉลิมกรุง หัวสวมหมวกหางนกยูงสาน ตัวสวมเสื้อแพรฝรั่งเศส นุ่งม่วงสีแดงแจ๋ ใส่คอร์ทชูมัน

"ขอไอศครีมอีกถ้วยนะ" อุกฤษฏ์พูด "แล้วขอยืมสตางค์สักสิบสตางค์"

"แดกสามถ้วยแล้วยังไม่พออีกหรือ" ข้าพเจ้าว่า "แล้วยังจะเอาสตางค์อีก"

"ไหว้ละน่ะ" อุกฤษฏ์ยกมือไหว้

ข้าพเจ้าควักสตางค์สิบส่งให้ ๑ อัน แล้วอนุญาตให้ไอศครีมอีก ๑ ถ้วย อุกฤษฏ์ได้ไอศครีมแล้วถือออกไปนอกร้าน เรียกเด็กที่เห็นเล่นเกเรอยู่นานแล้วเข้ามาถาม

"เอ็งอยากได้สิบสตางค์ไหม"

เดกพยักหน้า อุกฤษฏ์กระซิบบุ้ยใบ้ให้แก่เด็กครู่หนึ่ง แล้วเด็กก็ไป

ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังเฉ่งสตางค์ค่าขนมอยู่นั้น ได้ยินเสียงเกรียวกราวกรี๊ดกร๊าดทางฝั่งเฉลิมกรุง วิ่งข้ามไปไต่ถาม ได้ความว่าสุภาพบุรุษผู้หนึ่งถูกไอศครีมสาดหน้า ข้าพเจ้าถอยเลี่ยงแลหาอุกฤษฏ์ทางโน้นก็มิได้เห็นเลย.

ขุนไว้สู้

ข้าพเจ้ายืนดูอะไรต่ออะไรเพลินอยู่ รู้สึกหลังได้รับความสัมผัสอย่างแรงเต็มฝ่ามือที่ตบลง มันเจ็บเกินกว่าที่จะเป็นการสัพยอก ข้าพเจ้าหันหน้าหมายไว้ว่าถ้าถนัด จะได้ตุ๊ยหน้าผู้มาตบหลังให้จังเทียว พอเหลียวก็แลเห็นหน้าพี่ต้อมแสยะยิ้มอยู่ ปั้นที่ข้าพเจ้ากำนั้นก็พลันคลาย เพราะพี่ต้อมหรืออีกนัยหนึ่งเรียกตามนามเต็มว่านายต้อม ต่อยเตะ ผู้นี้เป็นที่รู้จักกันในบรรดานักกีฬาชกมวยว่าเป็นหัวหน้ามวยคณะหนึ่ง การที่ข้าพเจ้าคลายกำปั้นก็เพราะว่าพี่ต้อมเป็นมิตร และเป็นคนมีหมัดซ้ายหนักซึ่งมักจะตุ๊ยตอบใครที่ไปต้นแก ถูกตบหลังครั้งเดียวไม่เป็นไร ไม่ต้องการตุ๊ยอีก ข้าพเจ้าจึงยิ้มแล้วร้องทักว่า "อาโหล"

พี่ต้อมว่า "อะอา อะอา อะอา"

ข้าพเจ้า "อิ อี อึ อื อุ อู"

"เอ แอ ไอ โอ แล้วยังไงแกจะต้องโอย" เขาว่าแล้วตุ๊ยคางข้าพเจ้า

"โอ๊ย" ข้าพเจ้าร้อง

"เป็นโอกาสดีแล้วเพื่อนยาก" ต้อมว่า "แกต้องช่วยกัน"

"เอาไว้ทีหลังถึงค่อยพูดกันเถิดพี่" ข้าพเจ้าพูด ต้องการเลี่ยงไปเสียเร็วๆ "เวลานี้ฉันมีธุระ จะช่วยก็ไม่มีเงินจะช่วยเสียด้วย"

"ธุระบ้าอะไรนักนะ เงินทองก็ไม่ต้องการมาก เมื่อกี้กันเห็นควักใบละสิบบาทออกซื้อบุหรี่ ที่ทอนไปนั่นเอามาให้กันก็พอค่ารถแล้ว"

ข้าพเจ้ามีใจไม่สู้ดี เพราะนอกจากเงินที่เขาทอนมาให้เมื่อซื้อบุหรี่แล้ว ข้าพเจ้ายังมีธนบัตรใบละสิบบาทอยู่อีกสามใบ จึงไถ่ถามไปว่า "ค่ารถอะไร"

"ค่ารถไปรับนักมวยมือเลิศล่ะซี"

ข้าพเจ้ารู้จักนายต้อมมากว่าสิบปี ในระหว่างเวลานั้นไม่มีเวลาว่างคราวไหนที่แกไม่เที่ยวแสวงหานักมวย "มือเลิศ" เลย และเมื่อได้มาขึ้นเวทีแล้วก็ปรากฏเป็น "มือเหลว" ไปเสียแทบทุกที และในทุก ๆ ทีที่เขาพบพูดกับข้าพเจ้าเรื่องเงินเขาต้องได้ไปจากกระเป๋าของข้าพเจ้าเสมอ

" มือเลิศคราวนี้ไม่เหมือนคราวก่อน ๆ " เขาอธิบาย " คราวก่อน ๆ กันเขลาไป เพิ่งได้ความรู้จากคุณทานพ "

นายทานพคนนี้เป็นคนกว้างในวงการแข่งม้า ออกชื่อเข้านักเลงม้าเป็นรู้จัก ไม่ปรากฏว่าแกสนใจในกีฬาชกมวย ข้าพเจ้านิ่งงงอยู่ครู่หนึ่งนายต้อมก็พูดต่อ " คุณทานพแกว่าไอ้การหาม้าเข้าแข่งน่ะ ไม่ใช่ว่าเห็นมันเป็นม้าแล้วก็เอามันเข้าวิ่ง มันต้องสืบไปถึงบิดาของมันว่ามันวิ่งดีไหม มารดามันเคยแข่งชนะไหม คุณทานพแกว่าเขาสืบกันขึ้นไปถึงปู่ย่าตาทวดนั่นแน่ะ "

" นั่นซี มันต้องสืบหาวงศาวลี " ข้าพเจ้าพูดอย่างวางภูมิ

" หงษาวดีบ้าบออะไร พูดกันเรื่องม้าไม่ใช่พม่า "

" วงศาวลี " ข้าพเจ้าอธิบาย "คือสกุลวงศ์ ถ้าใช้กับม้าก็หมายถึงการสืบสกุลต่อ ๆ กันมาของม้า "

" นั่นแล้ว คุณทานพแกว่า ไม่ว่าคนว่าสัตว์มันมีพันธุ์ทั้งนั้น แล้วว่าที่กันเที่ยวหานักมวยทำไมถึงไม่หาคนที่มีต้นสกุลเป็นนักมวย แผลบเดียวดังฟ้าแลบกันนึกได้ นึกถึงใครรู้ไหม ฑิตเกาะ จำทัพ ยังไง จำได้ไหม "

"ทำไมจะจำไม่ได้ เกาะ จำทัพ นักมวยมีชื่อของโคราชนั่นไง ตีนเตะเลี้ยงใครไม่ให้ล้มเก่งนัก"

"นั่นแล้ว แกไปได้กับแม่หุ่นญาติของกันเอง มีลูกชายอายุมิเข้า ๑๙ ปีกว่าแล้วรึ กันจะไปโคราช ไปเอาเจ้าลูกชายมาชกที่ราชดำเนิน"

"ก็เข้าทีดี แต่ทำไมจึงจะรู้ว่าหมอเป็นมวยหรือเปล่า"

"พ่อมันเป็น ลูกมันก็ต้องมีเลือดนักมวย ข้อสำคัญมันอยู่ที่ค่ารถไฟจะไปเอามันลงมาเท่านั้นแหละ ถ้าได้อีกราวเก้าบาทแล้ว รวมกับที่ของกันก็มีพอใช้ไปมาได้"

อีกราวเก้าบาทนั้นหมายความว่าเงินของข้าพเจ้า ๆ อิดเอื้อนด้วยความเสียดายอยู่ได้ไม่นานก็ต้องควักออกยื่นให้ไป

ข้าพเจ้าไม่ได้ยินข่าวจากพี่ต้อมอีกเลย จนเวลาล่วงไปได้สิบวัน เขาก็ส่งข่าวให้ไปเยี่ยมเจ้า "เกาะกำยำ" จำทัพ ของเขาซึ่งเขาพาลงมาจากนครราชสีมาได้ห้าวันแล้ว

ข้าพเจ้าผิดหวัง เมื่อได้ไปเห็นเจ้าเกาะกำยำ จำทัพ เพราะคาดว่าคงจะได้เห็นหนุ่มฉกรรจ์ล่ำสันแข็งแรงอย่างพ่อ กลับมาเจอคนรูปร่างผอมสูง อกโรย ขาเรียว หน้าซีดเซียว

ชื่อก็ไม่ใช่เกาะกำยำ เขาบอกว่าชื่อไฉน น้ำเสียงก็สั่น ๆ ไม่ห้าวหาญเหมือนเสียงพ่อ ตามองอะไรเหม่ออยู่เป็นอาจิณ ข้าพเจ้าจึงปรารภกับพี่ต้อมว่าท่าทางไม่น่าจะเป็นนักมวยเลย”

“ยังซี” เขาว่า “เวลานี้เท่ากับเป็นทารก ต้องรอดูไป เวลานี้มันสูงกว่าฑิตเกาะยังแต่จะให้อ้วนเท่านั้น” นิ่งอยู่ครู่หนึ่งเหมือนรำลึกถึงความหลัง แล้วฑิตต้อมก็พูดต่อ “นางหุ่นมันไม่ยอมให้ลูกคนนี้เป็นนักมวย เวลากันขึ้นไปขอลงมา นางหุ่นมันยืนกรานไม่ยอมให้มาฑิตเกาะต้องขู่เข็ญ บอกว่ามันโตแล้ว ไม่ทำมาหากิน แม่ได้แต่ตามใจ ปล่อยให้นั่งอ่านหนังสือกับเล่นเป่าปี่ ไม่มีทางได้อะไรให้ไปหัดมวยดีแล้ว”

“เป่าปี่เก่งไหม”

“ไม่รู้ แต่กันไม่ให้เอาปี่ติดตัวมาด้วย มีอย่างรึ นักมวยไปเล่นดนตรี มันก็ใจอ่อนเสียเท่านั้น เวลานี้มันยังตื่นกรุงเทพ ฯ อยู่ เพราะมันเพิ่งมาเห็นเป็นครั้งแรก ไม่ช้าก็ชินไปเอง มันมีเลือดพ่อเต็มตัวเทียว ตาเกาะแกบอกว่าพ่อ ปู่ ปู่ทวดของแกล้วนเป็นนักมวยมีชื่อลั่นโคราชมาแล้วทั้งนั้น ทางแม่ของยายหุ่นก็เคยช่วยคุณหญิงโมปราบจลาจล” –ข้าพเจ้าออกจะสงสัย– “เพราะฉะนั้นเจ้าเกาะกำยำนี้มีเลือดสู้เต็มตัว”

ช้า ๆ นาน ๆ ข้าพเจ้าแวะไปเยี่ยมบ้านพี่ต้อม ทุกครั้งเห็นสอนมวยให้เจ้าไฉนอยู่สังเกตดูท่าทางหมอนี่พอไป ชกกระสอบทรายว่องไวดี กระโดดเชือกก็ทนได้นาน ๆ ยังแต่นัยน์ตาเท่านั้นที่มองเหม่ออยู่ นักมวยถ้าเหม่อแล้วฉันใดจะมองเห็นหมัดที่จะตุ๊ยมาเล่า ข้าพเจ้าไม่ชอบเลย

ในที่สุดวันหนึ่งพี่ต้อมมาบอกข้าพเจ้าว่า ได้เอาเจ้าไฉนไปเปรียบมวยได้คู่ชกแล้วชื่อแกล้ว กล้าถลุง พี่ต้อมอธิบายว่า “กันเลือกเอาเจ้าแกล้ว ก็เพราะเป็นเด็กที่นับถือกันเป็นอามันสัญญาว่าจะไม่รุนแรงกับคนของเรา ถ้าเมื่อไหร่มันถูกเจ้าเกาะกำยำตุ๊ย มันจะล้มสลบให้ทันที”

ข้าพเจ้าก็ยินดีที่จะได้เห็นเจ้าไฉนตุ๊ยใครสลบไปเหมือนกัน เพราะเงินที่พี่ต้อมขอไปเป็นค่ารถไฟก็ยังไม่ได้คืนมา

คืนวันชก ข้าพเจ้ารีบไปที่สนามมวยราชดำเนินหัวค่ำหน่อย แต่นักดูมวยไปนั่งสลอนอยู่ก่อนข้าพเจ้ามาก เห็นจะเป็นพวกที่ได้ยินกิตติศัพท์การโฆษณาชวนเชื่อของพี่ต้อมรอบ ๆ เวทีมวยนัดก่อน ๆ ว่า จะมีลูกฑิตเกาะ จำทัพ นักมวยมีชื่อโคราชมาชก ทุก ๆ คนคงใคร่จะได้เห็นลูกนักมวยมือเก่าสำแดงฝีไม้ลายมือแบบพ่อให้คนที่ไม่ทันดูได้ดูกัน

คืนนั้นข้าพเจ้าชวนฑิตห้อสหายร่วมใจไปดูด้วย และด้วยความมีอคติจะช่วยพี่ต้อมกับความเป็นห่วงว่าเงินค่ารถไฟของข้าพเจ้าจะสูญ ข้าพเจ้าจึงขอให้ฑิตห้อเข้าไปหาเจ้าแกล้วถึงห้องพักนักมวย ขอคำมั่นสัญญาว่าไม่ให้มันชกเจ้าไฉนแรงนักข้อหนึ่ง อย่าลืมล้มสลบอีกข้อหนึ่ง

ได้ความว่าฑิตห้อไปเอาคำมั่นมาได้สำเร็จ นอกจากนั้นยังได้งัดมีดชายธงออกอวดเจ้าแกล้วเสียด้วยว่า ถ้าลืมสัญญาแล้ว มีดเล่มนั้นมันจะทิ่มหน้าอกเจ้าแกล้วลงไปแค่ไหน แต่เจ้าแกล้วก็ได้ยกมือท่วมหัวย่อตัวลงตอบว่าไม่จำเป็นอย่างยอดยิ่งที่จะให้มันมองมีด เพราะสายตามันก็ไม่ดีอยู่แล้ว คงจะชกไม่ถูกใครได้ดอก

ข้าพเจ้าก็ยังไม่ไว้ใจ มองหานักเลงโตที่เชื่องสักคนหนึ่งก็ยังไม่เห็นใคร คิดว่าจะให้แอบไปบอกกรรมการห้ามมวยให้ขับเจ้าแกล้วลงจากเวที ถ้าหากมันลืมคำมั่นสัญญา แต่ในทันใดนั้น ก็ถึงกำหนดเริ่มมวยคู่แรก พอสิ้นเสียงประกาศเจ้าไฉนก็กระโดดขึ้นไปบนเวทีมีตาที่เหม่อไปไกลเหลือเกิน พี่ต้อมก็กระโดดตามติดขึ้นไป

ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นใครหน้าซีดเหมือนหน้าของเจ้าไฉนในคืนนั้น ดูเหมือนมันไม่มีเลือด ข้าพเจ้าชำเลืองตาสงสัยถามนัยน์ตาของพี่ต้อม เขาทำตามั่นใจตอบมา ข้าพเจ้าค่อยโล่งใจฝ่ายฑิตห้อแอบไปทางด้านเจ้าแกล้ว เหยียดนิ้วชี้จ้าจี้ที่หน้าอกตนเองแรง ๆ ถี่ ๆ หลายทีให้เจ้าแกล้วดู มันพยักหน้าให้หลายที เป็นที่เข้าใจกันดีอยู่

พอระฆังตี คู่ชกทั้งสองลงคุกเข่า พอเสียงปี่และกลองดังขึ้น เจ้าแกล้วเริ่มพิธีถวายบังคม แต่เจ้าไฉนชะงักนิ่งเหมือนถูกตรึง มือที่พนมอยู่เปลี่ยนเป็นยันพื้น เจ้าแกล้วไหว้ได้ครั้งหนึ่ง เห็นเพื่อนไม่ไหว้ มันก็ยั้งอิริยาบถ มองดูเห็นเจ้าไฉนยังเอามือยันพื้น หัวซบอยู่ มันก็ตัดสินใจรีบไหว้อีกสองทีเสร็จ แต่คราวนี้คนทั้งสนามมวยมองเห็นเจ้า "เกาะกำยำ จำทัพ" ทรงตัวยืน แล้วค่อย ๆ ก้าวไปเกาะราวเชือก ทุกตาของทุกคนจ้องเจ้าไฉน เห็นมันยืนหูชันฟังปี่อยู่แล้วก็เห็นมันสะอื้น เอาหน้าซบลงบนนวมที่สวมมือ ตัวสั่นอยู่บนราวเชือก

เจ้าแกล้วนั่งคุกเข่ามองตาค้าง กรรมการห้ามมวยเข้าไปตบหลังถามเจ้าไฉน เจ้านั่นยิ่งสะอื้นใหญ่ จนกรรมการพลอยตื้นเลยสะอื้นด้วย เมื่อไม่รู้ว่าทั้งเขาทั้งเราสะอื้นด้วยเรื่องไรแล้ว กรรมการจึงถามว่า "เรื่องอะไร"

เจ้าไฉนไม่ตอบ แต่ยกมือที่สวมนวมชี้ไปทางปี่ กรรมการไม่เข้าใจ จึงถามใหม่ว่าจะชกมวยหรือไม่ เจ้าไฉนสั่นหัว กรรมการจึงมาจับมือเจ้าแกล้วฉุดให้ลุกขึ้นยืน แล้วประกาศ

ว่ามันชนะ ทำเอาเจ้าแกล้วตกใจใกล้จะเป็นลม แล้วกรรมการก็มาดึงเจ้าไฉนพาไปส่งให้พี่ต้อมที่ยืนอยู่มุมหนึ่งของเวที สีหน้าเป็นสีม่วง

ข้าพเจ้ารู้สึกตัวเร่าร้อนใน ทนดูอยู่ไม่ได้ก็เลี่ยงออกไปหาอากาศบริสุทธิ์หายใจที่ริมถนนราชดำเนิน คาดว่าไม่ช้าคงได้เห็นไม่พี่ต้อมก็เจ้าไฉนหรือทั้งสองคนมีอาการบอบช้ำออกมาจากสนามมวย แต่ไม่ปรากฏว่ามีอะไรเกิดขึ้น เมื่อพี่ต้อมออกมานั้น เพียงแต่หน้าเศร้า เพราะทางสนามไม่จ่ายเงินห้าสิบบาท ซึ่งเป็นราคาข้างชกแพ้ให้ เพราะเจ้าไฉนไม่ได้ชก

"ทฤษฎีของคุณทานพ เรื่องหงษาวลี"

ข้าพเจ้า "วงศาวลี"

"เออ นั่นแหละ" พี่ต้อมว่า "ไม่กินถึงนักมวย มันอาจจริงสำหรับพันธุ์ม้าพันธุ์แมว เรื่องหานักมวยละ กันชวยจริง ๆ แล้วนี่จะเลี้ยงมันไว้ต่อไปก็ไม่มีประโยชน์ พรุ่งนี้จะเอาไปส่งโคราช ได้สัญญากับแม่หุ่นไว้ว่าถ้าขุนให้มันสู้เขาไม่ได้ กันจะนำไปส่งเอง ปล่อยไปคนเดียวเดี๋ยวมันหลง"

ข้าพเจ้ามีกิจจำเป็นโดยกระทันหันที่จะต้องไปนครราชสีมา วันนั้นเลยสมทบไปกับพี่ต้อมไปส่งเจ้าไฉนด้วย

เมื่อไปถึงบ้านนั้นได้ความว่านายเกาะ จำทัพอยู่ พี่ต้อมแอบกระซิบกับข้าพเจ้าว่าดีนักเพราะแกเป็นคนชอบถามจู้จี้ อาจซอกแซกถามไปถึงเงินค่าชกมวยก็ได้ แต่หญิงคนที่ออกมาต้อนรับนั้นเป็นยายตุ่มคนหนึ่งซึ่งอ้าแขนล่ำ ๆ สองข้างกอดเจ้าไฉนไปแนบอกพลางสะอื้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นแม่ กอดอยู่ครู่หนึ่งแม่หุ่นก็ให้เจ้าไฉนไปแอบข้างหลังแก ป้องกันไม่ให้เราขอเอาตัวไปอีก ส่วนเจ้าไฉนกลับสะอื้นใหม่ ยิ่งสะอื้นใหญ่ เมื่อข้าพเจ้าได้ยินเสียงปี๋ปดังมาแต่ไกล

ต่างคนต่างไม่ได้พูดอะไร แต่พี่ต้อมนั้นเฝ้าเขม็งเพ่งจ้องยายหุ่นเสียจนข้าพเจ้าเห็นเป็นที่น่าเกลียด หรือพี่ต้อมต้องการจะให้ยายหุ่นเซ็นรับตัวเจ้าไฉน แต่แล้วก็ได้ยินเขาพูดว่า "แม่หุ่น ไหว้หละอย่าหาว่าฉันเสือกทะลึ่งเลย ก่อนที่แม่หุ่นมาได้กับนายเกาะ แม่หุ่นอยู่กินกับใครไม่ใช่หรือ ฉันนึกออกแล้ว แต่จำชื่อไม่ได้ ดูเหมือนรูปร่างผอมโย่ง หลังค่อม ๆ อกโรยเสียงแหบ ๆ เห็นจะเป็นคนเบ๋ปี่"

แม่หุ่นไม่ตอบ สีหน้าแสดงว่าไม่พอใจ ทันใดนั้นมีเสียงเกรียวกราวมาตามถนน ข้าพเจ้าเยี่ยมหน้าต่างเห็นเด็กรุ่น ๆ ห้าคนกำลังวิ่งร้องลั่นออกมา อีกคนหนึ่งวิ่งไล่ พอทันกัน คนไล่ก็ตรงเข้าชกซ้ายป่ายขวาเข้ากลางหมู่เด็กห้าคน ในพริบตาเดียวก็ฟาดเด็กขนาดเดียวกันลงแผ่กับถนนถึงสามคน อีกสองคนวิ่งอ้าปากร้องลั่นไปคนละทาง

ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นเด็กคนไหนใช้มือตีนต่อย และเตะว่องไว เหมือนเจ้ามะขามข้อเดียวคนนี้ ยิ่งพี่ต้อมด้วยแล้วอมยิ้มชมทีเดียว ขณะนี้แม่หุ่นผลุนผลันออกไปจากบ้าน กรากเข้าเอามือซ้ายจิกผมเจ้ามะขามข้อเดียว เอามือขวาซัดเข้าที่หน้าหลายฉาด แล้วจิกผมลากมาบ้าน บอกพี่ต้อมว่า "นี่ลูกคนเล็กของฉัน ถึงแม้นมันยังไม่เคยหัดมวย มันก็มีเลือดนักมวยในตัว อยากได้ก็มาขอพ่อเขาซี เวลานี้เชิญกลับไปก่อน จะมาซอกแซกถามพงษาวดารของเขาทำไม"

ขณะเดินกลับ พี่ต้อมตบก้นอย่างที่คนนึกอะไรได้ มักแสดง ร้องว่า "นึกออกแล้ว ผัวเดิมยายหุ่นชื่อหมื่นแม่นปี่โฉน ว่าปี่เต้ยไปเลย"

ขากลับกรุงเทพ ฯ พี่ต้อมได้ลูกคนเล็กของแม่หุ่น โดยสารร่วมด้วย.

ฝ่ายสูง

"อะไร้ จะไม่ให้พลเมืองดีที่ทำงานเสร็จแล้วกินเหล้าบ้างเทียวหรือ ?" นายย่อม อนุกายา ถามภรรยาอย่างฉุน "แล้วมันก็เย็นแล้วด้วย"

"กินแต่พอดีใครจะไปว่า" นางมลิลาตอบ "ไปทีไรเห็นหัวราน้ำกลับมาทุกที"

"อยู่บ้านก็ไม่เห็นมันสนุกยังไง"

"แน่หละ อยู่บ้านก็ได้แต่กวนโมโหฉัน ไปไหนก็ไปให้พ้น ๆ เถอะไป๊ เห็นคู่ผัวเมียที่เขาอยู่บ้านคุยกันหนุง ๆ หนิง ๆ แล้วน่าอิจฉาเขา"

นายย่อมลุกขึ้น ใจลังเล มองหน้าเมียก็สังเกตเห็นว่าไม่ค่อยสบาย ใจหนึ่งรักเมียอีกใจหนึ่งรักเมา ภาคที่ใฝ่ต่ำชนะ

"ฉันไปไม่นานหรอก สองทุ่มก็จะกลับ"

"มาพนันกันไหมล่ะ ไม่สองยามก็ไม่มา" มาลิลาว่าหน้างอ

"พูดเอาแต่อารมณ์ คอยดูก็แล้วกัน"

ในร้านสุรามุมถนนแถวศรีย่านนั้น มีคอเหล้าเข้าไปตั้งวงอยู่หลายวง เมื่อนายย่อมย่างเข้าไปในร้าน วงหนึ่งกำลังถึงขั้นโต้คารมกันอยู่ นายย่อมเป็นคนเจ้าคารมคนหนึ่ง สั่งแม่โขงกับโซดาแล้วก็เข้าร่วม

"เรื่องมันยังงี้ คุณย่อม" นายเกิดอธิบาย "หนังสือพิมพ์เขาว่าฮิตเล่อร์มีสองคน"

นายย่อมรับหนังสือพิมพ์มาอ่านได้ความว่า แพทย์คนหนึ่งสันนิษฐานว่าฮิตเล่อร์ได้แตกแยกออกเป็นสองคน จึงเอ่ยว่า "อ้อ ! คนอย่างนี้เขาเรียกว่าทวิชาติ คือคนมันมีโรคแล้วก็แยกออกเป็นสองภาค"

"ผมเคยเห็นแต่ในหนัง" นายสิทธิ์พูด "มันไม่มีจริงเป็นเรื่องกุ"

"เดี๋ยวก่อนคุณสิทธิ์" นายย่อมแย้ง "เดี๋ยวนี้วิทยาศาสตร์ค้นพบว่า เราทุกคนนี้มีสองคน คุณจะเถียงวิทยาศาสตร์ไม่ได้ถ้าว่ากันตาม–ง่า–วิทยาศาสตร์"

"วิทยาศาสตร์เที่ยวซอกแซกค้นอะไรไปดีเถอะ คงโดนเจ็บสักวัน" นายเพล่พยากรณ์ "คนจะแยกเป็นสองไม่ได้–เยอรมันก็เถอะ"

"อ้าว! ไม่เคยได้ยินคนแฝดหรือ?" นายเกิดถาม "ทวิชาติมันก็เหมือนคนแฝดนั่นแหละ แปลกแต่คนแฝดมันเป็นมาแต่กำเนิด ส่วนทวิชาติมันเกิดทีหลังคลอด"

"เหลวไหล" นายคาบพูด "ในหมู่พวกเรา ผมมีอายุมากกว่าเพื่อน ไม่เคยได้ยินจึงว่าไม่มี"

"เดี๋ยวนี้มันมีขึ้นมาแล้วจะว่ายังไง" ย่อมถาม

"ผมไม่เชื่อ มนุษย์จะแตกเป็นสองคนได้ยังไง" นายสิทธิ์ยืนยัน

แล้วการโต้คารมก็วนไปเวียนมาอยู่แต่ว่าเป็นได้กับเป็นไม่ได้อยู่หลายชั่วโมง จนกระทั่งเจ้าของร้านประกาศว่าถึงเวลาปิดร้านแล้ว

นายย่อมได้ยินแว่ว ๆ ว่าสองยามก็ทะลึ่งลุกขึ้นยืน แล้วก็รู้สึกว่าได้เซ แต่ใจก็นึกถึงบ้าน ออกจากร้านก็รีบเดินดุ่ม ๆ นึกด่าตัวเองที่ทำให้ภรรยาต้องตากตาคอย กำลังเดือด ก้มหน้าก้มตาซอยเท้าและทันใดนั้นก็เกิดเรื่อง

คล้ายมีเสียงเปรี้ยงและแสงแปลบ ปฐพีเพียงถล่มทลายและมืดมัว และเป็นสีม่วงไปหมด นายย่อมรู้สึกตัวว่านั่งขากางอยู่บนบาทวิถีอย่างมึน ๆ งง ๆ

"หวา" นายย่อมนึกอย่างหนักสมอง "คงเดินชนเสาไฟฟ้า"

ครั้นคุมสติเข้ากันแล้ว ก็แลเห็นคนนั่งท่าเดียวกันเผชิญตนอยู่ จึงว่า "คุณชนผมทำไมเดินไม่ดูทาง"

"มันหกต่อหนึ่งกับครึ่งโหลต่อหนึ่งและเพื่อน"

"อย่ามาพูดเป็นปริศนานา" ย่อมดุ "ฉุดกันขึ้นที"

"ทำไมไม่ฉุดกันบ้างเล่า" อีกคนหนึ่งพูด

"ไม่ปราณีเพื่อนมนุษย์บ้างก็แล้วไป" ย่อมพูดแล้วค่อย ๆ ทรงตัวยืน "ดีว่าเป็นห่วงเมียน่ะนา แล้วก็ดึกแล้ว ม่ายก็จะลองข้อกับนายดูบ้าง"

"เป็นห่วงเมียแต่ดันไปกินเหล้า ไอ้เราจึงต้องไปนั่งกอดแทน"

"หา ว่าอะไรนะ" ย่อมพูด สงสัยว่าได้เคยยินเสียงนั้นที่ไหน "แกน่ะใคร" ว่าแล้วลากแขนชายนั้นไปใกล้ ๆ แสงไฟ แล้วก็ปากอ้าตาค้าง เพราะคนที่ย่อมเห็นนั้นคือตัวเอง นายย่อมงงอยู่ครู่หนึ่งก็ร้องว่า "อ้ายตัวปลอม อ้ายนี่ปลอมตัวกู"

"เอ็งสิตัวปลอม ข้าชื่อย่อม อนุกายา" ชายนั้นเถียง

"เอ๊า! ไอ้โกหก ข้าต่างหากชื่อย่อม อนุกายา"

"อย่าเถียง ดูให้ดีซิ ข้าเหมือนย่อมไหม"

"อือแฮะ–เหมือน" ย่อมรับแล้วคราง "แต่อย่ามาทำให้ข้างงหน่อยเลย ดูมันปนละวนปนละเกยังไงชอบกล ไม่รู้จะคิดอะไรถูก เอ็งจะพิสูจน์ได้ยังไง"

"ข้อหนึ่งข้ามีเมียชื่อมลิลา ข้อสองข้าอยู่บ้านเลขที่ ๙๒ ถนนประทัดเงิน" ชายนั้นตอบ

"มันโกงสนิทเลย แอบไปรู้ชื่อเมียรู้เลขบ้านมาหมด" ย่อมพูด "ประเดี๋ยวเถอะเห็นดีกันหรอก" พูดแล้วควักซองบุหรี่เงินออกมาจากกระเป๋าเสื้อ เปิดให้ดูข้อจารึก "ของขวัญเมียให้ในวันเกิดพี่ย่อม – มลิลา"

ชายอีกคนหนึ่งควักซองบุหรี่เหมือน ๆ กันออกมาเปิดให้ดูข้อความ ซึ่งตรงดิกกับ ของนายย่อม

"อื้อ! กูนี่แย่เสียแล้ว" ย่อมพึมพำ "ทำบาปอะไรไว้นี่หวา ไม่รู้ว่าข้าคือกูหรือเอ็งคือกู หรือกูคือเอ็ง หรือว่าเอ็งกับกู คือสองเรา" นิ่งตรองสักครู่แล้วโพล่งออกมาว่า "แน่แล้ว"

"อะไรแน่"

"สองเรานี่คือกู คือเป็นทวิชาติ กายข้าแยกออกเป็นสองเหมือนอย่างเถียงกันที่ร้านเหล้า ข้านี้กลายเป็นสองเราไปแล้ว"

"แล้วนี่เราจะทำยังไง"

ย่อม "ประเสริฐแล้วหละ ต้องระวังให้ดี อย่าเพ่อให้ใครเห็นเรา เราไปกันกลางทุ่งเถอะ ปรึกษากันให้ดี ชั้นแรกเอายังงี้ก่อน เพื่อให้รู้ว่าใครเป็นใคร เอ็งชื่อย่อมหน่อย ข้าเป็นย่อมตามเดิม"

แล้วทั้งสองคนก็เดินไปปรึกษากันกลางทุ่ง ย่อมขยายความคิดว่า "เราต้องทำให้ดีมีลาภแล้ว พวกแพทย์พวกนักวิทยาศาสตร์คงทุ่มเทเงินให้เรายอมให้เขาตรวจ"

"ข้าไม่ชอบหมอเลย ย่อมเอ๋ย" ย่อมหน่อยพูด "เมื่อคราวปวดท้อง – –"

"เออนึกได้แล้ว" ย่อมสอด "เขาบอกว่าเป็นไส้ตันจะต้องผ่า ถ้าไม่ยังงั้นก็เอายังงี้ไปอวดตัวตามงานวัดเก็บสตางค์รวยไปเชียว"

"ข้าขี้อาย เดี๋ยวเป็นตาย" ย่อมหน่อยว่า

"ไอ้จะให้ได้รายได้โดยสุจริตไม่เอาก็จะเอายังไงเล่า เรามัวนั่งคิดตลอดรุ่ง จะทิ้งไว้ถ่างตาคอยงั้นรึ?"

"เราจะไปบ้านยังไงได้ทั้งสองคน" ย่อมหน่อยพูด "คนหนึ่งต้องอยู่นี่คิดค้นคว้าทางหาเงิน อีกคนหนึ่งไปบ้าน อย่าเอ่ยอะไรให้มลิลารู้เป็นอันขาด เอ็งทนอยู่กลางทุ่งไม่ลำบากเท่าไรหรอกน่ะย่อม เช้า ๆ ข้าจะหาอะไรมาให้กิน"

"ช้าเพื่อน" ย่อมว่า "ข้าไม่ชอบวิธีเอ็งไปนอนกับเมียข้า มันผิดศิลธรรม"

ย่อมหน่อย "ก็เอ็งอธิบายว่าเราสองคนเป็นคนเดียว ข้าไปบ้านที่แท้ก็เอ็งไปด้วย คิดดูซิ เรื่องอย่างนี้ คนหนึ่งต้องออกเชิด อีกคนต้องคอยหลบหน้าถึงจะถูก เอ็งไหงไม่หนีไปไหนเสียสักสองสามวัน"

ย่อม "ข้าหนี?" พูดแล้วนายย่อมก็เห็นเป็นคำแนะนำที่เข้าที เพราะถ้าได้ไปเปลี่ยนอากาศเสียบ้างคงจะทำให้ร่างกายสบายขึ้นบ้าง แต่ยังมีความรู้สึกอย่างไรชอบกล ถอนใจพลางว่า "ฮือ รู้สึกไม่ไว้ใจเลยที่จะมอบเมียมอบบ้านให้คนอื่น แล้วหนีหน้าไปเสีย แต่บางทีมลิลาไม่เห็นหน้าข้าคงจะเป็นสุขสบายขึ้นบ้าง เอาหละวะ ไปหละ"

"ไปไหน?"

"ตัดทุ่งนี้ไปออกสามเสน พรุ่งนี้จะไปถอนเงินคลังออมสิน – –"

ย่อมหน่อย "เฮ้ ข้าออมไว้นี่หว่า"

"มันช่วยกันออมน่ะแหล่ะวะ" พูดแล้วย่อมออกเดิน

"ย่อมโว้ย" ย่อมหน่อยตะโกน "เอ็งจะกลับเมื่อไร?"

"เอ็งเห็นข้าเมื่อไรก็เมื่อนั้นแหละกลับ เอ็งอยู่บ้านจงหมั่นกวาดล่ะ"

ล่วงไปได้เจ็ดวัน นายย่อม อนุกายา กำลังเดินกลับบ้านในเวลาพลบของวันที่ครบแปด แต่พอเห็นหลังคาบ้านก็ชะงัก ไปเมาตลอดวันเสียที่หัวหินหนึ่งสัปดาห์เลยไม่ได้คิดถึงบ้านหรือเมียหรืออะไรหมด บัดนี้ไม่เมาเขาจึงระลึกขึ้นได้ว่าย่อมหน่อยน่าจะอยู่ในบ้าน ถ้าตนเข้าไปเรื่องก็จะแดงขึ้น คิดได้ดังนั้นแล้วก็ค่อย ๆ แอบแฝงเงาไม้ไปหาที่ซุ่มได้ในพุ่มไม้ต้นหนึ่ง รอพอมืดมากแล้วเขาก็ออกจากที่ซุ่ม ย่องไปในบริเวณบ้าน เลาะฝาบ้านไปถึงหน้าต่าง เมียงมองดูก็เห็นภรรยานั่งอยู่ใต้แสงไฟฟ้า กำลังเย็บผ้าอยู่ เห็นย่อมหน่อยนั่งอ่านหนังสือพิมพ์ให้ฟัง

นายย่อมใจหาย รู้สึกตัวคล้ายคนอื่นมาแอบมองเขา เกิดมีความละเหี่ยและกระหายใคร่จะเข้าไปพักและกินอาหารให้สมหิว เขาค่อย ๆ ถอยห่างหน้าต่างแล้วหยิบก้อนอิฐขว้างฝาบ้าน

"เด็กยิงหนังสติ๊กมาอีกแล้ว" ย่อมได้ยินเสียงมลิลาพูด "พี่ออกไปดูทีทูนหัว"

"ฮื๊ย" ย่อมส่งเสียงค่อย ๆ เมื่อเห็นย่อมหน่อยโผล่ออกมา "ย่อมหน่อย ข้าอยากพูดกับเอ็ง ไปนอกถนนซี"

"ว่าอะไรทูนหัว ?" มลิลาส่งเสียงถามมาจากในบ้าน

"เปล่า จะออกไปเดินเล่นนอกถนนหน่อย" ย่อมหน่อยตอบ

ย่อมมายืนคอยที่ถนน มีอาการขมขื่นที่ได้ยินเสียงเมียพูดว่าทูนหัว ย่อมไม่เคยได้ยินคำเช่นนี้จากปากเมียเลย บ่านนี้ริรักมันมากมายแล้วหรือ พอย่อมหน่อยย่างไปใกล้ นายย่อมก็หึงถึงขีดเดือด กล่าวว่า "เอ็งต้องไปกับข้า"

"เรื่องอะไรกัน ?"

"ไม่เรื่องอะไรหละ ข้าตกลงใจเด็ดขาดถึงเวลาแล้วที่ข้าจะมาอยู่บ้านข้า อยู่กับเมียข้า"

"ข้าคิดว่าเอ็งอยากไปเที่ยวเอ้อละเหย"

"ข้าไปมาแล้ว ตานี้เอ็งไปบ้างหละ"

"อย่าเลยย่อม ข้าสบายดีแล้ว เย็น ๆ ค่ำ ๆ อยู่กับมลิลาทุกวัน"

"นั่นกระมัง จึงเรียกเอ็งว่าพ่อทูนหัว เมียข้าแท้ ๆ"

"เมียเรานะย่อม"

"ไม่เอา อย่ามาระคนปนกันเลย เอ็งสบายมาหลายวันแล้ว ถึงตาข้ามั่งละ ไปไหนก็ไปเถอะไป๊"

ย่อมหน่อย "เอ็งเป็นคนชอบไปไหน ๆ ข้าเป็นคนชอบอยู่โยง เอ็งไปซี"

"ข้าไม่อยากเถียงเอ็ง ข้าหิว จะให้เมียหาข้าวให้กิน เอ็งไปเสียเร็ว"

"ไม่เอา ที่ของข้าอยู่บ้าน ข้าจะไปไหน"

"งั้นข้าก็ไปมั่ง"

ย่อมหน่อย "เอ็งจะให้เขารู้เรื่อง ไม่เอา ข้าไม่ยอมให้เมียข้าร้อนใจ"

"ย่อมหน่อยเอ๋ย ข้ารู้นิสัยเมียข้าหรอก ไม่ช้าก็แส่รู้จนได้ ให้รู้เสียเดี๋ยวนี้ก็ดีเหมือนกัน ข้าจะได้กินข้าว"

"ไม่เอา"

แต่ย่อมได้ วิ่งจี๋ไปทางบ้านแล้ว คิดในใจว่าถ้าเข้าบ้านได้ก่อน ปัญหาต่าง ๆ ที่จะมีมาก็เป็นภาระที่ย่อมหน่อยต้องขบเอง แต่ย่อมหน่อยก็วิ่งกวดตาม แน่นอนทั้งสองคนวิ่งเร็วเท่า ๆ กัน ย่อมเสียเปรียบที่ต้องเปิดประตูรั้วบ้านซึ่งเสียเวลาบ้าง ทั้งสองคนจึงวิ่งไปถึงประตูบ้านพร้อมกัน ย่อมหน่อยเข้าปล้ำย่อมแล้วก็ล้มลงทั้งสองคน นอนสู้กันไปมาจนดันประตูเปิดออก เสียงมลิลาถามว่า "อะไรกัน ?"

ทั้งสองคนผละออกจากกันแล้วลุกขึ้น มลิลามองตะลึงไปยังคู่วิวาทครู่หนึ่ง แล้วเดินงง ๆ ไปนั่งม้า หันมามองหน้าสองคนแล้ว ก็ถามเสียงกระเส่าว่า "นี่เล่นตลกอะไรกัน คนไหนพี่ย่อม ?"

ย่อมหน่อย "สองคนนี่แหละย่อม"

"โธ่ถังเอ๋ย" มลิลาสะอื้น "มีพี่น้องฝาแฝดก็ไม่บอก ใครคนหนึ่งต้องเป็นพี่ย่อม ถ้าฉันรู้ว่าคนไหนเถิด จะทำให้เขาเข็ดไม่อยากเกิดเป็นคนอีกเลย"

"พึ่งชีมลิลา" ย่อมวอน "สองคนนี้คือเรา เราคือฉัน" แล้วอธิบายต่อไปว่า เหตุไรกายจึงแตกแยกออกเป็นสองคนได้แปดวันแล้ว

"แปดวันนี้คนไหนอยู่กับฉัน" มลิลาถาม

"ฉัน" ย่อมหน่อย "มันไปตากอากาศ"

มลิลา "ฮ้า คนเวร ทีนี้ฉันรู้แล้วคนไหนชื่อย่อม ตัวนี่แหละที่ชอบแต่เที่ยวเอ้อระเหย ทิ้งเมียที่ซื่อสัตย์ไว้ให้อยู่กับคนอื่น" มลิลาพูดพลางเดินเข้าหาย่อม

ย่อมหน่อยโบกมือแล้วว่า "ไม่ใช่ยังงั้น อย่าโกรธ ที่มันไปเสียน่ะไม่ดีหรอกหรือ ไม่ใช่ฉันหรือที่นั่งเฝ้าพยาบาลไข้มาตลอดแปดวัน"

"ถูกหละ" มลิลาตอบ "เป็นความเมตตาปรานีที่ฉันรู้สึกเอะใจ ฉันเป็นสุขเสียจริงๆ" พูดแล้วทรุดตัวลงซบหน้าสะอื้นย่อมมองดูเมียด้วยความสงสารระคนกับความน้อยใจ "มลิลาเป็นสุขจริง ๆ หรือเมื่ออยู่กับ – กับ – มัน ขณะฉันไม่อยู่"

มลิลาตอบให้สมกับความแค้นที่อัดอกว่า "พี่ย่อม ตั้งแต่มีผัวมา ไม่เคยมีใครรักฉันเท่านี้ เจ็ดแปดวันมานี้ฉันเป็นสุขเหลือเกิน"

"อ้อ" ย่อมพูดเศร้า ๆ "เมื่อคนเรารู้ตัวว่าทำไม่ได้ดีก็จะอยู่ไปทำไม – ง่า – จะอยู่ขวางหูขวางตาทำไม ฉันไปหละเป็นสุข เป็นสุขเถิด"

พูดแล้วก็หันหน้าบ่ายสู่ประตู มลิลามองตามงง ๆ

ย่อมหน่อย "เอ็งก็เห็นแล้วไม่ใช่หรือย่อม ว่าข้าจะทำให้เขาเป็นสุขได้"

มลิลา "เดี๋ยวก่อนพี่ย่อม ถ้าเรื่องที่พี่แตกแยกออกเป็นสองคนจริงแล้ว เรามาปรึกษากันก่อน"

ย่อมหน่อย "ยังงี้เป็นไง เรามารวมอยู่ด้วยกัน"

มลิลา "แล้วให้ฉันมีสองผัวงั้นหรือ"

"แต่ฉันกับย่อมก็เป็นผัวเดียวกันนี่นา"

"พูดอย่างใจก็ได้ซี กฎหมายบ้านเมืองจะไม่ว่าอย่างนั้นหรอก สองคนมันก็ต้องสองผัว"

ย่อม "ก็เราแต่งงานหนเดียวไม่ใช่เหรอ ?"

"แต่งหนเดียว แต่มีผัวหลายหนไม่ได้เหรอ ?"

"อือ จริง"

มลิลา "เดี๋ยว ขอให้ตรองก่อน" ทุกคนเงียบไปสักครู่ใหญ่ ในที่สุดหล่อนว่า "แม่เคยสอนไว้ว่า ถ้าคิดอะไรไม่ตกให้ไปนอนเสีย ฉันไปนอนหละ พี่สองคนไปไหนก็ไปเถอะ ฉันจะปิดประตูบ้าน"

ย่อมหน่อย "เล่นแบบนี้ฉันไม่ชอบ"

มลิลา "ฉันก็ไม่ชอบ แต่พี่ก่อแล้วก็สานไปซี" ว่าแล้วก็ผลักสองผัวออกนอกประตูแล้วลงกลอน

ทั้งสองคนเดินเชื่อง ๆ เคียงกันออกนอกบ้าน

ย่อมหน่อย "คิดอะไรได้บ้างหรือยัง"

"นิ่ง ๆ น่ะ ข้าชักไม่ชอบหน้าเอ็งมากแล้วหละ" สองคนคงเดินเคียงกันไปเงียบ ๆ จนกระทั่งถึงเสาไฟฟ้า

ย่อม "เราแรกพบกันตรงนี้"

"ถ้าเราหลีกกันเสียก็ดี"

ขณะนั้นทั้งสองคนได้ยินเสียงมลิลาตะโกนมาว่า "ถ้าไม่เหลือคนเดียวก็อย่ากลับมาหนา"

ทันใดนั้นย่อมก็คิด ย่อมหน่อยก็รู้ความคิดนั้น

ย่อมหน่อย "เฮ้ย เอ็งจะฆ่าคนหรือ"

ย่อมยิ้ม "แน่นอน มาอ้ายย่อมหน่อย มาสู้กันอย่างลูกผู้ชาย"

"ข้าไม่ชอบวิวาท"

ย่อม "เอ็งไม่ชอบไม่เป็นไร ข้าทำข้างเดียวนี่แน่ะ" คือย่อมเอาหมัดซ้ายทอยเข้าที่จมูกย่อมหน่อย "นี่แน่ะ" หมัดขวาทอยที่เดียวกันอีก

"บ๊า" ย่อมหน่อยคราง "พ่อแม่สอนว่าถ้าถูกตบหน้าข้างหนึ่งแล้วจงหันอีกข้างให้เขาตบ เขาตบสองข้างแล้วไม่สอนว่าให้ทำยังไง เห็นจะต้องคิดเอาเอง – – นี่แน่" แล้วสองหมัดก็ทอยจมูกย่อมพร้อม ๆ กัน

"โอ๊ย" ย่อมร้อง "เอาละวะทีนี้"

แล้วทั้งสองคนก็เริ่มชกมวย แต่เป็นมวยที่ประหลาดที่สุด เพราะทั้งสองคนก็คือนายย่อม อนุกายา การต่อยจึงต่อยได้หนักเบาเท่า ๆ กัน อย่างไม่เคยมีในประวัติศาสตร์ที่สองคนต่อยกันเหมือนคนเดียวส่องกระจกต่อย ย่อมต่อยด้วยมือขวา ย่อมหน่อยต่อยด้วยซ้าย ย่อมยกมือซ้าย ย่อมหน่อยก็ยกมือขวา ว่ากันเสียเหนื่อยก็ยังไม่มีฝ่ายใดได้เปรียบ ย่อมหยุดคิด "เอาอย่างนี้ดีกว่าให้มันต่อยก่อน เรานิ่งเสีย แล้วจึงค่อยทำทีหลัง"

ย่อมหน่อยก็ได้คิดเช่นกัน ต่างจึงนิ่งดูกันอยู่สักครู่ต่างก็คิดใหม่ ครั้นแล้วต่างก็ถอยห่างออกจากกัน แล้วต่างก็ยอแขนเหวี่ยง ทันใดนั้นทั้งสองคนก็รู้สึกเหมือนมีอะไรวาบปลาบเข้าตาแล้วก็ได้ยินเสียงดังพร้ำร้อง ในแวบเดียวนั้นนัยน์ตาย่อมเห็นตัวนั้นลอยขึ้นจากดิน มองดูข้างล่างเห็นร่างคนนอนสลบอยู่สองร่าง และข้าง ๆ ย่อมยังวิญญาณดวงหนึ่งลอยเคียงอยู่

"เออโว้ย" ย่อมเปล่งเสียง "ตานี้ตัวเรามีสี่"

วิญญาณย่อมหน่อย "ไม่ใช่หรอกย่อมเอ๋ย มองซี" ขณะที่กำลังมองลงไป ก็เห็นร่างทั้งสองเลื่อนเข้ากลืนกัน

ย่อมหน่อย "มาย่อม เราทั้งสองต้องลงไปสิงร่างนั้น"

แล้วทั้งสองย่อมก็ลอยลงแล้วกระเสือกแทรกเข้าไปในร่างที่สลบ ทันทีนั้นย่อมได้ยินเสียงพูด

"โธ่ คงเดินชนเสาไฟฟ้า"

ย่อมพยายามจะบอกว่ามีการชกกัน แต่พูดยังไม่ออก ครั้นแล้วได้ยินเสียงอีกว่า "ไหมล่ะ พี่ย่อมทำความอีกแล้ว"

คราวนี้ย่อมพูดออก "มลิลา ฉันไม่เมา"

มลิลา "รู้แล้ว ไม่เมา" แล้วก็มัดมปาก "ไม่เมามาก"

ย่อม "ฉันฆ่ามันแล้ว"

"ฆ่าใคร ?"

"อ้ายย่อมหน่อย"

"อ้ายย่อมหน่อยไหน ?"

ย่อมนิ่งคิดแล้วก็ยิ้ม นึกในใจว่าสตรีนี้ก็มีปัญญาฉลาดเฉลียวเหมือนกัน เมื่อไม่อยากพูดอะไรแล้วก็ทำลืมได้เด็ดขาดพูดว่า "มลิลาอย่าโกรธฉันนะ"

"โอย! ฉันไม่โกรธพี่ย่อมมาหลายปีดีดักแล้ว"

"ตั้งแต่ฉันไปหัวหินมาแล้วมีความคิดขึ้นแล้ว เมื่อกี้นี้ก็ได้อุบไอ้ย่อมหน่อยมาไว้ในตัวฉันแล้ว มันเป็นฝ่ายสูงของฉัน ต่อไปนี้ฉันจะให้ฝ่ายสูงแสดงอาการเด่น

"ชุ–ชุ! อย่าเพ้อไปนักเลย"

"ทีนี้ฉันจะไม่เข้าร้านเหล้าอีกหละ จะขลุกอยู่บ้านอ่านหนังสือพิมพ์ให้มนิลาฟัง" ฝ่ายสูงเริ่มแสดงบทบาท

"ตายหละ ฉันยิ่งจะรำคาญใหญ่ พี่ย่อมเคยยังไงก็ทำยังงั้นเถอะฉันชอบ"

"เรอะ แต่ฉันตกลงใจเด็ดขาดแล้วว่าประพฤติอย่างไอ้ย่อมหน่อยดีกว่า มันเป็นภาคดีอยู่ในฉัน"

"ภาคดีของพี่ย่อมไม่ได้อยู่ในนั้น มันอยู่ที่ตัวฉัน ไปหลับพักเสียให้สบายหายปวดหน้าผากเถิด" แล้วมลิลาก็พยุงไป.

มีบ้า

เถ้าแก่ชินส่ายหน้าพลางถอยห่างไปจากข้าพเจ้าช้า ๆ นัยน์ตากวาดตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า ส่ายหน้าพลางปากก็ร้อง จุ๊ จุ๊ จุ๊ จุ๊ พอถอยห่างไปได้สักหนึ่งวาก็ร้องออกมาเป็นครั้งสุดท้ายว่า "ไอ๊ย่า" ทำปากอ้าตาค้างอย่างน่าสงสาร

เถ้าแก่ชินคนนี้คือช่างตัดเสื้อร้านชื่อสากลาภรณ์ นัยว่าตัดด้วยฝีมือดีนัก เมื่อสักสองอาทิตย์มานี้ข้าพเจ้าไปสั่งจะเรียกว่าอ้อนวอนก็ได้ให้ตัดเครื่องสากลชุดหนึ่ง เสื้อคอแบะกระดุมแถวเดียว ๓ เม็ด กางเกงสองตัว กระเป๋าตัวละ ๓ แห่ง

ไม่ช้าเสื้อกางเกงก็เสร็จแล้วข้าพเจ้าใช้แต่งไปทำงาน รู้สึกสบายกายสบายใจในรูปทรงและส่วนสัดของเสื้อกางเกงชุดนั้นมาก จะนั่งที่ไหนข้าพเจ้าก็เอาผ้าเช็ดหน้าปัดที่จะนั่งเสียก่อนกระตุกผ้าตอนหน้าขาขึ้นมาเพื่อมิให้ตุงหัวเข่า

พวกเพื่อน ๆ ได้มาล้อมหน้าล้อมหลังชมอยู่เกือบอาทิตย์หนึ่ง

บัดนี้เถ้าแก่ชินกำลังมองดูเครื่องแต่งกายชุดเดียวกันนั้น พลางปากก็ร้อง "จุ๊ จุ๊" แล้วร้อง "ไอ๊ย่า"

"จะว่ายังไงเถ้าแก่" ข้าพเจ้าต่อว่า "ดูเสื้อกางเกงฝีมือลื้อทีรึ ตุงโน่น ป่องนี่ไปทั่วทั้งตัว ทำเอาอั๊วรูปร่างเหมือนอย่างลูกยอลูกยาว ๆ"

"จริง ๆ เสียล่วย" อาชินเห็นด้วย "ค้าย ๆ กับว่าคุณเอาแต่นอน ไอ๊ย่า" มันสั่นศีรษะ "ปะเดี๋ยวก่อน ควักของในกระเป๋าออกมาดูซิ"

ข้าพเจ้าค่อย ๆ ควักของจากกระเป๋าเสื้อและกระเป๋ากางเกงออกมาวางบนโต๊ะที่ตัดเสื้อ

ซองบุหรี่ ๑ ไม้ขีดไฟกล่อง ๑ กล้องยาเส้น ๑ กระเป๋ายาเส้น ๑ แว่นตา ๒ กลัก (แว่นกันฝุ่น ๑ แว่นดูหนังสือ ๑) มีดพับ ๑ ยาดมแอมโมเนีย ๑ ยาดมแก้ไอ ๑ ซองธนบัตร (รวมเอกสารสำคัญสองสามปึก) ๑ กระเป๋าสตางค์ ๑ ปฏิทินพระราชทาน ๑ ตารางเวลารถไฟเล่ม ๑ ตั๋วคูปองรถรางเล่ม ๑ ผ้าเช็ดหน้า ๒ ผืน นาฬิกาพกเรือน ๑ ปากกาหมึกซึม ๒ ("ไอ๊ย่า") ตะกรุดเครื่องราง ๑ พวง กล้องยาซิกาแรต ๑ คีมตัดเล็บ ๑ สบู่ ๓ ก้อน (เพิ่งซื้อมาจากย่งฮั้วรวมทั้งของที่ว่าต่อไปนี้อีก ๒ สิ่ง) โอดิโคโลน ๑ ขวด ยาสีฟัน ๑ หลอด ("ไอ๊ย่า ไอ๊ย่า")

"หมดแล้ว" ข้าพเจ้าบอก เหงื่อออกโซมหน้าผาก

เถ้าแก่ชินเวลานี้ยิ้มอย่างอารมณ์ดี เอียงคอถามข้าพเจ้าว่า "ร่มถือไว้ทำมาย ใส่กระเป๋าเสียล่วยซี ถอดหมวกถอดเกือกใส่กระเป๋าให้หมด"

"วะ ของเหล่านี้อั๊วจำเป็นต้องใช้ทั้งนั้นนี่หว่า" ข้าพเจ้าเถียง "พวกลื้อมีความคิดแต่จะตัดเสื้อให้เขาใส่อย่างเดียว ทำเหมือนพวกอั๊วเป็นหุ่น ให้คนชมว่ารูปทรงงาม แต่ไม่ใช่อั๊วต้องการเสื้อกางเกงที่อั๊วขนเอาอะไรใส่ได้ แล้วต้องยังคงเป็นรูปเสื้อรูปกางเกงอยู่ อั๊วต้องการยังง้าน"

เถ้าแก่ชินว่า "มี่ช่าย ลื้อไม่ต้องการยังง้าน ลื้อต้องการย่าม เฮ่ ย่าม สำหรับขนอะไร ๆ ได้หมด"

ข้าพเจ้า "อุ๊บ๊ะ เมื่อมีกระเป๋าไว้อั๊วก็เอาของใส่ ใส่แล้วรูปร่างมันเป็นมันเทศยังงี้จะใช้ได้ที่ไหน"

เถ้าแก่ชินส่ายหน้า ไม่เห็นด้วย อ้างว่ามีหน้าที่เพียงตัดเสื้อให้สวยสมรูปทรง เสร็จแล้วก็แล้วกัน ไม่รับผิดชอบไปถึงให้เป็นภาชนะที่บรรจุสรรพสิ่งของอื่น ๆ อีกได้โดยไม่เสียรูป

แล้วเถ้าแก่ชินก็เอาผ้าเช็ดหน้า ๒ ผืนของข้าพเจ้าห่อสรรพสมบัติของข้าพเจ้าเข้าเป็น ๒ ห่อ แล้วแกเข้ามารีดกระเป๋าเสื้อกระเป๋ากางเกงให้หายตุง หายบ่อง เสร็จเรียบร้อยแล้วก็ยกมือไหว้ กล่าวว่า "นายโปลดถือของสองห่อไปลีก่า ไปถึงบ้านแล้วถึงค่อยเปลี่ยนใส่ย่าม"

ข้าพเจ้ายืนทุย ๆ อยู่มิรู้จะทำประการใดก็เลยหลุดปากออกไปว่า "พูดเป็นบ้า"

อาชิน "ถูกแล้ว คนเลาหมอเขาว่ามีบ้าคนละ ๑๕ ปี่เซนต์".

ประกาศิษฎ์

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗

นางสาว ส.

ในช่องแจ้งความส่วนตัวในหนังสือพิมพ์ "ปรัชญาเมธี" รายสัปดาห์ ฉันพบแจ้งความของเธอกล่าวว่า เธอเป็นสตรีโสดอายุ ๒๓ ปี ยินดีจะโต้ตอบและเป็นมิตรกับชายที่มีสติปัญญามีลักษณะพอประมาณ อายุไม่เกิน ๓๐ ปี

หลายต่อหลายปีมาแล้ว ฉันเคยพบแจ้งความชนิดนี้ในหนังสือพิมพ์มามาก เคยนึกบ่อย ๆ ว่าอะไรหนอจูงใจให้คนทำเช่นนี้ ? ก็ยากที่จะเชื่อ หนังสือปรัชญาเมธีรายสัปดาห์ย่อมมีผู้อ่านเป็นคนคงแก่เรียนและหัวโบราณ เมื่อได้มาเห็นแจ้งความชนิดของเธอเข้าก็คงจะหยามเหยียดไม่เอาใจใส่ แล้วก็จะเป็นประโยชน์อะไรแก่เธอ โปรดอย่าคิดว่าฉันถือวิสาสะทำมาพูดเสียงสูงหามิได้ ฉันประหลาดใจ อยากได้รับคำอธิบาย

สำหรับตัวฉัน ฉันจะมีลักษณะตรงกับที่เธอประกาศหาหรือไม่ ไม่ทราบ แต่ความจริงฉันเป็นอย่างนี้ อายุ ๒๘ ปี เป็นผู้ช่วยบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง ยังไม่ได้แต่งงานยังไม่มีความผูกพันอันใดกับใคร รูปร่างพอไปวัดไปวาได้ นิสัยภายในร่มชอบหนังสือ ละครภาพยนตร์ บางครั้งก็ดนตรีกลางแจ้งมีเทนนิส ว่ายน้ำ และมอร์นิ่งวอล์ค ถ้าเธอคิดว่าฉันมีลักษณะที่เธอต้องการโต้ตอบด้วย โปรดจดหมายส่งไปตู้ไปรษณีย์เลขที่ ๔๒

ขอแสดงความนับถือ

ท.

วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗

คุณ ท.

ฉันเพิ่งได้รับหนังสือของคุณเป็นฉบับแรกที่ตอบแจ้งความของฉันใน "ปรัชญาเมธี" ขอบคุณที่เขียนไป ฉันคิดว่าควรจะรู้จักคุณและทำการติดต่อกันต่อไป แต่เกรงว่าจะเป็นไปไม่ได้

โปรดอย่าคิดว่าฉันตำหนิเธอ มิได้ ความจริงฉันหย่อนเบ็ดลงน้ำด้วยความประสงค์จะได้ปลาชนิดหนึ่ง แต่ได้มาผิดชนิดไป

เมื่อคุณทำงานหนังสือพิมพ์ คุณก็คงเข้าใจและเห็นใจในคำสารภาพของฉัน เปล่าเลย ฉันมิใช่เป็นคนเปลี่ยวเปล่าใจไร้เพื่อน เผอิญฉันเป็นนักประพันธ์ กำลังเสาะหาเงื่อนสำหรับเขียน เค้าเรื่องจะเดินทำนองตามที่แจ้งความไว้ใน "ปรัชญาเมธี" ตั้งใจจะให้เป็นเรื่องรักระหว่างหญิงเปล่าชายเปลี่ยว ซึ่งมาประสบกันเข้าโดยทางแจ้งความในหนังสือพิมพ์

ที่ฉันตั้งใจไว้ก็คืออยากได้จดหมายของใคร ซึ่งจะเป็นตัวอิเหนา ฉันจะได้เอาข้อความที่ได้โต้ตอบกันนั้น มาปั้นเรื่องปั้นรูปขึ้นในหนังสือของฉัน คุณเคราะห์ร้าย คุณไม่มีลักษณะอย่างที่ฉันต้องการเสียเลย ตำแหน่งอาชีวะและอุปนิสัยของคุณทำให้ฉันเห็นว่าคุณไม่ใช่คนโดดเดี่ยวเปลี่ยวเปล่าอย่างที่ฉันกำหนดจะศึกษา ขอได้โปรดพยายามเข้าใจและให้อภัย และฉันคิดว่าควรหยุดการโต้ตอบกันเสียแต่บัดนี้

โดยความนับถือ

นางสาว ส.

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗

นางสาว ส.

อย่างนั้นหรือ ?

ฉันคิดว่าวิธีหาอะไรเขียนเรื่องของเธอเช่นนี้ไม่เหมาะเลย ฉันเห็นว่าเธอจะทำการที่ไม่เป็นยุติธรรมให้แก่ชายที่โดดเดี่ยวเปลี่ยวเปล่า ซึ่งเธอดักให้เขาแสดงความภายในใจ ทำไมเธอจึงเลือกใช้วิธีนี้ ? เธอไม่เคยพบคนโสดบ้างหรือ ? คิดขึ้นบ้างไม่ได้หรือ ?

ยังอีก หนังสือที่เธอคิดจะเขียนนั้น ฉันเห็นว่าเรื่องไม่เป็นต้นบัญญัติ พูดตามจริงในหน้าที่ผู้ช่วยบรรณาธิการ ฉันเคยอ่านเรื่องเช่นนี้หลายต่อหลายเรื่อง เป็นเรื่องดาด ๆ ตามเคย ฉันคิดว่าเธอคงจะไม่เขียนเรื่องดาด ๆ ไม่เป็นรส เพิ่มขึ้นอีกเล่มหนึ่ง

โปรดให้อภัย ถ้าเห็นคำพูดของฉันเป็นคำถากถาง แต่ฉันขอยืนยันว่าเธอจะทำความไม่เที่ยงธรรมให้แก่มนุษย์ผู้ปราศมิตร ซึ่งยังจะตอบคำแจ้งความของเธอด้วยความสุจริตใจ

ขอแสดงความนับถือ

ท.

วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗

คุณ ท.

เธอคิดว่าฉันไม่ยุติธรรมหรือคะ ? คุณน่ะหรือ ? คุณซึ่งยอมรับว่าได้ตอบแจ้งความของฉันด้วยความประหลาดใจ ไม่ใช่ด้วยเจตนาสุจริตที่จะโต้ตอบกับผู้มีวิญญาณอันสันโดษ ?

วิธีค้นคว้าหาเค้าเรื่องของฉันอาจเป็นทารุณอย่างคุณว่า แต่ทุจริตยิ่งกว่าเจตนาของคุณหรือไม่เล่า ? คุณคนที่พร้อมจะเอากล้องจุลทรรศน์ส่องวิเคราะห์สตรีโสดน่าสมเพช เพื่อแก้ความสนเท่ห์ของคุณคนนี้น่ะ ?

เราควรจะเข้าใจกันและกันเสียเดี๋ยวนี้ดีกว่า ฉันคิดว่าทางฉลาดที่ควรทำก่อนที่เราจะทะเลาะกันโดยไม่มีประโยชน์ก็คือหยุดมีจดหมายโต้ตอบกันเสียที โปรดอย่าเขียนไปถึงฉันอีก

โดยความนับถือ

นางสาว ส.

วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗

นางสาว ส.

เชื่อหรือไม่ก็ตามที ฉันกำลังชอบเธอแล้ว

เมื่อได้รับจดหมายฉบับสุดท้าย ฉันมองเห็นภาพแค้นของเธอได้ในขณะอ่านคำถากถางในจดหมายของฉัน ภาพเธอทำให้ฉันหัวเราะคิก

เธอกำลังนั่งอ่านจดหมายของฉันที่กล่าวขวัญถึงวิธีค้นหาเค้าเรื่อง ฉันเห็นเธอผลุดลุกขึ้นจากเก้าอี้ ใบหน้าอันงามนั้นแดงด้วยความแค้นเคือง แล้วเห็นเธอเดินไปเดินมาเป็นชะมดเชียว ปากก็พร่ำว่า "อ้ายทะลึ่ง อวดดี เอ็งเป็นอะไรมา มาติเตียนข้า" แล้วเธอก็ยีผมซึ่งเป็นลอนหยิกอยู่แล้วให้ยุ่งยิ่งขึ้น ฉวยบุหรี่มาจุดสูบได้หน่อยก็ขยี้ทิ้ง ขณะที่โทสะกำลังเดือดอยู่นี้ เธอจับกระดาษมาเขียนคำตอบที่เต็มไปด้วยความเกรี้ยวกราด

จริงนา นางสาว ส. ภาพเหล่านี้ทำให้เธอกลายเป็นของจริง และมีมนุษยธรรมมากกว่าที่ฉันคาดเอาตามความในจดหมายของเธอ ไม่ให้ฉันเขียนมาอีก ? อย่าเลย ! ฉันคิดว่าน่าละลายที่จะปล่อยให้ความเริ่มสัมพันธ์อันประหลาดนี้กลายเป็นอากาศธาตุ

สังเกตดูแสตมป์ ก็ทราบว่าเธออยู่ในกรุงเทพฯ ฉันไม่อยากทำให้เธออึดอัดใจโดยที่ขอทราบนาม เว้นแต่เธอจะสมัครบอกเอง เธอคิดว่าคงจะสนุกและเป็นแอ๊ดเวนเช่อร์บ้างไหมถ้าเราได้พบกันที่เยาวาราช แล้วเปรียบเทียบความเห็นที่แตกต่างกันในเวลารับประทานขนมจีบ

จะว่าประการใด ?

ขอแสดงความนับถือ

ท.

วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๗

คุณ ท.

ก่อนได้รับจดหมายฉบับหลังที่สุด ฉันก็ได้วาดภาพเธอไว้ในใจแล้ว แต่เดี๋ยวนี้อาจผิดไป ฉันนึกว่าคุณเป็นคนเคร่งขรึม ตาเข้าแว่น ผมบาง หลังค่อมผอมโซจนเกินสวย ซึ่งเป็นลักษณะของปราชญ์ แต่ข้อความในจดหมายของคุณทำให้ฉันชี้ขาดได้ว่า คุณต้องเป็นมนุษย์ที่อวดรู้ผู้หนึ่งซึ่งอาจไม่เป็นประโยชน์แท้จริงสำหรับฉัน

จดหมายของคุณฉบับหลังทำให้ฉันสงสัยว่าฉันคาดคุณผิดประการหนึ่งก็คือ มีเสียงส่อความรื่นเริง ฉันคิดว่าคนอย่างคุณไม่มีความรื่นเริง อีกประการหนึ่ง ก็คือ มีไมตรีจิต ฉันไม่ได้คิดเลยว่าคุณจะมีไมตรีจิตเป็นพิเศษ ประการที่สุด ก็คือที่พูดถึงขนมจีบ

ฉันชอบขนมจีบเยาวาราช แต่เผอิญเพื่อน ๆ ฉันไปรับประทานขนมจีบที่นั่นบ่อย ๆ ถ้าฉันจะไปกับคุณก็คงมีคนหลายคนเห็น ฉันต้องระวังตัวอยู่หน่อยในเรื่องคนเห็นฉันไปไหนกับผู้ชาย จะว่าตระหนี่ตัวก็ตาม แต่เป็นความจริง ยิ่งกว่านั้นฉันยังออกสงสัยอยู่หน่อยว่า ที่คุณบอกลักษณะของคุณมาเมื่อแรกนั้นไม่จริงทีเดียว คุณอาจจะเขียนบอกเช่นนั้นเพื่อล่อให้สตรีโสดมาโต้ตอบด้วยเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ก่อนตอบรับหรือปฏิเสธคำชวน ขอให้แจ้งลักษณะของคุณให้ละเอียดขึ้นอีกหน่อย

โดยความนับถือ

นางสาว ส.

วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗

นางสาว ส.

มีประโยชน์อะไรที่ฉันจะบอกเธอว่า ฉันเป็นหนุ่ม–คะนอง–ฉลาด–ช่างพูด และสุภาพ ? ฉันยินดีจะให้เธอเห็นด้วยนัยน์ตา

วันพุธเวลาก่อนเที่ยงฉันจะไปอยู่ที่บาร์ที่โฮเต็ลราชธานีสถานีหัวลำโพง ขอให้สังเกตไม้เท้าที่ฉันถือเป็นไม้ดีหมีสีขาวลายดำหัวเลี่ยมเงินเป็นรูปหัวสุนัข ฉันจะนั่งถือไม้เท้าในท่าที่ทั่วโลกอาจเห็นหัวสุนัข

เวลาเธอไปโปรดสังเกต ชำเลืองดูก็ได้ ถ้าเห็นฉันเป็นคนควรวิสาสะ เวลาผ่านฉันไปขอให้ทำกระเป๋าถือในมือเธอตก ฉันจะรีบเก็บแล้วเชิญเข้าไปรับประทานอาหารกลางวัน และปรนนิบัติอย่างดีตลอดเวลาที่เธอเห็นควร

ถ้าเธอไม่ชอบฉัน หรือหัวสุนัข หรืออาหารของราชธานี อย่าทำกระเป๋าตกเลย เดินเรื่อยไปเถิด

พอใจหรือไม่จ๊ะ ?

ขอแสดงความนับถือ

ท.

วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๗

คุณ ท.

พอใจค่ะ วันพุธพรุ่งนี้เวลาก่อนเที่ยง ที่ราชธานีโฮเต็ล

โดยความนับถือ

นางสาว ส.

วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗

บรรณาธิการ

หนังสือพิมพ์ปรัชญาเมธี

ข้าพเจ้าคิดว่าหนังสือพิมพ์ของท่านซึ่งเหมือนกับหนังสือพิมพ์ ชั้นที่มีหลักฐานดีทั้งหลาย ย่อมเป็นหนี้อยู่บ้างต่อผู้อ่านแจ้งความที่ลงในหนังสือพิมพ์ของท่าน ท่านได้เคยสอบสวนแจ้งความที่บุคคลนำมาลงในช่องแจ้งความส่วนตัวบ้างหรือเปล่า ? หรือว่าคอลัมน์เหล่านั้นเปิดไว้เผื่อใครจะเล่นตลกอุตริอะไรก็ได้ ถ้าเขามีเงินให้ ?

เมื่อเร็ว ๆ นี้ข้าพเจ้าได้ตอบแจ้งความของผู้ที่แจ้งความในหนังสือพิมพ์ท่าน ผลที่ได้คือความเสียใจ และอัปยศ เป็นเหยื่อแห่งความสนุกคะนองของคนหยาบ แจ้งความที่กล่าวนี้ลงนามว่า ส. ซึ่งดูก็สุจริตอยู่ ข้าพเจ้าไม่อยากจะแสดงความเป็นโดยบรรยายเรื่องที่ถูกเข้าโดยละเอียด แต่ข้าพเจ้าต้องขอร้องอย่างเต็มเหนี่ยวว่า ท่านมีหนี้จะต้องใช้ให้แก่ผู้อ่านโดยต้องทำการสอบสวนข้อความที่ลงแจ้งความในหนังสือของท่าน

ขอแสดงความนับถือ

ทองไทย สามสวัสดิ์

วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗

นางสาว ส.

เมื่อเหตุที่เกิดเมื่อวันพุธได้ผ่านไปแล้ว เธอจะยังเป็นนางสาว ส. ก็ตามใจ

ตามธรรมดาฉันก็ชอบความสนุกคะนองเหมือนกัน ฉันเป็นคนเรื่อย ๆ ชอบสงบ ขรึม แต่ฉันขอบอกว่า เมื่อวานนี้ที่บาร์แห่งโฮเต็ลราชธานี ฉันเกือบบันดาลโทสะปล่อยหมัดไปกระแทกจมูกอันบานโตของเธอ ถ้าไม่มีผู้คนพลุกพล่านแล้ว ฉันจะบี้จมูกที่บานอยู่แล้วให้แบนติดหน้าเธอเลย

ฉันชอบสนุกเหมือนกัน แม้ฉันเองจะต้องเป็นตัวเบื้อ แต่ฉันไม่ชอบที่จะให้เธอทำฉันเป็นตัวเบื้อต่อหน้าธารกำนัล

ฉันมาโต้ตอบกับเธอโดยมิได้สงสัยสักนิดเดียวว่าทุก ๆคำที่เธอเขียนเป็นเท็จ ป่านนี้เธอคงมานั่งขันว่าทำไมฉันจึงไม่เฉลียวใจก่อนถูกต้ม เรื่องเป็นดังนี้:

เมื่อฉันเข้าไปที่บาร์โฮเต็ลราชธานี คนที่ฉันเห็นคนแรกคือสุภาพสตรีสวยวิเศษผู้หนึ่ง นั่งอยู่ในเก้าอี้หวายใกล้กระถางปาล์ม หล่อนแต่งตัวชุดสีเทาสดสวยรับผิวเนื้อ นั่งชำเลืองดูแต่ทางเข้า สวยหาที่เปรียบมิได้ พอฉันเห็นก็มีความรู้สึกเหมือนได้ขึ้นสวรรค์

หล่อนเคาะกระเป๋าหนังเล่นอยู่ ฉันเข้าไปนั่งตรงข้ามคาดคอยอยู่--กำไม้เท้าเลี่ยมหัวสุนัขโยกไปมา หล่อนเผ้ามองฉัน จนฉันมั่นใจว่านี่แล้ว ที่แท้ฉันทำท่าจะลุกขึ้นทักโดยไม่ต้องรอพิธีทำกระเป๋าตกอยู่แล้ว แต่ขณะนั้นหล่อนก็ลุกขึ้นยืน

แล้วในขณะนั้น อะไรๆก็ประดังเกิดขึ้นพร้อมกันหลายอย่าง

ทีแรกมีชายคนหนึ่งเข้าประตูมา ตรงรี่ไปที่หล่อน เปิดหมวกให้ ฉันแทบจะสิ้นสติตรงนั้นเองที่เข้าใจผิด หล่อนมิได้นั่งคอยฉันเลย หล่อนคอยชายอีกคนหนึ่ง แล้วหญิงชายคู่นั้นก็พากันไปในลานสถานี

ยังไม่ทันตั้งสติให้ดีก็ได้ยินเสียงตุ้บ ๆ อยู่ข้าง ๆ ฉันเบิ่งตามองเห็นกระเป๋าธนบัตร

กระเป๋าผู้ชาย !

พอฉันเงยหน้าขึ้นก็เห็นเธอแยกเขี้ยวยิ้มอยู่ เธอ—กระทาชาย !

ถ้ารูปร่างหน้าตาเธอดี ๆ ฉันก็คงไม่ว่ากระไร ฉันอาจหัวเราะแล้วเชิญเธอกินเลี้ยงแต่ที่ไหนได้ เธอมันอ้วน ขี้เหร่ หัวล้าน ยืนหัวเราะเยาะอย่างน่าหมั่นไส้ มิหนำซ้ำยังเย้ยอีกว่า "ฮาโหล ! คุณ ท. นั่งคอยฉันนานไหม ?"

เธอ—นักประพันธ์ผู้มีเกียรติ—แจ้งความเท็จ ๆ ลงในหนังสือพิมพ์เพื่อหาเรื่องเขียนพลางตัวเพื่อล่อชายให้ขยายความในใจ ทำไมฉันมิได้ตุ๊ยจมูกอันบานแบะของเธอ ฉันแปลไม่ออกที่จริงฉันอยากอยู่เหมือนกัน ทั้งอยากจะเทศนาให้พึ่งด้วย แต่เห็นมีคนอยู่มาก ไม่ควรก่อเหตุอัปมงคลเพราะสตรีในชุดสีเทาก็ยืนมองอยู่ เพราะฉะนั้นฉันผลุนผลันได้ก็วิ่งออกไป ไม่อยากพูดกับคนอย่างเธอ แต่ทราบเถอะว่าฉันเดือด เวลานี้ก็ยังเดือด

ฉันอดไม่ได้ที่จะเขียนมาเป็นครั้งสุดท้ายว่า ฉันจะมีความสบายใจเป็นที่ยิ่ง ถ้าได้ตุ๊ยหน้าอันทะเล้นของเธอสักสองสามที เมื่อเธอพบกับฉันอีกที่ไหนเวลาไรก็ได้

ทองไทย สามสวัสดิ์

สำนักหนังสือพิมพ์ปรชัญาเมธี

วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๗

นายทองไทย สามสวัสดิ์

ข้าพเจ้าเสียใจในเคราะห์ที่ท่านได้รับเนื่องจากการแจ้งความในหนังสือปรชัญาเมธี

เป็นธรรมเนียมที่ข้าพเจ้าต้องสอบสวนแจ้งความที่ส่งมาลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ปรชัญาเมธีโดยตลอดเสมอ ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่ามีแจ้งความใดซึ่งอาจเป็นเท็จ

ถ้าท่านจะแจ้งไปโดยละเอียด ข้าพเจ้าจะจัดการสืบสวนให้ ในสองเดือนที่แล้วมามีแจ้งความที่ลงนามว่า ส. ถึง ๗ ราย โปรดชี้แจงว่ารายใด

ขอแสดงความนับถือ

ประเสริฐ พิมพกิจ

ผู้จัดการแผนกแจ้งความ

วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๗

คุณทองไทย สามสวัสดิ์

จดหมายแค้นลงวันที่ ๑๘ เดือนนี้ได้รับแล้ว ฉันไม่ตำหนิคุณเลยถ้าจะทุบจมูกใครให้แบน ตั้งแต่เกิดเหตุวันนั้นแล้วฉันไม่ค่อยสบายใจ ก่อนที่จะแกว่งกำปั้นไปใส่ใครขอให้ทราบเสียก่อนว่า ทุกๆคำที่ฉันเขียนถึงคุณไม่ใช่เท็จ คุณคงไม่กระตือรือร้นที่จะรื้อเรื่องการโต้ตอบมาพูดกันต่อไปอีก ฉันไม่อยากอธิบายให้คุณเบื่อ จะพูดสั้นๆชายจมูกบานนั้นไม่ใช่ฉันแกขวางเข้ามาเอง นางสาว ส. นั้น คือฉันและเป็นหญิง

โปรดอภัยในเหตุที่เกิดที่ราชธานี ที่จริงคุณไม่ควรเลือกราชธานีในวันรถด่วนเข้า มีคนมาก ๆ เสมอ และจำเพาะมีคนที่รู้จักฉันไปที่นั่นเสียด้วย

เห็นใจในความเคือง

นางสาว ส.

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๗

นางสาว ส.

เปิ่นหญิง ?

ถ้าเธอไม่พยายามยั่วอยู่อีก เธอต้องอธิบายให้ละเอียดอีกหน่อย

ขอแสดงความนับถือ

ทองไทย สามสวัสดิ์

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗

คุณทองไทย สามสวัสดิ์ ที่นับถือ

เมื่อคุณต้องการความจริง ก็คงได้ความจริงอยู่นั่นเองเรื่องเป็นดังนี้:—

เมื่อวันพุธราว ๑๑ นาฬิกา ขณะที่ฉันเตรียมพร้อมที่จะไปพบคุณ เผอิญคุณพี่ฉันก็ไปถึงบ้าน เธอเพิ่งมาจากจันทบุรี แก่กว่าฉันมาก มีลูกมีเมียแล้ว หน้าตาก็อย่างที่คุณเห็นนั่นแหละ เธอชวนให้ฉันพาไปกินอาหารกลางวัน ฉันขอตัวเพราะไม่อยากให้ผิดนัดกับคุณ ยิ่งขืนขอตัวหนักเข้า เธอยิ่งสงสัย เย้าว่านัดไว้กับคู่รักหรืออย่างไร ในที่สุดถามว่า คุณคือใคร ?

ฉันไม่ทราบว่าจะบอกว่าอย่างไร แม้แต่นามของคุณฉันก็ยังไม่ทราบ ฉันเลยเอาจดหมายของคุณให้เธอดู เพราะไม่เห็นว่าน่าจะเป็นภัยอย่างใด และคิดว่าคุณก็คงไม่ขัดข้อง

พอเธออ่านหมดก็หัวเราะอย่างคนมีนิสัยตลกคะนองตามเคย เธอเลยขอไปราชธานีด้วย จะคอยแอบดูเล่น โปรดเชื่อเถิดค่ะ ฉันพยายามทุกอย่างที่จะกีดกันเธอ แต่คุณยังไม่รู้จักพี่ชายฉัน เธอดื้อไปด้วยจนได้

ฉันนั่นเองแหละคือสตรีในชุดสีเทานั่งอยู่ใกล้กระถางต้นปาล์ม บอกอย่างนี้คุณคงโล่งใจขึ้น

ในทันทีที่คุณเข้าไป ฉันก็เห็นไม้เท้าหัวเลี่ยมเงินรูปหัวสุนัข รูปร่างหน้าตาของคุณฉันรับ ทำให้ฉันประหลาดใจและสบายใจ คุณนี่เก๋ เมื่อคุณนั่งฉันก็เตรียมจะปล่อยกระเป๋าตก แต่เจ้ากรรม ! อีตานายแหเจ้าของโรงพิมพ์ที่ฉันเคยพิมพ์หนังสือก็เข้าไปทัก ฉันเห็นเสียพิธีเลยเสลุกขึ้นเดินไปกับแก ชายตามาทางคุณหมายจะให้คอยอยู่ก่อนจนกว่าจะกำจัดนายแหได้ คุณก็ไม่สังเกต

คุณพี่ฉันเลียบเคียงอยู่ใกล้ ๆ อาจเข้าใจว่าเสียพิธีแล้วเหมือนกัน และคงจะนึกคิดอย่างไรขึ้นมาไม่ทราบ จึงเดินผ่านหน้าคุณแล้วทำซองธนบัตรของเธอตกเสียเอง

ถ้าคุณให้โอกาสเธออธิบาย เธอก็คงหัวเราะพักใหญ่ ๆ แล้วอธิบายให้ฟัง แต่คุณมิได้ให้โอกาสเสียเลย คุณลุกผลุนผลันออกจากโฮเต็ลไปโดยพี่แสวงเองก็ประหลาดใจ เสียใจที่คุณได้รับความแค้นเคือง โปรดอภัยให้คุณพี่แสวงด้วย

โดยความนับถือ

สุนทรี ศรีพันธพ

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗

คำนับ คุณประเสริฐ พิมพกิจ

ผู้จัดการแผนกแจ้งความ

หนังสือพิมพ์ปรัชญาเมธี

ข้อความตามจดหมายของข้าพเจ้า เรื่องขอให้สอบสวนแจ้งความในหนังสือพิมพ์นี้ที่ ส. ส่งมาลงนั้น ขอให้ลืมเสียเถิด โปรดอย่าจัดการอะไรต่อไปเลย ข้าพเจ้าเข้าใจผิด ขออภัย

ขอแสดงความนับถือ

ทองไทย สามสวัสดิ์

วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗

คุณสุนทรี ที่รัก

ช่อกุหลาบที่ส่งมาพร้อมกับผู้ถือหนังสือนี้ คือกำนัลที่ทำให้หายโง่ ฉันควรจะรู้ว่าสตรีในชุดสีเทา–สตรีที่งามที่สุดในโลก–คือเธอ ฉันสืบทราบตำบลบ้านของเธอได้จากนายแห ต่อจากนี้อีกครึ่งชั่วโมงฉันจะมาสู่ประตูบ้านเธอ ต่อนั้นไปราชธานีอีกทีเถิด

โดยความรักอย่างบริสุทธิ์

ทองไทย สามสวัสดิ์

หนังสือพิมพ์ปรัชญาเมธี

วันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๗

แจ้งความส่วนตัว

. ...

ต้องการบ้านพัก

ต้องการเช่าบ้านพักเลก ๆ ริมทะเลหัวหินเป็นเวลา ๒ เดือน นับแต่วันที่ ๑ เมษายน ๙๗ โปรดตอบมายังหนังสือพิมพ์นี้.

ส.ท.

ไหมัช

เมื่อนั้น ปารวดีลาพระอิศวรสวามีไปเยือนบิดา ขณะสังสนทนา นางสังเกตเห็นหิมาลัยก้มมองราว ๆ ท้องเนืองๆ เทวีนึกสงสัย ถามว่า "เป็นอะไรแถบท้องหรือคะ"

"คันแถว ๆ สะดือ" หิมาลัยตอบ

"เพิ่งเป็นหรือเป็นมานานแล้ว"

"เป็นมานานแล้ว คือเริ่มคันตั้งแต่ตีนขึ้นมา เดี๋ยวนี้ไต่ขึ้นมาถึงราว ๆ สะดือแล้ว"

ปารวดี "เอ๊ะ คัน! ไต่ขึ้นมา?"

"มันก็อ้ายเรื่องเก่านั่นแหละลูกเอ๋ย" หิมาลัยกล่าว "เวลาเขารบราฆ่าฟันกันมันก็พักเสียที ว่างสงครามมันก็มากวนใหม่"

"เอ!" บรรพตีว่า "ท่านพ่อพูดเป็นปริศนา"

"ไม่ได้ยินวิทยุกระจายเสียงหรือ ไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์หรือ ไหมวดี"

"ก็ได้ฟังได้เห็นอยู่เรื่อย ๆ แหละค่ะ"

"แล้วลูกไม่พลอยรำคาญบ้างหรือเมื่อรู้ข่าวว่า พวกฝรั่งมันจะไต่พ่อให้ถึงกบาลจนได้"

"อ๋อ! คณะชนชาวสวิสส์ ที่กำลังไต่คุณพ่อขึ้นมาน่ะหรือคะ ฮิ ฮิ ฮิ ฮิ พวกนั้นย่ำทำให้คันหรือท่านพ่อ" ปารวดีหัวร่อร่วน

"มันไม่ได้ย่ำอย่างเดียว มันมีอะไรคอยทิ่มบ้างตำบ้างตอกปักหลักโรงแรม แล้วรื้อแล้วสร้างเรื่อยขึ้นมา พยายามจะให้ขึ้นถึงยอดกบาลพ่อให้จนได้ คิดแล้วช้ำใจนัก มันคงหมิ่นเราสำเร็จสักวันหนึ่งข้างหน้า เพราะสมัยนี้มนุษย์ทำอะไรต่ออะไรได้ใกล้ ๆ เทวดาขึ้นมาแล้ว"

"ถ้าขึ้นได้สำเร็จเขาจะได้อะไรคะพ่อ"

"จะได้อะไร้ นอกจากจะได้ไปอวดพวกเขา ว่าได้ขึ้นมาเหยียบบนกบาลพ่อ เสร็จแล้วพ่อก็จะมีแต่ได้รับความอัปยศ"

ปารวดี "มนุษยชนบางชาติมีความทะเยอทะยานที่จะป่ายปีนขึ้นสูงสุด ความเจริญในทางเดินอากาศ เครื่องบินอาจแล่นสูงจากพื้นดินตั้ง ๔๐,๐๐๐ ฟิต สูงกว่าระดับศีรษะของท่านพ่อเป็นไหน ๆ ทำไมจึงจะเพียรไต่ตามตัวท่านพ่อให้ถึงกบาล ซึ่งเขาประมาณกันว่าสูงจากพื้นดิน ๒๙,๐๐๐ ฟิต"

"โอ! พูดมาทำให้นึกขึ้นได้ ถ้ามนุษย์ไต่สำเร็จ ไหนเลยจะไม่ไปเที่ยวไกลาสแล้วเที่ยว Explore จนเห็นก้นหม้อข้าวของบรรพตีเลย"

"อุ๊ยตาย! อายเขาแย่ เราจะทำอย่างไรดี"

"ไปทูลพระศุลีให้ทำอุปสรรคซี"

ปารวดี "ว้าย! ไปแล้ว หนูลาละค่ะ ต้องรีบจัดการ"

เบื้องนั้น พระมเหศวรเห็นไหมวดีเหาะไห้เข้าไปหาก็คลางแคลงพระหทัย ครั้นนางขึ้นนั่งตกซบพักตร์ที่อุระพระตรีเนตรแล้ว มหาเทพก็ลูบปฤษฎางค์พลางถามว่า "เทวีถูกพ่อโบยตีมาด้วยสาเหตุอันใด"

"มิได้เทวะ ชาวสวิสส์ที่เก่งผลิตนมแหม่มทูนหัวกับนมตราหมี--"

"อ๋อ! ฮ่ะ ฮ่ะ ฮ่ะ" พระมเหศวรรีบสอด "ผลิตนาฬิกาเก่งเสียด้วยน่ะซี เวลาที่นี่ก่อนกรีนิชหกชั่วโมง นาฬิกาของเขาก็ตรงเวลาเป๋ง"

บรรพตีเงยหน้ามองเนตรเทวสวามี ทูลว่า "ฝีมือทำเนยเหลวเนยแข็งหรือก็เยี่ยม"

มเหศวร "รัฐประศาสโนบายวิเศษนัก เคยมีประเทศชาติไหนดำรงความเป็นกลางได้อย่างชนชาวสวิตเซอร์แลนด์ อ้าว! อ้าว! สะอื้นไห้เรื่องไรเล่า"

ปารวดี "กลุ่มคนจากชาตินี้แหละเพคะ กำลังรังแกคุณพ่อ กำลังกวนสะดือคุณพ่อ จะเหยียบจมูกคุณพ่อ แล้วในที่สุดก็ย่ำบนกบาล ว้าย! หลู่กันนี่นา ไม่ช้าแล้วนะเพคะ" แล้วนางก็เอาหุก ๆ นิ้วที่มีเล็บข่วนอกพระอิศวร

พระมหาเทพทนแสบพลางทางเล็งญาณได้หลับตา เห็นว่า ยังอีกนานกว่าคณะไต่เขาจะขึ้นถึงลิ้นปี่หิมาลัย โล่งเทวหทัยพลางทางตรัส "ไม่ปะไร ไม่ปะไร กว่าจะถึงจอมกบาล พวกนักไต่ต้องประสบอุปสรรคต่าง ๆ --"

"อา! อ้า! อุปสรรค อุปสรรคนี่เทียว ที่คุณพ่อบอกให้หนูมาทูลให้เทวะทำขึ้นขวาง"

"ไม่ต้องทำ เครื่องกีดขวางมีอยู่มากแล้ว แต่ถ้าเขาพากันข้ามพ้น จะเข้าถึงบริเวณกบาลบิดานางแล้ว ร้องบอกให้เขาถอดเกือกเสียก่อนย่ำเข้าก็แล้วกัน"

"ว้าย! ว้าย! ตายแล้ว" ปารวดีร้องไห้ลั่นไกลาส "แล้วต่อนั้นเขาก็เห็นไกลาสแล้วเที่ยว Explore จนเห็นก้นหม้อข้าวของหนูเลย"

พระมเหศวรเกือบสิ้นสติ ตรัสว่า "เอ๊ะ! ข้าวที่เราเสวยเดี๋ยวนี้น่ะ ปารวดีหุงรึ ไม่ใช่กระยาทิพรึ จึงวิตกว่าจะมีใครมาเห็นหม้อข้าว"

ปารวดีเงยหน้ามองเนตรตรีนัยน์ถามว่า "คุณ คุณก็ทรงทราบอยู่ว่าเราอิ่มทิพ แต่คำว่า หม้อ นั้นมันไม่ใช่ภาชนะ มันเป็นอังคะที่มนุษย์ปากสกปรกเขาให้อุปไมย ซึ่งคุณพ่อหิมาลัยเลียนเอามาพูด แต่ก่อนที่เขาจะพากันมาเห็นก้นหม้อข้าว หนูขอให้พระองค์ทรงก่ออุปสรรคซึ่งประหลาดและวิเศษกว่าธรรมชาติ กวนรังแกพวกที่กำลังรุมตอแยพ่อแกเสียแต่เดี๋ยวนี้ เดี๋ยวนี้ทีเดียวเจียวนะเพคะ"

พระอิศวรนิ่งสักครู่แล้วตรัสว่า "ตกลง"

มนุษยชนทั่วโลกได้ทราบข่าวจากหนังสือพิมพ์ และเสียงโจษจัน กับยังมีนักเขียนภาพบางคนวาดภาพมนุษย์หรือสัตว์ประหลาดที่นักไต่ภูเขาหิมาลัยได้พบ บ้างก็พบแต่รอยเท้าบ้างอ้างว่าเห็นตัวตนรูปร่างล่ำสันสูงกว่าธรรมดา แขนยาวเท้ายาว ตัวมีขนขาวรุงรัง ไม่มีใครเห็นหน้าตัวประหลาดตัวนั้น หรือเหล่านั้น เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า Snow man เดากันว่าเป็นชาวเขาหิมาลัย ยังไม่ปรากฏว่าประทุษร้ายมนุษย์โดยเฉพาะคณะไต่เขา เป็นแต่สำแดงกายให้เห็นเป็นคราว ๆ แต่ละคราวล้วนคุกคามพวกกรรมกรที่ช่วยแบกขนสัมภาระของนักไต่เขาชาวยุโรปให้บังเกิดความกลัว ต้องทิ้งหีบห่อหนีเอาตัวรอด ไปแอบดูอยู่ในระยะห่างที่คิดว่าถ้ามันไล่ก็พอจะหนีต่อไปได้ เมื่อแอบดูนั้น พวกแบกหามชาวภารตก็มองไม่เห็นประจักษ์ชัดนัก เพราะสีขนหรือสีตัวขาวเข้ากับสีหิมะ ได้เห็นแต่ความเคลื่อนไหว ซึ่งเดากันว่าเป็นมือหลายมือ ช่วยกันรื้อหีบใส่เสบียงแล้วกรรมกรอินเดียก็แลเห็นกระป๋องช้อคโกแลต กระป๋องนมเนยเหลว เนยแข็ง กับขนมปังบิสกิต มีลักษณะเหมือนถูกฉวยถูกเชิดพาไปกับสายตา ฝ่ายนายฝรั่งที่ไต่ตามขบวนแบกหามขึ้นมา พอดีเห็นกรรมกรชี้ให้ดูเครื่องกระป๋องที่กำลังตามกันไปอยู่ลิบ ๆ จนหลบเหลี่ยมหิมะลับตาไป

ครั้นแล้วพวกยุโรปก็นำหน้าพากรรมกรที่ใจคอไม่สู้ดีไปดูที่ที่ปลดเสบียง ก็ได้แลเห็นรอยเท้าลึกลงไปในหิมะ แสดงว่าแต่ละตนมีสองเท้า และรอยเท้าแสดงว่ามากันสองหรือสามตน ทั้งฝรั่งทั้งแขกต่างจ้องดูตากัน ต่างนึกในใจคล้ายกันว่าแต่ก่อนไม่เคยได้ยินว่ามีอย่างนี้ บนภูเขานี้มีคนหรือสัตว์ที่มนุษย์ยังไม่เคยเห็นหรือ? นี่พวกเราขึ้นมาถึงแดนของมันแล้วกระมัง? มันดุไหม? จะเป็นอุปสรรคแก่การไต่ต่อขึ้นไปหรือไม่? ต่างก็พากันลังเลและระแวงภัย

ปารวดี เคี้ยวช้อคโกแล้ตพลางยิ้มพลางทางว่า "ทอดเนตรสิเพคะ"

"ไหน! เดี๋ยว" พระอิศวรกำลังง่วนอยู่กับการเอาเนยป้ายบิ๊สขิตแล้วตัดเนยแข็งโปะทับ เสร็จแล้วตรัสว่า "ดูอะไร"

"ดูท่าทางของพวกไต่คุณพ่อสิ ช่างพิศวงรอยเท้าของอุปสรรคที่เทวะสร้างเสียจริง รุมกันมอง เอากล้องขยาย แล้วถ่ายรูป"

"นั่นไม่ใช่อุปสรรค เป็นตนที่เกิดแต่หิมะ น่าจะเรียกว่า ไหมัช สร้างไว้ให้ตอแยก่อน พวกนั้นอาจเห็นเป็นอุปสรรคไปเอง แหม! ไม่ได้เสวยเนยสวิสส์มานาน" ป้อนขนมเข้าพระโอษฐ์ เคี้ยวพลางว่า "ถ้าได้กินเนยชนิดกรูแยร์จะอร่อยทีเดียว ต้องให้อ้ายไหมัชไปหามาให้ เฮ้ย! ไหมัชโว้ย ไหมัชหว่า"

"พ่ะย่ะค่ำ" ไหมัชมาเฝ้าสี่ตน

พระอิศวรมองมัธยมภาคของมวลไหมัชแล้ว แทบจะลืมเนตรดวงที่สามเผาให้เป็นเช่นพระอนงค์ "อ้ายพวกนี้กินเนยแข็งกรูแยร์เข้าไปอยู่ในท้องมองเห็นก็จำได้ทีเดียว มันเล่นเอาเปรียบกูผู้ให้กำเกิด กินของที่มีรสเลิศเสียก่อน จงละลายลงบัดนี้ทีเดียว"

"ต๊าย! ว๊าย! ต๊าย!" ปารวดีร้องเสียงหลง "โธ่! โธ่! โธ่! ไหมัชละลายหมดแล้ว ทีนี้จะได้อะไรไปตอแยคนแยงสะดือคุณพ่อ" ปารวดีซบพักตร์ที่อกพระอิศวรพลางสะอื้น ไม่ได้ยินสวามีว่าอย่างไร แต่สังเกตว่าพระพาหาและพระกรนั้นเคลื่อนไหวอยู่อย่างผิดปรกติ บรรพตีผละจากอุระพระเป็นเจ้าเหลียวดู ก็เห็นพระมหาเทพกำลังเอาพระหัตถ์ตะล่อมเนยแข็งกรูแยร์ สี่ก้อนซึ่งเคยอยู่ในท้องของสี่ไหมัช เข้าด้วยกันปั้นเป็นก้อนเดียว บรรพตีมีเชาว์เข้าใจแน่นอนว่าพระสวามีมุ่นคิ้วเขม้นขมวดจะกินมันอย่างมั่นหมาย เพราะน้ำลายของท่านนั้นสอ ๆ พระอุมาตาเหลือกพลางทางว่า "เทวะ! เนยนั้นเป็นอันได้กินแล้ว อยู่ในท้องไหมัชแล้ว และไม่ช้าก็จะหาทางลงต่ำ สวามีข้าจะเสวยอุจาระหรือ"

"ไม่ใช่ ปารวดีไม่เข้าใจ ไหมัชก็เหมือนฟริจิแดร์ ให้รังแกก็ได้ ให้เก็บอาหารก็ได้ เพราะฉะนั้นถ้าเนยกรูแยร์มันเลื่อนลงก้นตู้ก็ยังกินได้อยู่ดี"

ปารวดีกลับร้องไห้ใหญ่ "โธ่ พระมหาเทพมาเห็นแก่กิน แล้วต่อนี้จะเอาอะไรไปตอแยคนรังแกพุงคุณพ่อ"

"เถอะน่า เถอะน่า" พระอิศวรเอ่ย เนยเต็มโอษฐ์ "สร้างไหมัชรุ่นใหม่ได้หรอกน่า แต่ว่าคราวนี้ต้องระวังไม่ให้ตะกรามเห[illegible]"

ครั้นแล้วพระองค์ก็ทรงจัดแจง[illegible]

ชกมวย

ข้าพเจ้ามีกิจธุระจำเป็นต้องไปทางปักษ์ใต้หลายวัน วันนี้กลับพระนครโดยรถด่วนถึงสถานีหัวลำโพงเที่ยง มุ่งหน้าแน่วตรงไปบ้าน นึกจะนั่งพักร้อนให้สบายในเรือน ก็แลไปเห็นคนร่างมหึมานอนเอ้เตอยู่บนเก้าอี้หวาย ข้าพเจ้าเข้าไปใกล้ก็ไม่เห็นเขากระดุกกระดิก กำลังหลับสนิท เห็นรูปร่างเขาใหญ่และยาวเกินเก้าอี้นอนออกไปมากก็ไม่อยากปลุก

พิศโฉม ดั้งจมูกหัก กระดูกขากรรไกรถ่างกว้างมาก เข้ามาทำอะไรในห้องของข้าพเจ้าก็ไม่ทราบ แต่จะไม่ปลุกขึ้นถามเป็นอันขาด เพราะลักษณะคนอย่างนี้ เวลาตื่นใหม่ ๆ ใจมักหุนหัน ข้าพเจ้าค่อย ๆ ถอยห่าง แล้วลงเรือนไปหาลุงอ่วมคนเฝ้าบ้าน กระซิบถาม

"ใครมานอนในห้องฉัน?"

"เห็นจะเป็นคุณอุกฤษฏ์" แกตอบ

"ไม่ใช่อุกฤษฎ์ คนนี้ใหญ่โตกว่า หัวหยิกด้วย"

"อ้อ! เพื่อนคุณอุกฤษฎ์ ตามมาอยู่กับคุณอุกกฤษฎ์เมื่อวานนี้เอง"

ข้าพเจ้า "เอ๊ะ ตามกันมายังไงกัน"

"พอคุณไปปักษ์ใต้ได้สองวัน คุณอุกฤษฎ์ก็ขึ้นไปอยู่ ผมนึกว่าคุณบอกให้มา เห็นท่านว่า 'เถอะน่า ไม่ปะไรน่า'"

ประหลาดแท้ ๆ ลุงอ่วมไม่ใคร่ยอมใครง่าย ๆ นี่ยังไงทำท่าทางถือหางอุกฤษฎ์อย่างออกหน้า ชักจะดีใจด้วยที่ข้าพเจ้ามีเพื่อนเช่นนี้มาอยู่บ้านในเมื่อข้าพเจ้าไม่อยู่

"เป็นไรหรือขอรับ ?" แกถาม

"เปล่า ง่า – เปล่า เมื่อไรอุกฤษฎ์จะกลับ"

"ท่านว่าจะกลับมารับประทานเย็น นอกจากจะติดธุระเสียที่อื่น เวลานี้ไปดูหนังที่เฉลิมกรุง"

ข้าพเจ้าไปถึงพอดีคนกำลังออกจากศาลาเฉลิมกรุง ส่ายตาหาไม่ช้าก็เห็นเจ้าตัวการ

"ฮาโหล เพื่อนยาก" อุกฤษฎ์ ศีตะหทัย ทัก ทำหน้าทะเล้น "กลับมาเมื่อไหร่ ช่วยท่องทำนองเพลงนี้ไว้ที่ เผื่อกันเองลืมเสีย 'หนอย หน่อย นอย น้อย นอย น่อย หนอย' พาไปเลี้ยงที่สุรสันหน่อยเถิด ไปดีมาดีอยู่หรือ ?"

"ประเดี๋ยวก่อน ว่าแต่แกเอาใครไปไว้บ้านกัน"

"คนหัวหยิก ๆ ใช่ไหม ?"

"คนไหนอีกเล่า เอาไปไว้หลายคนเชียวหรือ ?"

"น้ำเสียงอย่างนี้กันไม่ชอบเลย" อุกฤษฎ์พูด ทำท่าเจ็บใจ "ท่าของแกทำเอากันเคือง กันไม่คิดเลยว่าแกจะรังเกียจเพื่อนรักที่สุดของแกที่ซุกหัวเข้าไปอาศัยนอน"

"หัวแกมันจะเป็นไรไป แต่ถ้าแกเล่นยกโขยง . . . ."

"เรียกบองกูต์มาก่อนเถิดเพื่อนยาก จะเล่าให้ฟังให้หมด" อุกฤษฎ์พูดแล้วสั่งบองกูต์ "เจ้าหมอคนนั้นแหละจะทำลาภให้กัน"

"ก็ทำไมไม่ไปทำที่อื่น ต้องทำในบ้านของกันด้วย"

"แกย่อมรู้จักกันดี ฉลาดปราดเปรื่อง สมองใสคิดอุบายได้คล่องแคล่ว อีวันหนึ่งนั่งอยู่แป๊ะม้อ มีคนเข้าไปในร้านคนหนึ่ง มือพราวไปด้วยแหวนเพชร เพชรแท้ ๆ เทียว เม็ดเท่าๆ สตางค์สิบ สิบกว่าวง ใส่กบมือ ได้ความว่าเป็นผู้ปกครองของนายทับ หาญทเล"

"ใคร นายทับ หาญทเล"

"อ้าวไม่เคยได้ยินชื่อเจ้าทับ หาญทเล หรือ เชียมเปี๊ยน นักมวยสวนสนุก ไงเล่า ชิงตำแหน่งชนะเลิศจากเจ้ายัง จำเกาะ ได้เสื้อสามารถไปสองอาทิตย์นี้เอง เจ้าคนเพชรพราวนี้แหละ เป็นผู้ปกครองเจ้าทับ หาญทเล เจ้าทับได้ส่วนแบ่งเท่าไหร่ หมอเพชรพราวคนนี้ได้ครึ่ง เวลานี้มวยกำลังขึ้นหม้อ ได้ค่าผ่านประตูค่าอะไรตั้งหมื่นๆ ใครชนะก็รวยคนปกครองมวยก็รวย กันคิดได้ปราดเดียวว่าถ้าได้เป็นคนคุมนักมวยเป็นรวยแน่ เวลานั้นเรือนิภาเข้าท่าแล้ว"

"มันเกี่ยวอะไรกับเรือนิภา"

"คือว่าพอกันคิดจะเป็นคนคุมมวยก็คิดไปถึงลูกเรือนิภา ซึ่งกันเอาไปไว้บ้านแกวานนี้แหละ ดีเป็นแก้ว ไม่พูดมาก กันชวนมาก็มา"

"ท่าทางเข้าที"

"วิเศษเชียว แกคงชอบ อย่าไปก่อเหตุก่อน – ที่แท้ถูกยั่วอย่างร้ายถึงจะแสดงเดช พอลงได้ออกฤทธิ์ละบ๊าประเสริฐ ครั้งนั้นแกได้ไปเห็นก็จะเป็นบุญตา ในร้านเบียร์บรรเทิงที่วัดพระยาไกรมะล่ะ พวกช่างฟิตช่างเหล็กนั่งกินเบียร์กันอยู่เต็ม ตะละคนล่ำแทบล้มควายได้ เจ้าหงอคนที่นอนอยู่ในบ้านแกนี่แหละอยู่ในนั้นด้วย มีไอ้พวกเพื่อนมัน ๗ – ๘ คนนั่งยั่ว บัดเดี๋ยว

เดี๋ยว พอโทสะเกิด เจ้าหงอปราบได้พวกนั้นหมอบไปตาม ๆ กัน เจ้าหมอนี่ต้องเป็นแชมเปี้ยนแน่ ๆ มันอยากหางานทำบนบกอยู่เหมือนกัน พอกันชวนก็สมใจมัน มันจะได้มีเวลาไปหานังเรืองศรีที่สมัยโฮเต็ลบ่อย ๆ นังเรืองศรีคนขาวตาคมผมหยักศกไง่เล่า"

"นังเรืองศรีคนไหนที่สมัยโฮเต็ลหรือที่ไหนกันไม่รู้จัก"

"ไปแล้ว" อุกฤษฎ์พูด "กันนั่งจ้ำจี้จ้ำไชอธิบายให้เจ้าหงอฟังสักชั่วโมงเดียวมันก็เข้าใจ ตกลงทำสัญญากันว่าให้แบ่งส่วนได้กันคนละครึ่ง การกินอยู่หลับนอนกันเป็นคนจัด"

"แล้วเลยจัดให้อยู่กินที่บ้านของกัน"

อุกฤษฎ์ทำเป็นขุ่นเคืองแล้วพูดว่า "พูดไม่เป็นนักเลงเลย ทำเหมือนอย่างกับว่าเราสองคนไปช่วยกันทำให้คับเรือนสับปะรังเคของแก"

"แต่มันก็ขลุกขลกอยู่"

"อย่าวิตกเลย พรุ่งนี้กันจะย้ายไปเช่าอยู่แพร่งภูธร เริ่มซ้อมแล้วอีกสองอาทิตย์จะเอาออกโรงชกที่สนามหลักเมือง"

"รึ ได้เงินที่ไหนให้ค่าเช่า"

"คนมันจะเคราะห์ดี เผอิญเมื่อวานไปพบหยอด จำหยอด ฎีปะบุตรได้ไหม เพื่อนโรงเรียนเดียวกันไง ถามทุกข์สุขเขาได้ความว่าจะได้เป็นหัวหน้าแผนกอะไรก็ไม่รู้ในกระทรวงต่างประเทศ มันเกี่ยวกับทางดิโพลเมติก กันขอยืมเงินยี่สิบบาท หมอนั่นใจดีควักให้สิบบาท ถึงยังไม่พอแต่ก็หุนไปได้ เดี๋ยวนี้อึดอัดอยู่เรื่องตั้งชื่อ พ่อแม่มันเรียกไอ้หงอ ชื่อเป็นอัปมงคลแก่อาชีพจะต้องเปลี่ยนใหม่ จะตั้งว่าอะไรดี นามสกุลว่าอะไรก็ไม่รู้ แต่ต้องให้มีมวย ๆ หมัด ๆ อยู่ด้วย"

เราช่วยกันคิดอยู่สักชั่วโมงก็เลยได้นามว่า นายสมอ หมัดเหมาะ

เมื่อพากันกลับมาถึงบ้านข้าพเจ้านั้น ผู้มีนามใหม่ว่านายสมอ หมัดเหมาะ นั้นได้ตื่นแล้ว ลุกขึ้นนั่งนิ่งเงียบอยู่คนเดียวมานาน ในท่านี้ยิ่งสง่ามหิมากว่าท่านอน เมื่อแรกเห็นหลังตาเวลาหลับ เวลานี้เห็นลูกตาคมดำดุ เมื่อยกมือไหว้ได้มองกายข้าพเจ้าเหมือนหมายหาที่เหมาะ ๆ สำหรับชก ท่าที่แย้มยิ้มเหมือนอย่างรื่นเริงใจก็เหมือนกับท่าแยกเขี้ยวของเราดี ๆ นี่เอง รูปร่างช่างเร่อร่าน่าเกรงยิ่งนัก เจ้าเจ็ดแปดคนในร้านเบียร์บรรเทิงที่ทนเข้าต่อสู้นั้นเห็นจะมีความองอาจกล้าหาญน่าสรรเสริญ

เวลากินอาหารเย็น นายสมอก็กินมากมายสมกับที่แกมีความมากมายอยู่ในแกหลายอย่าง มีมือยาวเหยียดหยิบอะไรได้รอบวง ใครเขาจะคุยว่าอะไรแกไม่นำพา ข่าวดีข่าวร้ายอะไรแกไม่รู้หมด เป็นคนชอบกล มีลักษณะเข้มแข็งแต่ว่าขรึม

ครั้นกินอาหารเสร็จแล้วอุกฤษฎ์ก็บอกว่ามีธุระ แล้วก็ออกจากบ้านไป สมอกับข้าพเจ้ามีโอกาสได้คุยกันบ้าง แต่เป็นข้าพเจ้าคุยข้างเดียว ได้สังเกตเห็นว่าในลักษณะแห่งความเข้มแข็งนั้นมีความอ่อนแออยู่บางอย่างเหมือนกัน ครั้นเมื่อข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นผู้พูดข้างเดียวก็หยุดเสียบ้างต่างนั่งนิ่ง ๆ ได้ราวครึ่งชั่วโมง นายสมอว่า

"นายเคยรักผู้หญิงไหมนาย ?"

ข้าพเจ้าขัน และออกจะภูมิใจ ท่าทางของข้าพเจ้าคงได้แสดงอันใดสักอย่างซึ่งทำให้นายสมอพูดด้วยอย่างไว้วางใจ ข้าพเจ้าตอบว่าเคย และหลายครั้ง ข้าพเจ้าได้พล่ามอธิบายต่อไปถึงข้อที่ว่าความรักนั้นเป็นข่องประเสริฐสูง ไม่ควรที่ชายใดจะอายในเรื่องรักเลย

"ฮอ ฮอ" นายสมอกล่าวความพอใจ แล้วก็ไม่ได้พูดอะไรต่อไปอีกจนเขาง่วงไปเอง แล้วก็ล้มตัวนอน

รุ่งขึ้นอุกฤษฎ์กับสมอก็ไปจากบ้านข้าพเจ้า เว้นวันสองวันครั้ง อุกฤษฎ์คนเดียวมาหาข้าพเจ้า ขอบุหรี่บ้างขอสตางค์บ้าง บางครั้งขอจนกระทั่งข้าวสาร ครั้งหลังที่สุดใกล้วันกำหนดนัดชก อุกฤษฎ์ได้มาชวนไว้และได้อธิบายด้วยความมั่นใจว่านักมวยของตนเข้มแข็งนัก

คืนวันนัด เราสามคนพากันไปถึงสนามมวยแต่หัวค่ำ ช่วยกันแต่งตัวสมอในเครื่องแบบชกมวยเสร็จแล้ว ข้าพเจ้าก็นิ่งพิจารณาดูร่างกายนายนักมวยคนนี้ แลเห็นสง่ามโหฬาร์ยิ่งนัก พี่แกยืนข่มเอาคนอื่นเตี้ยไปหมด

"นั่นคู่มวยผม" สมอพูดยกกำปั้นหุ้มปลอกชี้ไปยังชายรูปร่างล่ำสันผู้หนึ่ง ข้าพเจ้ามองตามชี้ก็แน่ใจในอึดใจแรกว่าแพ้ของเราเด็ด

"เมื่อกี้ได้คุยกันหน่อย" เสียงนายสมอพูดสั่นละห้อย ซึ่งข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นเสียงประหม่าสนาม "ได้ความว่าเคราะห์ร้ายมาก"

ข้าพเจ้าเห็นว่ายังจะเคราะห์ร้ายอีกมากนัก ยังไม่ทันที่จะได้พูดอะไรกันต่อไป กรรมการก็ประกาศเรียกมวย คู่แรกมวยคณะวัดอิ่มกับราชวัตร์ ต่อยกันได้ห้ายกเสมอ คู่ที่สองถึง

คราวนักมวยของเรา กรรมการเรียกนายชื่นสีหมอกขึ้นสังเวียน คนดูตบมือพอประมาณ พอนายสมอลอดเชือกล้อมเวทีเข้าไป ความสูงใหญ่ของแกทำให้คนดูตบมือเกรียวเข้าภาษิตที่ว่าเห็นครั้งแรกก็รัก

นักดูมวยหลักเมืองนี้ดูเหมือนมีความรู้ในมวยศาสตร์ไปเสียหมดทุกคน บางคนว่าไอ้แดงก้าวถูกจังหวะ บ้างว่าอ้ายดำหลบเก่งที่เขาชอบกันมากที่สุดคือการ ตุ๊ยกันแรงๆ โดนที่สำคัญๆ ซึ่งไม่ทันป้องปิดได้ หมัดของนายสมอทำให้คนทั้งปวงดีใจจนลิงโลด ยืนขึ้น ตบมือให้ กระทืบตีนให้ กู่ให้จนแทบจะพากันบรรลัยไปด้วยความยินดี พอตอนสำคัญผ่านไปก็พากันนั่งลงรื่นรมย์ไปในเรื่องที่คนชาติเดียวกัน ทำร้ายร่างกายกันแรง ๆ และบ่อย ๆ แล้ว

ในยกที่สอง อาการของเจ้าหมอแปลกไป ดูชักหย็อง จะเข้าทำคู่ปรปักษ์ก็ทำเหยาะๆ เมื่อเข้าใกล้หมอกอดเหมือนรักกันฉันท์ญาติ บางทีก็วิ่งเหย่า ๆ ไปรอบเวที

"ไหงเป็นยังงี้ ?" ข้าพเจ้าถามอุกฤษฎ์

"บางทีมันชักจะเซื่อง ๆ ไป" อุกฤษฎ์ตอบ แต่มีความร้อนใจจนออกหน้า

กรรมการห้ามมวยเรียกนายสมอหยุดหนีให้หันมาชก น้ำเสียงเป็นตวาดอย่างหัวเสีย ขณะนี้คนดูในที่ราคาถูกก็พากันโห่ และด่าแล้วเลยแช่ง พอกลองตีหมดยกสอง สมอเดินไปมุมพัก ถูกคนตะโกนหยามทั่วไป

ขึ้นยกสาม สมอค่อยกระปรี้กระเปร่า แต่อาการหย็องอย่างแปลกนั้นคงมีบ้าง ฝ่ายนายชื่นสีหมอกกลับเป็นคนละคน เมื่อสองยกแรกไม่ใช่เป็นฝ่ายรุก และดูเหมือนคอยระวังไม่อยากให้เจ้าสมอมีโมโห แต่ในยกนี้เปลี่ยนวิธีใหม่ พอเห็นได้โอกาส ก็กำหมัดพุ่งแรงและเร็วไปยังดั้งจมูกเจ้าหมัดเหมาะดังสนั่นสนาม นายสมอโดนเข้าอย่างนี้สองครั้งติด ๆ ก็ยืนซึมเหมือนเสียใจที่ได้รับข่าวร้ายจากบ้าน เจ้าคนที่มีเคราะห์ร้ายมากแอบย่องมาข้าง ๆ ซัดหมัดขวาเข้าที่กกหูเจ้าสมอ

คนที่เมื่อสักครู่ใหญ่มานี้พากันชังนายสมอ บัดนี้พากันชอบ คือ ชอบที่จะได้แลเห็นนายสมอใช้หมัดเด็ด ๆ บ้าง และก็สมใจนักดู เพราะเมื่อนายสมอได้ยืนซึมตรองซึ้งอยู่ครู่ใหญ่แล้วก็ได้สำนึก คล้ายกับจำธุระสำคัญได้ เขาพุ่งตัวเข้าใส่ปรปักษ์ประดุจลูกเกาทัณฑ์ มือทั้งสองซอยชกเร็วรุดดุจข้อเสือรถไฟ เล่นเอาคนที่เคราะห์ร้ายมากแล้วนั้นบ่ช้ามากขึ้น ถึงกับยืนพิงเชือกคอตกอยู่ เพียงเจ้าสมอจะใช้หมัดชกเข้าไปเบาะ ๆ อีกทีเดียวก็คงเสร็จธุระ คนดูทั่วไปก็เห็นเช่นนั้น ต่างได้ลุกขึ้นชะเง้อชี้สอนด้วยซ้ำว่าให้ตุ๊ยที่คางได้อีกที

แต่ชอบกล อาการนายสมอของเราดูเชื่องเซาไป ใครตะโกนสอนทางไหนก็เหลียวไปทางนั้น ในที่สุดก็กรากเข้าไปยังปรปักษ์ ขยับหมัดมือขวาอย่างเต็มที่ แต่แปลกกลับชะงักแล้วชะแง้! มองดูคนห้ามมวย

คนห้ามมวยแสดงอาการเห็นชัด ๆ อยากให้รีบน็อคเอ๊าท์เสียเร็ว ๆ ได้เขม็งตาด่านายสมอหลายครั้ง แต่อ้ายตัวโง่นี้ยังชะแง้แลตอบอยู่ได้

นายชื่นสีหมอกหายมึน ยืนพิงเชือกมองออกไป แลเห็นกระโดงคางเปิดกว้างอย่างมหาศาลดังที่เคยเป็นนักมวยมาไม่เห็นมีใครเปิดให้เช่นนั้น จึงย่อตัวลงระดมแรงตั้งแต่กินข้าวมาทั้งหมดประมวลลงที่หมัด แล้วก็ลุกทะลึ่งเฮือกเสือกหมัดหนักเข้าที่คางอันกว้างนั้นดังโผละสนั่นยิ่งกว่าเสียงทุบมะพร้าวห้าว นายสมอหมัดเหมาะล้มเหมือนต้นกล้วย มีเสียงตบมือยินดีปรีดากันอย่างครื้นเครง แต่มีเสียงครวญครางอยู่ข้างข้าพเจ้า ไม่เหลียวไปดูก็รู้ได้ว่าเป็นเสียงอุกฤษฏ์

รุ่งขึ้นข้าพเจ้าพบอุกฤษฏ์ ข้าพเจ้าถาม "สมอเป็นอย่างไรบ้าง"

"แกซวย"

"มันไม่น่าเลย กันลงทุนเป็นกอง ขุนมันออกสบายตั้งครึ่งเดือน ไม่ขออะไรหมดนอกจากตุ๊ยคนลงไปนอนนับสิบเท่านั้น มันควรทำได้ภายใน ๒ นาที นี่กลับเสือกไปทำใจอ่อนค่าที่มันได้ยินปรปักษ์มันบอกว่าเมื่อจะมาต่อยเมียมาด้วย พอลงจากรถรางล้มฟาดถนนแขนหักต้องส่งไปโรงพยาบาล ตัวต้องมาชกเสีย ไม่รู้ว่าเมียเป็นยังไง เรื่องมีเท่านี้เจ้าสมอพลอยเป็นทุกข์ไปด้วยกับปรปักษ์ของมัน"

"อ้อ! มีเมตตา"

"นักมวยจะเสือกมีเมตตาไปหาเหวทำไม มันไม่สมลักษณะ คนชนิดนี้เอาตัวไม่รอดแล้วตานี้ถ้ากันได้ลงเงินลงแรงฝึกฝนมันอีก พอจะชก ไปได้ยินว่าเมียอ้ายโน่นเจ็บเหงือกไว้ใจได้หรือว่ามันจะไม่พลอยเป็นทุกข์ไปด้วยอีก"

"งั้นต้องเลือกให้ชกกับคนโสด"

"ถ้าคนโสดมันชิงกระซิบบอกว่าแม่มันเป็นหวัด จะรับรองได้หรือว่าไอ้หมอจะไม่ยื่นหงายคางให้เขา ไอ้หมอนี่ไม่ควรใหญ่โตให้ป่วยการ แต่๊ะ" อุกฤษฏ์เปลี่ยนเสียงพูดอย่างมั่นใจ "กันเคยเห็นกับตาเชียว อีคราวหนึ่งมันปราบคนสิบสองคนเสียราบ แต่ครั้งนั้นมันถูกแทงลึกตั้งสามนิ้ว มันเจ็บมันจึงเก่ง เห็นจะต้องให้มันเจ็บสักอย่าง"

"เล่นคิดจะแทงมันก่อนชกทุกทีเชียวรึ"

"เปล่า"

"งั้นจะทำยังไง"

"ยังไม่รู้ เวลานี้ป๋ากันกำลังเสาะหาคนเลี้ยงหมา เห็นจะต้องให้เลี้ยงหมาไปพลาง ๆ ขอยืมเงินห้าบาทเหอะ"

อุกฤษฎ์ได้ไปสองบาท แล้วก็ไม่ได้พบกันอีกนาน

"ไง การันต์" ข้าพเจ้าเหลียวไปมองผู้เรียก เห็นนายหยอด ถูปะบุตร ยืนยิ้มอยู่ "สบายดีหรือ กันได้เป็นหัวหน้าแผนกแล้ว"

"ยินดีมาก" ข้าพเจ้าตอบ "ได้ยินข่าวจากอุกฤษฎ์แล้ว ยินดีด้วย"

"ถูกหละได้บอกอุกฤษฎ์ครั้งหนึ่ง ดี ดีนะอุกฤษฎ์ เขายังยินดีด้วยมาก"

"ภิขาไปเท่าไหร่"

หยอด "หือ ? อ๋อ ! สิบบาท ว่าวันเสาร์จะใช้ เขาคาดว่าจะได้เงินวันนั้น"

"มีสักครั้งเดียวไหมที่อุกฤษฎ์ไม่คาดว่าจะได้เงิน"

"แน่ะ กันจะเลี้ยงแสดงความรื่นเริงสักคืนหนึ่ง วันพุธหน้าดีไหม"

"เหมาะ"

"พร้อมกันทุ่มครึ่งที่ทรอกาเดโร บอกอุกฤษฎ์ไปด้วยนะ"

"ยังไม่รู้ที่อยู่ ได้ยินแต่ว่าไปอยู่แถวแพร่งภูธร แต่เห็นจะตามหาพบ"

ข้าพเจ้าเที่ยวถามหาจนพบห้องที่อุกฤษฎ์อยู่ เข้าประตูไปก็เห็นเขานั่งคุมให้นายสมอชกกระสอบทรายอยู่ ข้าพเจ้าจึงบอกว่าเขาเชิญเลี้ยง

"กันจะไป" เขาว่า แล้วอวด "สมอดีเหลือเกิน ซ้อมมือไม่มีเวลาว่าง คนนี้จะเอาถ่าน เห็นจะรู้สึกว่าตัวนั้นโต"

"ป๋าแกไม่เอาไปเลี้ยงหมาแล้วหรือ ?"

"พูดบ้าอะไร ไม่เข้าใจ"

"ก็แกบอกกันยังงั้นเมื่อสามวันนี้ไง"

"อ๋อ ! ฉิวเข้าก็พูดเปื่อยไปยังงั้นเอง แต่เดี๋ยวนี้เขาดีขึ้นแล้ว เขาก็รู้ตัว เห็นเป็นโอกาสจะได้ชื่อเร็ว ๆ นี่แหละได้คู่แล้ว"

"แน่ใจแล้วหรือว่าเจ้าคนนั้นเป็นคนโสด ใครน่ะ"

"ทับ หาญทเล"

"ทับ หาญทะเล!" ข้าพเจ้าระลึกขึ้นได้ว่านายคนนี้เป็นแชมเปี้ยนอยู่เวลานี้ "อะไร จะถีบขึ้นสู้กับแชมเปี้ยนเจียวหรือ"

"ไม่ใช่เป็นการชกชิงตำแหน่ง แต่เจ้าทับเขาประกาศท้าไว้ว่า ถ้าใครทนสู้กับเขาได้ ครบ๘ ยก เขาจะให้เงิน ๕๐๐ บาท กันจะให้เจ้าสมอไปเฝี่ยนเสาร์โน้นนี่แหละ"

"สมอจะทนจนถึงแปดยกได้หรือ"

"กับเจ้าทับน่ะหรือ ชื้อ ต่อให้ห้าเจ้าทับ แล้วให้มีขวานอีกคนละสองเล่มเจ้าสมอก็ ทนได้กว่าแปดยก ยิ้มเสียเถิด ห้าร้อยบาทอยู่ในมือแล้ว คราวนี้หน้าไหนจะมาสู้ล่ะ เรียงเข้า มาซี จะพลิกแพลงชกยังไงก็เอา ชนมือเดียวหรือ หลับตาชกหรือ เอาทั้งนั้น–ขอบุหรี่ตัว–เงิน ก็จะไหลมาเทมา คงมั่งมีไม่รู้จะเอาไปทำอะไร"

"เอาไปซื้อบุหรี่ให้พอสูบเสียก่อน กันไปละ"

คืนวันพุธ ข้าพเจ้าไปถึงมุมถนนสุริวงษ์ช้าไปกว่ากำหนดสิบนาที พอเดินไปถึงประตู ทรอกาเดโรโฮเต็ล เห็นนายหยอด ฤปะบุตร ยืนคอย มีท่ากลุ้มใจอย่างไรอยู่ ข้าพเจ้ารีบ ออกตัว

"เสียใจมาช้าไปหน่อย นาฬิกา..."

"ไม่เป็นไร ว่าแต่อุกฤษฎ์น่ะนา" หยอดพูด ข้าพเจ้าค่อยคลายใจว่าเขาไม่ได้ กลุ้มข้าพเจ้า

"ไม่ได้มาหรือ?" ข้าพเจ้าถาม แปลกเป็นที่สุดที่ไม่เคยได้ยินอุกฤษฎ์ขาดการกิน ฟรีสักทีเดียว

"มาแล้ว แต่ว่าเอาผู้หญิงมาด้วย"

"รึ?"

"เออ แต่งตัวเขียวปื๋อ" หยอดตอบ "อั๊วจะทำยังไงดี"

"แปลกแท้ๆ อั๊วไปบอกให้มาคนเดียว แต่ลื้อเห็นจะต้องเลี้ยงอีด้วย"

"ที่นี่เต็มไปด้วยฝรั่งที่รู้จักอั๊ว [illegible] – ง่า – กว้างเสียด้วย กันปล่อยให้เขา นั่งว่าค้อกเทลไปพลางๆ จะทำยังไงก็ไม่ได้ อื๊! ช่างมันเถอะวะ ไปเถอะ"

ที่หยอดว่าหล่อนกว้างนั้นควรจะว่าก้องด้วย เพราะเสียงที่หล่อนพูดในเวลาเดินเคียงคลอกันกับเจ้าหยอดเข้าไปห้องกินข้าวนั้นดังจ้อแลก้อง เจ้าหล่อนตีสนิทกับหยอดได้เร็วมาก เช่นมีการเอาคุณป้าคุณน้าของหล่อนมาเอ่ยเป็นต้น

ขณะรับประทานและขณะที่หยอดพูดอยู่กับหล่อนนั้น อุกฤษฎ์แอบกระซิบกับข้าพเจ้าว่า

"กันสังเกตว่าที่พาผู้หญิงมาด้วยนี้หยอดออกจะหัวเสีย ช่วยแก้ตัวแทนที่ว่าจำเป็นอย่างยิ่งทางกลยุทธ"

"คนที่ไหน"

"กันเคยบอกแกแล้ว นังเรืองศรี อยู่ที่สมัยโฮเต็ล คนรักของเจ้าสมอ"

"เอ๊ะ !" ข้าพเจ้าร้องอย่างตกใจ "เอาคนรักของเขามาควงเช่นนี้แกจะเล่นแหย่มฤตยูหรือ"

"ไม่ใช่ กันจะขอให้หล่อนทำอะไรสักอย่าง จะตรงเข้าขอทีเดียวดูกระไรอยู่ จะต้องเลี้ยงเสียให้หรูก่อน กันเองไม่มีอะไรจะเลี้ยง จึงขอโดยสารเอาคราวนี้ ออกจากนี่จะพาไปดูหนัง แล้วจะเล่าให้ฟัง"

ระหว่างรับประทาน เรืองศรีมีเรื่องพูดรื่นเริงได้เรื่อยไป อุกฤษฎ์คอยสนับสนุนนายหยอดได้พยายามจะทำเป็นรื่นเริงและสบายแต่ไม่ค่อยสำเร็จ คงเป็นอันว่าไม่ได้ชื่นบานจนกระทั่งกินเสร็จ แล้วอุกฤษฎ์ก็ชวนเรืองศรีลาไปก่อน

"อะแฮ้ม" หยอด ภูปะบุตร ตั้งต้นเทศนา ข้าพเจ้านั่งฟังอย่างตั้งใจ

อุกฤษฎ์มาทุบประตูเรียกราวสองยาม แต่ข้าพเจ้ายังไม่ทันเข้านอน เขาว่า

"เรียบร้อยแล้ว"

"รึ ?"

"อธิบายให้หยอดแล้วยัง ?"

"ไม่มีโอกาส เขาพูดข้างเดียว"

"พูดถึงกันหรือ"

"ฮือ เขาพูดถึงนิสัยแกซึ่งกันรู้แล้ว แต่เขายังพูดอีกมากมายซึ่งกันไม่รู้"

อุกฤษฎ์ทำหน้าเศร้า ๆ ม่อย ๆ สักครู่ แล้วก็กลับรื่นเริงอย่างเก่า

"จะทำยังไงได้ อีกวันสองวันเขาก็คงคลายเคือง มันเป็นเรื่องจำเป็นนี่นา สำเร็จเสียด้วย อ่านนี่ซี"

ข้าพเจ้าอ่าน :

"พี่หงอ"

"ใครพี่หงอ"

"ชื่อเดิมของสมอไงเล่า"

ข้าพเจ้าอ้อแล้วอ่านจดหมาย :–

พี่หงอ

ฉันเขียนจดหมายนี้มาบอกว่าฉันจะเป็นของพี่หงอไม่ได้แล้ว พี่คงไม่ประหลาดใจที่ฉันไปรักคนอื่นที่เขาดีกว่า เพราะฉะนั้นฉันขอตัดขาดจากพี่หงอ เขารักฉัน เขาดียิ่งกว่าพี่หงอ

โดยความนับถือ

เรืองศรี

"กันบอกให้เขียนให้เด็ดขาด" อุกฤษฎ์พูด

"ฟังดูก็เด็ดขาดแล้ว" ข้าพเจ้าพูด ส่งจดหมายคืน "เพียงที่เห็นกันครั้งเดียวรู้สึกว่าดีพอควรกับเจ้าหมอ นี่ยังไงมาเลิกกัน รู้ตำแหน่งแห่งที่ของเจ้าคนรักใหม่ไหม ถ้ารู้ช่วยให้ข่าวแล้วแนะนำให้ไปอยู่ป่าเสียสักห้าปีเถิด"

"เจ้าคนนั้นจะไปพบกับเจ้าสมอที่สวนสนุกเสาร์หน้านี้แหละ"

"อะไรนะ ?"

"เจ้าคนนั้นคือเจ้าทับ หาญทเล"

"ทับ หาญทเล !" ข้าพเจ้าพิศวงเต็มที "เจ้าทับรักคนรักของเจ้าสมองั้นหรือ"

"เปล่า ไม่เคยเห็นกันด้วยซ้ำ"

"เอ๊ะ ยังไง"

"คือยังงี้ ไอ้เพื่อนยาก" อุกฤษฎ์เหยียดตัวนอนบนเก้าอี้หวายพลางอธิบาย "เมื่อวานซืนนี้เจ้าสมอไปได้หนังสือมาเล่มหนึ่ง หนังสือนี้สวนสนุกเขาออกประจำคาบชื่อสารสนุกเขาลงข่าวมวย ข่าวกีฬาอย่างอื่นอีก ที่จริงเจ้าหมอก็ไม่ใช่นักหนังสือนังหา แต่เมื่อวานซืนนี้มันตั้งหน้าตั้งตาอ่าน รู้ไหมอ่านเรื่องอะไร"

"ไม่รู้ !"

"มันอ่านเรื่อง 'ชีวิตนายทับ หาญทเล' เป็นเรื่องบ้าๆ ที่เกี่ยวแก่ความเป็นไปส่วนตัวของคนที่มีชื่อ สำหรับเรื่องนี้มีข้อความบรรยายว่ามารดาเจ้าทับนี้แก่ชราเต็มที ได้เจ้าทับเป็นคนเลี้ยง พอชกมวยได้เงินเท่าไหร่ เจ้าทับแบ่งส่งไปให้ครึ่งทุกที ฉิบหาย ข้อความเท่านี้ทำให้ไอ้หมอน้ำตาคลอหน่วยพูดกับกันว่า "พ่อคนนี้ดีมีกตัญญู" ถามหน่อยเถิด พึ่งได้รึ ได้ลงเงินลงแรงเลี้ยงไว้ยังกับพ่อ มาเกิดมีเมตตาจิตเสียก่อนวันชกมวย จะให้กันนั่งงอมืองอตีนยังไงได้ แกก็เห็นฤทธิ์กันไม่ใช่หรือ ความคิดท่วมหัว คิดได้ในแวบเดียวว่าต้องให้เจ้าสมอแค้นเคืองเจ้าทับจนลืมเรื่องยายแม่แก่ชราเสียจนสิ้น เลยเอานางศรีเป็นเครื่องมือ แต่เครื่องมือมันก็ต้องการสินน้ำใจ เผอิญโอกาสให้กัน เลยพาไปทรอกาเดโรด้วยเลย กันอธิบายให้หล่อนรู้เรื่อง หล่อนยอม หล่อนนึกสนุกด้วย เลยเขียนหนังสือนี้ให้มา ใจนักเลงเหมือนกัน"

"ฮือ"

"คงทำให้หมอเดือดดาลไปจนคืนวันเสาร์ พอวันอาทิตย์มันคงลิงโลดเมื่อรู้ว่าหล่อนเขียนล้อเล่น แล้วก็ได้ส่วนแบ่งสองร้อยห้าสิบบาท"

"ไม่ใช่ห้าร้อยหรือ"

"เป็นของกันเสียสองร้อยห้าสิบบาท" อุกฤษฎ์ว่า

"ยังขาดอยู่อย่าง" ข้าพเจ้าพูด "ไม่ออกชื่อคนรักใหม่ ทำอย่างไรสมอจะรู้ว่าเป็นเจ้าทับ"

"โง่ไปได้ สมอมันจะไม่นั่งหาวลมแค้นอยู่คนเดียว มันคงเที่ยวสืบถามให้ควั่กไปกันอยากให้มันวุ่นง่าน ยิ่งมากยิ่งดี ลงท้ายคงไปถามเรืองศรี"

"เรืองศรีคงไขความลับหมด"

"จ้างให้ กันเอาเงินปิดปากแล้วห้าบาท เพราะยังงี้ซีเลยทำให้ทุนกร่อนไป...ถ้าแกมี"

"อ๊ะเข้านอนละแฮะ"

"โพ่ทโธ่ เพื่อนยาก"

"สวัสดี" ข้าพเจ้าตัดบท

คืนวันเสาร์เวลาสองทุ่มครึ่งข้าพเจ้าไปถึงสนามมวยสวนสนุก คนดูคืนนี้หนาแน่นมากได้ความว่าต่างมุ่งมาดูนายทับ หาญทเล ข้าพเจ้าเกือบหาที่นั่งไม่ได้ แม้ได้เสียค่าที่ถึงสองสลึง

นั่งไม่นานก็ได้ดูมวยคู่แรก เปิ้นมวยหน้าใหม่จากโคราชและลพบุรี ชกกันได้ไม่กี่ยกลพบุรียอมแพ้ คู่สอง คู่สามต่อไปค่อยน่าดูขึ้น เสมอกันคู่หนึ่ง แพ้โดยคะแนนคู่หนึ่ง ถึงคู่ที่สี่คือคู่สำคัญ ตามโปรแกรมบอกว่ามวยคู่พิเศษ ชกชิงรางวัลของนายทับ หาญทเล เงินห้าร้อยบาท คนดูตื่นเต้นกันมาก เมื่อแลเห็นกรรมการ ถือเศษกระดาษขึ้นไป ยืนกลางเวที ทำมือกาง ให้สงบเสียงสักครู่ใหญ่ แล้วตะโกนว่า :

"ท่านสุภาพบุรุษและสตรีทั้งหลาย คณะกรรมการมีความเสียใจอย่างยิ่งที่จะประกาศให้ทราบว่าคืนนี้ นายทับ หาญทเล ไม่อาจมาชกได้"

แทบไม่ทันขาดเสียง คนดูตะโกนกันเซ็งแซ่ไม่ได้ศัพท์ แต่รวมความได้ว่าเปิ้นเสียงข้างอกุศลทั้งสิ้น บางคนก็ตะโกนถามว่า "เพราะอะไร" แล้วคนอื่นก็พลอยถามตาม ๆ กัน

"นายทับ หาญทเล ได้รับเคราะห์" กรรมการตะโกน "เมื่อกำลังลงรถเดินจะเข้าประตูสวนสนุกได้มีรถยนต์แล่นเข้าชนล้มสลบ บาดเจ็บมากไม่สามารถจะมาขึ้นเวทีอีกหลายวัน ขอให้ท่านทั้งหลายจงเห็นใจ และขอขอบใจท่านทั้งปวงล่วงหน้า"

คนกู่ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง พอสงบเสียง กรรมการก็ประกาศเรียกมวยคู่ต่อไปขึ้นชก ข้าพเจ้าไม่ได้ตั้งใจจะมาดูมวยคู่อื่นจึงบ่ายหน้าออก คนดูกำลังเดินบ่นออกกันราวครึ่ง

เมื่อจะไปขึ้นรถรางนั้นข้าพเจ้าแลเห็นคนมุงอยู่ที่ประตูสวนสนุกเปิ้นกลุ่ม ข้าพเจ้าแว่วว่าทุกกลุ่มมักพูดในเรื่องเดียวกัน จึงเลี่ยงเข้าไปยืนฟัง

"— — มันเก่งจังเลย ซ้ายบ่ายคาง ขวาต๊นขมับ ซอยถี่ยังกะจักร"

"หลีกไป หลีกไป" ตำรวจไล่คนหลีกสำหรับให้รถเดิน

ข้าพเจ้าเข้าไปหาคนที่พูดเมื่อกี้ ถามว่า "อะไรกัน"

เขาว่า :

"พี่ทับซี พอจะเข้าประตูนี่ ก็มีไอ้ตัวโย่งหัวหยิกเข้ามาทัก พูดกันคำสองคำเห็นต่อยกันแล้ว"

"นายทับ ไม่ได้ถูกรถชนหรือ"

"รถชนแชนที่ไหน ถูกต่อยเสียย่อยยับนิไม่ว่า เกิดมาไม่เคยเห็นมวยใครไวเหมือนอ้ายโย่งนี่"

ข้าพเจ้าระลึกขึ้นได้

“หัวหยิกหรือเปล่า”

“หยิกซี”

“คางกว้างใหญ่ใช่ไหม”

“นั่นแล้ว”

“ต่อยตาทับเสียบอบเชียวหรือ”

“สลบเหมือดเลย เห็นจะตื่นเอาโรงพยาบาล ผ่า คนมีมวยอย่างนี้ไม่ไปต่อยเอาเงินบนเวที จริงไหมฉันว่า”

ข้าพเจ้าเดินข้ามฟากจะไปขึ้นรถราง ใกล้เสาไฟฟ้า อุกฤษฎ์ยืนซึมอยู่ ภายใต้แสงไฟฟ้าซึ่งไม่สว่างนักข้าพเจ้าเห็นหน้าเขาได้ชัดเจน เหมือนนโปเลียนเมื่อกลับจากมอสโคว์ ข้าพ—เจ้ารีบเข้าไปปลอบใจ เพราะเบิ่นที่น่าเวทนายิ่งนัก.

ดงลำไย

"เมื่อคืนนี้ผมฝันว่าได้จูบมธุรี"

"ขวาง" มธุรีค้อน

"จริง ๆ" สวาทุยืนยัน "ฝันว่าได้จูบแก้ม สาบานให้ก็ได้"

"โมโหนัก ฉันจะสาป ขอให้จุติเป็นลิง อยากอวดดี"

สวาทุอึ้ง รู้สึกว่าสังขารภายในกำลังมีการปฏิวัติอย่างอลหม่านคล้าย ๆ ตับไตไส้พุงกำลังจะย่อส่วนลง แต่ยังมีสติคิดได้เลือน ๆ ว่านี่มนุษย์มีฤทธิ์ถึงสาปคนให้เป็นอะไรก็ได้แล้วหรือ ความแจ่มทางปัญญาค่อยจาง กลับสำนึกว่าทางผิวหนังได้เริ่มคันเป็นแห่ง ๆ หลายแห่ง แล้วนายสวาทุก็ใช้มือหงิกซอยเกาคล้ายบรรดาวานรทั้งหลายบนเวทีละครกรมศิลปากร สวาทุมองหน้ามธุรีด้วยตาวิงวอน แต่ก็แลเห็นแม่คนนั้นมองตนด้วยตากลมโต

ทันใดนั้นนายติตตรีลุงของสองชายหญิงนั้นก็เดินออกมาจากข้างใน เห็นหลานชายนั่งเกาอยู่พัลวันและหลานสาวก็มองดูอย่างหวั่น ๆ นายติตตรีก็พลันคิดว่า ไม่ได้มาเห็นภาพตลกเสียแล้ว ขณะนั้นนายสวาทุสู้กับฤทธิ์ภายในอย่างเต็มแรงเกิด พูดภาษาคนได้เป็นครั้งสุดท้ายว่า "ผมถูกสาป" แล้วสองมือก็ผลัดกันเการ่างกาย มีความสบายจนล้มพับหลับลง

"โธ่ ! โธ่ ! หลานชาย พ่อถูกสาปให้กลายเป็นลิงหรือยังไง จึงได้แต่เกาเป็นกำลัง" คุณลุงติตตรีรำพันแล้วขบฟันหันมาทางมธุรีผู้ซึ่งกำลังเอามือปิดหน้านิ่งอยู่ แล้วก็คลายขบฟันเสียอ้าปากเอ็ดว่า "อาไร้ มีฤทธิ์ไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจใช้ สวาทุมันทำอะไรให้จึงต้องสาป หา !"

"เขามาคะยั้นคะยอเล่าฝันให้ฟังว่า---ง่า---" มธุรีเรี่ยละอายไม่อาจเอ่ยต่อ

"ว่าไง ?"

"ว่าเขาได้จูบแก้มดิฉันค่ะ"

"เขาฝัน เขาได้จูบในฝัน เท่านั้นหรือ"

"ค่ะ เขายังดื้อจะสาบานให้ด้วย"

"สาบานว่าเขาฝัน แล้วเพียงเท่านั้นก็สาปเขา ?"

"หนูพลั้งปากไปค่ะ เพียงให้เป็นลิงก็ยังคล้ายคนนะคะ" มธุรีออกความเห็นประโลมใจ

"มธุรี ความประพฤติของหลานก็พอ ๆ กับของพ่อสวาทุเมื่อหลานเห็นว่าสวาทุประพฤติเท่านั้นต้องถูกสาปหลานก็ต้องถูกสาปด้วย จงจุติไปเป็นลิงตัวเมีย เคราะห์ของเจ้าจะเนื่องด้วยของเขา ฤทธิ์สาปจะสิ้นสุดด้วยกาลและอาการที่เท่ากันและเหมือนกับของเขา ไป อยากซุกซนก็ควรแล้วที่จะต้องเป็นลิง"

ครั้นสิ้นคำแล้ว คุณลุงติตตรีก็อุ้มร่างซึ่งไร้สมฤดีของหลานชายไปวางบนเตียงที่เคยนอน อุ้มหลานสาวไปไว้ห้องที่เคยอยู่ รอคอยความฟื้นขึ้นจากเสร็จสาป

ในกาลครั้งนั้น ใต้บริเวณศาลพระกาฬจังหวัดลพบุรีมีสองลิงมาเกิดพร้อมกันแก่สองสกุล วิญญาณนายสวาทุอุบัติเข้าสู่ครรภ์ภรรยาพานรสกุลกัง มธุรีอุบัติเข้าสู่ครรภ์ภรรยาขุนกระบี่สกุลเสน ต่างเจริญวัยในบริเวณศาลพระกาฬมาด้วยกันมีสมญาว่าอ้ายสวาและอีวอก และได้เพื่อนเล่นและช่วยสงเคราะห์หาหมัดผลัดกันมาจวบจนบรรลุกปีนีติภาวะ

ในเดือนแปดปีนี้ ทุกเที่ยวรถไฟที่ลงมาจากเหนือ ไม่แต่คนเท่านั้น ลิงทั้งหลายก็ได้สังเกตเห็นเหมือนกันว่าลำไยมีลำเลียงลงที่ลพบุรีและเลยไปทางใต้มากมายเหลือเกิน มีทั้งลูกเขื่องลูกย่อม มีทั้งช่อทั้งร่วง มีทั้งดีทั้งเน่า ลพบุรีเกลื่อนไปด้วยเปลือกและเม็ดลำไย บรรดาลิงก็มีส่วนได้กินลำไยมากขึ้น

แต่พญาพานรินทร์ผู้เป็นจอมโจกที่ศาลจ้าวนั้น แม้ได้กินลำไยบ้างก็ยังคิดน้อยใจว่าขนาดลูกซึ่ง ๆ ที่เห็นขนผ่านหน้าผ่านตาไปไม่เห็นได้ถึงปากถึงท้องพวกลิงเสียบ้างเลย มันรำพึงต่อไปว่าพวกลิงจะต้องได้กินลำไยดี ๆ อย่างทั่วถึง อนึ่งถ้าจะได้กินสด ๆ ควรไปกินที่ต้นทีเดียว ต้นลำไยเป็นอย่างไร อ้ายพวกลิงเด็ก ๆ รุ่นหลังยังไม่เคยเห็น บัดนี้ก็เป็นโอกาสแล้ว ทางคมนาคมสะดวกเหมือนเมื่อก่อนสงครามแล้ว จำเราจะยกโขยง ไปเยี่ยมดงลำไยดูบ้าง คิดดังนั้นแล้วพญาพานรินทร์ก็ป่าวไปในหมู่บริพารให้เตรียมตัวตามคำสั่ง โดยไม่พักต้องพึ่งมติคะแนนเสียงข้างมาก เพราะระบอบพานราธิปไตยในหมู่ลิงที่ศาลนั้นยังไม่มี

ครั้นแล้วเมื่อเร็ว ๆ นี้เวลาราว ๆ ๑๑.๓๐ นาฬิกาชาวจังหวัดลพบุรีที่ผ่านไปทางศาลพระกาฬ ต่างรู้สึกแปลกตาที่เห็นลิงประชุมกันขวักไขว่ไต่ยั้วเยี้ยอยู่หน้าศาล บันไดหินและตามต้นไม้มากหลายร้อยหรือริม ๆ พัน ครั้นพอจวนเที่ยงรถไฟขบวนกรุงเทพ ฯ–พิษณุโลก ไปจอดหน้าสถานีลพบุรี ชาวลพบุรีและโดยเฉพาะคนโดยสารรถไฟพากันอัศจรรย์และหวั่นไหวเป็นอย่างมากเมื่อเห็นลิงทโมนตัวใหญ่นำหน้าพาฝูงลิงร่วมพันไต่ขึ้นไปบนรถไฟ จ่าฝูงไต่ขึ้นบนหลังคา แล้ว

ร้องสั่งให้ลูกน้องตามไปนั่งตั้งมั่นไว้ มีลิงเล็ก ๆ ที่ยังไม่รู้ระเบียบได้แอบเข้าไปในรถโดยสารก็มาก แต่เมื่อลิงโค่ง ๆ ร้องเรียกเจี๊ยกจ๊อกอยู่ครู่หนึ่ง ลิงเล็ก ๆ จึงขึ้นไปรวมกันเป็นหมู่อยู่บนหลังคา

มีชายชราคนหนึ่งเดินจากหัวรถตลอดท้ายรถร้องบอกผู้โดยสารว่า "ใครอย่าไปรังแกลิงเน้อ ขึ้นไปรังแกมัน ๆ รุมเอาแย่เชียว"

พนักงานประจำรถเท่านั้นที่ออกจะไม่รู้สึกประหลาด เพราะบางคนเคยชินกับการโดยสารฟรีของฝูงลิงเหล่านี้บ้างแล้ว บางคนที่เพิ่งเคยเห็นก็นึกว่าเห็นจะเป็นประเพณีที่ไม่ต้องทำอะไรกับมัน ผู้ที่ออกจะเป็นห่วงอยู่ก็คือพวกควบคุมตู้สินค้า เพราะการเดินทางของลิงพวกนี้ไม่มีโปรแกรมไว้ให้ดูว่าจะพากันลงที่ไหน อาหารและน้ำ มันก็ไม่ได้สะพายเอาไป สะพายไปแต่ลูกอ่อน ๆ กล้วยผลไม้ต่าง ๆ ในตู้สินค้าคงจะพร่องไปเป็นอาหารลิงมากขึ้นตามส่วนที่มันติดรถไฟไปไกลเข้า

เมื่อรถไฟเคลื่อนขบวนเหล่าลิงก็พยายามทรงตัวให้ถูกต้องกับแดนเคลื่อนที่ได้ จนกระทั่งเหล่ามันรู้หลักเลี้ยงตัวบนหลังคารถแล้ว จ่าฝูงก็พูดภาษาจ๋อ เสร็จแล้ว ลิงขนาดฉกรรจ์ก็แยกย้ายไต่ลงจากหลังคาไปสำรวจรถตู้ไหนมีอาหารอะไรบ้าง ถึงเวลาจะได้ตรงไปกินทีเดียว ลิงพวกรุ่นคะนองมองเห็นจ่าฝูงนั่งหลับตาซึมตากแดดอยู่ก็ค่อยๆ เลี่ยงไต่ลงไปแสวงหาความรู้ ที่มีหัวทางอินทะเนียก็ไต่ไปที่รถจักร ที่ช่างพูด ก็ไปคุยกับคนโดยสาร ในหมู่ที่เลี่ยงไปนี้ สวากับวอกไปด้วยกันไกลจากพวกอื่น

การเข้ากับคนที่ผ่านศาลพระกาฬนั้น สวากับวอกพอรู้ชั้นเชิง แต่การที่จะเข้ากับคนที่นั่งอยู่เฉย ๆ ทั้งสองผู้เข้าหาจะต้องระวังให้รอบคอบ เพราะดังนี้การไต่เข้าหน้าต่างห้องของรถโดยสารสวากับวอกจึงค่อยปรากฏตัว จำเพาะช่องนั้นเป็นที่นั่งของชายหนุ่มสองหญิงสาวสอง คนกับลิงมองอย่างคุมเชิงกันก่อน ครั้นฝ่ายลิงเห็นฝ่ายคนซึ่งตัวโตกว่ามากมีถึงสองต่อหนึ่งไม่แสดงท่าอริหรือรังเกียจแล้ว แม่วอกก็ยิ้มไปยังสตรีสาวก่อน แล้วพ่อสวาก็หัวเราะตามไปยังอีกชายหนึ่ง

สตรีคนที่หนึ่งว่า "เราอย่าไปรังแกมันก็แล้วกัน"

ชายคนที่หนึ่งก้มหยิบน้อยหน่าขึ้นมาผลหนึ่ง บิออกแล้วยื่นให้ตัวละซีกพูดว่า "ทำไมตรีกันไว้ก่อน"

สองลิงรับพร้อมกันกับที่ขยับปากพึ่งจับ ๆ ๆ ดังคล้าย "ขับใจ"

มนุษย์มองชมลิงกัดเนื้ออุ้มเม็ดตุนเข้าไว้กระพุ้งแก้ม ทิ้งเปลือกทั้งในและนอกรถ แล้วก็เอื้อมมือจะเข้าลูบคลำ สองลิงถอยหนีทำตระหนี่ตัว แล้วเกาะเข่าปลิ้นเม็ดคาย ชายคนที่สองเห็นกระจกเงาซึ่งสตรีคนหนึ่งวางกับกระเป๋าถือขึ้นบ่ายไปทางนางวอก ทีแรกก็ห่าง ๆ พอแม่นั่นจ้องอย่างสนใจ. ชายคนนั้นก็กระชั้นกระจกเข้าไปจนเกือบจดหน้านางวานร ยายวอกถึงไขว่คว้าอยู่ไปมา ยังความรื่นเริงให้แก่มนุษย์ไม่แต่สี่คน ที่อยู่ห่างก็พลอยหัวร่อด้วย ครั้นแล้วชายก็บ่ายกระจกไปยังเจ้าสวามันก็ทำท่าคว้าไขว่ให้หัวเราะกันอีก ความที่มันสนใจ มันเข้านั่งใกล้กันแล้วกระซิบกระซาบกันอยู่คู่หนึ่ง ชายจึงเอากระจกส่องให้ใหม่ คราวนี้มันเห็นลิงอีกสองตัวแก้มต่อแก้มกำลังคลึงกันอยู่ มนุษย์สังเกตดูคล้ายมันจำหน้าต่างฝ่ายในกระจกนั้นได้ จึงไม่เห็นมีการไขว่คว้าหาทางด้านหลังกระจก และในทันใดนั้นตาคนก็เห็นเป็นว่าเจ้าสวาได้หันไปจูบนางวอกเข้าทีหนึ่ง ในอึดใจเดียวนั้นนางวอกก็ได้ไต่ขึ้นหลังคารถไปอย่างรวดเร็วเจ้าสวาก็ตามติดไปเร็วเท่า ๆ กัน

บัดดลที่ได้ขึ้นไปถึงหลังคารถ นางวอกได้หันเข้าต่อว่าสวา การโต้เถียงภาษาลิงนั้นพวกลิงบนหลังคาได้ยินลั่นกันไปว่า วอกหาว่าสวาลอบจูบให้ได้อายต่อหน้าคน สวาว่าไม่ได้เจตนา วอกว่าไม่เชื่อ สวาว่าสาบานได้ วอกก็ไม่เชื่อ แล้ววอกรี่เข้าใส่ก่อน สวาบิดป้องไว้ยึดกันอยู่ไปมาจนต่างเผลอพลาดลงไปจากหลังคา ยังคงยื้อยุดกันอยู่จนกระทั่งตกลงในระหว่างรางคู่รถไฟ ต่างเหนอันตรายใหญ่ยิ่งมากกว่าความผิดใจกัน ต่างก็ร้องเจี๊ยก ๆ ๆ แล้วก็จูงมือพุ่งตัวออก ทันใดนั้นล้อรถก็กลิ้งบดสองลิงลงจนร่างละเอียดกับรางเหล็ก

" เจี๊ยก เจี๊ยก เจี๊ยก เจี๊ยก "

คุณแม่ " เอ! ประเดี๋ยวชักชั่กชักชั่กชักชั่ก ประเดี๋ยววู้ดวู้ วู้ดวู้ วู้ดวู้ คราวนี้มาได้ยินเสียงลิง ละเมอเพ้อพกอะไร ยังงี้เช่นนี้ หา? สวาทุ สวาทุ สวาทุ ตื่นเถิดสายแล้ว "

สวาทุทะลึ่งลุกขึ้นนั่ง เหงื่อโทรมหน้าผาก "แหม ผมฝันร้าย"

คุณแม่ "ทำไมจะไม่ร้ายล่ะยะ ว่าลำไยเข้าไปเมื่อคืนนี้กี่ร้อยลูก?"

สวาทุ "เอ จะพากันไปถึงดงลำไยไหมหนอพวกนั้น"

"จะไปดงลำไยทำไมกัน ในบ้านนี้ยังมีอีกหลายหลัว" คุณแม่ว่า

"แหม อยากรู้เรื่องจัง บ่านนี้ไปจึงไหนแล้ว"

"สวาทุ ยังงัวเงียอยู่อีกหรือนี่ ใครจะไปถึงไหนกัน"

"ลิงครับลิง มันจะไปดงลำไย ผมอยากไปกับมัน ผมขอฝันต่อ" แล้วนายสวาทุก็พลิกหมอน ล้มตัวนอนต่อไป

คุณแม่ "ช่างเขา วันนี้วันอาทิตย์ ให้นอนตามสบาย จะได้ไม่ต้องเที่ยวเล่นเป็นลิง เป็นค่าง"

ขออีกจาน

ในร้านไทยภัตร์ เย็นวันนี้คนเข้านั่งกินอาหารแน่น ล้วนเป็นพวกที่เสร็จเล่นพนันแข่งม้ามาจากสนามราชตฤณมัย เจ้าจำนำที่เป็นขาประจำร้านคือนายอาศัยซึ่งมีนามฉายาว่า "อาชาศัย" นั่งกินและคุยจ้ออยู่กับสหายชื่อนายโกศล นายอาศัยมีฉายาว่า อาชาศัย นั้นวันนี้รวยม้า กล่าวดังนี้ไม่ได้หมายความว่าไม่ได้มีม้ามากตัว เขาไม่มีม้าแข่งสักตัวเดียว แต่เขารวยด้วยการพนันแข่งม้า ที่เรียกกันว่าราชาศัยเพราะเขาอาศัยการพนันม้าเป็นอาชีพแต่อย่างเดียว และมีนิสัยชอบเล่นการพนันอย่างอื่นเป็นอาชีพประกอบ และที่มีฉายาว่าอาชาศัยนี้ก็สมนัก เพราะเขาอาศัยม้าทุกคราวที่แข่งทั้งสนามราชตฤณมัยและที่สนามราชกรีฑา เขาอาศัยม้าจริง ๆ อาศัยเป็นคนที่เข้าได้ถึงทุกแห่งในบริเวณสนามม้า เขาเที่ยวได้ดูม้าและส่งด้วยญาณวิถีถามม้าตัวที่จะเข้าแข่งแต่ละตัวแต่ละเที่ยวว่าจะ "เอาไหม" เขาเห็นว่าป่วยการไปทาบทามเจ้าของม้าหรือคนขี่ว่าจะ "เอาไหม" เพราะบางทีได้รับคำตอบว่า "เอา" แต่พอตอนจะเข้าด้ายเข้าเข็มเกิดมีการกลับใจ "ไม่เอา" เสียแล้ว อาชาศัยเลยเข็ด เขาจึงเพียรพยายามไต่ถามตัวม้าที่เข้าวิ่งแข่งเสียเอง โดยวิถีทำนองนี้อาชาศัยจึงรวยม้าแทบทุกนัด ถ้าไม่รวยก็เสมอตัว ทั้งนี้เนื่องจากม้าบางตัวที่มันบอกว่าจะ "เอา" นั้นมันชนะไม่ได้ อาชาศัยไปตัดพ้อ มันก็ตอบว่า เกรงใจสหายม้าด้วยกัน เมื่อมันวิ่งแข่งพลางทางอ้อนวอนว่าให้มัน "เอา" สักทีเถิด

เย็นวันนี้อาชาศัยรวยม้าหลายพันบาท ลักษณะที่นั่งกินอาหารเย็นร่วมกับนายโกศลก็สำแดงว่าโต๊ะนี้สองเศรษฐีกำลังกินอย่างพุ่มเพื่อย

โต๊ะถัดไปใกล้ ๆ กันมีชายนั่งล้อมอยู่ห้าคน อาหารบนโต๊ะนั้นล้วนอยู่ในจานและโถโตใหญ่ มีคนอ้วนล่ำหน้าแดงก่ำแสดงท่าว่าเป็นเจ้าภาพด้วยการเรียกโน่นเรียกนี่จากในร้านและด้วยการคะยั้นคะยอให้เพื่อนร่วมโต๊ะกินโน่นกินนี่ด้วยเสียงที่ค่อนข้างจะตะเบ็งเซ็งแซ่อยู่

จะด้วยความเจียมเนื้อเจียมตัวของใครในหมู่ห้าคนนั้น ที่กล่าวว่าสั่งอาหารมามากหรืออย่างไรไม่สู้แน่หูของอาชาศัย ได้ยินนายอ้วนร้องเอ็ดว่า "อีกสองเท่าที่ผมสั่งมาแล้วนี้ ทิดเบิ้มของผมก็กินหมด ในเมืองไทยผมว่าไม่มีใครกินได้อย่างทิดเบิ้มคนหัวรอ ผมท้าพนันหมื่นบาทเดี๋ยวนี้แหละ"

อาชาศัยได้ฟังดังนั้นก็ลุกจากที่นั่งตรงเข้าไปไหว้นายอ้วนคนนั้น แล้วหันไปไหว้อีกสี่คนแล้วว่า "ขอโทษครับคุณ ๆ ทุกคน ผมได้ยินการท้าพนันกินเก่งจากโต๊ะนี้"

ชาวอยุธยาทั้งห้ามองหน้าหมิ่น ๆ มายังอาชาศัย แต่แล้วชายอ้วนก็ว่า "ผมเองท้า"

อาชาศัย "ถ้าหูของผมฟังไม่ผิดก็ได้ยินว่า เดิมพันนั้นหมื่นบาท"

นายอ้วน "หูคุณใช้ฟังได้ดีมาก"

อาชาศัย "เวลานี้ผมมีเงินไม่ถึงหมื่น แต่ขอวางประกันไว้สองพันก่อน ผมจะเอาคนกินมาพิชิตคนเก่งของคุณให้ได้ในวงเงินพนันหมื่นบาท" ว่าแล้วอาชาศัยก็ล้วงกระเป๋ากางเกงกำธนบัตรออกมาปึกใหญ่ นับให้สองพันบาทแล้วทิ้งลงบนโต๊ะ

"ตกลง" นายอ้วนซึ่งถามและทราบนามของนายอาชาศัย ม้าประเสริฐ แล้วก็แจ้งนามของตนว่า ชื่อขุนแผดพาลพ่ายร้อยเอกตำรวจเบี้ยบำนาญ แล้วท่านขุนก็เชิญนายโภคเจ้าของร้านไทยภัตร์มารับรู้ในเรื่องการพนันและมอบเงินสองพันไว้ นัดวันที่ต่างฝ่ายจะนำเงินฝ่ายละหมื่นบาทมามอบให้นายโภคในภายหลัง ทั้งตกลงกันให้ใช้สถานและอาหารในร้านไทยภัตร์เป็นเครื่องประลอง ส่วนเวลาและวันนั้นกำหนดเอาเที่ยงของวันที่ ๓๑ สิงหาคม คือห่างจากวันนี้ไปสามสิบวันเพื่อการตระเตรียมของทั้งสองฝ่าย

นายโกศลถามว่า อาชาศัยจะเอาใครกินแข่งกับทิดเบิ้ม อาชาศัยบอกว่า "จะมีใครเสียอีกเล่าก็พี่ใหญ่หลวงพ่วงพีล่ะซี"

โกศลก็อุ่นใจ ใคร่จะขอเข้าหุ้นพนันด้วย เพราะเคยได้ยินและเห็นนายใหญ่หลวงพ่วงพีแข่งขันชนะกินมาแล้ว ที่เห็นกับตาคือเมื่อท้าเจ๊กขายเครื่องในวัวต้มกินหมดอ่างไม่เสียสตางค์ ทั้งยังได้เงินอีกสองร้อยบาทเป็นค่าจ้างแพทย์ผู้ต้องคอยระวังสุขภาพไปอีกสองวันด้วย ครั้นนัดหมายและให้ตำบลสำหรับสื่อส่อต่อกันเป็นอันดีแล้ว ต่างก็กินต่อไป จนต่างก็แยกจากกันไป

อาชาศัยชวนโกศลไปหานายใหญ่หลวงซึ่งเคยเป็นคนยามเฝ้าบริษัทศิลาไทยจำกัด ได้ความว่าได้ลาออกไปหลายเดือนแล้ว แต่เคราะห์ดีที่สืบทราบว่าไปอาศัยเขาอยู่ที่บ้านหลังหนึ่งริมถนนพรานนกฝั่งธนบุรี

แม้ว่าจะเป็นเวลาใกล้ยามหนึ่งแล้ว อาชาศัยกับโกศลก็อุตส่าห์ข้ามฟากไปเที่ยวสืบเสาะคนในหลายบ้านไม่เคยได้ยินชื่อ "ใหญ่หลวงพ่วงพี" แต่คนในมากบ้านบอกว่า ครั้งหนึ่งมีคนที่ชื่อพ่วงและอยู่บ้านที่บอกตรงกัน สองสหายจึงบ่ายสู่บ้านนั้น เห็นเป็นเรือนเล็กสูงชั้นเดียวมีสตรีสาวนั่งอยู่ที่คั่นบันไดเรือน อาชาศัยถามว่า "พี่ใหญ่หลวงพ่วงพีอยู่นี่ใช่ไหมครับ"

"หมายถึงพี่พ่วงหรือคะ อยู่ค่ะ เชิญขึ้นเรือนสิคะ"

สองสหายขึ้นไปเบื้นชานเรือน มีชายผอมซูบคนหนึ่งลุกขึ้นจากม้านั่ง ถามว่า "ธุระอะไร"

"มาหาพี่ใหญ่หลวงพ่วงพีครับ"

สตรีสาว "ก็นี่ไงล่ะคะพี่พ่วง"

อาชาศัยเพ่ง โกศลก็เพ่ง ตากะหร่องคนนี้ไม่ใช่ใครอื่นใหญ่หลวงพ่วงพีนั่นเอง แต่ไฉนเปลี่ยนแปรไปมากจากเคยเห็นครั้งกินเครื่องในวัวต้มเมื่อสามเดือนมาแล้ว คล้ายว่าร่างกายแกแฟบไปประมาณได้ไม่ถึงกึ่งที่เคยพี หน้าก็ซูบซีดและตาโบ๋ สองสหายยกมือไหว้ ใจคอไม่สู้ดีแกชวนนั่งแคร่

อาชาศัยว่า "ขอพูดความลับสักหน่อย"

ได้ยินดังนี้ แม่สาวงามทำตาขุ่นพลางเลี่ยงลงบันไดเรือนไป

"นั่นคู่หมั้นผม แม่เฉลา" นายพ่วงว่า "หล่อนแสนจะดี ถ้าผมผอมลงไปอีกสิบกิโล เราจะได้อยู่กินด้วยกัน คงต้องอีกสองสัปดาห์"

"ตายโหง" อาชาศัยร้อง "จะผอมลงไปทำไมอีกตั้งสิบกิโล เท่านี้ก็เหลือแต่หนังหุ้มกระดูกแล้ว เพิ่งหายไข้หรือไง"

"ไม่ใช่เพิ่งหายไข้ ที่แท้ไม่เคยเบื้นสุขสบายอย่างนี้ในชีวิต ผมกำลังกินประหยัด สองเดือนลดน้ำหนักตัวได้สี่สิบสองกิโล เวลานี้หนักห้าสิบเท่านั้น รู้สึกซาบาย นี่ก็ด้วยน้ำมือแม่เฉลาหล่อนแก้ให้ผมอ่อนกินลงมาก และจากตุ้มต๊ะตุ้มตุ้ย ผมรักหล่อนจัง แรกสัมผัสก็รัก อีวันนั้นผมเข้าประตูรถประจำทางของ ร.ส.พ. สายเจริญกรุงไม่ได้ แม่เฉลาเอาสองมือดันหลังเลยเข้าได้ ผมเหลียวมาขอบใจ แล้วเราได้นั่งเคียงกัน คุยถูกคอกัน ได้นัดกันไปดูหนัง พอผมฝากรักหล่อนว่าไม่ชอบมีผัวตัวอ้วน ๆ หล่อนขอให้ไว้พนักงานหล่อนทำการแฟบร่างทางวิทยาศาสตร์เสียให้เสร็จก่อนแล้วจึงจะอยู่กินกับผมได้ ผมก็เลยมอบกายให้อยู่ในกำมือหล่อน แล้วมาอาศัยบ้านนี้ด้วยเสร็จ ทำหน้าที่เฝ้าบ้านเวลาที่แม่เฉลากับแม่ของเขาไปหาเลี้ยงชีพ ผมเวลานี้สุขภาพดีมาก ดูนี่"

ว่าพลางเขาแก้ผ้าขาวม้าคาดพุงออก ถ่างขอบเอวกางเกงขาสั้นที่เขาใส่อยู่ให้ประจักษ์ว่าอาชาศัยและโกศลจะลงไปสวมกางเกงตัวนั้นได้อย่างสบายอีกสองคน

"ตายห่า" โกศลร้อง "ที่แล้ว ๆ มาพี่พ่วงได้อะไรกิน"

"อ๋อ! ก็กินอะไรที่ไม่มีแป้ง ผมก็เลยไม่ได้กินอะไรนัก แล้วแต่แม่เฉลาเขาจะเอามาให้กิน เขาจัดเจนทางอาหาร จึงได้เป็นคนเขียนเรื่องชื่อ 'จานมีรส' เป็นประจำในนิตยสารชื่อ 'อาหารไทย' ได้สินจ้างเป็นปัจจัยเลี้ยงครอบครัวอยู่ทุกวันนี้"

อาชาศัยถอนใจพลางทางเล่าว่า ได้วางเงินสองพันเป็นประกันในการพนันเดิมพันหมื่นกับข้าราชการจังหวัดอยุธยา ว่าข้างฝ่ายพระนครมีคนกินเก่งกว่า ด้วยความคาดหมายอย่างมั่นว่าจะเอานายใหญ่หลวงพ่วงพีนี่แหละไปประลองกิน ก็เมื่อได้มาเห็นสังขารของคนที่เคยเห็นเป็นอันมหึมาได้แปรเป็นอย่างน่าสมเพชเวทนาดังที่ตาเห็นอยู่นี้ สองสหายคืออาชาศัยและโกศลก็แสนจะสลดใจและกังวลว่า เงินที่วางท้าไว้สองพันนั้นจะถูกริบ โดยที่ไม่มีใครไปกินแข่ง นายอาชาศัยได้ปรารภออกมาดัง ๆ ว่า "เคยกินได้ยังกะอะไรดี มาเดี๋ยวนี้กินอะไรจึงเป็นไปได้เช่นนี้"

นายใหญ่หลวงพ่วงพีตอบว่า "ไม่ต้องอะไรมาก น้ำข้าวเท่านั้น น้ำข้าวเช้า กลางวัน เย็น"

อาชาศัย "แล้วนี่จะให้ผมทำยังไง ไปรับพนันเขาไว้ วางเงินท้าเสียสองพันด้วย"

นาย ญ.ล.พ.พ. "ลองปรึกษาแม่เฉลาดูเห็นจะดี"

ท่าทีนางเฉลาคงจะนั่งแอบฟังอยู่ที่หัวบันไดเรือนแล้ว พอได้ยินเอ่ยชื่อก็ผลักบานประตูเผยให้เห็นตัว ยังไม่ทันที่ใครจะอ้าปากพูดว่ากระไร แม่เฉลาก็อ้าปากของหล่อนพูดขึ้นก่อนว่า "ขอเชิญคุณ ๆ สองคนกลับเถิดค่ะ ดึกแล้ว อย่ามาเอาพี่พ่วงของฉันไปแข่งขันกะใคร เดี๋ยวก็จะย่ามใจกลับไปกินให้พีอย่างแต่ก่อน"

นายพ่วงสนับสนุนว่า "เชิญกลับเถอะคุณ ๆ สองคนดึกแล้ว"

เที่ยงวันเสาร์ต่อมา อาชาศัยไปกินอาหารกลางวันร้านไทยภัตร์ตามเคยก่อนจะเข้าสนามแข่งม้า เมื่อกินเสร็จและจวนจะออกจากร้าน เห็นนายอาชาศัยทำท่าจะลุกไป ก็เข้ามานั่งเก้าอี้อีกตัวหนึ่ง พลางว่า "ผมขอนั่งคน" แล้วก็นั่งลงเหลียวเห็นเด็กรับใช้มา แกสั่งข้าวผัดจานหนึ่งแล้วก็เปิดกระเป๋าหนังหยิบกระดาษแผ่นสั้น ๆ ยาว ๆ ปึกหนึ่ง ดินสอแท่งหนึ่งออกมาแล้วเริ่มทำงาน ในทรรศนะของอาชาศัย ทราบได้ว่าแกกำลังตรวจปรู๊ฟ นายอาชาศัยออกจะสนใจยังไม่อยากจะจากร้าน เหลือบมองดูเห็นบรรทัดบนพิมพ์ว่า "อาหารไทย" ก็รำลึกได้ถึงแม่เฉลาเขาจึงว่า "เอ! ขอโทษ ผมเคยอ่านนิตยสารชื่ออาหารไทย ผมชอบ คุณคงเขียนส่งลงด้วยกระมัง"

ชายสายตาสั้นเงยหน้า ขยับแว่นตาแก้วหนาเข้าที่ดีแล้วว่า "มิได้ ผมเป็นทั้งเจ้าของทั้งบรรณาธิการ เต็มที ผมติดม้า แต่หนังสือก็ต้องเร่งออก เดี๋ยวตรวจปรู๊ฟเสร็จส่งพิมพ์เลย"

อาชาศัยว่า "อ้อ! เป็นทั้งเจ้าของ ทั้งบรรณาธิการอาหารไทย ติดม้า อยากรวยไหมครับ คอยแทงตามผมซี่"

นายตาสั้นนั้นตาพองขึ้น

เย็นวันนั้นครั้นม้าเลิกแข่งแล้ว นายอาชาศัยกับนายกระยาหาร เจ้าของ และบรรณาธิการหนังสืออาหารไทยก็ได้กินข้าวเย็นฉลองความร่ำรวยกันที่ร้านไทยภัตร์ นายอาชาศัยได้ขอให้คุณกระยาหารใช้ อิทธิพลลงเอาแก่ นางสาวเฉลา ให้ปล่อย นายใหญ่ หลวงพ่วงพี เข้าประลองกิน นายกระยาหารรับธุระอย่างแข่งขัน เหมือนสนองคุณที่นายอาชาศัยได้แนะม้าตัวชนะให้หลายเที่ยว ถึงกับว่า "เย็นวันจันทร์ คุณไปพึ่งที่บ้านยายเฉลาเถิด สำเร็จแน่ ๆ"

อาชาศัยไปพึ่งนางสาวเฉลาว่าดังนี้ : –

"ฉันไม่ยอมให้พี่พ่วงไปกิน พี่พ่วงก็เสียใจเหมือนกันที่คุณหวังพึ่งแกทั้งที แต่ฉันไม่ยอมให้แกช่วย ฉันเองก็ไม่ชอบวิธีพนันขันต่อของคุณ มันช่วยให้คนตะกราม แต่ฉันมีเพื่อนคนหนึ่งยังเป็นนางสาว ชื่อตัวว่าเสวย ชื่อสกุลว่าเสพถาวร ชอบกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ ชอบกันเสียจริง ๆ ฉันห้ามเท่าไรก็ไม่ฟังให้เอาอย่างฉันก็ไม่เอา น่าชังแท้ ๆ แต่นิสัยใจคอเราถูกกัน ไปชวนแม่เสวยเถอะ ฉันจะบอกบ้านให้ อย่ามายุ่งกับพี่พ่วงเลย"

พลบค่ำวันอังคาร คนกินอาหารในร้านไทยภัตร์เห็นนายอาชาศัย กับนายโกศลขนาบข้างสตรีมีร่างล้ำเลยธรรมดาเข้ามาในร้าน กว่าหล่อนจะผ่านเข้าไปยังโต๊ะที่ว่าง คนที่นั่งอยู่สองข้างทางผ่านต้องยกเก้าอี้ติดกัน เบี่ยงเบิกทางให้เป็นจ้าระหวั่น แม่คนนั้นคือ นางสาวเสวย เสพถาวร นำสังขารหนักประมาณข้าวสารหนึ่งกระสอบอุ้ยอ้าย ย้ายสะโพกเข้าไปนั่งเก้าอี้ตัวหนึ่งซึ่งรองก้นได้เพียงจิ่มเดียว นายโภคเจ้าของร้านเห็นดังนั้นก็รีบฉวยม้าลุ่น ๆ ที่ไม่มีหลังพิงอีกสองม้ามาเทียมเทียบ เปลืองลำบากไปได้

ทุกชายที่เห็น ย่อมรับว่าแม่ยุพีคนนี้สวย ยังสาว หน้าแป้นแบนเหมือนหน้าปั้ดปากพริ้ม ยิ้มเก่ ฟันขาว เสียงหัวเราะนั้นสั่นให้ทุกสิ่งสะเทือนทั่วไทยภัตร์ นายอาชาศัยกับนายโกศลเชิญแม่เสวยมาที่ไทยภัตร์ก็เพื่อจะขอดูว่าแม่กินได้ถึงขนาดไหน ครั้นหล่อนได้เสพอาหารซึ่งเจ้าของร้านไทยภัตร์ประมาณว่าหนักไม่ต่ำกว่าห้ากิโลกรัม หล่อนยังว่ากินได้ครึ่งกระ

เพาะเท่านั้น แล้วนายอาชาศัยกับนายโกศลกเห็นว่าทดลองเท่านี้ก็พอแล้ว ค่าที่แพงมากแล้วด้วย ขั้นที่จะเตรียมต่อไป คือติดต่ออีกฝ่ายหนึ่งถึงรายชื่ออาหาร และปริมาณเป็นกิโลกรัม ซึ่งทิดเบิ้มนามจริงชื่อนายโต เรืองแสง กับนางสาวเสวยมีความเห็นต้องกันว่าไหน ๆ จะได้กินเป็นการใหญ่ทั้งทีก็ขออาหารชนิดที่นิยมกันว่าประเสริฐเลิศตามที่ร้านไทยพัตร์จะจัดได้ กำหนดของคาวแปดอย่าง ของหวานสอง เพื่อชิงดีกัน คู่แข่งกินจะขอให้สั่งอาหารคาวหรือหวานซ้ำอย่างได้อีก ที่เป็นน้ำแกงให้ตวงกินคนละลิตร อาหารจานอื่น ๆ ชั่งให้กินแต่ละจานคนละกิโลกรัม

เมื่อนายโภคได้เป็นผู้ไต่ถามถึงรายชื่ออาหารแล้วก็ตกลงกันเป็นลำดับดังต่อไปนี้ :—

๑ ซุปรังนก

๒ เยลลี่หล่อปลาจะละเม็ดที่พอกด้วยเนยแข็งคนละตัว

๓ หมูหัน

๔ ไก่สวรรค์

๕ กุ้งทอดกรอบ

๖ เป็ดตุ๋น

๗ ไส้กรอกไทย

๘ เกาเหลาคนละเหยียนโล้ว

๙ ทุเรียนก้านยาว

๑๐ ขนมชั้น

อาหารเหล่านี้อยู่ในรายการบังคับว่าต้องกินชิงเก่งกัน ส่วนเครื่องชูรส เครื่องจิ้ม เครื่องปรุง เครื่องประกอบ เช่นพริกไทย พริกดอง น้ำส้ม น้ำปลา น้ำซีอิ๊ว มัสตาร์ดน้ำแดง ต้นหอมสด ตลอดจนข้าวสุก ข้าวผัด ผัดใบคาน้ำกับปลาเค็ม จะตั้งสำรองไว้กลางโต๊ะ ผู้แข่งกินจะใช้ได้ทั้งมือเปล่าแต่มือเดียวหรือทั้งสองมือ ช้อนส้อม มีด ตะเกียบ ช้อนกระเบื้องกับจานชามแบ่งมีให้พร้อมทั้งสองฝ่าย น้ำสำหรับรับประทานจะเรียกได้ทุกอย่างเว้นสุราเมรัย

ระหว่างเวลานี้ได้ มีการแข่งม้าสองครั้ง นายกระยาหารเจ้าของและบรรณาธิการนิตยสารอาหารไทยได้ร่ำรวยเพราะคำแนะนำของนายอาชาศัยมีความขอบใจเป็นอันมาก ก็เลยแอบใช้อิทธิพลลงเอาแก่นางสาวเฉลา จนกระทั่งเธอเห็นว่าถ้าจะดื้อต่อไปก็คงไม่มีทางได้แน่แล้ว เลยยอมให้นายใหญ่หลวงพ่วงพีไปเป็นผู้แนะนำสั่งสอนอบรมและทดลองดูการกินของแม่เสวย ทั้ง

แกยังได้บอกเคล็ดลับให้คอยจับอิริยาบถของคู่ต่อสู้หาทางพิชิตโดยเอาจิตวิทยาเข้าช่วย แต่ทุกครั้งที่นายอาชาศัยได้พบสารรูปนายพ่วง ก็ได้เห็นว่าความซูบทวีลงเรื่อย ในการพบกันเมื่อคราวซ้อมใหญ่ครั้งท้าย นายใหญ่หลวงพ่วงพีแทบจะไม่มีกำลังเดิน แต่ได้กล่าวด้วยความดีใจว่า "ทนไปอีกสองกิโลผมก็ถึงขนาดจะได้เข้าพิธีวิวาห์กับแม่เฉลาเขาแล้ว"

อาชาศัยว่า "ว้า! ยังจะลดอีกสองกิโลกรัมหรือคุณ ผมคิดว่าถึงเวลานั้น อย่าว่าแต่จะเดินเข้าสู่พิธีแต่งงาน ผมว่าจะคลานก็คงไม่ไหว"

เย็นวันที่ ๓๐ สิงหาคม เจ้าจำนำประจำร้านไทยภัตร์ ได้รับคำบอกต่อ ๆ กันในบรรดาผู้มาอุดหนุนว่า รุ่งขึ้นตั้งแต่ ๑๑ นาฬิกา ร้านนั้นจะไม่ต้อนรับพระเดชพระคุณทั้งหลาย เหตุผลต้นเค้ามีประการใดไม่แจ้ง

วันแข่งขันกันกินเก่ง เมื่อก่อนเที่ยงสักชั่วโมงเศษ ในร้านไทยภัตร์จัดโต๊ะเก้าอี้ไว้ผิดเคย มีคณะคนควรจะกล่าวถึงอยู่สี่หมู่ ๑. ได้แก่นายโภคกับบริวารในร้านของเขาทั้งสิ้น ซึ่งได้เตรียมอาหารไว้แล้วเรียบร้อย พร้อมที่จะนำเข้าเทียบหรือที่จะทำเพิ่มให้พอกับคู่แข่ง กับพอเลี้ยงบุคคลที่มีส่วนเป็นสักขี และมีฝ่ายในการพนัน ๒. ได้แก่ "นายเบิ้ม" ซึ่งมีท่านขุนแผดพาลพ่ายกับสี่ชาวอยุธยา ๓. ได้แก่ฝ่ายนางสาวเสวย ซึ่งมีนายใหญ่หลวงพ่วงพี ซึ่งเวลานี้มีอินทรีย์ขันธ์อันคล้ายศพแฟบผู้ได้รับคำสั่งจากคู่หมั้นให้กินซุปรังนกแต่ถ้วยเดียวเท่านั้น ผู้คุมแข่งมีนายอาชาศัย นายโกศล และคุณกระยาหาร ฝ่ายที่ ๔ ได้แก่ตระลาการ ซึ่งเป็นพนักงานของเจ้าของร้านไทยภัตร์จัดหาได้บุคคลผู้ทรงคุณยิ่ง คือ ท่านพระยาฎีกากานอธิกรณ์ ข้าราชการเบี้ยบำนาญ อดีตกรรมการศาลฎีกา ท่านพระอุทธรณ์เทะลายวิวาทกับคุณหลวงวิภาชคดีแพ่ง สองท่านหลังนี้ก็เป็นผู้พิพากษาซึ่งปลดชราแล้ว และทุก ๆ กลางวันที่สามท่านนี้ไปรับเบี้ยบำนาญแล้วก็ได้มาร่วมกันใช้เบี้ยนั้นบางส่วนอุดหนุนร้านไทยภัตร์เป็นประจำต้นเดือน

กติกาการแข่งกิน ซึ่งต่างตกลงปลงใจกันวางไว้ได้ทำกันเป็นวาจาก่อนเริ่มลงมือปฏิบัติตามระเบียบวาระมีว่า คณะตระลาการ ผู้ถือหางทั้งสองฝ่าย และเจ้าของไทยภัตร์จะได้รวมกันนั่งล้อมรับประทานโต๊ะหนึ่งสิบสองคน อีกโต๊ะหนึ่งเป็นสถานประลองกิน ตั้งห่างกันมีช่องว่างราวหนึ่งวา ข้อสำคัญของกติกาก็ไม่มีอะไรมาก นอกจากให้ตระลาการสามท่านพิจารณาว่าการกินของคู่แข่งขันกันนั้นหมดเกลี้ยงหรือไม่เกลี้ยงแต่ละถ้วยชามเพียงไร ก็จดไว้ในกระดาษที่มี

ไว้เผื่อคนละแผ่น ข้อบังคับเข้มงวดก็คือผู้ถือหางแต่ละฝ่ายจะพูดหรือจะส่งเสียงเป็นสัญญาณใด ๆ ไปยังคนของฝ่ายตนไม่ได้ เป็นละเมิดถึงปรับเป็นแพ้เอาทีเดียว จะสนทนาพาทีกันได้ก็แต่คนร่วมโต๊ะเดียวกันเท่านั้น

แม้ว่าหน้าร้านไทยภัตร์ได้ปิดประตูสำหรับโอกาสนี้ แต่พอเที่ยงเศษก็มีพวกญาติมิตรของคนงานในร้านนั้นรวมทั้งเด็ก ๆ ที่ได้ยินข่าวการแข่งกันกิน ได้เข้ามายืนยืดคอดูอยู่นับร้อย

เวลาเที่ยงครึ่งท่านเจ้าคุณฎีกาการอธิกรณ์ก็เอาช้อนเคาะถ้วยดังแก๋งเป็นสัญญาณให้เริ่มกิน พลันคนใช้สองคนก็ยกโถที่พระยาฎีกา ฯ มองดูรู้ว่าแต่ละใบมีซุปรังนกราวหนึ่งลิตรเสร็จแล้วนั้นไปตั้งต่อหน้านายโต และนางสาวเสวย และคนใช้อีกคนหนึ่งก็เชิญโถซุปรังนกขนาดหนึ่งลิตรเหมือนกันมาเทียบที่โต๊ะซึ่งสิบสองคนล้อม พระยาฎีกา ฯ ร้องว่าเชิญลงมือ

ทิดเบ้มนั้นรูปร่างใหญ่โย่งกำยำ ท่าคงจะกินพิชิต เพราะเมื่อแรก "ลงมือ" เท่านั้นแกได้จ้วงเอา จ้วงเอาจากโถถ่ายเข้าปากด้วยเสียงเหมือนสูบ ทำให้คนที่เบียดกันดูเริ่มจะท้าต่อหกเอาห้าแล้ว ฝ่ายแม่เสวยนั้นเสพซุปไปตามสบาย คะเนว่าพอโต๊ะสิบสองคนกินกันหมดไปหนึ่งโถรังนกในโถของหล่อนก็เป็นอันหมดไล่เลี่ยกัน

อาหารอันดับที่สองนี้ คู่แข่งไม่เคยกินมาก่อน โต๊ะสิบสองคนก็มีหลายคนไม่เคยกินแต่นายโภคคิดจะโฆษณาภัตรเลยจัดมาอย่างน่าดู ไม่แต่คู่แข่งขันที่กินเอา กินเอา จากแต่ละอ่างของตน ในอ่างเดียวที่โต๊ะของสิบสองคนกินเพียงสิบเอ็ดคนก็กินกันเสียจนเกลี้ยงก่อนของคู่ประลองจะกินหมด

หมูหันอันดับสามนั้นในชั้นแรกตั้งให้เห็นทั้งตัว ถึงเวลากินได้หั่นเป็นชิ้นใส่มาพูนสองจานเปล ชั่งมาเสร็จแล้วจานละกิโลกรัม กระดูกไม่มี เพราะคัดเอาไปสมทบให้ที่โต๊ะตระลาการ การกินอันดับนี้คู่แข่งต้องใช้เครื่องจิ้มและเครื่องดับความเลี่ยนเป็นพิเศษ ฝ่ายชายกินหมดนำหน้าไปราวสองนาที

ไก่สวรรค์กินง่ายสบาย พื้น ที่ใช้งานหนักมาในอันดับก่อน จึงเหมือนกับข้าว ที่ใส่ปากก็กลืนได้ทีเดียว การประลองจึงเสร็จไม่ช้ากว่าใช้เวลากินเยลลี่ปลา

กุ้งทอดกรอบก็ต้องใช้เวลาช้าเท่า ๆ กับกินหมูหัน คู่ประลองยังแสดงว่าไม่ได้กินเพียงแข่งดีอย่างเดียว ยังต้องการอร่อยด้วย ต่างจึงจิ้มเครื่องจิ้มต่าง ๆ บ้าง กัดต้นหอมตามเข้าไปบ้างการกินในอันดับนี้เสร็จพร้อม ๆ กับที่สิบสองคน (เว้นหนึ่ง) กินในปริมาณเท่า ๆ กัน

พอหม้อเบื๋ดตุ๋นยกมาตั้ง พระยาฎีกา ฯ ร้องว่า "ช้าพ่อ นี่นับว่าเบ็นแกงหรือเปล่า ถือเกณฑ์หนึ่งลิตร หรือหนึ่งกิโลกรัม"

นายโภคเจ้าของไทยภัตร์ว่า "ผมเห็นเบ็นอาหารฝ่ายข้างหนัก จึงคิดทั้งน้ำทั้งเนื้อเบ็นกิโล"

"งั้นลงมือได้" คุณพระอุทธรณ์ ฯ ว่า

"เบ็ดตุ๋นนี่ไม่ยักมียัดไส้" แม่เสวยร้อง

คุณหลวงวิภาชคดีแพ่ง "อ้าว! ทำไมไม่ยัดไส้เบ็ดตุ๋น?"

นายโภค "ไม่ได้บอกล่วงหน้าว่าจะใช้เบ็ดตุ๋นยัดไส้ แต่ถ้าเอาเบ็ดยัดไส้ ผมเกรงว่าจะถึงสองกิโล"

นางสาวเสวย "สองกิโลก็สองซียะ ใครจะไปว่าอะไร"

ขณะนี้ทิดเบ็มเบิกตาโพลง

พระยาฎีกาฯ "เดี๋ยวก่อน สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ยัดเบ็ดตุ๋นนั้น ดูเหมือนได้เอาไปยัดลงไส้กรอกไทยในอันดับต่อไปแล้ว"

ได้เบ็นที่สังเกตว่า แม้เนื้อเบ็ดตุ๋นของทั้งสองหม้อจะหมดไป แต่น้ำยังมีเหลือให้คนยกกลับไปมากเกือบเท่าแรกยกมา

พอขดไส้กรอกวงใหญ่มาเทียบให้ข้างหน้า แม่เสวยก็หัวร่อร่าว่า "อ้า! ไส้ในเบ็ดตุ๋นมาเบ็นไส้กรอก ย่างมาเกรียมดีเสียด้วย" สิ้นเสียงก็ขมีขมันจิ้มและหั่นไส้กรอก ฝ่ายทิดเบ็มนั้นมีคนเห็นอกเห็นใจ ภายหลังที่ได้ขยายเข็มขัดมาหลายครั้ง โดยที่นางสาวเสวยมิได้ขยับขยายอะไรแถวบั้นเอวเลย ทั้งนี้เพราะนายใหญ่หลวงพ่วงพีได้แนะนำให้แม่เสวยตัดกระโปรงจีบรัดเอวเบ็นพิเศษ หาแถบยางยืดอย่างเลว ๆ หลาย ๆ เส้นติดเบ็นเครื่องรัด เมื่อท้องบ่องออกไปด้วยการกินเท่าไรยางเลว ๆ ที่ยืดแล้วจะไม่หดรัดทำให้ไม่อึดอัดท้อง การไม่แสดงอิริยาบถวิปรตของแม่คนนี้ที่บั้นเอวจึงเบ็นที่น่าพิศวงกันทั่วไป

การประลองกินไส้กรอกนี้ออกจะมีท่าให้สังเกตอยู่มาก เพราะเมื่อต่างได้เคี้ยวกันไปราวคนละสองชั่วคืบแล้วก็รู้สึกว่าร้อนปากเพราะความเผ็ดผิดจากอาหารที่ผ่านแล้วมา ต่างไม่กล้าดื่มน้ำดับพิษ ได้พยายามกินกันไปอีกราวคนละสามชั่วคืบ ก็เงยหน้ามองตากันดูเหมือนต่าง

จะซาบซึ้งในทุกขเวทนาของกันและกันดี ปรึกษากันแล้ว ต่างคลายวงไส้กรอกออกวัดกันตัดออกเท่า ๆ กันคนละราวสามศอกเคษกันไว้ไม่กิน คงกินแต่ที่มันสั้นยาวเหลี่ยมล้ำจากที่ตัดออกแล้วคนละราวองคุลีเดียว

ท่านตระลาการทั้งสามเห็นเช่นนั้น ปรึกษากันแล้วว่า "ชอบ" อีกเก้าคนในโต๊ะเดียวกันเห็นด้วย เพราะต่างได้อิ่มแปร้ (เว้นหนึ่ง) มาตั้งแต่หมดเบ็ดตุ๋นแล้ว น้อยคนได้ลิ้มไส้กรอกไทย

เมื่อเหยียนโล้วเกาเหลาเอามาเทียบนั้นนายเบิ้มนั่งบิดเบือนกายาอยู่ หน้าผากพราวด้วยเม็ดเหงื่อ ได้ร้องขอผ้าเช็ดหน้าชุบน้ำแข็ง ฝ่ายแม่เสวยก็กำลังเอามีดพัดลูกคาง พลางถอนใจเพ่งแกงจืดเห็นอะไรในภาชนะดีบุกนั้นอย่างหนึ่งซึ่งจะเป็นทางออก จึงเอาถ้วยแบ่งเข้าไปเทียบแล้วเอาช้อนตัก ครั้นแล้วทำหน้าพิศวง ตักชิ้นใส ๆ ดิ้นได้ขึ้นเชิดถามเป็นกลาง ๆ ว่า "นี่อะไรเจ้าข้า"

นายโภค "ปลิงครับ ปลิงทะเล"

"ว้าย" แม่เสวยขว้างทั้งช้อนทั้งปลิงทิ้ง "ไม่เอ๊า ไม่เอาแล้ว ฉันไม่กิน" แล้วหล่อนก็ทำท่าจะเป็นลม

ทิดเบิ้มเอาช้อนควานตักได้ปลิงทะเลในภาชนะข้างหน้าขึ้นมาหนึ่งชิ้นก็ทิ้งทำท่าเหมือนจะอาเจียน พูดไม่ออกได้แต่โบกมือส่ายหน้าน้ำลายไหลยืด ซึ่งทั้งตระลาการ และผู้ถือหางทั้งสองฝ่ายแปลความหมายได้ว่าเป็นการแสดงความสะอิดสะเอียนปลิงทะเล

ภายโภคออกตัวว่า "ตามธรรมดาเกาเหลากำปั่นไฟ เขาก็ย่อมใส่ปลิงทะเล ไม่บอกผมเสียแต่แรก จะมาโทษผมไม่ได้ เอายังงี้ก็แล้วกันช้อนปลิงทิ้งให้หมด"

พระยาฎีกา ฯ ว่า "พูดไม่ถูก น้ำเชื้อของมันยังเหลือ" ครั้นท่านปรึกษาอีกสองอดีตผู้พิพากษาแล้วสั่งว่า "ยกเกาเหลาออกไป เอาทุเรียนมา"

เวลานี้นางสาวเสวยค่อยคลายความสวิงวิงเวียน นายโต เรืองแสงก็คลายอาการคลื่นไส้ เห็นทุเรียนก้านยาวผ่าเอาเนื้อล้วนวางเทียบอยู่ข้างหน้าก็หยิบชิ้นชิ้นหนึ่งแล้วกัดกิน ฝ่ายแม่เสวยยังมีกายค่อย ๆ โงนเงนอยู่น้อย ๆ ใช้ช้อนหวานตักตอนปลายแหลมของทุเรียนเข้าไปลิ้ม แล้วหล่อนวางช้อนกวักมือเรียกนายใหญ่หลวงพ่วงพีเข้าไปใกล้และกระซิบใส่หู นาย

คนนั้นเดินซวนเซไปสู่ที่นั่ง ทันใดนั้น ฝ่ายถือหางทิดเบิ้มร้องว่า "ละเมิด" สามตระลาการเห็นว่าการแข่งกินก็ทำมาโดยถูกต้องกติกาไม่มีห้ามคนกินพูดกับคนอื่น แต่เพื่อความยุติธรรมควรให้นายพ่วง พีพันธ์ประกาศแก่ที่ประชุมว่านางสาวเสวยกระซิบว่ากระไร

"คุณเสวยสั่งผมว่าเมื่อต่างคนกินทุเรียนอันดับนี้หมดแล้วขอกินทุเรียนซ้ำอีกจาน"

ได้ยินดังนี้ทิดเบิ้มก็ผลักจานทุเรียนออกไปให้พ้นเอื้อมร้องว่า "พรรคเพือกหัวรอ ผมยอมแพ้ ผมกินทุเรียนอีกคำเดียวก็ไม่เข้า ผมสู้มาเต็มกำลังแล้ว ผมยอมยายคนนี้ บรึ๊อ! อ๊าก! สั่งทุเรียนมาอีกจาน! อ๊วก! ? อ้วก–อ้า–อ้า ไอ้จานข้างหน้าเพิ่งกินเข้าไปนิดเดียว บรึ๊อ! ผมยังไม่อยากทำลายสังขารด้วยการกินทุเรียนจานนี้กับขนมชั้นอีกตั้งกิโล สู้ไปก็ตายเปล่า อ้วก! โอย! ฮ่า!แม่คนนี้ไม่ใช่มนุษย์" เขาหันไปยังนางสาวเสวย "ฉันยอมแพ้แม่ย่ะ" พูดแล้วก็ล้มลงจากเก้าอี้ นายใหญ่หลวงพ่วงพีลุกขึ้นร้องชโยสามครั้งแล้วก็ล้มพับลงไปอีกคน

บ่ายวันนั้นนายแพทย์ในโรงพยาบาลใกล้สะพานยมราช ได้รับคนไข้ประหลาดไว้กระทำประถมพยาบาลสองคน แต่มีอาการทำให้น่าพิศวงที่คนหนึ่งป่วย เพราะกินมากเกินประมาณ อีกคนหนึ่งกินน้อยเหลือประมาณ

เพื่อความแจ่มแจ้งโดยสัตย์จริง ควรจะแสดงว่าเมื่อนางสาวเสวย แสร้งทำขยะแขยงปลิงทะเลในเหยียนโล้วนั้น ความในของหล่อนก็คือจะกินอะไรอีกไม่ไหวแล้ว ฝ่ายนายเบิ้มนั้นเล็งญาณวิถีเข้าใจอุบายก็ไม่หมายจะเอาเปรียบเพราะท้องก็เพียบเต็มทีแล้ว ทั้งจวนจะอาเจียนเสียด้วยอาหารดันขึ้นมาสูงกว่าลิ้นปี่ จึงตั้งรังเกียจปลิงไปด้วย

ในการกินทุเรียนก้านยาวเข้าไปสองสามคำตอนถึงของหวานนั้น ทิดเบิ้มได้ระดมกำลังแรงกายและใจอย่างไม่เคยเลยในชีวิต เพราะว่ากว่าสิบห้าปีมาแล้วเขาไม่ได้กินทุเรียนราคาลูกละตั้งร้อยบาทเลย แต่พอกินได้ไม่ถึงครึ่งของเม็ดทุเรียนก็ต้องหยุด เพราะรู้แน่ในใจและในท้องว่าสุดที่จะทนทานต่อไปอีกแล้ว แม้แต่เพียงน้ำอีกอึกเดียวก็ไม่ไหว

ฝ่ายนางสาวเสวยนั้น ครั้นพอทุเลาจากการจะเป็นลมล้มไปพร้อมกับเก้าอี้แล้วก็แข็งใจเอาช้อนป้ายปลายแหลมของทุเรียนเข้าไปอมไว้ในปาก จะกลืนก็กลืนไม่ลง เหลียวไปกวักนายใหญ่หลวงพ่วงพีเข้าไปหา ดึงหูนายคนนั้นเข้าไปใกล้ปากก็ปลิ้นชิ้นทุเรียนน้อย ๆ ใส่ใบหูผู้อบรมพลางกระซิบว่า "ฉันกินอะไรไม่ได้อีกแล้ว ยอมแพ้เขาเถอะ"

อันที่จริงถ้าใคร ๆไม่เอะอะว่ากรณีนั้นเป็นละเมิดและขอให้มีการประกาศแล้ว นายใหญ่หลวงพ่วงพีก็จะไม่มีโอกาสกล่าวเท็จได้เลยว่านางสาวเสวย "ขอเพิ่มทุเรียนอีกจาน".

หลีกไม่ถูก

ศาลาสถิตย์ธรรม

วันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๐๐

คดีหมายเลขสีดำที่ ๒๙๔๔/๒๔๙๙

คดีหมายเลขสีแดงที่ ๕๐๐/๒๕๐๐

ความแพ่ง

ระหว่าง นายรถยา พรรคพาณิช โจทก์ นางสาว กำไล ยิ้มแต้กูล จำเลย

โจทก์ฟ้องว่า เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๙ เวลาระหว่างเก้านาฬิกากับสิบเอ็ดนาฬิกา โจทก์มีพาณิชยกิจจะต้องไปประชุมในฐานเป็นกรรมการร่วมกับกรรมการอื่น ๆ ของบริษัทปทุมโลหภัณฑ์จำกัด ซึ่งกำหนดนัดประชุม ณ สำนักงานของบริษัทปทุมโลหภัณฑ์จำกัด ซึ่งกำหนดนัดประชุม ณ สำนักงานของบริษัทที่ตำบลใกล้วัดประทุมคงคา อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร โจทก์ขับรถยนต์ยี่ห้อโคลิอัด เลขทะเบียน ที่ กท.พ ๑๔๘๖ จากบ้านไปตามถนนสายต่าง ๆ จนเวลาราวเก้านาฬิกาโจทก์ไปถึงปากถนนทรงวาดต่อกับถนนราชวงษ โจทก์ได้หักพวงมาลัยเลี้ยวรถลงทางซ้ายมือ ไปตามถนนทรงวาด ซึ่งวันนั้นตรงกับวันแรม ๙ ค่ำเดือนสิบสอง เป็นเวลาหน้าน้ำท่วมมากในที่ลุ่มของจังหวัดพระนคร อนึ่งเมื่อโจทก์ขับรถไปตามถนนราชวงษ์จะเลี้ยวลงถนนทรงวาดนั้น น้ำได้ท่วมถนนราชวงษ์ประมาณราวคืบเศษแล้ว ครั้นโจทก์นำรถแล่นไปในถนนทรงวาดชิดไปทางซ้ายมือไปของด้านถนน โจทก์สังเกตว่ารถของโจทก์แล่นอยู่ในน้ำลึกกว่าที่แล่นมาตามถนนราชวงษ์ โจทก์คิดว่าถ้าเบี่ยงรถออกไปแล่นกลางซึ่งแม้มอง ไม่เห็นเพราะอยู่ใต้น้ำ รถของโจทก์อาจแล่นลุยน้ำตื้นขึ้นโดยโจทก์เชื่อว่ากลางถนนคงจะนูน ขึ้นเล็กน้อย แต่เมื่อโจทก์ลองขับรถออกเดินกลางถนนก็สังเกตเห็นชัดเจนว่าตอนกลางถนนกลับมีน้ำลึกยิ่งกว่าริมถนนทางซ้ายมือไป กับได้สังเกตรถยนต์คันอื่นที่สวนทางมา ก็เห็นว่าล้อได้ลงลุยน้ำลึกประมาณกว่าครึ่งล้อของรถเอกชนขนาดใหญ่ โจทก์เข้าใจว่าถนนทรงวาดนี้คงจะลาดเอียงลงทางด้านแม่น้ำเจ้าพระยาตลอดทั้งสายละกระมัง โจทก์จึงขับรถชิดเข้าทางซ้ายมือไป รถแล่นไปโดยไม่มีอุปสรรคอันใด จนกระทั่งถึงราวปากตรอก

ตลาดเก่าที่ทะลุออกถนนทรงวาด โจทก์ได้มองไปข้างหน้า ก็เกิดความสะดุ้งหวาดเสียว เพราะได้มองเห็นนางสาวกำไล ยิ้มแต้กูลจำเลยนั่งเรือบตมาคนเดียว จ้ำพายตรงมาบนทางด้านเดียวกับทางไปของโจทก์ โจทก์ให้สัญญาณแตรหลายครั้ง แต่ละครั้งดังและยาวมาก จำเลยก็ยังขืนถือทางเดิมแน่วมา โจทก์จึงเยี่ยมหน้าออกไปนอกรถทางขวามือแล้วตะโกนว่า "เอ๊า! แม่ตุ่มหลีกไกซิ" โจทก์ได้ยินจำเลยร้องเอ็ดว่า "หลีกให้ซ้ายกันซียะพ่อเผือก ไม่รู้จักกฎจราจรทางน้ำเหลอ ฉันจะไปของฉันทางขวา ให้ซ้ายกับซ้ายหลีกกันซี" โจทก์ได้ยินคารมก็คิดว่าไม่ควรจะไปประกับคนปากกล้าทำท่าบ้าบิ่น โจทก์รำลึกถึงมนุษยธรรม ซึ่งหวังว่าศาลนี้คงสรรเสริญ โจทก์จึงหมุนพวงมาลัยให้รถเบนไปทางขวาป้องกันไม่ให้ชนเรือบตที่แบบบาง ทำเช่นนั้นมิทันช้า ล้อหน้าขวาของรถโจทก์ก็ตกลึกดูเหมือนจะเป็นหลุมกลางถนน หน้ารถเอียงลงทางขวา ยิ่งโจทก์เร่งน้ำมัน ล้อข้างขวายิ่งพุ้ยดินและน้ำจนล้อจมลึกยิ่งขึ้น รถไม่เคลื่อนไปข้างหน้าได้ ครั้นพอโจทก์เหยียบคันเร่งน้ำมันเต็มที่เครื่องยนต์ร้องก้องกัมปนาท แล้วก็สะอึกแล้วสำลัก ในที่สุดก็อาเจียนจนหมดแรงแล้วก็ตายเลย โจทก์ไม่กล้าลงจากรถไปเปิดดูเครื่อง เพราะไหนยังจะต้องลงลุยน้ำให้รองเท้าและกางเกงผ้าหนังปลาฉลามเปื้อน ไหนยังจะไปไม่ได้แน่ ๆ แม้แก้เครื่องติดเพราะรถลงไปติดหล่ม โจทก์เห็นว่าทางที่ดีก็คือนั่งรออยู่ที่เก่าจนกว่าน้ำจะลงเหลือถนนแห้ง แล้วโจทก์ก็ยังเห็นทางที่ดีกว่า คือเวลานี้นางสาวกำไลยังลอยเรือหยุดชะเง้อชะแง้ดูภาวะรอบ ๆ ตัวอยู่ โจทก์จึงเขยิบตัวมาข้างซ้ายของรถ สอดมือลอดหน้าต่างรถออกไปยึดท้ายเรือบตไว้ โจทก์รับว่าต่อจากนั้นทันใดก็มีการวิวาทกันอยู่นาน ขณะที่ตลอดเวลานั้นโจทก์คิดว่าจำเลยครุ่นคิดใคร่จะรีบเลี่ยงไป ฝ่ายโจทก์ก็ใคร่จะประวิงไว้จนน้ำแห้งให้เรือไปไม่ได้ ในโอกาสนั้นเด็กชายหญิงลูกหลานจีนแถวที่เกิดเหตุได้มารุมล้อมหัวร่อดูกันเป็นที่ร่าเริงมากหน้าหลายตา

เมื่อน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาไหลลง ถนนทรงวาดแห้งน้ำแล้ว เรือบตก็คงติดแห้ง และรถยนต์ก็ติดหล่ม โจทก์เปิดฝาคลุมเครื่องยนต์ดูปราดเดียวก็เห็นคราบน้ำโคลนเปื้อนเครื่องเปรอะไปหมด มองแทบไม่เห็นคาร์บูเร็ตเต้อร์ ช้อคแอ็บสอรเบ้อร์ล้อหน้าขวาหัก โจทก์ต้องไปขออาศัยโทรศัพท์ในร้านพ่อค้าจีนแถวนั้นเรียกรถโกดังมาฉุดลากรถโคลิอัดไปเข้าอู่ซ่อม โจทก์ไปถึงที่ประชุมกรรมการบริษัท เกือบสิบสองนาฬิกา ลงนามในสมุดลงนามกรรมการ ไม่ทันได้ร่วมอภิปรายกิจการตามระเบียบวาระ ก็พอดีปิดการประชุม โจทก์ฟ้องว่าเนื่องจากกรณีนี้โจทก์ได้รับความเสียหายต้องจ่ายค่าฉุดลาก ค่าซ่อมรถ ขาดรายได้คือเบี้ยประชุมกรรมการ กับค่าที่ต้องเสีย

เงินเช่ารถแท็กซี่ไปกิจธุระในขณะรถของโจทก์เข้าอู่ซ่อมเป็นเวลาห้าวัน คิดเป็นเงินรวมทั้งสิ้นสามพันบาท ขอให้ศาลตัดสินให้จำเลยใช้เงินจำนวนนี้ และดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดครึ่ง ตั้งแต่วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๔๙๙ เป็นต้นไปจนถึงวันจำเลยใช้เงิน กับทั้งให้จำเลยเสียค่าฤชาธรรมเนียมแทนโจทก์ด้วย

จำเลยให้การแก้ฟ้องของโจทก์ว่า จำเลยได้พายเรือบตมาทางขวาตามวันเวลาดังฟ้องจริง โจทก์อยากเรียกจำเลยว่า "แม่ตุ่ม" ก่อน จำเลยจึงย้อนว่าเอาบ้างว่า "พ่อเผือก" ทั้งนี้ก็เนื่องจากความอัดอั้นที่สุมอกมานานแล้วที่เห็นโจทก์ขับรถยนต์โคลิอัดผ่านไปมาตามถนน ทรงวาดบ่อย ๆ โดยกางข้อศอกออกให้เป็นที่ระคายตา ขับรวดเร็วเหมือนจะรีบไปลงนรกคนเดียวก็ไม่ว่านี่ยังจะพาพวกเด็กเล็กแดงที่ยั้วเยี้ยถนนทรงวาดให้ถูกรถทับตายตามโจทก์ลงนรกด้วยเป็นฝูง ๆ ไม่คิดถึงความปลอดภัยของคนเดินถนน ถือตนว่าเคร่งต่อระเบียบการจราจรทางบก แล้วจะทำเมินเสียจากระเบียบการจราจรทางน้ำฉะนั้นหรือ ส่วนค่าเสียหายนั้นจำเลยไม่ต้องรับผิดชอบที่จะต้องใช้เพราะจำเลยไม่ได้ทำให้โจทก์เสียหายตรงไหนขอศาลได้โปรดยกฟ้องโจทก์ และให้เสียค่าฤชาธรรมเนียมแทนจำเลยด้วย

ตามทางพิจารณาของศาลนี้ รู้สึกว่าจำเลยออกจะชังคนขับรถยนต์ที่แล่นรถเร็วตามถนนทรงวาดทั่วไป และชังท่าทางของโจทก์โดยเฉพาะ แต่ศาลนี้ย่อมไม่ถือทรรศนะโดยเอกเทศเข้ามาพัวพันกับการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ปัญหาคือว่า "กฎหมายคืออะไร ?" ปัญหานี้มีขึ้นในศาลต่าง ๆ บ่อย ๆ บางทีก็ตอบกันได้เป็นที่ถูกใจ

อันว่ากฎหมายหรือประเพณีแห่งถลมรรคคือ เมื่อรถสองคันสวนกัน แต่ละคันต้องชิดซ้าย แต่กฎหมายหรือประเพณีของชลมารคคือ เมื่อเรือสองลำสวนกัน แต่ละลำต้องแล่นไปทางขวา ให้ซ้ายกับซ้ายหลีกกัน ตามคำให้การพยานจำเลยปรากฏว่าเมื่อน้ำท่วมถนน ถนนก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของทางน้ำ การจราจรบนทางนี้ต้องถือประเพณีการเดินเรือทะเล จำเลยจึงทำถูกประเพณีที่ให้ซ้ายหลีกสวนกับโจทก์ อนึ่งเล่าเรือกลไฟมีหน้าที่ต้องหลีกให้พ้นเรือพายเรือแจวและจำเลยก็ให้การประกอบว่ารถยนต์ของโจทก์ เมื่อแล่นตามทางน้ำนั้นมีสถานะเป็นดังเรือกลไฟการเสียหายอันใดเกิดขึ้นโจทก์จะโทษใครอื่นไม่ได้นอกจากตนเอง

แม้ว่าศาลนี้ออกจะลังเลใจอยู่มากก็ยังเห็นว่าข้อต่อสู้ของจำเลยมีสาระอยู่บ้าง กฎหมายทางบกว่าไว้อย่างหนึ่ง กฎหมายทางน้ำว่าไปอีกอย่างหนึ่งซึ่งตรงกันข้าม และดูเหมือนจะต้องตั้งมูลฐานว่าการแล่นไปมาทางน้ำ ต้องใช้กฎหมายทางน้ำเป็นที่รับกันว่าตามวันและเวลาเกิดเหตุเป็นคดีเรื่องนี้นั้น น้ำในถนนทรงวาดมีพอให้เรือแล่นได้ แท้จริงเรือของจำเลยก็แล่นมาได้ออกไกล ถ้าหากโจทก์สมัครจะใช้ทางนั้นในเวลาเดียวกันโจทก์จำต้องถือเคร่งตามระเบียบข้อบังคับซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายที่ทุกคนจำต้องรู้

โจทก์แก้ตัวอย่างภาษาเด็ก ๆ ว่ารถยนต์ของตนไม่ใช่เรือกลไฟ จึงไม่ควรถือว่าเป็นเรือ ศาลนี้เห็นว่าข้อนี้เปรียบไม่ยาก รถหรือเรือถ้าใช้เครื่องยนต์ก็ได้ชื่อว่ายานยนต์ แม้ยานยนต์ของโจทก์ไม่เหมาะสมกับทางน้ำก็อาจใช้ทางน้ำได้คล้ายกับเรือยนต์ในลางที ข้อสำคัญก็คือจะใช่เรือหรือไม่ก็ตาม ยานของโจทก์ได้ใช้ทางน้ำแล้ว

พยานโจทก์ผู้ชำนาญการสร้างทางหลวง ให้การว่าโดยที่ถนนหลวงถูกน้ำบ่าท่วมมีระดับสูงชั่วฤดูกาล จะถือว่าสูญภาวะแห่งความเป็นถนนหาได้ไม่ ถ้าขืนถือเช่นนั้นก็จะต้องถือว่าได้ตั้งบูรพบัญญัติ ที่น่าจะทำให้ ยุ่งยากถ้าหากว่าที่ ลุ่มในพระนครและธนบุรี ประสบอุทกภัยอย่าง พ.ศ. ๒๔๖๐ กับ พ.ศ. ๒๔๘๕ ประชาชนจำต้องอาศัยเรือพาย เรือแจว และเรือยนต์สัญจรในบริเวณน้ำท่วม น่าสงสัยว่าระเบียบการจราจรทางน้ำในเรื่องป้องกันเรือชนกัน การตามไฟในเวลากลางคืน การให้สัญญาณเสียงในเวลาหมอกลงฝนตกมืด ฯ ล ฯ มิต้องนำมาใช้บังคับในบริเวณน้ำท่วมหรือ กรณีในคดีเรื่องนี้ก็ทำนองเดียวกัน ความแปรปรวนแห่งธรรมชาติไม่พึงนำมาเป็นเครื่องทำลายหลักการความจริงที่ว่าบริเวณมีน้ำนั้น ครั้งหนึ่งเป็นแผ่นดินแห้ง ย่อมจะต้องแห้งอีกตามเดิมนั้นไม่สำคัญ พื้นดินอาณาเขตกว้างใหญ่ซึ่งเรารู้ว่าเป็นบกนั้น ในอดีตกาลก็ท่วมท้นด้วยน้ำทะเลและมหาสมุทร และน่านที่เคยเป็นทะเลและมหาสมุทรก็กลายเป็นแผ่นดินแห้งได้การที่จะอ้างว่านักขับขี่รถยนต์จักใช้ถนนทรงวาดไม่ได้เพราะในอดีตกาล กรุงเทพ ฯเป็นแดนทะเลก็ดูจะไกลเกินไป ปัญหาในทุกกรณีจึงขึ้นอยู่แก่ข้อเท็จจริง ก็ในคดีนี้เล่า บริเวณเกิดเหตุให้พิพาทกันตามวันเวลาในฟ้อง เป็นน้ำหรือเป็นพื้นแห้ง ตามทางพิจารณาปรากฏว่าบริเวณพิพาทเป็นน้ำซึ่งไหลขึ้นลงได้ อันน้ำขึ้นแล้วเมื่อลงก็ไหลสู่ทะเลหรือมหาสมุทร เป็นน่านเดินเรือทะเลของประเทศทั้งหลายที่มีนาวี ระเบียบประเพณีที่จำเลยอ้างนั้นไม่เฉพาะแต่ใช้เพียงประเทศไทยเท่านั้น ยังใช้บังคับการจราจรทางน้ำเพื่อความสะดวกและปลอดภัยของบรรดานาวาในโลกนี้

ชาติต่าง ๆ ย่อมไว้วางใจกัน และกันที่จะปฏิบัติตาม ระเบียบประเพณี โดยสุจริตและ ย่อมสู้เพื่อคงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ ที่หวงแหนอัน อาจเห็นได้ง่ายกว่า ความระหองระแหง จักอุบัติตามมาถ้ามีการยอมวางมือไม่ถือระเบียบ แม้แต่จะยอมให้แก่นักขับรถยนต์คนหน่วยหนึ่งของโลกิยชน ทางที่ควรนั้นโจทก์กับจำเลยน่าจะได้นำหน้าหม้อรถยนต์ค่อย ๆ ชนจ่อเข้ากับหัวเรือบต แล้วแต่ละคนบนแต่ละยานก็ประนีประนอมกันหนุง ๆ หนิง ๆ โดยสันติวิธี เช่นให้จำเลยกรุณาพายเรือหลีกไปทางขวาของรถโจทก์ แต่ต่างก็หาทำไม่ ไพล่ไปเบิ่นปากเสียงกันเสีย แม้ว่าจำเลยขาดหนึ่งไปจากพรหมวิหารสี่อันมี เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ศาลก็เห็นว่าจำเลยไม่มีความผิด ให้ยกฟ้องของโจทก์เสีย ให้โจทก์เสียค่าฤชาธรรมเนียมแทนจำเลยด้วย

(ลงชื่อ) นายถือ คัมภีร์ธรรม

ผู้พิพากษา

นายเจนจำ ยุกติศาสตร์

ผู้พิพากษา

ขนสีทอง

ฝนปลายพรรษากำลังกระหน่ำลงมาจั้ก ๆ ฟ้าลั่นเปรี้ยงปร้างเป็นระยะ ๆ ฟ้าแลบแปลบสว่างเป็นสีม่วงแล้วคำรามเปรี้ยงใหญ่ คล้ายได้ผ่าลงที่ไหนใกล้ ๆ บ้างแล้ว ขณะนี้ตาสาม สุขสบายกำลังถ่ายน้ำฝนจากตุ่มที่เปี่ยมน้ำไปใส่ตุ่มว่าง แกได้ยินเสียงสุนัขหอนมานานแล้ว และทุกครั้งที่ฟ้าดังเปรี้ยงเสียงหมาก็ร้องดังเอ๋ง เงียบเสียงเอ๋ง ก็เห่าให้เสียงขึ้นมาบนเรือน ตาสามถ่ายน้ำพลางฟังหมาครางและเห่ามานาน นึกรำคาญว่า หมาของใครที่ไหนมาพบอันใดแปลกประหลาดที่หน้าเรือนแกหรือไฉนจึงมาทนเปียกฝนเห่าอยู่ได้เป็นนาน ตาสามวางถังตักน้ำ เดินไปชะโงกดูทางบันไดลงดิน พอฟ้าแลบก็เห็นสุนัขตัวเล็ก ๆ ตัวหนึ่ง แสงฟ้าแลบส่องให้เห็นขนวาวเป็นทองไปทั้งตัว ตาสามพิศวง ก้าวลงบันไดไปนั่งยอง ๆ มอง หมานั้นตัวสั่นเพราะหนาว แต่กระดิกหางทำท่าเคลียแข้งขา แสงตาใสชวนสมเพช ตาสามเอามือลูบหัวมันก็ซุกเข้ามาหา ตาสามสงสาร ลองช้อนอุ้มดู มันก็ไม่ดิ้น ฟ้าแลบขนแปลบเป็นทองให้เห็นอีก ตามสามก็นึกชอบ อุ้มมันขึ้นบันไดพาเข้าใต้ชายคาเรือน เอาผ้าถูเรือนเช็ดมันจนแห้ง ต้องแสงไฟก็ยังเห็นขนเป็นสีทองอยู่นั่นเอง เป็นหมาตัวเมีย ตาสามเอาผ้าแห้งอีกผืนหนึ่งปูพื้นแล้วจับให้มันหมอบลงบนนั้น มันก็หมอบลง ตาสามออกจะสนใจในสุนัขขนทองตัวนั้นนัก รีบเข้าไปผลัดผ้า นึกไปพลางว่า เวลานี้ภรรยาก็ไปคอยเฝ้าท้องลูกสาวเสียที่ต่างจังหวัด กว่าทางโน้นจะคลอดบุตรก็คงอีกหลายวัน แกอยู่คนเดียวเปล่าเปลี่ยวอยู่ ได้หมาเป็นเพื่อนก็คงจะหายว้าเหว่ลงบ้าง

แต่งตัวเสร็จ แกออกมาที่หน้าระเบียงเรือน ก็ยังเห็นหมาหมอบอยู่ที่เก่า ขนแห้งแล้วก็ยังมีวาวทอง มองแกพลางมันกระดิกหางพลาง ตาสามนั่งลงข้าง ๆ เอามือลูบหัวพลางว่า "เอ็งมาจากไหน แถวนี้ไม่เห็นมีใครเลี้ยงหมาสีนี้ ไม่มีที่ไป มาอยู่กะข้าก็ได้" หมานั้นกระดิกหางถี่เบียดเข่าเคลียตาสามอย่างน่ารัก ตาสามอุ้มเอาแนบอกแล้วว่า "อยู่กะข้าเถอะนะ เอ็งชื่อไรหว่า ข้าตั้งชื่อให้ใหม่เหอะ ชื่อนางขนทองนิ ขนทอง" แกเรียกชื่อซ้ำอยู่สี่ห้าครั้ง มันก็รู้ว่ามันคือนางขนทอง ตาสามคิดว่ามันคงหิว จึงเข้าครัวคดข้าวใส่จาน มีปลาทูเหลืออยู่ในตู้ตัวหนึ่งก็เอาคลุกข้าวแล้วยกมาตั้ง เรียกนางขนทองให้กินมันก็กรากเข้ากิน แต่ไม่มีกิริยาตะกรุม–ตะกราม ทำให้ตาสามพอใจว่าน่าจะได้รับความอบรมมาดี

คืนนั้นแกปูผ้าให้นอนหน้ามุ้งของแก รุ่งเช้าเสร็จอาหารการกินแล้ว ตาสามเริ่มฝึกนางขนทองให้ไปให้มาให้นั่งให้นอน ขนทองทำตามสอนได้ทันใจแก แกก็ขยับหลักสูตรขึ้น มีโยนสิ่งของแล้วสั่งให้ไปคาบมาให้ มันก็ทำได้เร็วจนตาสามเข้าใจว่าคงได้รับการฝึกฝนอย่างนี้มา

ก่อนจนชินแล้ว ตาสามจึงสอนวิธีใหม่ คราวนี้แกโปรยสตางค์ไว้ตามลานบ้าน แล้วสอนให้นางขนทองคาบมาส่งให้ที่บันได มันก็ทำได้ดังใจอีก ขณะนี้ตาสามก็คิดทะลุปรุโปร่งไปได้ว่า ต่อไปนี้นางขนทองไปเห็นสตางค์ของใครหล่นที่ไหน มันคงคาบมาให้ แต่สตางค์ค่ามันยังน้อย สอนให้มันคาบธนบัตรมาให้เสียด้วยทีเดียวเถิด คิดแล้วแกก็เอาธนบัตรชนิดต่าง ๆ มาให้นางขนทองดู สอนว่านี่ธนบัตร เอากระดาษมาเทียบกับธนบัตร สอนว่านี่ไม่มีค่า ไม่ใช่ธนบัตร แกสอนนางขนทองให้เลือกเก็บเฉพาะธนบัตรมาให้แกเท่านั้น คะเนว่านางขนทองรู้บทเรียนแล้ว แกก็เอาเศษกระดาษบ้าง ธนบัตรบ้างเที่ยวโปรยไว้ตามลานบ้าน แล้วแกมานั่งที่ขั้นบันไดเรือน สั่งให้ขนทองไปเลือกคาบธนบัตรบรรดาที่ตาสามโปรยไว้ได้มาจนหมด ไม่ขาดสักฉบับเดียว และไม่มีเศษกระดาษให้มันหลงตาคาบมาด้วยเลย

หลายวันล่วงมา บทเรียนที่ให้ขนทองคาบสตางค์และธนบัตรที่ตาสามโปรยไปตามถนนหนทางก็เป็นที่ทราบซึ้งแก่มันทุกอย่าง กลับถึงบ้านวันหนึ่ง ตาสามอุ้มขนทองขึ้นกอดจูบแล้วว่า "เกิดมาไม่เคยเห็นหมาอะไรฉลาดอย่างเอ็ง ข้าหวั่น ๆ อยู่แต่ว่าถ้ายายหุ่นกลับมา เอ็งก็จะอยู่กับข้าไม่ได้ เมียข้าไม่ชอบหมา"

พูดขาดคำขนทองก็ดิ้นหลุดออกจากกอด ตีนถึงดินแล้วก็เดินหางจุกก้นออกไปห่างแล้วหันมามองตาตาสามปริบ ๆ ตาสามนึกในใจว่า ท่าทางมันรู้ภาษาคน แกจึงพูดว่า "หมาโง่ ๆ เมียข้าไม่ชอบ ฉลาดอย่างขนทองยายหุ่นก็จะตื่นไปเสียอีก มามะ ขนทองดีดี"

ขนทองแกว่งหางช้า ๆ แล้วก้าวเข้าหา

"เอแฮะ ท่าเอ็งเหมือนจะเข้าใจคำพูด ผ่าเถอะวะอยากให้เอ็งพูดได้นัก"

ขนทองกระโดดขึ้นบันไดไปขดตัวนอนบนเก้าอี้ "อยากให้พูดก็พูด"

"อยากซี" พูดแล้วตาสามก็กระโดดโหยง จากนั่งเผ่นขึ้นไปพังพาบบนโต๊ะ เหลียวดูรอบตัวพลางเอานิ้วไชรูหูสั่นหัวแล้วจึงจ้องขนทอง "หูฟั่นเฟือนไปหรือไงหว่า ได้ยินคล้ายใครพูด"

"ได้ยินจริง ๆ นี่" หมาพูด "ตาว่าอยากให้หนูพูด หนูถึงว่าอยากให้พูดก็พูด"

ตาสามเผ่นถอยหลังจากโต๊ะลงไปนั่งยอง ๆ กับพื้น ตากลมโต ร้องเสียงสั่นว่า "ต้องตั้งสติไว้" ตาที่โตนั้นค่อยหลิ่วลงจ้องขนทองซึ่งนอนเฉยอยู่บนเก้าอี้ แล้วแกว่า "ไหนว่าใหม่ซิ"

"อยากให้พูดก็พูด"

"อัศจรรย์แล้วโว้ย ยังไงเป็นไปได้ยังงี้"

"ยังงี้ยังไง ว่าอยากให้พูดก็พูด"

"ทำไมถึงอุบนิ่งไว้เป็นนาน ทำไมไม่บอกเสียแต่ก่อนนี้ว่าพูดได้"

"ตาไม่ได้ถามหนูนี่"

"เอ็งก็เล่นเอาเปรียบข้าซี ปล่อยให้ข้าพร่ำสอนมาทั้งกลางวันกลางคืนตั้งนาน เอ็งก็อุบนิ่งไม่เอ่ยสักคำ ทำไมทำยังง้าน"

"ไม่รู้ได้ รู้แต่ว่าพอตาว่าอยากให้หนูพูดได้ ในแวบเดียวก็พูดได้เลย"

"แต่หมาพูดได้นี่มันพิลึกกึกกือไม่ใช่หรือ"

"ไม่ทราบ แต่ที่ตามาพูดกับหนูทุกวันมันจืดจำเจ เปลี่ยนเป็นให้หนูพูดด้วยดีไหมล่ะ"

"พูดก็ถูก มีเพื่อนพูดด้วยก็ไม่ว้าเหว่ แต่เราต้องนึกดูให้ดี" ว่าแล้วตาสามก็นิ่งหลับตานึก ครู่ใหญ่จึงลืมตาว่า "ได้การ"

"ยังไง"

"เราต้องระวัง"

"ระวังอะไร"

"ข้าเคยสำนึกมาแล้ว ใครทำอะไรไม่ระวังเป็นเข้าร้ายทุกที เพราะงั้นเราต้องระวัง"

"ก็ระวังอะไรเล่า"

"ต้องคิดดูก่อน เมื่อข้าลงได้ตั้งใจว่าจะต้องระวังแล้วก็ต้องคิดถึงอะไรนั่นที่จะต้องระวังมัน"

"ฟังยาก"

"ถูกแล้ว" ตาสามว่า "เพราะฉะนั้นเราจึงต้อง ง่าต้อง..."

"ระวังใช่ไหม"

"ถูกแล้ว ถูกเผง หนูเป็นหมาที่ฉลาดจัง ไหนขอให้ตรองเดี๋ยว"

กาลล่วงมาได้หลายวัน ปัญหาเรื่องระวังอะไรได้ผลดังนี้ ตาสามจะต้องระวังไม่ให้ใครรู้ว่า หมาของแกพูดได้ จะให้ได้ผลแกต้องกันคนไม่ให้เข้าใกล้ขนทอง แกห้ามขนทองไม่ให้พูดขึ้นต่อหน้าคนอื่น พูดได้แต่เมื่ออยู่กับแกเท่านั้น ขนทองก็ยอมตกลง

โดยที่มีเพื่อนคุย ตาสามจึงไม่ได้ออกไปเที่ยวเตร่ การสนทนากันนั้นทำให้ขนทองเกิดความรู้ความสนใจมากเข้า คราวหนึ่งตาสามเอ่ยคำว่า รัฐสภา ทันใดนั้นขนทองก็ถามว่า

รัฐสภาคืออะไร ตาสามบรรยายวิธีปกครองระบอบประชาธิปไตยตามความเข้าใจของแก ถึงตอนพรรค ตาสามอธิบายว่าการเมืองต้องมีพรรคสองพรรค พรรคในกับพรรคนอก พรรคในเป็นรัฐบาลคอยเขียนกฎหมายออก

"พรรคนอกทำอะไร"

"พรรคนอกคอยค้านพรรคใน"

"ฟังดูช่างยุ่ง"

"ถึงยังงั้นก็ต้องปล่อยให้มันยุ่ง ถึงจะเป็นประชาธิปไตย"

"พรรคในทำงานแต่เขียนกฎหมายออกมาเท่านั้นหรือ"

"ไม่ใช่เท่านั้น มันไม่ง่ายอย่างนั้น บ่อยเที่ยวที่พรรคในต้องโต้เถียงกับพรรคนอก แล้วพรรคนอกพยายามล้มโครงการของพรรคใน ใช้เวลาโต้แย้งกันจนพรรคในแทบไม่มีเวลาเขียนกฎหมายออก"

"ทำยังงั้นทำไม"

"การเมืองเขาทำกันยังงั้น"

"ชอบกล เลิกพูดเรื่องนี้กันที เอาเรื่องใหม่" ขนทองตัดบท

การสนทนาได้ปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำมา จนถึงวันหนึ่งตาสามเองตรองเห็นว่า มีสุนัขวิเศษอย่างนี้เป็นโอกาสที่จะทำให้เกิดประโยชน์ยิ่ง เย็นวันหนึ่งแกจึงชวนขนทองให้ตามแกไปสู่ร้านเหล้าซึ่งแต่ก่อนนี้แกเคยมาเป็นขาประจำ เลือกได้โต๊ะว่างตัวหนึ่งแล้วก็ไปนั่งม้าใกล้โต๊ะว่างตัวนั้น ชี้ให้ขนทองหมอบใกล้ ๆ เท้าแก นึกในใจว่า ไม่ช้าเพื่อน ๆ ในโรงเหล้าคงเอ่ยถึงหมาของแกบ้าง

จริงดังคาด ตาแคบทักตาสามว่า สบายหรือ แล้วก็ถามว่า ไปได้หมามาจากไหน ปราศรัยกันสักครู่ก็ถึงขั้นที่ตาสามอวดความฉลาดของขนทอง ตาแคบไม่เชื่อ ท่าที่ไม่เชื่อผสมกับความมึน ทำให้เพื่อน ๆ อีกหลายคนในโรงเหล้าเอาใจใส่ ตาแคบยกถ้วยเหล้ามาร่วมโต๊ะตาสาม นั่งม้าข้าง ๆ กัน ขึ้นเสียงสูง คนในร้านเหล้าอีกสองสามคนที่รู้จักตาสามกับตาแคบ คิดว่าท่าจะได้ดูการวิวาท ต่างก็ยกถ้วยเหล้ามายืนบ้างนั่งบ้าง ฟังดู

"ข้าว่าไม่มีหมาที่ไหนฉลาดเกินอ้ายตูบ" ตาแคบว่า "ไม่มีเสียหละ พนนกันก็ได้"

"ฉลาดยังไง" ตาสามถาม

"ฉลาดซี ข้าเห็นมากับตา อ้ายตูบตัวเดียวเท่านั้นทำได้ เจ้าของเขาเอาสตางค์ขนาดต่าง ๆ วางไว้ห่าง ๆ สั่งให้ไปคาบอันราคาเท่าใดก็เอามาให้ถูก"

"ถ้าขนทองของข้าทำได้ล่ะ" ตาสามว่า

"พนันกันก็ได้ ข้าว่าไม่มีหมาไหนฉลาดเท่าอ้ายตูบ"

"อยากลองนัก" ตาสามว่า

"ไม่กล้าล่ะซีวะ คุยว่าหมาของตัวฉลาดไงไม่อวดอะไรบ้างล่ะหว่า"

ตาสามทำเสียง อ่อย ๆ "ฉลาดน่ะมันฉลาด แต่จะทำอย่างเอ็งว่าได้หรือไม่ก็ไม่รู้"

"งั้นเอ็งก็คุยโวเท่านั้นเอง พอท้าพนันก็หัวหด"

ตาสามทำเป็นใจป้ำ "ลองดูสักสิบบาทเถอะรึ"

"ยี่สิบก็ได้" ตาแคบท้า

"เอาเพียงสิบบาทเถอะ" ตาสามพูด ทำท่าลังเล แต่ก็ควักธนบัตรออกมาวาง ตาแคบก็ควักของตนออกมาวาง ตาสามรวมธนบัตรสิบบาทสองฉบับส่งฑิตหล่อซึ่งอยู่ตรงข้ามบอกว่า "เก็บไว้จ่ายข้างชนะ"

ตาสามควักสตางค์ออกจากกระเป๋า เห็นมีสตางค์ยี่สิบสตางค์สิบอย่างมีรูกลางอยู่สองชนิด ก็ขอให้เพื่อน ๆ ช่วยให้ยืมสตางค์ ได้ชนิดสตางค์ไม่มีรู ราคายี่สิบห้า สิบ ห้า สตางค์รวมเป็นห้าชนิด ขณะนั้นขนทองนั่งชันขาหน้า ทำท่าเหมือนเตรียมพร้อมอยู่แล้ว ตาสามทำเป็นสอนให้สุนัขรู้จักค่าของสตางค์ชนิดต่าง ๆ ซึ่งมันรู้จักดีแล้ว แต่ท่าทางของตาสามได้ทำให้คนที่ล้อมดูขันไปตาม ๆ กัน ครั้นขนทองทำท่าว่าเข้าใจแล้ว ตาสามก็มอบสตางค์ให้ตาแคบนำไปวางห่างวงพนันสามวาแล้วกลับมานั่งที่เก่า

ตาสาม "ขนทองคนดีไปคาบสตางค์ห้าไม่มีรูมาให้ที"

ขนทองแหงนฟังจบแล้วก็ลุกยืนสี่ตีน ก้าวเรียบ ๆ ไปถึงแนววางสตางค์ เอียงคอชายตาดูสตางค์ที่วางเรียงกันอยู่ห่าง ๆ แน่แก่ใจแล้วก็เอาเล็บสะกิดสตางค์อันนั้นขึ้น พอพ้นขอบพ้นพื้นให้คาบได้ก็งับเอามาใส่ในมือตาสามซึ่งแบคอยอยู่ แกชูให้เห็นรอบ ๆ แล้วว่า "ทีนี้ไปคาบเหรียญสลึงมา" ขนทองก็คาบมาให้ถูก ทำให้คนทั้งโรงเหล้าเงียบอึ้งไปด้วยความพิศวง เหลือสตางค์อีกสามอัน ตาสามบอกให้ตาแคบบอกขนทองจะให้คาบอันไหน มันก็ไปคาบมาได้

ถูกต้องตามสั่งจนหมด เสร็จแล้วทิดหล่อก็มอบธนบัตรยี่สิบบาทให้ตาสาม แม้กระนั้นทุกคนก็ยังอึ้งอยู่เหมือนถูกบีดปาก หลายคนรู้สึกอัศจรรย์จนสยองขน ตาสามเป็นคนเอ่ยสั่งเหล้าโรงเลี้ยงเพื่อนฉนละกึ๊ง ตาแคบรับถ้วยเหล้าแล้วถือไปนั่งอีกโต๊ะหนึ่งต่างหาก ท่าทางขรึมอยู่ พอเหล้าโรงเกลี้ยงถ้วยแล้วก็ลุกขึ้นร้องว่า "กล้าดีลองพนันกับหมาฝรั่งไหมล่ะ ทิดสาม"

"พนันยังไง"

"ไม่รู้หละ ถ้าหมาฝรั่งทำยังไง หมาเอ็งต้องทำตามอย่างได้"

"อือ" ตาสามพูดพลางก้มถามขนทอง "แข่งขันกับหมาฝรั่งได้ไหม"

"หนูก็ชนะเด็ด"

มีหลายคนเหลียวเลิ่กลั่ก ตาสามหัวเสีย ทิดบ่ายปากเปราะร้องว่า "เสียงใครพูด"

ตาสามรีบอุ้มขนทองพาออกนอกร้านเหล้า เหลียวบอกว่า "เสียงแมวน่ะ วิ่งไปนู่นแน่ะ"

ถึงบ้าน ตาสามก็ตั้งต้นเทศน์

"หนูลืมไป ตาอยากถามหนูนี่ อย่าถามซีจะได้ไม่ตอบ"

ในที่สุดถึงกำหนดวันเวลาพนันแข่งขันความฉลาดของหมา ที่แข่งขันเป็นสนามหญ้าหน้าบ้านของคหบดีมีทรัพย์ผู้หนึ่ง ชื่อคุณมี ทรัพย์มาก ในฐานที่ตาแคบเป็นคนทำสวนดายหญ้าของนายมี ทรัพย์มาก ผู้เลี้ยงสุนัขอัลเซเชี่ยนที่ฝึกไว้อย่างฉลาด ตาแคบจึงขอความกรุณาเอาหมาของคุณมีแสดงวิทยวุฒิ คุณทรัพย์มากอยากจะอวดหมาของตนอยู่แล้วก็เลยเห็นเป็นโอกาส ถึงเวลาพวกนักเลงเหล้าในร้านที่ทิดแคบแพ้ก็พากันไปพร้อมเพรียง เดิมพันคราวนี้เขยิบขึ้นไปเป็นร้อยบาท ฝ่ายตาสามวางเดิมพันทั้งร้อย ฝ่ายตาแคบมีคนที่เคยได้ยินกิตติศัพท์ความฉลาดของหมาอัลเซเชี่ยน ต่างก็รวบรวมเงินกันเข้าวางเดิมพันร้อยบาท เงินสองร้อยบาทนี้ต่างเห็นชอบพร้อมกันมอบให้คุณมีถือไว้เพื่อให้แก่ผู้ชนะ

ตาสามซื้อริบบิ้นแพรเหลืองทองแถบใหญ่ผูกคอขนทอง ทำเป็นโบใหญ่งามรับสีขน แกอุ้มลงจากรถสามล้อเดินเข้าบริเวณบ้านคุณมีก่อนกำหนดเวลาแข่งขันไม่นานนัก

ครั้นเห็นตาสามกับสุนัขเข้าไปถึง ตาแคบก็หันมาว่า "เริ่มละนะ" ตาแคบเห็นตาสามพยักหน้า แกก็เข้าไปยกมือไหว้นายมีผู้นั่งเก้าอี้อยู่ข้างสนาม หมามีชื่อว่ากู๊ดด๊อกก็นั่งลิ้นห้อยหอบอยู่ข้าง ๆ กล่าวว่า "ประทานได้ลงมือเถิดคร๊าบ"

การแข่งขันครั้งนี้ตาสามไม่รู้ว่าจะแข่งอะไรบ้าง ยังไม่รู้ว่าขนทองของแกจะต้องทำอันใดบ้าง แต่แกก็วางใจในขนทองของแกอย่างเด็ดขาด ตาแกกับขนทองจึงคอยจ้องดูว่า หมาฝ่ายโน้นจะสำแดงอะไร

คุณมี ทรัพย์มาก เดินมากลางสนาม เจ้ากู๊ดด๊อกกี้ก็ตามติดมายืนข้างขวา คุณมีบอกให้นั่งยกสองเท้าหน้า มันก็ทำตาม ให้นอนมันก็นอน ให้กลิ้งมันกลิ้ง ให้เห่ามันเห่า ให้วิ่งรอบตัวนายมีมันวิ่ง ไล่ให้มันไปขอบสนามมันไป บอกให้มันวิ่งข้ามหัว มันก็ข้ามหัวนายมันไป กะระยะยาวราวห้าวา ให้มันกระโดดยาวมันก็กระโดดยาวได้เกินกว่ากะ เสร็จแล้วนายมีว่า "เอ้า หมาไทยทำอะไรได้บ้าง"

ตลอดเวลาที่หมาฝรั่งกำลังทำท่าต่าง ๆ นั้น ตาสามกระซิบถามขนทองว่า ทำได้หรือไม่ ขนทองก็พยักหน้าเรื่อย ๆ ครั้นได้ยินคำท้าของผู้เลี้ยงหมาฝรั่ง ตาสามก็พาขนทองออกไปกลางสนาม เคยเห็นเจ้าด๊อกกี้ทำอย่างไร แกก็สั่งขนทองให้ทำอย่างนั้น แต่ตอนกระโดดสูงนั้นตาสามทำวิตถารกว่านายมีแกเอาสองมือจับสองปลายไม้เท้า แล้วยกขึ้นชูขวางไว้เหนือหัวสั่งให้ขนทองกระโดดข้ามไม้ ซึ่งมีระยะสูงกว่าหัวนายมีที่ด๊อกกี้ได้กระโดดข้าม ขนทองไม่ต้องวิ่งไกล ย่อตัวอยู่ใกล้ ๆ นั่นเอง คะเนได้ท่าแล้วก็กระโดดเหมือนเหาะข้ามไม้เท้าไปได้ คนดูปรบมือกราว ตอนกระโดดยาว ตาสามกะระยะให้ยาวกว่าห้าวาอีกมาก ขนทองก็ไม่ต้องวิ่งอีก งอตัวลงแล้วกระโดดแผลวไปคล้ายบิน เกินระยะที่กะให้อีกหลายศอก เพียงเท่านี้ตาสามก็ควรชนะพนันแล้ว แต่ตาแคบยังดื้ออยู่ กล่าวว่า "มาลองกันอย่างอื่น"

ตาสาม "ลองกันไม่รู้จักจบสิ้นก็แย่เอาอีกตั้งเดียวหนา"

ตาแคบพยักหน้าตกลง แล้วแกเข้าไปยกมือไหว้พูดซุบซิบกันสักครู่ นายมี ทรัพย์มากก็พยักหน้าแล้วเรียกคนใช้มาสั่ง คนใช้หายเข้าไปในตึกสักครู่ก็ถือหมวกเสื้อกับลูกหนังออกมาส่งให้นาย คุณมีเอาของสามสิ่งนี้กองกลางสนาม แล้วสั่งให้ด๊อกกี้ไปคาบหมวก มันก็คาบมาให้ ให้คาบเสื้อก็คาบมา ให้ไปเอาลูกหนังมันก็ไปเอาตีนเขี่ยมาให้ เสร็จการแสดงของหมาฝรั่งเพียงนี้แล้ว คุณมีก็เอาของสามสิ่งนี้ไปวางที่เก่าพยักหน้าให้ตาสามลงมือ

ตาสามไม่ใช้วิธีสั่งครั้งหนึ่งหมาก็ทำตามครั้งหนึ่ง แกสั่งรวดเดียวแล้วแถมพิศดารกว่าแกว่า "ขนทองคนดี ฟังนะ จำให้ดีนะ ไปคาบหมวกมาไว้ที่นี่ แล้วไปคาบเสื้อมาแล้วกลับไปอุ้มนะ ไปอุ้มลูกหนังมา เสร็จแล้วคาบเสื้อไปส่งคนใช้คนเมื่อกี้ แล้วกลับมาคาบหมวกไปประหัก

ชิณคุณมีท่านแล้ววางไว้ข้าง ๆ แล้วกลับมาเอาลูกหนังนี่ปาหน้าคนที่จะแพ้พนันเรา ไป ขนทอง คนดี”

ขนทองไปทำตามคำสั่ง คาบหมวกคาบเสื้อมาให้ แล้วกลับไปอุ้มลูกหนังเดินสองตีนหลังมาวาง เสร็จแล้วคาบเสื้อไปวางบนตักคนใช้ที่นั่งขัดสมาธิยิ้มดูอยู่ ขนทองกลับมาคาบหมวกไปถึงเก้าอี้หวายที่นายมีนั่ง มันเวียนขวาครบสามรอบแล้วปล่อยหมวกลงตรงหน้า เหลืออีกอย่างเดียว ขนทองวิ่งกลับมาอุ้มลูกหนังเดินสองตีนหลังตรงไปยังตาแคบ แล้วมันก็ทุ่มลูกหนังใส่หน้าคนฮากันครืน คุณมีก็มีใจเบิ่นนักกีฬา ตบมือหัวร่อร่าเริงและชมว่าหมาขนทองฉลาดนัก พร้อมกันนั้นก็มอบธนบัตรสองร้อยบาทให้ตาสาม

คืนวันนั้น ตาสามกำลังอ่านหนังสือพิมพ์ให้ขนทองฟัง แกได้ยินเสียงคนเรียก จึงไปเบิ่ดประตูบันไดออก นายมี ทรัพย์มาก ก็ขึ้นบันไดมา “คุยกับใคร” เขาถาม

“ผมอ่านหนังสือพิมพ์อยู่คนเดียว ภรรยาไปเฝ้าท้องลูกสาว มันเหงานัก ผมเลยอ่านดัง ๆ เอาเสียงเบิ่นเพื่อน”

นายมีกวาดตามองไม่เห็นใครอีกก็นั่งลง เริ่มว่า “ฉันตั้งใจเด็ดขาดที่จะซื้อหมาตัวนั้นให้ได้ อย่าปฏิเสธเบิ่นอันขาด เท่าไรบอกมา”

ตาสามมองขนทอง ๆ ก็จ้องตาตาสามเขม็ง ตาสามเห็นแสงตาหมาแล้วแทบสะอื้น ตกลงใจเด็ดขาดว่าไม่ขาย แต่บอกว่า “ห้าล้านบาท”

ตาสามคิดว่าคงไม่มีใคร แม้แต่คุณมีก็ไม่บ้าพอที่จะเสียเงินเท่านั้นซื้อหมา แต่ตาสามไม่ได้เฉลียวถึงว่า มันเบิ่นเงินมากมายปานใด แต่ขนทองนั้นได้ยินเสียแล้วว่าจะขายตัวไปห้าล้านบาท มันจึงสะบัดหน้าลุกเดินไปหมอบอยู่มุมห้อง

“มานี่ขนทอง” ตาสามเรียก

“ไม่ไป หนูไม่ยอมให้ขายหนู”

คุณมีนั่งอึ้ง กลืนน้ำลายสามอึกแล้วร้องว่า “เอ๊ะเสียงอะไร”

“เสียงอะไรไหน” ตาสามกลบเกลื่อน “อ๋อ มีแมวข้างบ้านนี้ตัวหนึ่งเสียงเหมือนผู้หญิง”

“ฉันได้ยินผู้หญิงข้างในเรือน”

“อ๊ะฮ๊า เมียไม่อยู่หน่อยก็เอาผู้หญิงมาซ่อน อาไร้ อายุก็ปานนี้แล้ว”

„คุณมีผมเสียใจ ที่จะต้องเชิญคุณไปจากบ้านผม หมาผมก็ไม่ขาย”

คุณมีสะดุ้งแต่ไม่ได้โต้ตอบ หันหลังลงบันไดไปโดยเร็ว

ตาสามเดินไปหาขนทอง "เอ็งทำความแล้ว"

"ตาอยากขายหนูทำไมล่ะ" ขนทองว่า น้ำตาหยดแหมะ ๆ

"อีตามีโกรธพี่ดเพี้ยดไป ถ้าไปเที่ยวทำปากโบ๋ง ยายเมียกลับก็บ่นเลยเรา"

"ขายเมียตาเสียซี"

"ขายคนได้หรือ มันผิดกฎหมาย"

"ขายหนูไม่ผิดหรือ"

"บอกว่าไม่ขาย ไม่อยากขาย"

"ถ้าอยากก็ขายได้ ไม่ใช่เหรอ"

"บอกว่าจะไม่ขาย ยังไม่เชื่อคำกันบ้างหรือ" คืนนั้นตาสามพยายามอยู่นานกว่าขนทองจะนอนลงได้ "ดึกแล้วนอนเถอะ ขนทอง"

ขนทองครวญว่า "ถ้าหนูเป็นคน ตาก็ขายหนูไม่ได้"

"อย่าบ่นไปหน่อยเลย ข้าอยากให้เอ็งเป็นคนเหลือเกิน ความยุ่ง ๆ มันจะได้หมดเสียที"

เปิดประตูมุ้งเช้ารุ่งขึ้น ตาตาสามแทบถลน เมื่อแลเห็นเด็กหญิงอายุราว ๑๔–๑๕ ปี นอนเปลือยอยู่ต่อหน้า "เฮ้นี่มาจากไหนกัน"

ยุวดีนั้นลืมตาตื่น หลังมือขยี้ตาครู่หนึ่ง จึงลืมตาได้ "สวัสดีค่ะ ตา"

ตาสามสะดุ้ง เสียงนั้นคือเสียงขนทอง "นี่กลายเป็นคนไปแหลว"

ขนทอง "ค่ะ ทีนี้ขายหนูไม่ได้แล้ว หนูเป็นคนแล้ว ตาอยากให้หนูเป็นคนก็เป็นได้จริง มีมือมีนิ้วขยับได้สบายดีจริง" ว่าแล้วก็ลุกขึ้นทำท่าลิงโลด

"เดี๋ยว เดี๋ยว นั่งลงก่อน" ตาสามห้ามแล้วรีบไปค้นเสื้อผ้าของภรรยามาโยนให้ "แต่งตัวเสียก่อน"

เช้าวันนั้นตาสามสบายใจได้ลูกมือช่วยหุงหาอาหาร กินข้าวเช้าแล้วแกสั่งขนทองซึ่งได้ชื่อใหม่ว่า สีทอง โดยที่มีผิวเหลืองงามให้เฝ้าบ้าน ตัวแกพกธนบัตรไปหลายสิบบาทลงเรือนไป

ขณะที่ตาสามกำลังเดินแสวงซื้อเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัว มุ้ง ผ้าห่มสำหรับสีทองนั้น สีทองไม่ได้รับคำสั่งให้เก็บตัวก็ลงเดินเล่นตามลานบ้าน เก็บดอกไม้มานั่งชมที่บันไดเรือน เพื่อนบ้านใกล้เคียงกับคนเดินผ่านไปมา เห็นที่บ้านตาสามมีหญิงงามนั่งอยู่หน้าเรือน ก็กระซิบบอกกันต่อ ๆ ไป จนถึงขนาดที่ตาสามหอบหิ้วของเดินกลับจวนถึงบ้าน มีเพื่อนที่ทะลึ่ง ๆ แอบเข้ามาเคาะว่า "แอ้! เลี้ยงต้อยไว้หรือ เพื่อนเอ๋ย" ในแวบเดียวตาสามก็นึกว่าสีทองทำความแล้วแกรีบสาวเท้าไปบ้าน

"มันแซ่ไปทั้งเมืองแล้ว สีทอง ว่าข้าเลี้ยงต้อย" ตาสามเริ่มเทศน์ "เวลาข้าไม่อยู่เอ็งท่าจะเที่ยวอวดโฉมใหญ่ซี"

"เลี้ยงต้อยอะไรตา อวดโฉมยังไง"

"ไปเที่ยวเดินให้ใครเห็นหรือเปล่า"

"หนูเดินเล่นข้างล่าง แล้วนั่งที่บันไดเรือน ตาไม่ห้ามไม่ใช่เหรอ"

"ลืมห้ามไป"

"แล้วจะมาเอาผิดกะหนูยังไง"

ตาสามอึ้งไป แต่อย่างไรก็ตามแกต้องแก้ให้หลุด กินข้าวเย็นแล้ว พอพลบแกจะต้องไปร้านเหล้า เพราะเสียงอกุศลมันออกจากคนกินเหล้าเร็วกว่าที่อื่น

เมื่อตาสามเลี้ยวมุมถนนจะไปโรงเหล้าเวลาโพล้เพล้นั้น ได้ประชันหน้ากันเข้ากับนางหุ่น สุขสบาย มือซ้ายถือชะลอม มือขวาถือกระเป๋าหนัง ตาสามกระโดดถอยหลัง "แม่หุ่นจะกลับมาก็ไม่บอก"

แม่หุ่นวางของทั้งสองมือ ยกขึ้นท้าวเอวแยกเขี้ยวว่า "ตาเฒ่าหัวงู"

"เรื่องอาไร"

"พอแม่ให้หลังก็ตัณหากลับ"

"สบถให้ก็ได้ ไม่ได้ทำอะไรทุจริต มีแต่ ..."

"อ้า รับแล้วซี" นายหุ่นว่า "ขนของไป คนหิ้วมาบ่าจะหลุดเสียแล้ว"

"ถ้าบอกล่วงหน้าก็ไม่ลำบากเลย"

"จะต้องบอกทำไมกัน ปุบปุบมาไม่ได้หรือ เอ๊ มายืนขวางทางเขาทำไม หลีกไป"

"ไปก็ไปเหอะ" ตาสามพูดอย่างสิ้นศรัทธา สองมือปล่อยของลงดิน ตามองตามเมียไป "จะฟังคำคนซื่อเล่าสักหน่อยก็ไม่ได้"

แกยืนยุ่งใจคนเดียวเป็นครู่ใหญ่ พอนึกขึ้นได้ว่าลีทองอยู่ทางบ้านไม่ทันเตรียมตัว แกก็ฉวยกระเป๋ากับชะลอมรีบจ้ำตามภรรยาไป

บนเรือนมืด ยังไม่ได้ตามไฟ ตาสามขึ้นบันไดโผล่เข้าประตู ก็เห็นภรรยานั่งสะอื้นอยู่ "เมื่อแรกคิดว่าคนในร้านเหล้ามันเย้าเล่น มาก็ได้เห็นกะตา"

"เห็นหรือ"

"แน่ะ รับซีแมะล่ะ ไม่รับได้หรือ นั่นเสื้อผู้หญิง นั่นผ้าถุงซื้อใหม่ ๆ"

ตาสามโมโหตัวสั่น คำรามว่า "แล้วแกไปทำอะไรมัน"

"มันดันเข้าไปอยู่ในเรือนฉันทำไม ฉันก็จิกหัวมันตบล่ะซี ไม่ย่ามใจเลย มันโดดออกหน้าต่างไปได้" พูดแล้วก็สะอื้นอยู่ฮั่ก ๆ

"บ้านนี้เป็นของกู กูจะบอกมึงตามจริง มึงไม่อยู่ มีหมาหลงมาอยู่ แล้วมันพูดได้ แล้วมันกลายเป็นคน มึงจะเชื่อกูหรือไม่ ตามใจมึง กูจะไปตามหามัน" พอขาดเสียงก็มีแสงสว่างวูบทางบันไดเรือน สองตายายมองเห็นร่างสาวค่อย ๆ ลอยขึ้นสูงช้า ๆ โบกมือไปมาพลางว่า "ฤทธิ์สาปสิ้นแล้ว ฉันลากลับสวรรค์หละ ตาจ๋า สวัสดี"

กระตู้วู้

ข้าพเจ้านั่งรออาหารเช้าอยู่ในห้องรับประทาน สำรับยังไม่เสร็จ จึงอ่านหนังสือพิมพ์ไปพลาง ๆ ได้ยินเสียงสายนาฬิกาที่แขวนกับเสื้อชั้นนอกของข้าพเจ้าในห้องแต่งตัวดังกริ๊ก ๆ ข้าพเจ้าตะโกนถามเข้าไปว่า

"ใครล้วงกระเป๋าเสื้อ ?"

"ฉันเองค่ะ" แม่สินภรรยาข้าพเจ้าตอบ

ข้าพเจ้า "ล้วงสตางค์ซีท่า สตางค์ฉันหายบ๊อย–บ่อย"

แม่สิน "เปล่าค่ะ คอยระแวงดีนัก เดินไปโดนเสื้อเข้าหน่อยก็รู้ด้วย"

ข้าพเจ้าว่าอ้อในคอแล้วก็อ่านหนังสือพิมพ์ต่อไป

กำลังเพลิน ภรรยาข้าพเจ้าเข้ามาในห้อง ถามว่า

"คุณพี่เอาจดหมายของดิฉันไปทิ้งไปรษณีย์ให้หรือเปล่า ?"

ข้าพเจ้าลืมสนิท เมื่อวานนี้เจ้าหล่อนฝากจดหมายให้ข้าพเจ้าไปใส่ตู้ไปรษณีย์ ๒ ฉบับ เก็บลืมไว้ในกระเป๋าเสื้อนั่นเอง จะบอกว่าลืมเกรงอารมณ์หล่อนจะไม่ดี เพราะวันนี้ข้าพเจ้าต้องการจะกลับบ้านดึกสักหน่อย จึงตอบว่า

"ทิ้งเสร็จแล้ว ตั้งแต่เมื่อวานนี้แน่ะ"

ภรรยาข้าพเจ้าเม้มปากเหมือนจะทำหน้าเหย แต่แล้วกลับทำตาโต พูดว่า

"ทิ้งแล้วจริง ๆ หรือคะ ?"

"จริง"

"ต๊าย !"

"ทำไม ?"

แม่สิน "ฉันพึ่งนึกขึ้นมาได้ ต๊ายเอาหนังสือใส่สับซองกันด้วย ฉันเอาฉบับที่นินทาแม่วาดใส่ซองส่งแม่วาด เอาใบที่ว่าแม่เนื่องใส่ไปให้แม่เนื่อง"

ข้าพเจ้าเอาหนังสือพิมพ์บิดหน้ายิ้มพูดว่า "อ้าว ! จะให้ฉันทำยังไงล่ะ ?"

"จะทำยังไงล่ะคะ บ้านนี้แม่สองคนคงกำลังด่าฉันอยู่ล่ะซี ทำไมคุณพี่รีบทิ้งจดหมายเสียน่ะ ?"

"อ้าว ! ก็บอกให้ฉันทิ้งฉันก็ทิ้งล่ะซี" ตอบแล้วข้าพเจ้ามีความพอใจมากที่ได้ช่วยภรรยาพ้นน่าเกลียดไปได้

"ทิ้งที่ตู้ไหนคะ ?"

"ข้าพเจ้า "เออ—ง่า—ที่ประตูใหม่ ทำไม"

"เมื่อกี่โมง ?"

"เมื่อเย็นวานนี้เอง"

"ถ้าอย่างนั้นเขาคงยังไม่ไขเอาไป ดูเหมือนเขาเคยไขเวลา ๙ โมงเช้า นี่ยังไม่ ๙ โมง เห็นจะไปคอยขอบุรุษไปรษณีย์คืนได้"

ข้าพเจ้า "เขาไม่ให้หรือก"

แม่สิน "ต๊าย ! ทำไงดีล่ะคะ ?"

ข้าพเจ้า "ช่างมันปะไร เลยไปแล้วก็แล้วกัน เป็นความผิดของน้องเองนี่ รับผิดไปซี"

"ก็คุณพ่ออยากทิ้งไปทำไมล่ะ ?"

"ก็ให้ฉันทิ้งนี่"

"ทิ้งแล้วจริง ๆ หรือคะ ?"

"จริง ๆ"

ภรรยาข้าพเจ้าหัวเราะกิ๊กแล้ววิ่งออกไปนอกห้อง ไปถึงประตูหล่อนหยุดหันหน้ามาว่า

"แหมมุสาเหมือนกะอะไรดี เมื่อกี้ไปค้นกระเป๋ายังเห็นจดหมายอยู่ในกระเป๋าทั้ง ๒ ฉบับ ทิ้งแล้ว ! ทิ้งแล้ว ! จะไปควักเอามาให้ดู" เจ้าหล่อนหายเข้าไปในห้องแต่งตัว

ข้าพเจ้านึกในใจว่าต้องแก้ลำบ้าง เวลาเข้ามาจะกระตู้วู้ให้ขวัญหายทีเดียว คิดดังนั้นแล้วรีบวิ่งไปแอบที่ประตูห้องพอดีให้ได้ยินผีเท้าเดินเข้ามา พอโผล่ประตูข้าพเจ้าก็ตะโกนสุดเสียง

"กระตู้วู้"

ในแวบเดียวก็ได้เห็นผล ลำรับกับข้าวก็กระจายห้อง ยายอิ่มแม่ครัวยืนตัวสั่นพูดไม่ออก มองดูข้าพเจ้าเหมือนอยากตบหน้า เพราะข้าพเจ้าไปกระตู้วู้แกเข้า แกกำลังยกสำรับเข้ามา

วันนั้นอาหารเช้าสายไป ๑ ชั่วโมง !.